

2400

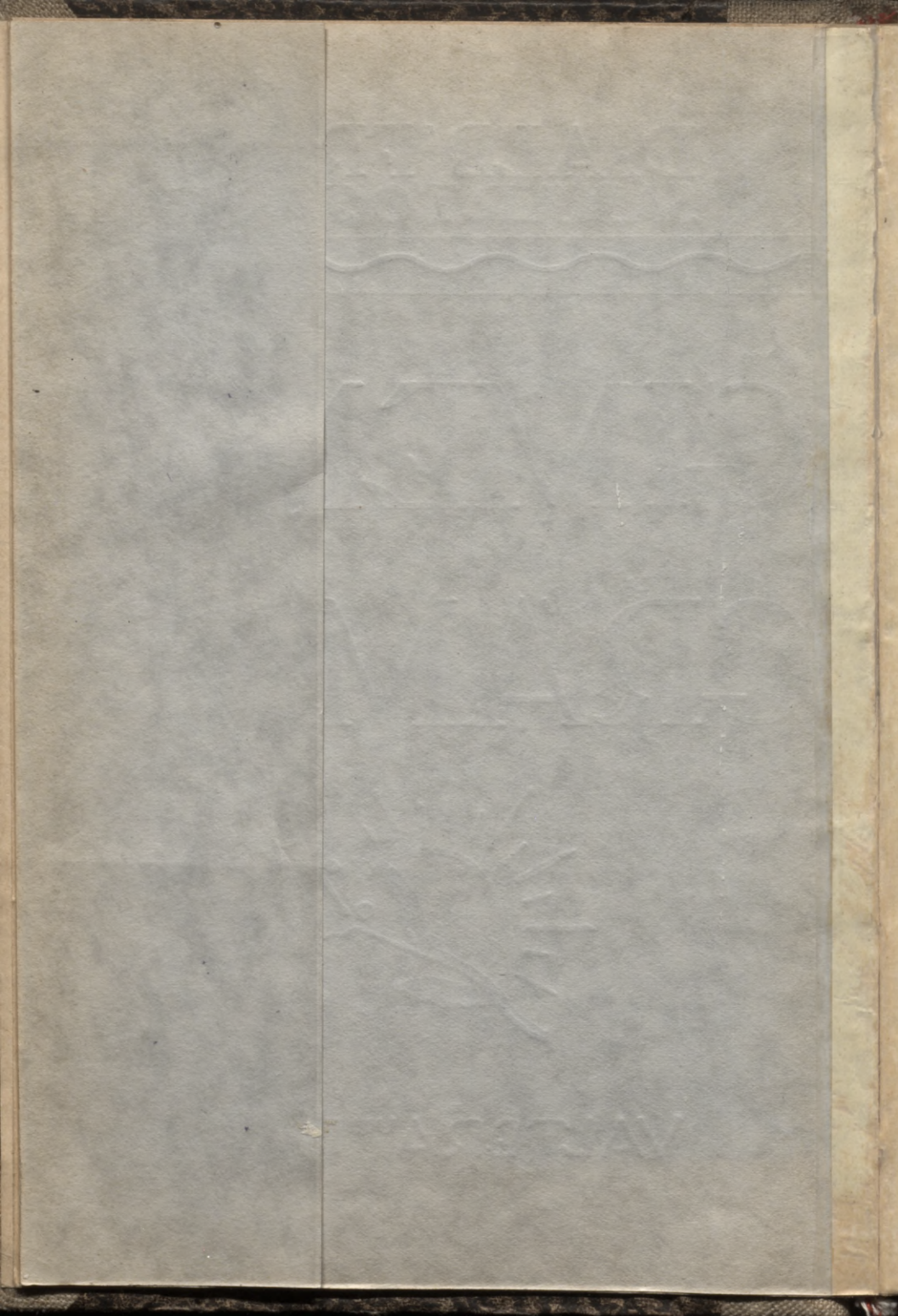
Latv. Nod

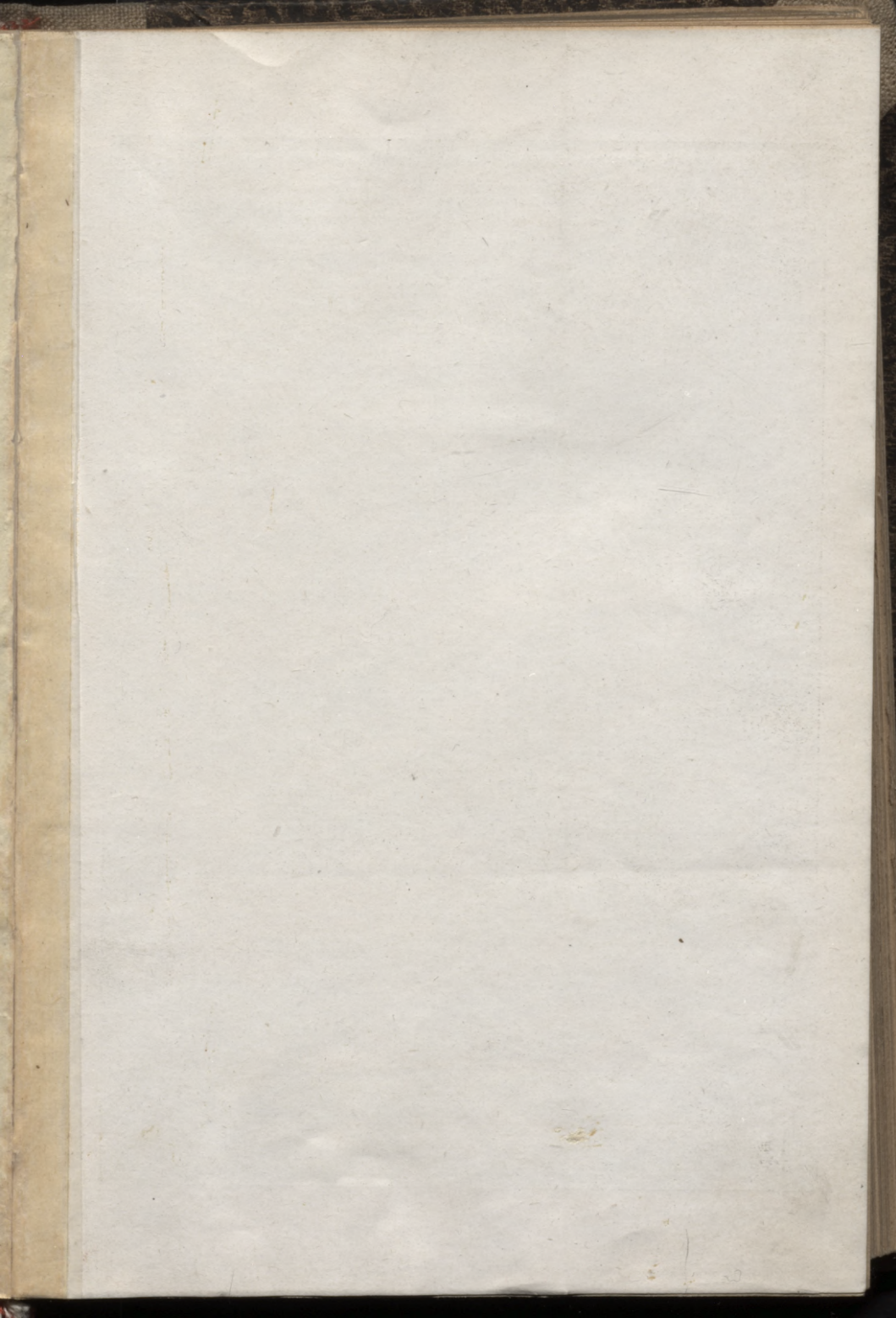
Dr ALB° FREIJA
SAK'ARTO JUM'A

GIMENES
GRĀMATA

VALTERA^{UN} RAPAS^{3/4}

A. Annuss

Gimene

L 89-3
650

Publ.
39

Latv. Kod

Ģimenes grāmata

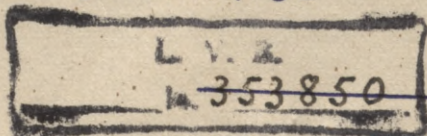
Rakstu krājums
ģimenes dzīves izkopšanai

Doc. Dr. Alb. Freija
sakārtojumā

1 9 3 8

Valtera un Rapas akc. sab. apgāds

0308017100

~~4875K~~

Valtera un Rapas
akc. sab. grāmatpiestuve
Rīgā, Brīvības ielā 129/133

*Gimene ir stūrakmens visā mūsu valsts
, dzīvē un katra cilvēka lielākā manta ir
viņa paša raksturs un viņa dzimta.*

*Tādēļ vispirmā lieta, pēc kuŗas ir jādzēnas,
ir tā, ka starp vecākiem un bērniem nodibi-
nās visciešākās mīlestības un draudzības sai-
tes, kuŗas dibinās uz pilnīgu abpusēju paļā-
vību un uzticību. Citā iedami lai jaunie ne-
atraujas no veciem, un vecākie lai neatstumj
jaunāko rokas. Galu galā nav nevienam la-
bāka drauga par tēvu, un labākas draudzenes
par māti. Tas zēns savā mūžā nenoklīdis uz
maldu ceļiem, kuŗš savā tēvā un mātē atrod
savus labākos draugus, kuŗu priekšā viņam
nav nekādu noslēpumu.*

*Katram tēvam vajadzētu uzskatīt par sa-
vas dzīves dārgāko mantu attiecības ar sa-
viem dēliem, kuŗās valda uzticība un paļā-
vība un izsargāties no visa tā, kas šīs labās
attiecības varētu traucēt vai pat iznīcināt. Un
nav nekas pasaulē spējīgāks uzturēt un no-
stiprināt labas attiecības starp tēvu un dēlu,
kā kopīgs, pievilcīgs darbs. Ir nelaime priekš*

katra dēla, ja viņš uz savu tēvu var lūkoties nevis kā uz savu draugu, bet tikai kā uz stingro pārmācītāju, ja viņš baidās no katras sastapšanās ar savu tēvu, paredzēdams tikai nosmādešanu un izbāršanu.

Sievietes — mātes galvenais pienākums ir rūpēties par pašu māju un ģimeni. Sieviete jāpadara māja par siltu, gaišu, jauku un patīkamu laimes pili. Viņai jāuzaudzina bērni kā pienākas par prieku sev un tēvam, un tautai.

Māte ir lielākā varone pasaulē. Neviens nenes tādus upurus, neviens nepiedzīvo tik daudz rūpju un grūtību, kā viņa priekš saviem bērniem uz sevi ņemas.

Māte savieno sevī visu: viņa ir aukle, pavārs, pamācītāja, skolotāja, sargeņģelis. Tēvs — priekšzīme un paraugs, vadonis, padomdevējs un draugs.

Cik ciešas būtu cilvēkā saites pie dzimtenes un tautas, ja viņš izaudzinātu sevī stipru mīlestību pret saviem vecākiem, vecāku māju, zemi, saimniecību, ja viņā iesakņotos jaukas, cēlas un mīlas atmiņas par savu bērnību, par saviem vecākiem un vecāku mājām.

Dr. Kārlis Ulmanis

Valsts prezidents.

A. Bērziņš,
Sabiedrisko lietu ministrs.

Latviešu ģimene

Varena radišanas griba atraisījusies latvju tautā, un kopš vēsturiskā 15. maija visa uzmanība veltīta tālākas nākotnes jautājumiem. Viss, kas top celts kā materiālās, tā garīgās kultūras druvā, nav domāts vienam gadam, vai vienam gadu desmitam, bet tālākām paaudzēm. Jaunās lepnās celtnes, lielos rūpniecības uzņēmumus, skolas un sabiedriskās ēkas, pilsētas un laukus mēs ceļam, paturot prātā, ka tās būtu derīgas arī tiem, kas pēc mums tās lietos. Likumi, kas nojauc novecojušos sabiedrības iestādījumus un dibina jaunu, labāku iekārtu, tāpat tiek veidoti ar domām par nākošo paaudžu vajadzībām un attīstības iespējām. Šī sparīgā nākotnes griba pievērsusi uzmanību domām par tautas bioloģisko nemirstību, par paaudžu nepārtraukto plūdumu, izpaudusies gādībā par bērniem, par tautas skaitlisko vairošanu un kvalitatīvo augšanu, jo tas, galu galā, ir visu tagadējo darbu dziļākais atļaisnojums. Un tad nu mēs ieraugām, ka svešie vēji, ilgus gadus trakodami mūsu tautā, nodarijuši lielu postu morālei un rakstura stingrībai, vājinājuši vecās, gadu tūkstošiem pārbaudītās un par labām atzītās tikumiskās normas, kas visus šos laikus sargājušas tautas pastāvēšanu. **Latviešu ģimene —**

tautas stūrakmenis — iznākusi no pēdējo gadu desmitu vētrām stipri vājināta. To pacelt agrākā spēkā — ir viens no valdības galveniem mērķiem, kura sasniegšanā tā cerē atbalstu no visas sabiedrības.

Par senlatviešu ģimeni, tās iekšējo spēku un saskaņu mums liecības sniedz latvju dainas. Saticīga ģimene ir likta par paraugu, asi pelti netikumi, kas ģimenes dzīvi jauc. Vairīšanās no bērniem nav bijusi pazīstama. Daudzas dainas dzied ne tikai par piecām, sešām māsiņām vai brāļiem, bet pat par deviņiem brāļiem, kas savai mātai kaļ vaiņagu. Daudzas dainas cildina bērnu savstarpējo saskaņu un izpalīdzību, godbijību pret vecākiem, ģimenes tikumiskos uzskatus. Lasot dainas, mums atklājas stipras, saderīgas ģimenes dzīves ainas.

Vēl vienu paaudzi atpakaļ latviešu ģimenei bija daudz lielāks iekšējs spēks, nekā tagad. Vēl daudziem būs atmiņā pirmskaņa zemnieka mājas, sevišķi apgabalos, kas bija attālāki lielajiem centriem. Ieejot tajā un izjūtot saskanīgu ģimenes dzīves garu, pat svešnieku apņēma siltums un labsajūta. Rakstniekam Janševskim „Dzimtenē“ un „Bandavā“ ir brīnišķīgi ģimenes siltuma tēlojumi, un viņš varbūt dziļāk, nekā jebkurš cits, saskatījis ģimenes gaišos priekus. **No ģimenes veselības un spēka izauga latvju tautas spēks, tautas kopības apziņa.**

Latvju ģimenes iršanas process sākās līdz ar materiālistisko ideju iespīšanās mūsu zemē, ar pārlicīgo dzīšanos pēc materiālām vērtībām. Šo procesu vēl padziļināja marksistiskā propaganda un re-

liģijas graušana. Sabiedrības tikumiskie ieskati pārvērtās par ļaunu ģimenei, un beidzot vēl smagā kara pārdzīvojumi pabeidza to, ko ārdošās idejas bija sākušas. **Tagad mūsu lielais uzdevums to visu izlabot, gādāt, lai atjaunotos ģimenes iekšējais spēks, jo bez veselīgas ģimenes neviena tauta nevar ne augt, ne pastāvēt.**

Ģimenes nozīme valsts dzīvē ir daudz plašāka, nekā to parasti iedomājas. Vispirms viņa ir tā, kas nes rūpes par tautas pieaugumu, gādā par tautas atjaunošanos. Ģimene rūpējas par bērnu uzturēšanu līdz tam laikam, kamēr tie spēj patstāvīgi sagādāt sev iztiku.

To bērnu uzturēšana, kuriem liktenis laupījis vecākus, ļoti jūtami gulstas uz sabiedrības, resp. valsts pleciem. **Bet ģimene ir ne tikai bērnu apgādātāja, tā ir arī bērnu audzinātāja.** Kāda audzināšana baudīta ģimenē, no tā vislielākā mērā atkarājas, kāds būs nākošais tautas loceklis un valsts pilsonis. Citi audzināšanas faktori — skola, sabiedrība — tikai ļoti mazā mērā iespēj grozīt ģimenē liktos pamatus. Kriminālstatistika pierāda, ka antisociālie elementi komplektējas galvenā kārtā no ļaudīm, kas auguši ārpus ģimenes vai mazvērtīgā, vājā un ļaunā ģimenē. Tas pārliecinoši pierāda, **kāda būs ģimene, tāda būs tauta, un valsts vara nedrīkst vienaldzīgi noskatīties, kas ģimenē notiek.**

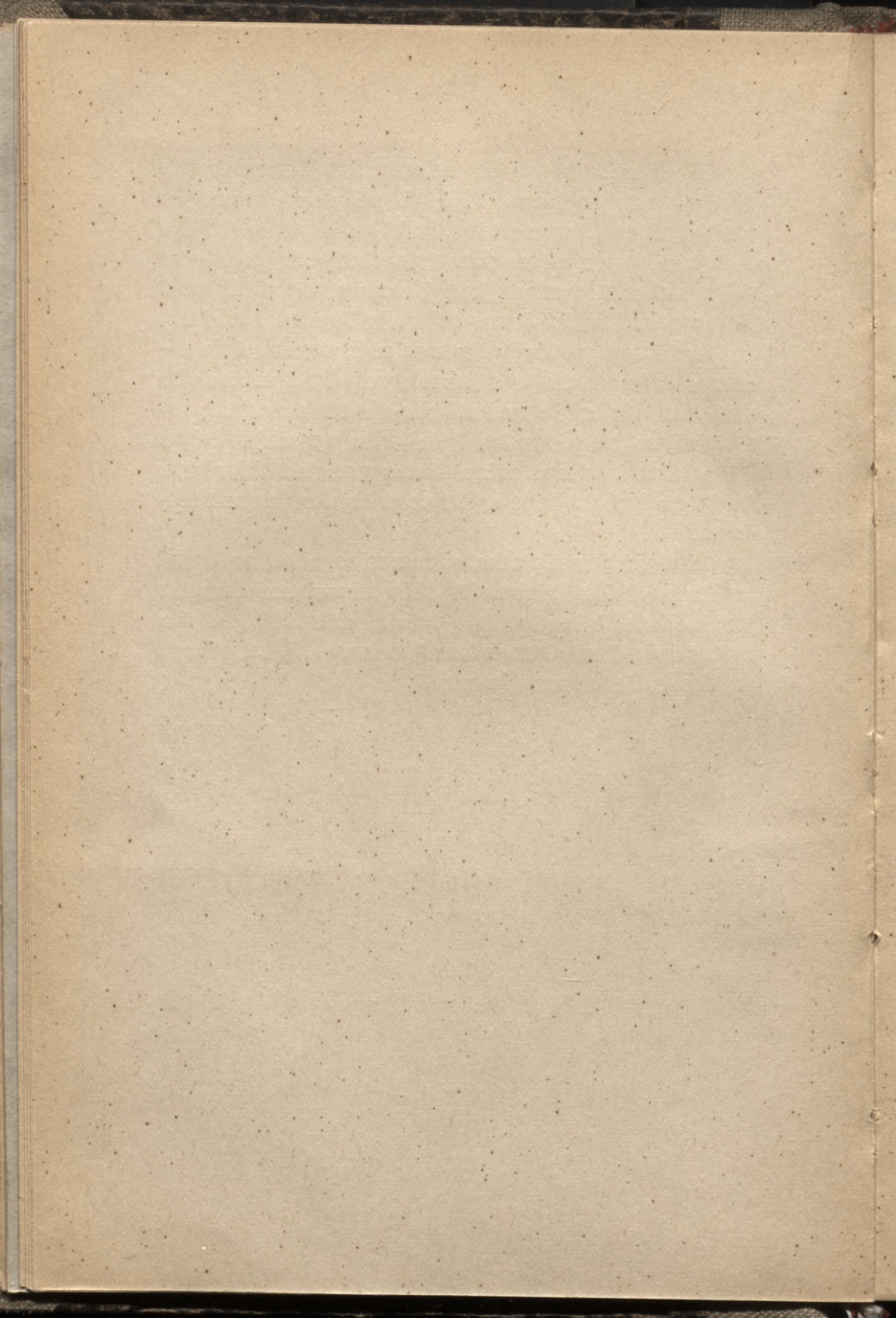
Kaut mazākā mērā, kā agrāk, ģimene arī vēl tagad veic tā saucāmos sabiedriskās palīdzības uzdevumus. Ģimene rūpējas par saviem darba nespējīgiem locekļiem pati, un tikai bez ģimenes palikušo

apgādāšana jāuzņemas valstij. Bieži vien šie upurī ļoti prāvi. Vecai latvju lielģimenei, kurā bija daudz darba spējīgu ļaužu, darba nespējīgo ģimenes locekļu uzturēšana bija vieglāka. Lauku mājās varēja atrast un arī atrada patvērumu visi dzimtas locekļi, kad tiem uznāca nedienas. Ģimenēm pieaugot, sabiedrībai atkristu ļoti prāvi izdevumi vientuļo uzturēšanai. Ja valstij pēdējā laikā ievērojami pieauguši izdevumi sociālās apgādības posteņos, tās arī ir ģimenes sairšanas sekas.

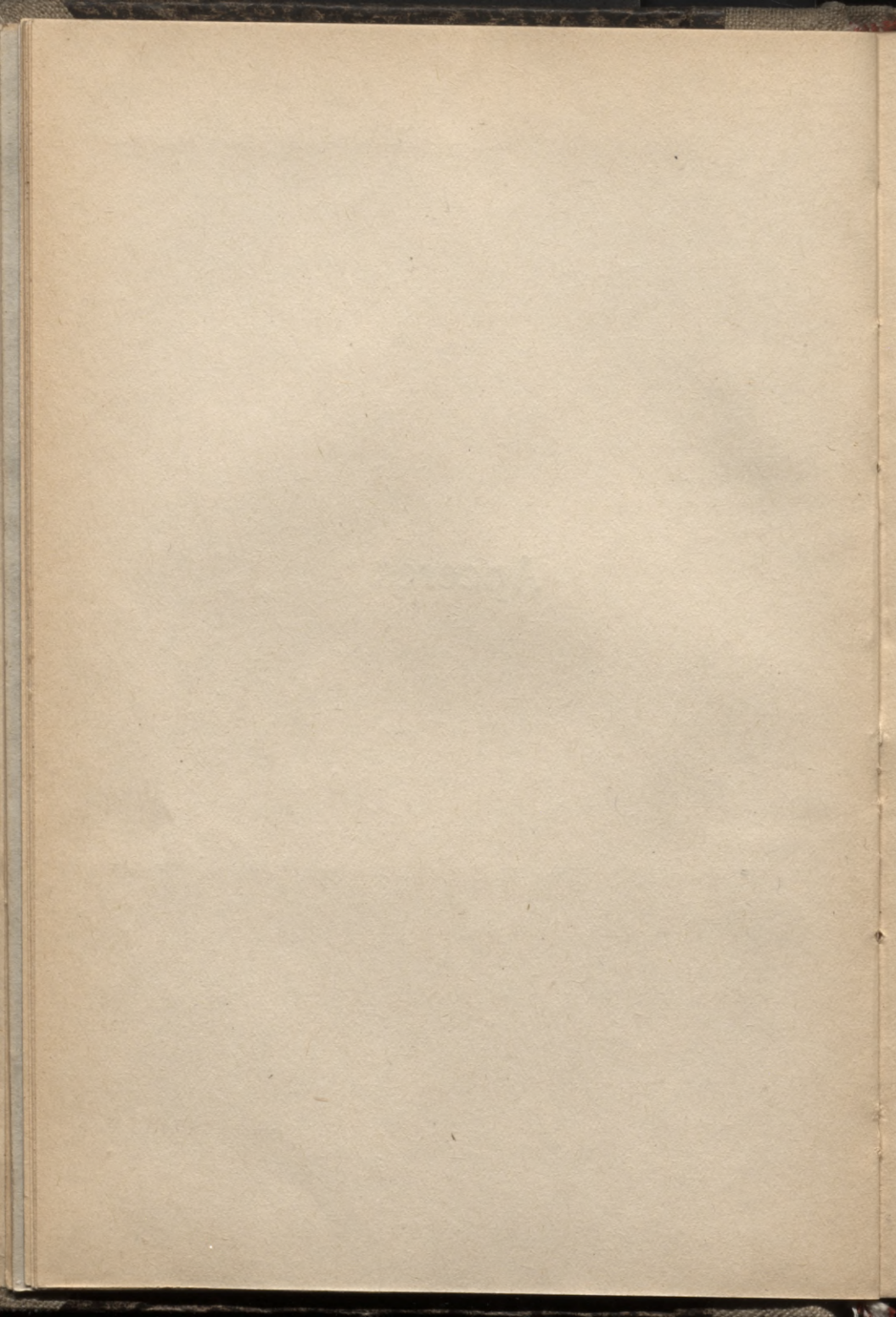
Bet galvenais ir un paliek ētiskās vērtības, kurās spēj sniegt veselīga ģimene, tikumīgais spēks, kas verd katrā saskanīgā ģimenē. Mēs ar godbijību uzlūkojam ļaudis, kas prot ziedoties, spēj nest upurus citu labā. Ģimene, — jo lielāka, jo labāk, — ir priekšzīmīgākā sabiedriskās audzināšanas skola. Bērns jau no mazotnes redz, ka vecāki viņa labā nes upurus, un arī pats mācās atteikties no pašlabuma. Kuplā daudz bērnu ģimenē viņš mācās draudzīgi sadzīvot ar brāļiem un māsām un ieaug apziņā, ka pieder pie zināmas vienības. Iegūstot šo atziņu, viņš vēlāk spēj labāk izprast un iekļauties nākošā vienībā — tautā. **Kuplā ģimenē viņš īsti izprot vienības spēku.** Ģimenē viņš mācās arī, kas ir pienākums, kas ir atbildība, un kāda nozīme autoritātei, kas balstās uz lielākiem piedzīvojumiem. Viņš spēj labāk saprast disciplīnu, kas sabiedrībā ir visnepieciešamākā īpašība. No vecākiem brāļiem un māsām viņš ātri iegūst pirmās dzīvē nepieciešamās zināšanas, un ģimenē viņam veidojas pasaules uzskats, kas tam dod rakstura stingrību un nosprauž mērķi. **Kāda ir ģimene, tāda būs nākošā paaudze.**

Vēl sabiedrībā valda ieskaits, ka ģimene ir jau divi — vīrs un sieva. Nē, tā vēl nav ģimene, **jo ģimene sākas tikai ar tēvu, māti un bērniem.** Tikai tad tā kļūst par tautas pamatvienību, tikai tad tā var sākt izmantot tiesības, kas ģimenēm top piešķirtas. Tādi uzskati ir arī jaunā laikmeta likumu devējiem, kas ar likumu palīdzību grib sekmēt senās latvju ģimenes labo tradīciju atjaunošanu. Pati sabiedrība sajūt, ka līdzšinējie uzskati par ģimeni nav vairs atzīstami, un tai modusies liela griba apstākļus labot. Tā arī šeit izpaužas mūsu tautas garīgā atdzimšana, no kuŗas izplūst lielie spēki celtniecisko darbu veikšanai.

Latviešu ģimene atkal atjaunosies, atkal atplauks, ja ikviens sāks pārbaudīt pats savus uzskatus un liks tiem klāt tautas lielo mērķu mērauklu. **Mūsu tautas mērķi nav sasniedzami bez veselīgas, stipras un drošas latviskas ģimenes.**

Apceres

Laulība — ģimenes pamats.

Ģimene ir Dieva gribas noteikta cilvēku kopdzīves vienība.

Tās nozīme cilvēka personīgā dzīvē un kādas tautas dzīvības gaitā ir liela. Ģimenē cilvēks atrod laimi un avotu priekam, mieram un spēkam, kas vajadzīgi pilskanīgai dzīvei un auglīgam darbam. Ģimene ir tautas pamatsūniņa un sakne tautas dzīvības kokam.

1. Ģimenes būtiskā nozīme.

Vārdu „ģimene“ atvasina no leišu vārda giminē, kas apzīmē dzimumu, dzimtu, cilti, „radu un draugu kopību“ (Latvju Dainas Literātūras izd., V, 171). Tas cēlies no pamatvārda gimti, dzimst. Tādēļ vārda „ģimenes“ nojēgums jau morfoloģiski saistās ar dzimšanas aktu. Šī vārda morfoloģiskā būtībā ir ielikts dzimšanas notikums.

Sekojošot vārda morfoloģiskai izpratnei, ģimeni kā socioloģisku vienību var raksturot kā vīra, sievas un viņu bērnu kopdzīves veidu. Ģimene ir tāds kopdzīves veids, kas aptver divas paaudzes. Ģimenē ietilpst no vienas puses tēva un mātes paaudze un no otras puses — viņu bērnu paaudze. Tā ir vecāku un bērnu kopība. Ar to ģimene atšķiras no laulības,

kas ir tikai viena s paaudzes kopdzīve. Kopdzīves veids, kurā ietilpst divas paaudzes — vecāki un bērni, ir ģimene. Kopdzīves veids, kurā ietilpst tikai viena paaudze — vīrs un sieva, ir laulība.

Katrai parādībai un notikumībai pasaulē ir sava būtiska jēga. Katrai dzīves vienībai, katram kopdzīves veidam ir sava būtiska nozīme. Būtisko jēgu un nozīmi zināmām parādībām un lietām nepiešķir pats cilvēks. Ir parādības šinī pasaulē, kuras cilvēkam ir jāpieņem tādas, kādas tās ir. To jēga un nozīme nav tāda, kādu to cilvēks iedomājas un tiem piešķir. Notikumiem un parādībām, lietām un būtnēm, zināmām kopdzīves vienībām un veidojumiem jēgu, nozīmi un vērtību piešķir no cilvēka neatkarīgā vērtību pasaule. To nozīmīgumu un būtiskos mērķus noteic, filozofiskā valodā runājot, pasaules augstākais saprāts. Šī augstākā saprāta neizmērojamā intelligēnce noteic parādību un veidojumu cēloņus un mērķus. Šī saprāta absolūtā intelligēnce un absolūtā griba noteic visa esošā kauzālītāti un teleoloģiju. Ja šo filozofisko atzinumu pārtulkojam reliģiskā spriedumā, tad varam sacīt, ka visiem notikumiem un parādībām un tādēļ arī noteiktām kopdzīves vienībām būtisko jēgu, nozīmīgumu un vērtību dod ne cilvēks pats, bet Dievs ar savu visvareno un gudro gribu.

Cilvēkam ir jācenšas tikai to izziņāt un saprast. Tādēļ tad, kad mēs jautājam: kāda ir ģimenes būtiskā nozīme, tas nozīmē, ka negribam paši to noteikt, paši piešķirt tai kādu nozīmīgumu. Mūsu uzdevums ir izziņāt to ģimenes būtisko jēgu, ko ģimenē kā noteiktā kopdzīves vienībā, ir ielikuse univer-

sālā, absolūtā intelligēnce, kas vispāri šinī pasaulē kārtu katru cēlonību un mērķniecību un visam piešķir savu vērtību un ierāda nozīmības pilnu vietu. Mūsu uzdevums ir izzināt to, kāda būtiska jēga ģimenei ir paredzēta Dieva radīšanas plānā.

Daudzi domātāji, kā filozofi, teologi, biologi, sociologi, ir mēģinājuši saprast ģimenes būtisko nozīmi, ejot pa dažādiem domu un meklējuma ceļiem. Tādēļ ģimenes būtiskai izpratnei ir sava vēsture.

Senie grieķi ģimenes būtisko uzdevumu atrod jaunas paaudzes radīšanā. Ģimene viņiem bija vīra un sievas fiziskā kopdzīve, kurā mātes pienākums bija vienīgi audzināt bērnus. Vīru un sievu saista tikai dabīgās dziņas. Ģimene ir vienīgi bērnu dēļ; citām interesēm tanī nav nozīmes. Māte nav nekas vairāk kā bērnu aukle. Dzimummīlestībai sen grieķu ģimenes dzīvē ierādīta neliela vieta, jo senā grieķa mīlestība izpaudās ne tik daudz pret sievu, kā pret otro vīrieti — kā savu kara biedri, vai kā savu draugu, kas sasniedzis līdzīgu garīgu attīstību. Grieķim tikai vīrietis ir īstens cilvēks, sievietē ir nepilnīgs radījums. Senajā Grieķijā, kā to apstiprina arī ievērojamāko grieķu filozofu ētiskie raksti, pirmā un nozīmīgākā vieta cilvēku kopdzīvē bija ierādīta valstij. Ģimenei bija jākalpo valstij. Un pēdējā neapzinājās vēl, ka tās pamats ir laba ģimene.

Citādi uz ģimeni skatījās senie romieši. Ja arī viņiem sieva ģimenē nav līdzīga vīram, taču ģimenes mērķis vairs nav vienīgi bērnu radīšana, bet gan noteiktas dzīves kopības izveidošana. Senā grieķiete dzīvoja mājās un audzināja bērnus. Viņai trūkst dzīves kopības ar vīru. Romietei turpretī ne-

trūkst iekšējās dzīves kopības ar vīru, un tā piedalās arī sabiedriskā dzīvē. Tādēļ senajā Romā valsts dzīvē ģimenei piešķīra lielāku nozīmi, nekā senajā Grieķijā. Keizaru laikā, pagrimstot vispārējai tikumībai, valdnieki domāja pat par ģimenes dzīves reformām, pareizā ģimenes dzīvē saskatot tīras rases uzturēšanu.

Kristietība nāk ar jauniem uzskatiem par ģimeni, Jēzus ģimeni, resp. laulību, atzīst par Dieva gribas noteiktu cilvēku dzīves kārtojumu. Viņš saka: „Bet no pasaules iesākuma Dievs viņus radījis vīru un sievu. Tādēļ cilvēks atstās savu tēvu un māti. Un tie divi būs viena miesa“ (Mrk. 10, 6. un sek.). Viņš aicina arī bērnus pie sevis un svētī tos, mācīdams: „Patiesi es jums saku, kas Dieva valstību nedabū kā bērniņš, tas nenāks tur iekšā“ (Mrk. 10, 15.). Ģimenei viņš piešķir pirmo vietu sabiedrībā.

Apustulis Pāvils ģimeni, resp. laulību, uzskata par līdzekli netiklības novēršanai. „Labāk iedoties laulībā, nekā krist kārībā“, viņš saka 1. Kor. 7, 9b. Ideālākais stāvoklis ir neprecēties un nesaistīties ar ģimeni. Tā viņš māca cerībā uz drīzo Kristus atnākšanu un Dieva valstības iestāšanos; tādēļ nevaļaga vairs saistīties ar zemes lietām. Šāds viņa uzskats ir radies sakarībā ar viņa eschatoloģiskām gaidām par drīzo pasaules galu un sakarībā ar Korintā izplatīto kultu, kas veicināja netiklību. Visumā Jaunās derības viedoklis ģimenes jautājumā ir tāds, ka ģimenes nozīmi tā atrod vīrieša un sievietes aizsardzībā no netiklības. Tas arī uzsver, ka pamatā ir jāliek mīlestība un bijība pēc šī ieteikuma: „Kat-

ram no jums būs savu sievu mīlēt kā sevi pašu, bet sieva lai jūt bijību pret savu vīru“ (Efes. 5, 33).

Jaunā kristietības mācība atzīst vīrieti un sievieti par līdzvērtīgiem, lai gan vēl atzīst, ka vīrs ir mājās kungs un sieva viņam ir paklausīga. Sievas uzdevums ir dzemdēt bērnus (1. Tim. 2, 8. un sek.). „Laulība lai ir visiem godā un laulības gulta neaptraipīta“ (Ebr. 13., 4a.). Kristietība pacel sievietes cieņu un nostāda to goda vietā.

Kristīgās baznīcas mācībās par ģimenes būtisko nozīmi nav vienģabalaina uzskata. Senā katoļu baznīca, saskaņā ar evaņģelija garu, atzīst sievietes reliģisko līdzvērtību ar vīrieti un atzīst ģimeni par vīra un sievas un tāpat viņu bērnu kopdzīves vienību ticībā un mīlestībā. Vēlāk izveidojoties mūku kārtai, rodas uzskati, ka dzimumdzīve savā būtībā ir grēcīga, un atturība no ģimenes dzīves ir laba ieteicama. Rodas pamazām uzskats, ka laulība ir mazākais ļaunums vājākiem cilvēkiem par nesavaldības un izvirtības lielāko ļaunumu. Tādēļ bezģimeniskā dzīve tikumiskā ziņā ir pilnīgāka. Šāds uzskats bija arī apustuļa Pāvila garā.

Vēlāk katoļu baznīca, dibinoties Efes. 5, 31. sek. izteikumos par laulības mistēriju, laulību atzīst par sakrāmentu, kas laulātiem dod žēlastību. Tomēr laulība, resp. ģimene, ir nepilnības stāvoklis, kas tikumiskā ziņā ir pakārtots pilnīgākam bezlaulības stāvoklim. Tādēļ mūkiem un priesteriem laulības dzīve ir noliegta. Šādu uzskatu katoļu baznīca aizstāv vēl tagadnē.

Reformātors M. Luters pieslējas no vienas puses katoļu baznīctēvam Augustīnam un māca, ka

dzimumdzīve ir grēcīga, aizmirstot 1. Tim. 4, 4. sacīto: „Katra Dieva radība ir laba, un nekas nav atmetams, ko saņemt ar pateicību“; atzīstot, ka cilvēki nespējot atturēties no dzimumdzīves, viņš māca arī saprast, ka ģimenes būtiskā nozīme ir tā, ka tā ir Dieva radītā patversme vājākiem cilvēkiem, kas nespēj pretoties savām dzimumdzīves kaislībām. Ģimene pasarga cilvēku no tikumiskās pagrimšanas, no netiklības. No otras puses, Lutērs saprot arī ģimenes piederību pie Dieva radīšanas kārtības un tās lielo svētību. Ģimeni viņš uzlūko par ticības un mīlestības skolu, kurā bērni aug ticībā un mīlestībā. Arī viņam ģimenes būtiskais mērķis ir bērnu radīšana, t. i. paaudzes turpināšana. Bet nevien tas. Šo ģimenes mērķi viņš tikumiski apskaidro ar to, ka par ģimenes mērķi atzīst vēl bērnu izaudzināšanu par kristīgiem cilvēkiem. Krietni laulāti draugi ir liela Dieva dāvana. Būt par tēvu un māti ir kaut kas liels un cienīgs.

Apgaismošanas laikmetā (18. g. s.) uz ģimeni skatās kā uz tādu cilvēku iekārtojumu, kurā brīvprātīgi iestājas divi jau pirmatnēji vienlīdzīgi cilvēki — vīrietis un sieviete, lai savstarpīgi veicinātu savas svētlaimības sasniegšanu. Uz laulību skatās kā uz divu cilvēku līgumu, kā uz zināmu konvenciju. Še laulība vairs nav bērnu dēļ, bet gan laulāto cerētas laimes dēļ. Še sākums tai negatīvai parādībai, ka priekšroku dod laulībai, ka ar to vien jau apmierinājas. Šis laikmets atbalsta hetērismu, kas bija pazīstams jau Grieķijā. Kopš šī laika sāk domāt, ka ģimenes, resp. laulības, mērķis ir divu cilvēku svētlaimība. Vēl tagadnē daudzi runā par ģi-

menes laimī, it kā ģimenes dzīves uzdevums būtu divus vai vairākus cilvēkus padarīt laimīgus. Tagad pie šī uzskata sevišķi ir jāpiezīmē, ka ģimenes būtiskais mērķis nav nest laimī, ka ģimenei nav vienaldzīgs turpmākās paaudzes jautājums.

19. g. s. romantiķi ģimenes būtisko jēgu meklē tās lielajā lomā, kas tai pieder personības attīstībā. Viņiem ģimene ir personības augšanai un piepildīšanai. Šo uzskatu labi raksturo filozofa Fichtes atzinums: „neprecējies cilvēks ir tikai puscilvēks“. Ģimene, resp. laulība, ir tāds kopdzīves veids, kurā vīrietis un sieviete savstarpīgi miesīgi, bet īpaši garīgi sevi papildina līdz pilnībai un tā attīsta visus atsevišķās personībās paslēptos spēkus. Ģimenei pieder svarīga loma personības audzināšanā. Tanī uzzied skaistākie cēlās vīrišķības un daiļās sievišķības ziedi.

Zīmīgas un ievēriņas cienīgas domas par ģimenes būtisko nozīmi izsaka reliģijas un tikumības filozofs Fr. Šleiermachers (19. g. s.). Ģimene viņa skatījumā ir katras cilvēcīgās sabiedrības pirmšūniņa. Tā ir tikumiskās sabiedrības pirmveids un pamatveids. Tā ir bijusi sabiedriskās dzīves pirmākumos un ir katras sabiedriskās kopdzīves pamatos. Ģimene ir cilvēces idejas izteicēja, jo tanī iedzudināti visi pārējie sabiedriskās dzīves veidi. Tādēļ tā ir valsts pirmšūniņa un pamats. Tā ir pirmā darba un kopdzīves vienība. Šāds uzskats par ģimenes būtisko nozīmi tai ierāda svarīgu un nozīmīgu vietu kultūras attīstībā. Tādēļ arī Šleiermachera kultūras filozofija dibinās pareizā ģimenes jēgas izpratnē, kurā ģimene reizē ir skola un baznīca, sabiedrība un

valsts. Šādā izpratnē slēpjas ģimenes lielā jābūtība: būt gaišai kā skolai, svētai kā baznīcai un krietnai kā valstij.

Pretstatā ar šādu ģimenes būtiskās nozīmes izpratni stāv savā laikā marksistu un komunistu sludinātais ģimenes ideāls. Viņu mācības noārda īstenu ģimeni. Viņi (piem., marksists Bēbels) domā, ka absolūtā brīvība prasot, ka cilvēkam būtu tiesība apmierināt savas dzimuma dziņas gluži tāpat kā citas dabīgās vajadzības. Ģimenes dzīve ir par šauru. Tā traucē brīvo individu viņa dabīgo dziņu apmierināšanā. Ģimene ierobežo dzimumu baudu un izpriecas. Tādēļ viņi sludina brīvo mīlestību, brīvo kopdzīvi, kas neatzīst nekādu noteiktu kārtību. Cilvēka pienākums nav doties laulībā, bet atļauj viņam šodien dzīvot ar vienu, bet rīt ar citu. Viņu mācības atļauj izvairīties no bērnu radīšanas, jo dzimumdzīve ir baudai. Ģimenes uzdevums nav audzināt bērnus. Pēdējie ir jāaudzina valstij. Bērni nepieder ģimenei, bet viņi ir valsts kopmanta un audzināmi patversmēs. Marksisti un dažāda rakstura komunisti ģimenes kopdzīvē redz vienīgi cilvēka miesu, viņa miesīgo dabu. Tādēļ tā ir tikai dabīgo tieksmju apmierināšanai. Ar šādiem uzskatiem par ģimenes būtisko nozīmi savā laikā bija aizrāvusēs arī daļa latviešu. Tiem vēl tagad klusi simpatizē tādi, kam tie noder savas netiklības apsegšanai.

Jāunākos laikos bieži ģimenes būtisko nozīmi un jēgu redz tikai no šaura redzes viedokļa. Dažkārt biologi ģimeni uzlūko vienīgi par bioloģisku organismu. Tiem dažkārt pievienojas ārsti, īpaši tie, kuŗu pasaules uzskats ir materiālistisks, un aizstāv uz-

skatu, ka laulība, resp. ģimene, pieder pie tīri fizioloģiskām parādībām un ir nozīmīga vienīgi cilvēka miesas prasību apmierināšanai. Pretējā vienpusībā iekrīt daži filozofi, saprazdami ar laulību divu cilvēku garīgo draudzību un atzīdami tikai dzīvi tā saucamā platoniskā mīlestībā bez dzimumu kopdzīves. Ģimene tiem pat ir jaukā dvēseliskās noskaņas ārditāja. Daži evaņģeliskie teologi ģimenes, resp. laulības, nozīmīgumu redz tanī apstākļī, ka tā ir līdzeklis Dieva valstības darbam virs zemes. Ģimene, kuŗā dabiskās dziņas ir cieši saistītas ar tikumiskiem mērķiem, kalpo labajam un cēlajam. Ģimene ir līdzeklis Dieva valstības piepildīšanas darbā. Šādos uzskatos lielākā vai mazākā mērā izteicas šaurā redzes viedokļa vienpusība.

No visa sacītā redzam, ka ir dažādas izpratnes par ģimenes būtiskio jēgu un nozīmi. Vienā pusē minamas izpratnes, kas ģimenes mērķi redz vienīgi bērnu radīšanā, kas ģimenes uzdevumu saskata vienīgi paaudzes turpināšanā. Otrā pusē minamas pretējās izpratnes, kas ģimenes, resp. laulības, nozīmi redz vienīgi vīrieša un sievietes personības savstarpīgā audzināšanā un veidošanā, saskata to vienīgi draudzībā. Starp šīm galējām izpratnēm ir tādas, kuŗas atzīst abus momentus un vienu vai otru momentu tikai pādziļina un paplašina. Kuŗa no šīm izpratnēm tuvāk un dziļāk pieiet ģimenes būtiskajai nozīmei un jēgai?

Mums jānoraida marksistu un komunistu mācība par ģimeni un arī tie uzskati, kas lielākā vai mazākā mērā ir viņu mācības ietekmēti. Viņi nesaprot to

jēgu un nozīmīgumu, ko ģimenē ir ielicis Radītājs pēc sava dievišķīgā plāna. Viņi paši piešķir ģimenei jēgu pēc savas patikas un egoistiskās vajadzības. Viņu uzskati nestiprina ģimeni, bet to ārda; tie māca uz laulību skatīties kā uz kādu reģistrēšanos kopdzīvei ilgākam vai īsākam laikam, un noārda cilvēkos to cieņu un godbijību, ar kādu tiem jāizturas pret laulības svētumu. Tie atņem ģimenei tikumiskās vienības raksturu, kas nepieciešami pieder pie ģimenes struktūras. Sekotāji un klusie simpātizētāji tiem aizmirst, ka ģimene ir tāda cilvēku kopdzīves vienība, kurai vesela tikumiska apziņa ļauj tuvojties ar zināmu cieņu un godbijību. Ar ģimeni saistās zināms svētuma izjutums, ģimeniskās jūtas ir liela dvēseles siltuma, mīluma un gaišuma apstarotās. Uz ģimeni, resp. laulību, nedrīkst skatīties tik vieglprātīgi, ka šodien sarakstās par vīru un sievu un rīt jau paraksta laulības šķiršanas lūgumu. Šis apgalvojums nav pārspīlēts, jo rakstītājam ir zināma kāda laulība (Rīgā), kas ilgusi tikai diennakti. Šādi domātāji un darītāji nav izjutuši un sapratuši ģimenes, resp. laulības, būtisko jēgu un nozīmi.

Nevaram pieslieties arī tām izpratnēm, kas ģimeni, resp. laulību, uzlūko tikai par līdzekli. Ir jāpiekrīt, ka tā sarga cilvēku no netiklības, ka tā veicina atsevišķo personību attīstību, bet tas nav vēl ģimenes vai laulības būtiskais uzdevums. Uzlūkojot ģimeni tikai par līdzekli kāda cita mērķa sasniegšanai, mēs mazinām ģimenes cieņu, mēs neatzīstam tās īpatnējo, patstāvīgo, būtisko

mērķi. Mēs neesam tad vēl ieguvuši pareizo skatu, ģimenes, resp. laulības, būtiskā jēgā un neesam vēl atzinuši to vērtību, ko ģimenei ir piešķīris Dievs, kad viņš radīja visas lietas.

Ģimene ir kaut kas vairāk kā līdzeklis. Bet kas? Ģimenes būtisko jēgu Radītājs ir paslēpis tanī objektīvā nolikumā, ka tā ir tas fiziskais — psihiskais — sociālais organisms cilvēku kopdzīvē, kam ir paredzētas tās darbības un tās funkcijas, kas apmierina divas svarīgas apzinīgās cilvēvēku dzīves nepieciešamības, kas piepilda divas cilvēku miesīgā — garīgā organismā iedabātas vajadzības. Pirmkārt ģimenes būtiskā nozīme ir tā, ka viņa apmierina nākošās paaudzes turpināšanas un audzināšanas nepieciešamību. Katrs normāli attīstīts cilvēks un apzinātu dzīvi dzīvojamais cilvēks sajūt sevī ilgas pēc bērniem, kas būtu viņa cilts turpinātāji, viņa nepiepildīto mērķu piepildītāji, viņa miesas un gara dzirksts tālākie iemiesotāji. Tieši ar bezbērnību, ar nākošās paaudzes turpināšanas neiespējamību cilvēks, kam nedzirdamas nav savas asins un dvēseles balsis, sajūt savu cilvēka mazvērtību, savu traģismu, savu atmestību. Ģimene ir šo ilgu un dziļu piepildītāja. Tā iznīcina cilvēkā mazvērtības izjūtu, tā cilvēku ceļ veselīgas pašapziņas, dzīves prieka un miesīgo — garīgo spēku pilnplaukuma augstumos.

Otrkārt ģimenes būtiskā nozīme ir tā, ka viņa apmierina tās vajadzības un tās ilgās, kas dzimst abējo dzimumu dvē-

seliskā saskarē, kas izaug no vīrišķīgā un sievišķīgā papildināšanas un savstarpīgās garīgās apaugļošanas nepieciešamības, kas plaukst tieksmēs pēc saskaņotās un vienošanās vīra un sievas, vecāku un bērnu dzīves kopības. Cilvēkā mīt kāda tieksme pārvarēt savu mirstību un kļūt mūžīgam; viņā mīt ilgas pēc laimes. Nāk prātā kāds grieķisks izteiciens: „Mirstīgā daba mīlestībā cenšas kļūt mūžīga un nemirstīga“. Cilvēks jūt, kā veras viņa dvēseles vārti, un viņš gaida, ka pa tiem ienāks tuvais, mīļais, labais draugs, palīgs, priekos un bēdas. Un gaidot, cilvēks grib, lai arī otra dvēsele atveras, lai tur varētu iekļūt ar savu sirdsskaidrību, uzticību un pieticību. Cilvēks grib mīlēt un ilgojas mīlestības. Vīrietis ilgojas, viņš jūt garīgu prasību, lai sievietē ar savu maigumu apklātu viņa rupjo spēku, un tas spēkā kļūtu vēl varenāks. Sieviete ilgojas, viņa jūt garīgu vajadzību, lai vīrietis ar savu spēku salauztu viņas maigumu, un tā maigumā kļūtu vēl daiļāka. Vīrs un sieva ilgojas, lai bērni ap viņiem čalotu, un viņiem būtu iespēja aizmirst sevi un ziedoties nākotnei. Ģimene ir šo ilgu, šo prasību un vajadzību piepildītāja.

Ģimenes būtisko nozīmi un jēgu raksturo šīs divas atziņas: 1) ģimene ir dzimumdzīves kopība un 2) ģimene ir cilvēku miesīgās-dvēselīgās dzīves kopība.

Ģimene kā dzimumdzīves kopība dibinās vīrieša un sievietes dzimumu fiziskā un psihiskā izšķirībā. Tā dibinās dzimumdzīves dziņā, kuŗa kā Dieva dota

nav iznīcināma, bet ir ievadāma tanī ceļā, kas ved pie mērķa, kuŗa dēļ tā ir dota, proti — pie paaudzes turpināšanas. Dzimumdzīvē slēpjas dzīvības pirmatnējs spēks, kas pareizo virzienu un auglību iegūst tikai ģimenē. Ģimenē atveŗas dzīvības avots. Bet tā kā dzīvība, kā pats tās Radītājs, ir mūžīga, tad arī ģimenē un caur ģimeni staigā Mūžība. Ģimene kā cilvēku miesīgās-dvēselīgās dzīves kopība ir sintētiska vienība. Tā nav tikai miesīga vienība, kuŗā, kā jau bībeles rakstos ir apliecināts, vīrs un sieva top „viena miesa“, bet ir arī garīga vienība, kuŗā vīrs un sieva, vecāki un bērni ir „viena sirds un viena dvēsele“. Ģimenē, resp. laulībā, vīrietis atrod papildījumu un papildinājumu sievišķīgajā sievietē, un sieviete — vīrišķīgajā vīrietī. Tanī sastopas garīgās polaritātes un paliek par vienu garīgu organismu. Ģimene ir cēlas draudzības, dziļas mīlestības un krietnas uzticības papildījuma mājvieta, tā ir cēlu ilgu dzīvesmārijuma pavards, tā ir bezgalīgās atdotības, kalpošanas un uz augšu celšanas gara svētītāja.

2. Ģimenes vēsturiskie veidi.

Vēsture rāda, ka ģimenes dzīvei ir bijuši dažādi veidi, un ka bieži tie ir atkarīgi no kādas tautas īpatnējiem ģeografiskiem, psihiskiem vai vēsturiskiem apstākļiem. Ģimenes veids ir atkarīgs, kā māca vēsture, pirmkārt, no tā laulības veida, kas ir likta ģimenes pamatā, un, otrkārt, no tā etnoloģiskā ap-

stākļa, kāda loma pieder ģimenē tēvam vai mātei.

Vēsturē var konstatēt divus laulības veidus: poligamiju un monogamiju. Poligamijai pamatā ir vairākas laulības, un tai savukārt ir divi veidi: poliandrija un poliginija. Poliandrija ir tas poligamijas veids, kurā vienai sievietei ir vairāki likumīgi vīri. Tā ir daudzvīrība. Poliginija ir tas poligamijas veids, kurā vienam vīram ir vairākas likumīgas sievas. Tā ir daudzsievība. Poligāmijas pretstats ir monogamija. Monogamija ir vienlaulība; tas ir laulības veids, kurā vienam vīram ir viena likumīga sieva, un otrādi. Vēl izšķir endogamās un eksogamās laulības. Endogamā laulība ir tāda, kurā vīrs un sieva pieder pie vienas cilts, ir vienas cilts locekļi. Eksogamā laulība ir tāda, kurā vīrs un sieva pieder pie divām dažādām, parasti attālākām ciltīm.

Ģimenes veidus noteic arī tēva vai mātes tiesības. Vēsturē iespējams konstatēt kā patriarchātu, tā matriarchātu. Patriarchātā visas tiesības satek tēvā; tēvs ir ģimenes galva, viņš ir ģimenes centrs. Matriarchātā visas tiesības satek mātē; mātei pieder vara, viņa ir ģimenes centrs.

Luijs Mōgens (Morgan) 1877. gadā atzina ģimenes dzīves vēsturē šādu attīstības gaitu: 1) vispārēja kopēja dzimumdzīve (promiskuitāte), 2) grupu laulības, 3) blakus poligamijai arī monogamija, 4) patriarchālā lielģimene, 5) monogamiskā sīkģimene. Šo uzskatu gadu simteņa maiņā kritizēja Vestermarks un vēlāk V. Šmidts, pierādot, ka nav pamata spriedumam, ka visur cilvēcē pirms monogamijas būtu bi-

jusi poligamija, un ka no pēdējās evolūcijas ceļā ir radusēs monogamija. Monogamija ir sastopama Grieķijā jau pēc Homēra laikmetā, tāpat arī Romā un citur. Ja arī vēl etnoloģiski gluži precīzi nevar pierādīt, kuŗa no abām ir pirmatnējāka, tad tomēr varam konstatēt, ka tagadnē vēl Australijas un Afrikas primitīvākās ciltis monogamija ir tikpat parasta lieta kā poligamija.

Tagadnē socioloģisku un psiholoģisku motīvu dēļ pieņem, ka jau pašos cilvēces pirmsākumos ir bijusi monogama ģimene. Vīrieša un sievietes dzimumdzīves attiecības ir tādēļ bijušas monogamas, kā abi viņi pārtikas sagādāšanā ir bijuši vienlīdzīgi; tādēļ arī ģimenē viņi ir bijuši vienlīdzīgi. Vienlīdzība barības meklēšanā ir noteikusi arī viņu monogamās attiecības. Attiecīgie zinātnieki spriež, ka to varot vēl tagadnē novērot pie kultūrāli mazattīstītām ciltīm, kā piem., pie andamaniešiem, kas apdzīvo Andamanu salas Bengalijas licī. Etnoloģi gan aizrāda, ka šādu pirmatnēju monogamu ģimeni nevar uzlūkot par idealāko veidu, jo šē ģimenes dzīve vairāk dibinās dzīvnieciskos instinktos, kuŗas pašas par sevi var būt arī monogamiskas tieksmes.

Attiecīgie socioloģiskie pētījumi rāda, ka ģimenes veidu nosaka saimnieciskās dzīves veids. Etnologs Grose pagājušā gadu simteņa beigās (1896.) mācīja, ka ģimenes veidam ir ciešs iekšējs sakars ar attiecīgu saimniekošanas veidu. Laikmetā, kad cilvēks sāk vairs neapmierināties ar to, ko daba viņam dod, viņš negrib būt vairs tikai ņēmējs. Cilvēks grib strādāt. Vīrs paliek par mednieku vai zvejnieku un aizvien vairāk

pats iegūst barību. Cilvēks — mednieks vai zvejnieks top par vienīgo ģimenes apgādātāju un līdz ar to iegūst lielāku varu pār sievu, kaut gan arī pēdējā ir ģimenes uzturētāja. Šādu mednieku cilšu vīri apvienojas vīru apvienībā. Priekšrocības pieder dēliem; ar svinīgiem rituāliem tos iesvētī vīrišķības kārtā. Šinī laikmetā notiek līgavu laupīšana, un ģimene parasti dibinās eksogamā laulībā. Ja arī šie vīrs valda pār ģimeni, tad šinī laikmetā tomēr nevar vēl runāt par patriarchātu. Še nav tik daudz tēva valdības, kā ir vīra valdība.

No otras puses arī sieva neapmierinās ar to, ko daba dod. Viņa sāk nodoties zemes kopšanai. Zeme, ko viņa apstrādā, paliek tās īpašumā. Sievas vara pieaug. Viņa precē vīru, ne vīrs — sievu. Ģimenes iekārtu noteic mātes tiesības. Augstā cieņā ir meitas. Aizsardzību bērniem gādā mātes brālis, kam pieder tēva tiesības. Tēvs ir tikai bērnu draugs. Bet mātes brālis gādā par māsu un viņas bērniem. Še var runāt par mātes varu. Vara gan pieder mātes brālim, bet mātes līnija šie iet visur pa priekšu. Asinsradniecību nodibina māte un ne viņas vīrs; pēdējo parasti neuzskata par bērnu tēvu. Mātes līnija ir svarīgāka. Tēvs šie ir nobīdīts pie malas, un tas varēja notikt tādēļ, ka vīrietis, kā daudzkārt ir novērots primitīvās ciltīs, neko nesaprata par bērnu dzemdēšanu un neapzināja arī savu līdzdalību šinī aktā.

Tālākais ģimenes veids attīstījās ar cilšu nododanos lopkopībai. Ciltīm paliekot par lopkopju ciltīm, atsevišķā ģimene izveidojās par lielģimeni. Tādēļ, ka mazās sīkģimenes nespēja pārvaldīt lielos

lopu barus, arī dēlu ģimenēm bija jāpaliek tēva lielģimenē. Šādā lielģimenē, kurā kopā ar vecākiem dzīvo precētie bērni un bērnu bērni, pieaug tēva vara. Tēva varai nav robežu. Viņam pieder īpašuma tiesības uz visu ģimenes mantu un vara par ģimenes locekļu dzīvību un nāvi (piem., senajā Romā) Māte ir tikai mājas pārvaldītāja un bērnu audzinātāja, un kā tādaļ viņai pienākas sava cieņa. Pēc ģimenes galvas nāves vadība pāriet uz tēva brāli, vecāko dēlu, vai vecākās meitas vīru. Tādas ģimenes sastopamas Āzijā, Afrikā un viduslaiku Eiropā.

Atzīmējot šādas ģimenes veidu trīs attīstības līnijas kultūras dzīves sākumos, etnologiem un sociologiem ir bijis tomēr jāatzīst, ka šīs trīs attīstības līnijas iet blakus viena otraļ. Tās pieder tikai atsevišķiem trim kultūras lokiem, kas paši saskaras un dažādi krustojas. Tādēļ vēsturiskajā attīstībā sastopamies ar parādībām, kurās ir visu trīs līniju veidotas, pie kam grūti noteikt, kas bija cilvēces sākumā: patriarchāts vai matriarchāts. Šveices jurists Bachofens 1861. gadā izteica uzskatu, ka ģimenes vēsturē matriarchāts ir pirmāks par patriarchātu. Šo uzskatu tagad gan apstrīd, jo jāpielaiž, ka pat Austrālijā, kur mātes tiesības visvairāk izplatītas, nevis mātes, bet tēva iecība ir noteikusi bērna ģimenes piederību.

Cilvēces attīstībā ir redzams, ka tur, kur veidojas augstākā kultūra, kā piem., pie indogermāņiem, ķīniešiem, semītiem, izveidojas arī ģimenes veids, kurā tēva tiesībām pieder priekšrocība. Kad ģimene izaug par lielģimeni, tad vīrs aizvien top valdītājs. Tēvam pieder lielākā vara. Viņš drīkst at-

stumt savu sievu, laulības pārkāpuma gadījumā viņu pat nonāvēt. Nepatīkamas meitenes drikst nonāvēt. Mantojums pāriet vienīgi pirmdzimtā dēla rokās. Šādā attīstības pakāpē varēja pastāvēt viena otrai blakus kā poligamija, tā monogamija.

Latviešiem, kā domā prof. A. Švābe rakstā par brāļu lielģimēni, ir bijusi lielģimene. Dainās neesot atrodams sīkģimenes apzīmējums. Tas tādēļ, ka šī sīkģimene izveidojas tad, kad jau dainu sacerēšanas ziedu laiki bija beigušies. Ģimene pati par sevi latviešiem ir izvērtusies par lielģimēni, kurā dēli un meitas arī pēc apprecēšanās paliek dzīvojot pie tēva un pēc viņa nāves joprojam ved kopēju saimniecību. Lielģimēni latvieši sauc par saimi, kurā neietilpst vienīgi svešie gājēji un kalpotāji. Saimes kodolā ietilpst tēvs, māte un bērni. A. Švābe aprāda, ka ir tūkstošu dainu, kas apliecina to, ka latvieši ir dzīvojuši šādās lielģimēnēs. Piemēram to apstiprina šādas dainas:

Dod, māmiņa, pulkā mani,
Pulkā biju ieradusi.
Kas kaitēja tai māmiņai,
Kam deviņas jaunuvītes.
Vakar cirpa avitiņas
Šodien met audekliņu.

Vai arī:

Ej pa priekšu, māmuliņa,
Pļaviņā sienu grābt,
Tad ies dēli, tad vedeklas,
Tad ies znoti kaudzi mest.

Kopsavilkumā A. Švābe spriež, ka metot pat paviršu skatu uz latviešu ģimeni dainu sacerēšanas laikā, pārliecināties, ka tā ir pavisam cita sociāla šūniņa nekā tagadējā ģimene. Šādā lielģimenē vara pieder tēvam. Tai ir patriarchāls raksturs. Tēvs ir ģimenes apgādnieks un vadītājs. Viņam ir gudrais padomiņš, kam klausā bērni, viņš nosaka darba kārtību un dzīves ritmu. Tēvs gādā par bērniem. Latviešu lielģimenes galva — tēvs nav bijis sievas apspiedējs. Ja arī mātei nepieder tiesisks stāvoklis, tomēr viņai ir ierādīta svarīga loma lielģimenē. Dainas rāda, ka sievietes cieņa, gods un vara ģimenē nesver mazāk, ja pat ne vairāk, par vīrieša autoritāti. Mātes cēlos un svarīgos pienākumus izteic šīs dainas vārdi: „trīs lietiņas glabājamās: i guntiņa, atslēdziņa, ir bērniņi šūpulī.“ Prof. V. Maldonis pat domā, ka latviešiem bijusi mātes līnija, pamatojumu tai atrodot šādā dainā: „Kas kaitēja ozolam, kā tas krita, tā gulēja. Dievs žēlo liepas mūžu, liepai auga atvasītes.“ Viņš arī spriež, ka latviešu lielģimenē mātes radi ir īstie tuvinieki.

Kā redzams no A. Švābes un V. Maldoņa spriedumiem, tad par senlatviešu lielģimenes raksturu ir izteikti pretēji uzskati. Jautājums par tās patriarchātu vai matriarchātu ir vēl neatrisināts, un arī mūsu uzdevums nav šo atrisināt.

Lielģimenes patriarchālo vai matriarchālo varu aizvien vairāk visās zemēs mazina tālākā kultūras attīstības gaita. Pamazām saimniecisku un kultūralu apstākļu ietekmēta, lielģimene saskaldās sīkģimenēs. Sīkģimenes ierobežo patriarchālismu. Šādās sīkģimenēs, kādas sastopamas visā Eiropā līdz 19. g. s. vi-

dum, valda pamazinātas patriarchālas attiecības. Tā ir ģimene, kurā bērni saimnieciski un socioloģiski ir atkarīgi no vecākiem. Bērni ir padoti vecākiem.

Sākot ar 19. gadu simteņa otro pusi sīkģimenes dzīve iegūst jaunu veidu, kas vēl vairāk mazina ģimenes patriarchālisma vai matriarchālisma varu. Šis jaunais ģimenes veids vispirms izaug pilsētās — strādnieku un laukos — kalpu ģimenēs, kurās bērni jau agrā jaunībā kļūst saimnieciski patstāvīgi un neatkarīgi no vecāku saimnieciskās varas un bieži kļūst nepaklausīgi arī vecāku morāliskai varai. Sīkģimenē trūkst īstās vienības. Vienā pusē tanī nostājas vecāki, bet otrā pusē — bērni; pie tam abām pusēm ir savi ceļi. Vecāki un bērni kļūst līdzinieki. Tā ir viena raksturīga līnija tagadnes sīkģimenes sejā.

Zināmas pārgrozības sīkģimenē rada arī sievas darbs ārpus mājas, uz ko vispirms spieda pilsētas industriālisms, tad sievietes emancipācijas ideāli un griba pašai pelnīt. Sievas peļņa dod viņai neatkarību no vīra. Viņa kļūst patstāvīga. Ar to bieži ģimenē nonāk pie tāda stāvokļa, ka tanī ir vai nu divvaldība vai bezvaldība, un tādā stāvoklī vecāki zaudē autoritāti savu bērnu priekšā. Tā ģimenē sākas jucekļīgais stāvoklis, kurā izzūd ģimenes cilvēkiem raksturīgās attiecības, kurā trūkst noteiktības un skaidrības, un kas ir arī sākums ģimenes sairšanas procesam. Tā ir otra raksturīga līnija tagadnes sīkģimenes sejā. Ģimene, kas drūp unirst, ir maznozīmīga. Tā nespēj izpildīt savu būtisko uzdevumu un nav vairs par svētību tautai un cilvēcei.

Mūsu laiku ģimene nav tāda, kādai tai pēc būtiskā uzdevuma un īpatnējās struktūras vajadzētu būt. Vairums mūsu dienu cilvēku nav pratuši savas ģimenes lietas tā izkārtot, ka viņš justos tanī laimīgs. Šķiet, viņš gan ir atradis daudz gudrības, mākas un lietderīgu lietu savas dzīves labklājībai, bet viņš nav atradis pats sevi, viņš nav atradis sevī ģimenes cilvēku. Bieži mūsu laiku ģimenei ir raksturīga tā parādība, ka ģimenes vīrietis nav atradis sevī vīru, un ģimenes sieviete nav atradusi sevī sievu. Ja to viņi sevī nav atraduši, tad viņi nav arī atvērti pareizai ģimenes dzīvei, un tā rodas konflikti ar bezgala lielu dažādību, mazāku vai lielāku novēršamības iespēju. Tā ir trešā raksturīga līnija tagadnes sīkģimenes sejā. Raksturīgi arī tas, ka laulātie bieži neatrod sevī tēvu vai māti, un tā rodas vecāku un bērnu konflikti, kas pieņem piedauzīgu un noziedzīgu asumu. Daļa mūsu laiku cilvēku augstāk par ģimenes dzīvi noteiktos rāmjos stāda baudu un dzīvi, kurā nebūtu nekādu saistīgu pienākumu, bet viņam būtu atļauta vaļīga un neatbildīga klaidonība no vienas sievietes, resp. sievas, pie otras un arī otrādi. Notiek izvairīšanās no pēcnācējiem. Tādas ir pārējās raksturīgas līnijas pēdējo gadu desmitu ģimenes sejā. Ja lielģimene saskaldījās sīkģimenes, tad sīkģimene tagadnē pa daļai ir sadrupuma stāvoklī.

Mēs esam pārskatījuši ģimenes attīstības gaitu, sākot ar tāliem pirmsākumiem un beidzot ar tagadni. Šis pārskats rāda, ka ģimenes dzīves veidam ir sava pārveidības vēsture, pie kam mums jāatzīst, ka jaunākos laikos ģimenes dzīve, nevien mūsu, bet arī

citās tautās, atrodas sairšanas procesa sākuma stadijā un, nedarot neko ģimenes nostiprināšanai, tā var piedzīvot bojā eju.

Mūsu nolūks tādēļ ir sludināt uzskatus, kas ģimeni dara stipru un veselīgu, kas ģimenei cilvēku kopdzīvē ierāda goda vietu, kas ģimeni atkal padara par to iestādījumu pasaulē, kuŗa piepilda Dieva radīšanas plānā cilvēkam paredzētos uzdevumus, kas ģimeni katram padara par laimes mājvietu un prieka, miera un spēka avotu, kas ģimeni padara par drošāku ķīlu latviešu tautas spožākam mirdzumam un Latvijas mūžīgai pastāvēšanai.

Mēs gribam redzēt tādu latviešu ģimeni, kas vienmēr zied un augļus nes. Katrai mūsu ģimenei ir jābūt kā dzīvam zaram pie tautas un cilvēces dzīvības koka.

Kā to panākt? Ir daudzi ceļi, jo ģimenes dzīvi ietekmē dažādi apstākļi un norises sabiedriskā kultūrālā dzīvē. Bet viens ceļš no tiem ir pats svarīgākais un galvenākais. Šis ceļš ir tāds, ka katras ģimenes pamatā liek labo laulību, kuŗai piemīt īstena pilnskanība.

3. Vienlaulība un daudzlaulība.

Katras ģimenes pamatā ir laulība. Došanos laulībā parasti uzlūko par svarīgāko soli cilvēka mūžā. Filozofs Leibnics (17. g. s.) domā, ka vajaga četrdesmit

gadu, lai šo soli pārdomātu. Viņš pats arī sekoja šim uzskatam. Četrdesmitajā gadā lielais domātājs bija visu pārdomājis, bet arī viņa izredzētā jaunava bija apdomājusēs un atraidīja viņa roku. Tāpat krieviem ir kāda paruna, kas uzsver apdomību un nepārsteidzību laulības lietās. Šī paruna saka: „Kas dodas karā, lai skaita vienreiz tēvreizi, kas dodas jūrā — divreiz, bet kas dodas laulībā — trīsreiz.“ Nepieciešams ir ilgāks laiks, lai tie, kas dodas laulībā, apsvērtu savu nodomāto soli un savus nodomus laulības lietās. Laulības noslēgšanai nepieciešama ir nopietna pārdoma. Uz laulību un ģimenes dzīvi nevar skatīties tik vieglprātīgi, kā to dažkārt novērojam mūsu dienās. Tā ir neapdomība, kad vienā vakarā, parasti uz dejas grīdas, iepazīstas, otrā vakarā, parasti kafejnīcā, zvērē mūžīgu mīlestību un uzticību, nedēļas beigās dodas uz dzimtsarakstu nodaļu vai pie mācītāja, pēc divām vai trim nedēļām kāzas, un tad drīzā laikā, dažkārt pat pēc vienas diennakts, šķiršanās.

Katras ģimenes pamatā ir liekama laulība, uz kuŗu lūkojas kā uz vissvarīgāko soli mūžā. Laulībai ir jābūt svētam brīdim dzīvē, uz ko jau ilgāku laiku sagatavojas un kuŗa pamazām izaug no abu personu dvēseliskām kustībām. Tā nav jokam un tā nav arī mīlas spēlei. Laulības mērķis ir kalpot lielam uzdevumam, kalpot ģimenes dzīves būtiskam mērķim. Tādēļ tiem, kas grib doties laulībā, būtu jāapsver visi apstākļi, jānovērtē visi savi nodomi, jāieskatās savas mīlestības dziļumā vai seklumā, skaidrām acīm jāredz īstenība vai

māņu pilnās illūzijas, lai varētu pēdīgi izšķirties par divu cilvēku mūža draudzību un kopdzīvi — laulību. Kurā, kā filozofs Kants uzsver, tikai vīrs un sieva kopā veido veselu un pilnīgu cilvēku, kurā tie iegūst savu garīgo un miesīgo piepildījumu. Laulība nav dibināma acumirkīgās gaisīgās izjūtās un vēšos prāta aprēķinos. Tā dibināma un nocietināma dziļā divu cilvēku dvēseļu saskarē, divu sirdžu harmoniskā saskaņā. Lai šo saskaņu spētu savstarpīgi atzīt, un lai šī dvēseļu saskare iegūtu pilnplaukumu, tad nepieciešams ir ilgāks laiks pieredzei un pārdomai. Tādēļ nepieciešams ir saderināšanas laiks, kurā visam ir jānoskaidrojas, kurā jāmacās pazīt tuvāk viena vai otra labās un ļaunās puses raksturos, uzskatos, darbos. Daudziem šāds saderināšanas laiks tagad ir pilnīgi izzudis, un daudziem šī svētīgā laika izsvītrosāna ir kļuvusi liktenīga nelaimīgai un nelābai laulībai. Turpretī ilgāks saderināšanas laiks ir daudzus pasargājis no pārsteidzības, kas laulības dzīvē būtu nesusi tikai postu.

Sakarā ar saderināšanas laika jautājumu, ir jāmin amerikāņu Lindseja ieteikums noslēgt mēģinājuma laulību. Viņš ieteic slēgt laulību uz laiku pie tiesiski atzītas dzimstības kontroles, ar tiesību bezbērnu pāriem, pie abpusīgās vēlēšanās, katrā laikā šķirties. Mēģinājuma laulība tomēr nav pamatota, jo pirmais gads un arī tuvākie gadi vēl neko nenosaka. Tieši Latvijas statistiskie dati rāda, ka vislielāko šķirtu laulību skaitu dod tādas laulības, kurā laulātie ir nodzīvojuši 5—9 gadus, un tad no 10—14 gadus. Mēģinājuma laulība nav īsta lau-

liba, bet kopā dzīvošana bez noteiktas iedzīves un mājības. Tā pamudina arī uz netiklību. Tāpat dzimstības kontrole, ka bērnus nedrīkst laist pasaulē pirms laulība nav pilnīgi nostiprināta, miesīgā un tikumiskā ziņā nav atzīstama. Tā samaitā veselību un rada lielas dvēseles ciešanas.

Runājot par laulību, ir vispirms jāpieskaras jautājumam: kāds laulības veids ir ētiski attaisnojams? Mēs izšķirām poligamo un monogamo ģimenes veidu. Poligamai ģimenei pamatā ir daudzlaulība (vienam vīram tanī pašā laikā ir vairākas likumīgas sievas, kā piem., vēl nesen bija Turcijā, vai vienai sievai ir vairāki likumīgi vīri, kā piem., dažās Afrikas pirmatnējās ciltīs). Monogamai ģimenei pamatā ir vienlaulība (kā piem., visās Eiropas valstīs). Latvijā likums atļauj vienlaulību un noliedz daudzsievību un daudzvīrību. Prezidenta K. Ulmaņa civillikuma 38. pants saka: „Aizliegta jauna laulība personai, kas jau atrodas laulībā.“ Ja arī likums aizliedz daudzsievību vai daudzvīrību, tad tomēr mūsu laiku dzīvē bieži sastopamies ar vīrieša un sievietes attiecībām, kam piemīt slepens un nelikumīgs daudzvīrības vai daudzsievības raksturs. Mēs nedrīkstam neredzēt īstenību un neatzīt, ka tagadnē daudziem cilvēkiem tikumiskā izjūta ir tik paseklināta, ka dažreiz viņi netur vairs par piedauzību un neuzskata par netikumisku stāvokli, kad laulātam vīram bez likumīgās sievas ir vēl otra sieva un laulātai sievai vēl ir otrs vīrs. Dažreiz viens vai otrs no laulātiem par tādām ārpuslaulības attiecībām nekā nezina, bet dažreiz tiem šāda dzīve nav nekāds noslēpums, un tie atzīst to pat par ie-

spējamu, vajadzīgu un pielaižamu. Cik lielas traģēdijas arī nebūtu šādu parādību pamatā un nebūtu arī tām par zināmu attaisnojumu, tad tomēr tāda laulība ir izvirtusi. Katram ir jābūt skaidrībā par to, ka laulība ir ētiski attaisnojama tikai tad, ja tā ir monogama. Ģimenes dzīves stiprums un labklājība, ģimenes laime un svētums, ģimenes pilnvērtība un pilnskanība sakņojas vienīgi vienlaulībā, tas ir, vienīgi viena vīra un vienas sievas vienlaicīgās dzimumdzīves, gara un miesas kopvienības ilgstošās attiecībās.

Mūsu senči, kuriem nevaram liegt labu tikumības izjūtu, un kas dzīvoja pēc saviem tikumiskiem likumiem, arī atzina vienlaulību par ģimenes labāko pamatu, labi zinādami, ka vīra un sievas kopdzīve iegūst dziļu un nesalaužamu vienību tikai tad, kad tā risinājas vienīgi viena vīra un vienas sievas starpā. Viņu atziņu par vienlaulību, par savstarpējo piederību tikai vienam, varam secināt no šādām dainām:

Kālabad ciema meitas
Līnšo manu cepurīti?
Es, māsiņas, jums nebūšu
Visām maizes arājiņš.

Tautu meita taisijās
Ar manim līdzā nākt.
Man pašam līgaviņa
Sētā mazi bāleniņi.

Šīs dainas runā par lielo tautu dēla uzticību tikai vienai tautu meitai. Viņš grib būt arājs tikai vienai tautietei. Tāpat arī tautu meita no savas puses sola piederēt tikai vienam pašam mūža draugam. To apstiprina šādas dainas:

Pieci, seši tēva dēli
Gaida mani uzaugot.
Vienam būšu, ne visiem
Kam Laimīte vēlējusi.

Ai, skaistais tēva dēls
Tu par velti lūkojies;
Citam došu sav' rociņu,
Savu zīļu vainadziņu.

Ko darīt mums tagadējos laikos? Sekot šai senču pareizai tikumiskai izjūtai un palikt uzticīgiem tikai vienlaulībai. To darīt mums liek arī tas apstāklis, ka vienīgi vienlaulībai piemīt tikumisks raksturs. Tikumiskā ziņā vienīgi vienlaulība ir attaisnojama. Vienīgi tā veido labu laulības un ģimenes dzīvi. Kādēļ?

Pirmkārt, laulībai dievišķīgā kārtība uzliek tik lielus uzdevumus, kuŗu izpildīšanai no laulātiem tā prasa visus spēkus. Laulība ir izredzēta divu dvēseļu ceļu kopā satecēšanai ar tādu spēku, lai mīlestība iemiesotos miesā un asinīs, lai abas dvēseles savus turpmākos ceļus savītu neatvījamā vijumā. Tas ir iespējams tikai tad, kad abi laulātie sevi nesadala un neatdod sevi, kaut

arī tikai kādu daļu no sevis, kādas citas dvēseles ceļam. Laulības mērķis ir piepildīt ģimenes būtisko jēgu, un to var tikai divatā; to spēj tikai tādi divi, kas spēj sevi otram atdot vienīgi bez atlikuma.

Otrkārt, vienlaulību prasa cilvēku personīgā cieņa, kam dziļākais pamatojums ir atrodams cilvēka dievlīdzībā. Nav ētiski, ja cilvēks sevī saskata tikai dzīvnieku, kaut arī augstāko dzīvnieku. Tāds cilvēks drīzi top zvērs. Cilvēkam ir jāatzīst sevī cilvēks. Kas tad ir cilvēka dziļākā būtība, ja ne tā, ka viņš ir radīts pēc Dieva līdzības. Ir ētiski, ja cilvēks sevī saskata Dieva bērnu. Tieši dievbērnības ideja pamato cilvēka personības cieņu. Otra cilvēka personībā ir jāmēģina atrast tīri individuālās līnijas un tām jāpiekļaujas, lai divas personības, nezaudējot savas individuālās līnijas, atrastu pamatu saskanīgai dzīvei. Otrā ir jāmacās redzēt cilvēcisko un to cienīt. Tas laulības attieksmēs iespējams tad, ja laulātie ir tikai vienlaulības īsteni locekļi.

Treškārt, nedrīkst aizmirst laulības mistisko raksturu. Tā nav kaili dabīga, konkrēti reāla, skaidri redzama un saprotama. Mūsu laikos tikai reti atceras patieso bībeles atziņu, ka laulībā vīrs un sieva top viena (mistiska) miesa. Īstenā laulībā ir vienmēr klāt kāda misterija. Tā ir misterija, kas dzimst lielajā atdotības apziņā, kas izaug asins bangojumā, ko aplāj dvēseļu skaidrāka rasa. Laulības dzīve augstāko kāpinājumu sasniedz divu cilvēku vienas miesas un vienas dvēseles vienības apziņā. Šāda apziņa iespējama tikai vienlaulībā. Ārpus tās šī apziņa ir lauzta, un viņā ne-

spēj vairs izteikties dzīvības dziļums. Laulība tad vairs nav dievišķīgās misterijas apgarota.

Ceturtkārt, vecāku un bērnu attiecības pareizi kartot ir iespējams vienīgi vienlaulībā. Tikai tanī ir iespējams uzaudzināt bērnus tā, kā to prasa bērnu nākotne un audzināšanas mērķi. Katra skola ir pieskaņota vienlaulības ģimenes bērniem. Tikai vienlaulībā vecāki spēj parādīt savu nesavtību, un tie spēj arī savu tikumisko ziedot gribu pārvērst darbos.

Savā laikā filozofs Šopenhauers turpretī aizstāvēja daudzlaulību. To viņš darīja šādu divu tikumisku motīvu dēļ: 1) ar daudzlaulību tiktu visiem dota iespēja apprecēties un 2) ar daudzlaulību būtu novērsta prostitūcija, kas esot upuris uz nedabīgās vienlaulības altāra. Mums jāatzīst, ka prostitūcijas novēršana nav tieši laulības, resp. ģimenes, uzdevums. Prostitūcija neizaug no vienlaulības sistēmas, jo tai ir pavisam citas saknes, kā piem., cilvēka tikumiskā izlaidība, cilvēka rakstura svārstība, grūti saimnieciskie dzīves apstākļi, nepareizais uzskats, ka vīrieša daba būtu poligama un citas. Pret pirmo motīvu jāiebilst, ka daudzsieviņai (tikai par to var būt runa, jo sieviešu skaits parasti ir lielāks par vīriešu skaitu) trūkst tikumiskā spožuma, ka tā mazina sievietes cieņu, atņem sievietei iespēju visu sevi atdot un samazina viņas garīgo un miesīgo dzīvot spēju. Daudzsievība sievieti padara par verdzeni. Tā kavē arī paaudzes pieaugšanu; tāpat arī bērnu audzināšana necieš vecāku sadalīšanos, bet prasa viņu vienību, necieš svārstību, bet prasa noteiktību. Bērnu nākotne ir atkarīga ne

no tēva vai mātes dzīves, bet gan no tēva un mātes dzīves. Šopenhauera uzskatos nav meklējams laulības jautājuma pareizais atrisinājums.

Šos Šopenhauera uzskatus mēs nebūtu šie pieeminējuši, ja daži tagadnes uzskati par daudzlaulības nozīmi tagadnes dzīvē nestāvētu tiem tuvu. Pirms vairāk kā pieciem gadiem daudz sprieda par laulības reformas jautājumiem, kurus pacēla dažādās zemēs, un kas sveši un nezināmi nepalika arī latviešu intelliģencei. Tad arī vienā vai otrā latviešu sabiedrībā pārrunāja laulības reformas prasības un, cik zināms, arī atrada atsaucību un piekrišanu. Ja arī tieši tagad par šīm reformu prasībām atklāti vairs nerunā, tad tomēr vēl arvien sastopamies ar cilvēkiem, kam šīs prasības izliekas labas, un kas savās domās pie tām vien kavējas. Tādēļ mūsu pienākums ir pie tām apstāties un noskaidrot laulības reformēt gribētāju prasības, kas galā izrādās pārspīlētas, nedibinātas un pat netikumīgas.

Viena no laulības reformu prasībām bija pēc laulības cetratā. Tā būtu tāda cilvēku apvienība, kurā laulātie ir pametuši īpašuma tiesības vienam uz otru. Tā būtu laulība bez greizsirdības. Abi laulātie dod viens otram brīvību piekopt dzimumsakarus ar citiem. Laulātie viens otru ciena, sarga ārējās formas, lai pasaule nedabū zināt par izīrušo laulību. Vīram ir oficiāla mīļākā, sievai — mīļākais; dzimumsakari laulāto starpā pārtraukti, bet garīgā kopība līdz zināmam mēram vēl pastāv. Dažkārt šādus laulātos saista tikai bērni. Ko teikt

par šāda veida laulību? Tāda dzīve ir ne cilvēciska, bet gan dzīvnieciska. Tāda kopdzīve nav tikumīga, jo šie trūkst atbildības sajūtas pret bērniem, nākošo paaudzi, kurai sabojāt vecākiem nav tiesības. Šādi laulātie ierobežo arī valsts tiesības uz bērniem, jo valsts vēlas, lai nākošā paaudze uzaugtu krietna tikumos un veselīga garā un miesā. Šāda laulība nav valstiska, jo tā grauj valsts pamatus. Bez tam tās ir traģiskas: laulātie domā gan, ka viņi ir brīvi, bet iekšēji tomēr viņi noasiņo.

Francūzis Anketils prasīja laulību trijatā. Viņš sludina vīriešu tiesību uz mīlāko, lai daudzām sievietēm (Eiropā esot 18 milj. sieviešu vairāk kā vīriešu) nebūtu jāpaliek neprecētām un nebūtu jāpiekopj netiklība. Šī prasība vistuvāk stāv jau minētam Šopenhauera uzskatam. Pret to spēkā ir visi tie paši iebildumi, kurus minējām pret Šopenhauera uzskatu. Še vēl mums jāpasvītrotas, ka laulība trijatā nav iespējama, lai neaptumšotu cilvēka tikumisko apziņu. Nedrīkst aizmirst, ka nav iespējami no sirds mīlēt divus cilvēkus. Garīgā mīlestība prasa visu, tikai miesīgā mīlestība to neprasa un apmierinas ar daļu. Pie tam arī bērni šādās laulībās ir lielais nezināmais. Ārsts V. Stekels domā, ka vismagākās dvēseles brūces rodas tad, kad bērni sāk apšaubīt vecāku tikumību. Bērns ir stingrs savu vecāku tiesnesis. Laulība trijatā ir iedoma, jo tā nav īstena laulība; tā ir tikai dzimumkopdzīve trijatā, kāda tā neatļautā un nemorāliskā veidā ir pastāvējusi. Mēs nedrīkstam noklusēt spriedumu, ka uzskatā par laulību trijatā spilgti

izpaužas netikumīgu cilvēku tieksme savus netikumus padarīt par tikumiem, savus netiklos ceļus sabiedriskā domā pārtaisīt par atlautiem un pat vēlamiem ceļiem.

Vienlaulība ir uzlūkojama par augstāko laulības ideālu, jo tikai tānī ir iespējams vīram un sievai tapt par vienību, kam piemīt tikumisks raksturs. Tikumiskā ziņā tā augsti ir novērtēta jau pirms Kristus. Kristīgā baznīca nav no tās nekad atteikusēs, bet joprojām uzskata to par ideālāko, labāko laulības veidu. Vienlaulību tagadnē aizstāv arī ievērojami ārsti un zinātnieki, kā V. Štekels — Vīnē un E. Gecs — Berlīnē. Arī tie atzīst monogamijas lielo nozīmi cilvēka miesīgās un garīgās veselības labā un vienīgi tai piešķir tikumisko vērtību.

Ģimenes pamatā ir liekama vienlaulība — cilvēku augstākās kultūras lieciniece, cilvēku veselības un enerģijas sargātāja un vairotāja, cilvēces tikumiskās kopdzīves krāšņākais zieds. Tikai vienlaulība sievieti dara par īstenu ģimenes māti un krietnu nama māti. Tikai tā ir valstiska un atbilst veselīgai nacionālai ideoloģijai, jo daudzlaulība nes tautai nāvi.

4. Labās laulības priekšnoteikumi.

Kādi priekšnoteikumi jāizpilda, lai laulība būtu laba un vērtīga?

Priekšnoteikumus labai laulībai jau uzstāda attiecīgais valsts likums, kas regulē laulības

dzīvi. Še turam par vajadzīgu iepazīstināt ar attiecīgā likuma pantiem. Tie katram ir jāzina, jo pie došanās laulībā, kā no ligavaiņa, tā no ligavas, prasa parakstu par attiecīgu laulības likuma pantu zināšanu.

Prezidenta K. Ulmaņa civillikuma 32. pants nosaka: „Aizliegta laulība vīriešiem pirms astoņpadsmit gadu, bet sievietēm pirms sešpadsmit gadu vecuma sasniegšanas.“ Šis pants kā priekšnoteikumu prasa noteiktu vecumu. Šinīs gados jauneklis un jaunava caurmērā ir nobrieduši laulības dzīvei. 33. pants nosaka: „Aizliegta laulība nepilngadīgiem bez vecāku vai aizbidņu atļaujas.“ Vispārī ētiskaj augstā vērtējama ir rīcība, kad arī pilngadīgie dodas laulībā ar vecāku piekrišanu un viņu svētību. Ir labi, kad jauno ļaužu dzīve sākas ar tēva un mātes ziņu un labvēlību. Tomēr ne visos gadījumos tas ir iespējams vecāku iedomības, spītības un ne-taisnās rīcības dēļ. 34. pants nosaka: „Aizliegta laulība garā slimiem un tiem, kas slimo ar veneriskām slimībām lipīgā stadijā.“ No šādiem slimiem cilvēkiem dzimst nenormāli un slimi bērni, un tā-dēļ šis pants sarga nākošo paaudzi. Šim pantam ir arī liela tikumiska nozīme. Tiem, kas grib doties laulībā un ir slimi ar veneriskām slimībām, ir jāzina, ka, neatklājot otram pusei savu slimību, viņi padarīs to nelaimīgu uz visu mūžu, viņi nodarīs savam tuvākam lielu ļaunumu. Citās zemēs no laulības kandidātiem prasa veselības apliecību. 35. pants nosaka: „Aizliegta laulība radniekiem taisnā līnijā, brāļiem ar māsām un pusbrāļiem ar pusmāsām.“ 36. pants nosaka: „Aizliegta laulība patēvam ar pa-

meitu, pamātei ar padēlu, znotam ar sievas māti un vedeklai ar vīra tēvu...“ Šie pantī grib aizkavēt laulību radnieku starpā, jo tādās laulībās dzimušie parasti ir bioloģiski mazvērtīgi. Tādās laulībās parasti piedzimst garīgi un miesīgi mazvērtīgi bērni, bieži pat kropli. Arī mīlestība necieš asinsgrēku, tā saucamo incestu. Tādēļ tautu meita dzied dainā: „Labāk upes raudaviņa, ne brālīša līgaviņa.“ 39. pants nosaka: „Aizliegta jauna laulība sievietei, kas bijusi laulībā, iekam nav pagājušas trīs simti sešas dienas no iepriekšējās laulības izbeigšanās.“ Pirms šī laika notecējuma jauna laulība ir pielaižama ar zināmiem noteikumiem, kas paredzēti ir likumā. Šis pants grib ienest skaidrību par bērna piederību pie iepriekšējās vai jaunās laulības. — Šādus priekšnoteikumus laulības dzīvei prasa civillikums. Tie izteikti aizlieguma veidā. Ikviens valsts pilsonis ir spiests tiem paklausīt.

Bez tam tiem, kas nelaulājas dzimtsarakstu nodaļā, bet pie garīdznieka, vēl ir jāņem vērā tie priekšnoteikumi, kurus prasa no viņiem attiecīgā baznīca. Tā piem., Latvijas evaņģēliskā baznīcā pastāv noteikumi, kas nosaka, ka baznīca nelaulā 1) neiesvētītus, jo tikai iesvētīšana piešķir draudzes loceklim pilntiesību, 2) atklātus ticības pretiniekus, jo nav jēgas ievadīt jauno dzīvi ar dievlūgšanu un Dieva vārda svētību, ja laulājamie paši tam netic un pat par to smejas, 3) tos, kas nepieder pie kristīgās draudzes, jo kristīgā laulība nav pierakstīšanās par vīru un sievu, bet ir baznīcas svētības akts, 4) to, kas grib laulāties ar nekristīgu un 5) nepilngadīgus, ja vecākiem ir dibināti iemesli

pret laulību. Arī šie konfesjonālās dabas priekšnoteikumi ir izteikti aizlieguma veidā un visiem attiecīgās baznīcas locekļiem ir tiem jāpaklausa.

Labās laulības priekšnoteikumus nosprauž arī nerakstīti likumi, kuŗu izpildīšana ir vēlama, bet no kuŗu izpildīšanas bieži atkarājas laulības dzīves laimīgums, skaistums un spēks, laulības tikumiskā krietnība un spožums.

Svarīga loma labās laulības izveidošanai pieder cilvēku raksturiem. Pretējiem raksturiem grūti saprasties, ja viens vai otrs raksturs nepārtop. Šādu domu izteic Anna Brigadere pasakā „Karālis Brusubārda un princese Gundega“, liekot patmīlīgai princesei pārtapt par nesavtīgu mīlētāju. Tādas divas pretešķības, kas laulībā neved pie vajadzīgās saskaņas, ir dvēselīgais vīrietis un miesīgā sieviete, vai arī otrādi. Tādi laulībā nespēj saprasties, jo vienam ir tikai dvēsele un otram tikai miesa, vienam ir tikai garīgās prasības, bet otram tikai miesīgas iegribas.

Ja labās laulības priekšnoteikums ir raksturu izlīdzinātība, tad vēl nozīmīgāks priekšnoteikums ir saskaņa pasaules un dzīves uzskata jautājumos, sevišķi ticības jautājumos. Uzskatu dažādība, sevišķi ticības lietās, bieži izārda laulību. Ateists nekad nesaprotas ar dziļi ticīgu cilvēku. Ticīgā un neticīgā cilvēka ceļi šķiras sevišķi bērnu audzināšanas jautājumos. Uz pieredzes pamata ir jāatzīst, ka dievbijīgu cilvēku laulības ir stabilākas un laimīgākas par neticīgu un netikumīgu cilvēku laulībām.

Labā laulība spēj izveidoties tikai brīvībā.

Piespiestās laulības ir traģiskas. Ar draudiem izspiestais „jā” vārds nes nelaimi. Pieredzējumi apstiprina, ka laulības, pie kuŗam pirmais „ne” nav ņemts vērā, kur viena vai otra puse padevusēs, baidīdamās draudu piepildījumu, vai cerējuse pārspēt ar pārmērīgu, bet vienvirzienā mīlestību, agri vai vēlū sāk sadrupt. Pirmais „ne” ir spēcīgāks par otro vai trešo „jā”. Arī ar ārļaulības bērnu piespiesta laulība bieži izrādās nedroša un nelaimīga. Piespiestās laulības bez abu personu brīvās gribas ir netikumiskas, jo tikumībai vienmēr pamatā ir brīva rīcība. Tāpat arī abiem laulības partneriem ir jābūt brīviem no citu uzskatiem un gribas.

Laulības labums un vērtība bieži atkarājas no tā: vai laulājamie jau pirms laulības pareizi apzinās un noteic vīra un sievas tiešos pienākumus un tos arī apņemas izpildīt. Nelabi iet tanī laulībā, kuŗā vīram jāizpilda sievas, bet sievietei jāstrādā vīriešu darbī. Kā vīram, tā sievietei ir sava īpatnēja misija. Ja no tās atkāpjas, tad laulības dzīve nonāk strupceļā. Kad ievērojamam angļu valsts vīram Lloid-Džordžam zelta kāzās jautāja, ar ko izskaidrojama viņa laimīgā laulība, tad viņš ieteica ar šo jautājumu griezties pie viņa sievas. Lloid-Džordža kundze savas domas izteica šādiem vārdiem: „Sievās uzdevums ir vispirms rūpēties par savu vīru, tad par bērniem, un tikai pēc tam par sevi pašu.” Laba laulība atkarājas no tā, cik sieviete, sevišķi tā, kuŗa grib spīdēt ar savu emancipāciju, ir ga-

tava uzņemties un izpildīt sievas misiju tā, kā to sapratusi Lloid-Džordža kundze.

Tagadnē bieži aizmirst, ka sievas darbs: mājas turēšana un bērnu audzināšana ir svarīgi dzīves uzdevumi. Šis darbs ir svarīgāks par sievas ārpusmājas darbu, par viņas zinātnisko un literārisko darbu. Šis darbs ir atbildīgs darbs; tikai modernā emancipācija — šī modernā individualisma meita — to nevietā ir nonicinājusi. Laba laulība bieži ir atkarīga no tā: vai sievas mājas darbs ir godā celts, un vai sieva savus uzdevumus ģimenē izpilda pēc labākās sirdsapziņas.

Pie labās laulības priekšnoteikumiem pieder arī oikonomiskās iespējas. Nepieciešami ir līdzekļi, lai varētu nodibināt mājīgu ģimenes dzīvi, lai netrūktu līdzekļu ikdienas eksistencei. Šīm iespējām arī valsts sociālā politika ir piegriezusi lielu uzmanību. Nozīme pieder arī laulājamo gadu starpībai. Nerakstītais likums noteic, ka vīrietim ir jābūt vecākam par sievieti, lai laulības dzīves galā nebūtu sarežģījumi. Tāpat nevienā daļā izglītība vēlāk laulībā var radīt dziļas plaisas. Arī šķīstība pirms laulības ir priekšnoteikums labas laulības dzīvei.

No visa sacītā redzam, ka ir daudzējādi priekšnoteikumi, no kuŗu lielākā vai mazākā piepildījuma atkarājas laulības labums un krietnums, laulības laimīgums un tikumiskā vērtība. Un tomēr jāatzīst, ka arī, ievērojot šos minētos un arī neminētos priekšnoteikumus, laulībai iespējams izvērsties par nestabilu, nelabu.

Labās laulības galvenais un vie-

nīgais priekšnoteikums ir mīlestība. Laulība pēc savas būtiskās īstenības pirmā vietā ir tikumiska institūcija un tikai otrā vietā tā ir tiesiska institūcija. Tās īstenais pamats ir mīlestība. Tikai mīlestībā dibinātās laulības neirst; tikai mīlestības laulībās pārvar visus šķēršļus un grūtības. Kādēļ? Tādēļ, ka mīlestība, vistīrākā un garīgākā veidā še ir jēgas piešķirēja miesīgai — dvēselīgai mīlai, un šī pēdējā ir jēgas piešķirēja tīrai dzimumdzīvei. Vienīgi mīlestība atklāj mums laulības īsteno būtību. Laulībai jēgu dod ne seksualitāte un ne arī mīla, bet gan mīlestība. Kāds no jaunākiem kristīgās ētikas filozofiem (A. D. Millers) raksturīgi saka: „Ēross ir seksualitātes jēga, un agape ir ērosa jēga.“ Citiem vārdiem sakot, laulība ir tas dzīves veids, kurā ēross un seksualais ir pilnīgākās, skaidrākās un cēlākās mīlestības organs, kurā ērotiskā kopība ir mīlestības trauka saturs. Laulība ir mīlestības caurstarota dzimumdzīve, kas pieder pie Dieva grībētas kārtības, jo vienīgi ar to ir panākama cilvēces uzturēšana.

5. Mīlestība.

Kas ir mīlestība? To pētījuši zinātnieki no bioloģiskā, psiholoģiskā un gara zinātniskā viedokļa. Tās noslēpumos centušies ieslidēt pravieši un dzejnieki. Kā senenos laikos, tā tagadnē par mīlestību ir teikti dziļi un cēli vārdi. Piemēram, Salamana augstās dziesmas grāmatā lasām:

„Mīlestība ir stipra kā nāve; viņas karstums ir varens kā elle, viņas liesmas ir Dieva liesmas. Ja kāds ar visu savu mantu gribētu pirkt mīlestību, tad tomēr tāds paliktu par apsmiektu.“

Dzejnieks Eriks Raisters spriež, ka mīlestība ir dziļums, plašums, augstums un pēdīgi visums, kas, tiekdams dzīlēs, tālēs, augstēs un laikā, beidzot aprok to zvaigžnotā kapā. Kāds būtisks dziļums par mīlu mīlestības nozīmē ir izteikts arī šādā Raiņa pantā:

Ir mīla brīnumbrīnišķa —
Nekā, nekā tai nevajaga
Un dara visu, visu.
Tā mazam iedod lielumu,
Tā skarbam iedveš maigumu,
Tā augšā paceļ kritušu,
Tā atdzīvin' ij mīrušu —
Es kaistu, kas es dzisu.

Būtiski dziļi mīlestībā ielūkojas arī Paulina Bārda, atzīdama, ka nekas tā nespēj svētīt, šķīstīt kā jaunu siržu svētās mīlestības ritums.

Un tomēr vai mēs varam pateikt, kas ir mīlestība? Vai galu galā nav jāsaka tāpat, kā saka Fr. Bārda: „Es jautāju mūžībai, kas mīlestība ir un mūžībai nebij vārda, ar ko atbildēt...“

Mīlestības problēma laulībā vispāri ir grūta. No vienas puses mīlestība ir labās laulības pamats un saturs. No otras puses grūti pasacīt, kas viņa ir. Šinī situācijā tiem, kas dodas laulībā, ir grūti izšķirt vai viņu laulība maz būs mīlestības laulība.

Šīs grūtības dēļ daudzi piedzīvo vilšanos. Daudzi dodas laulībā, domādami un jūzdami, ka tie savu jauno dzīvi dibina mīlestībā, bet vēlāk izrādās, ka tā bijusi tikai mīlestības illūzija, māņi. Daudzi tādēļ domā un māca arī citiem atzīt, ka mīlestības nemaz nav, vai tā tikai ir māns un laulībā uz to nav jāskatās. Šādiem uzskatiem nevaram pieslieties. Tā runā pievīlušies cilvēki, un viņi ir pievīlušies tādēļ, ka par mīlestību pirms laulības viņi ir atzinuši to, kas mīlestība nemaz nav bijusi, ka viņi mīlestību aiz nezinas vai pārpratuma ir samainījuši ar citām tieksmēm, iekārēm un iedomām.

Ceļu uz patiesās mīlestības atzišanu var līdzināt nopietnas pārdomas, kurās mīlestības laulību salīdzina ar tām laulībām, kas nav mīlestības laulības. Ir pazīstamas šādas laulības, kuru pamatā nav mīlestība.

Ir, pirmkārt, liktena laulības. Tās izaug no liktenīgās nejaušības, kad vienā liktenīgā brīdī nejauši sastopas divi cilvēki ar kopēju dzīves izjūtu. Divas dzīves līnijas saplūst vienā un turpinās tālāk bez kādas noteiktas gribēšanas un spraiģuma. Divi sastopas vienā krustceļā un norunā tālāk iet kopā, lai nebūtu vairs vientuļīgi un garlaicīgi. Šādu tālāk iešanu pa dzīves ceļu nespārno mīlestība.

Ir, otrkārt, prāta laulības. Tanī dodas cilvēki, iepriekš visu pārdomājot un pārsprīžot. Še apzinīgi iepriekš pārbauda veselības un mantas stāvokli un noskaidro vecāku un radu sabiedrisko stāvokli. Pie prāta laulībām ievāc ziņas par iepriek-

šējo dzīvi un noskaidro: vai viss tanī ir skaidrs un godīgs. Mīlestībai tanī nav pirmtiesības, bet pēdējās gan pieder aprēķinam.

Ir, treškārt, uztura laulības, ko noslēdz tādu vēlēšanu piepildījumam, lai pašam vairs sevi nebūtu jāuztur. Tādās laulībās parasti sieva uztur vīru. Laulību slēdz uz viena slinkuma un otra darbīguma pamata.

Ir, ceturtkārt, mantas laulības, kurās pirmtiesība pieder bagātībai. Nauda ir viss, bet mīlestība nekas.

Ir, piektkārt, jūtekliskas laulības, kurās visu izšķir jūtekliskas īpašības, sievietes vai vīrieša cēlais augums, acu skaistums, matu daļums un tamlīdzīgas īpašības. Gluži ķermeniskas īpašības, kas saista otro dzimumu, noteic došanos laulībā. Tās top par laulības motīvētājām.

Ir, sestkārt, tīri seksuālas laulības. Tanīs galveno vērību piegriež vienīgi dzimumdziņu apmierinājumam, šo dziņu kopritumam. Tādā laulībā cilvēkus iedzen viņu seksuālā sakairinātība.

Ja pārdomu analitiskais skats nedod vēl pārliecību par kādas nodomātās laulības mīlestības pamatojumu, tad vēl paliek pāri paklausība savai sirdsapziņai. Sirdsapziņas balss spēj šķirt īsto no neīstā, spēj pārbaudīt noskaņojumu, ar kuŗu laulājamie grib doties laulībā. Tā izšķir noskaņojumu, ko izteic atziņa: „es došu, lai tu dotu“, no noskaņojuma, ko izteic atziņa: „dodi man, tad es došu.“ Mīlestība dod un negaida dodam. Tā

pazīst atteikšanos un ziedošanos otra labā. Tā iet pāri dzīvības un nāves robežai un ir rada mūžībai. Sekot sirdsapziņas svētākajam norādījumam nozīmē būt ceļā uz patiesās mīlestības atzišanu.

Sirdsapziņas ceļš ir ceļš uz patiesās mīlestības atzišanu.

Ģimenes kopība.

1. Sakne, kas mūs vieno.

Ja mēs pa atmiņu tekām dosimies atpakaļ pagātnē, tad katrs drīz sasniegsim to robežu, aiz kuras mūs apņem pavisam cita pasaule, nekā šī sarežģītā, problēmām bagātā, „lielā“ dzīve, kurā tagad dzīvojam. Citiem vārdiem — mēs nonāksim savu sen aizgājušo bērnu dienu novados. Tie ir šķietami pavisam sīki notikumi, niecīgi prieki un niecīgas sāpes, uztraukumi un cerības, kas mūs tur apstāj: pazaudēta rotaļu lieta, bailes pēkšņi uznākuša pērķona negaisa priekšā, mazs saulains stūrītis kaut kur plāvā vai dārzā, krēslā tīts istabas kakts un tamlīdzīgi. Šīs šķietami nenožīmīgās ainas un parādības tomēr vieno viens kopējs centrs, tie ir elementi no kaut kā viena vesela, kas tām piešķir īpašu nozīmi un nokrāsu; šis kopīgais centrs, šis visus elementus kopā saturētājs veselais nav nekas cits, kā mūsu vecāku māja un no tās neatdalāmā ģimenes kopība. Ja par to domājam, tad mūsu acu priekšā stāv atkal kā dzīvs, varbūt mazliet mazrunīgais, bet savā darbā nenogurstošais tēvs, kam tomēr netrūka laika arī mums mazajiem teikt savu vārdu, mūs mudināt un pamācīt. Mums pretī no pagātnes krēslas nāk māte, ar

savu mātes smaidu, ar rūpju un sirsnības pilno uz mums vērsto skatu. Mēs dzirdam straujus, mazliet trokšņainus soļus un skaļas balsis: tie mūsu lielais brālis un lielā māsa, kas liekas tik apskaužami savā privileģētā stāvoklī. Tur — istabas kaktā sēd mazais brālītis, kas vēl ceļams un uzraugāms, kas tik bieži mums saplēš mūsu labākās rotaļu lietas. Tur, varbūt, arī vēl kāda sirma galva, kas dziļi noliekusies lasa kādā vecā, biezā grāmatā.

Mēs esam iegājuši ģimenes, tēvu mājas īpatnā atmosfērā, mēs elpojam viņas gaisu. Mēs atkal izjūtam to organisko vienību, kas tur saistīja kopā lielu ar mazu, nobriedušo ar topošo, dienas ritumu ar darbu un — sirdi ar sirdi. Mēs sākam saprast, ka līdz ar to esam pavisam tuvu pienākuši tam pamatam, no kura izaugusi visa mūsu vēlākā dzīve. Tur tēvs — šīs dzīves cēlējs, māte — viņa uzticamais palīgs, bērnu pulciņš sapņainām acu dzīlēm — tie daudzžuburaina koka jaunie, zaļie zari. Svētā, paša Dieva stādītā sakne un vienība. Tas bija īpašs siltums un liels, visām nedienām spītētājs spēks, kas visus saturēja kopā. Vai tēvam kas bija par grūtu? Vai mēs viņu neredzējām darbā stipru, nesalaužamu no rīta līdz vakaram? Un kad nāca dienas, kad maizes rieciens kļuva plānāks, kad kara negaiss sāka trakot, un laikmeta vēji gaudoja ap istabas pakšiem, vai viņa klātbūtne nebija tā, kas visiem piešķīra drosmi un mieru? — Un māte — vai mēs to dzirdējām sūdzamies: es vairs nevaru! Un pat kad slimība kā tumša ēna bija uzgūlusies citkārt saulainai mājai, kad smagi elsāja mazā slimnieka vai slimnieces krūtīs, un drudzis kratīja mazo augu-

mu — vai kāda nakts tai bija par gaŗu, kāds ceļš par tālu?

Ja cilvēka dzīvē ir kāds spēks, kurā lielais, neaprobežotais saskaras ar norobežoto, laikā un telpā ietverto dzīvi, kuram neviens nevar pavēlēt: tik tālu un ne vairāk, ja ir kāda mīlestība, kas panes visu, pacieš visu, piedod visu . . ., kas stiprāka par pašu nāvi, tad te viņa pirmo reiz ienākusi tavā dzīves lokā: tur pie mazā šūpuļa, kurā gulēji tu un tavs brālītis, tur, kur tavs liktenis karājās starp dzīvību un nāvi; bet arī tur, kur tu bez pietiekoša iemesla pēkšņi kļuvi uzpūtīgs, spītīgs, nepaklausīgs, kur tu visu centrā nostādīji vienīgi pašu sevi, savu šķietami tik vērtīgo un patiesībā tik nenozīmīgo „es“, kur tu līdz asarām sāpināji — un tomēr nezaudēji bērna tiesības, lai gan turpat, vēl bija četri vai pieci tādi pat rezgaļi kā tu!

Viss tas mūs spiež vispirms bijībā klusēt svētās varas priekšā, kas nāca pie mums ģimenes vītālajā spēkā un lielajā pašaieliedzības tikumā. Bet šis spēks vēl nav viss — tam aužas vēl cauri pavisam īpats siltums un gaisma, ko var dot vienīgi ģimenes kopība, tā siržu vienība un saderība, kas iespējama tikai ģimenē.

Tāpēc līdzīgi svētceļotājiem, kas tuvojās svētbirzei, kur atklājies Dievs, mums jānoauj kurpes tās vietas priekšā, kur, paklausot Dieva Kunga radītāja gribai, tēvs un māte mums kāruši šūpuli un savu krūti griezuši pretīm dzīves grūtībām, lai mums sagādātu nākotni.

Ar pilnu tiesību sabiedriskās dzīves filozofi ģimeni nosaukuši par vītālu kopību, jeb dzīvī-

bas pirmkopu (Šēlers, Mesers), jo no tās cēlušās viņas citas kopas, pirmā vietā cēlušās tautas; tā ir organisms, no kā izaugusi mūsu pašu un katra cita cilvēka individuālā eksistence. Viņas radītās saites ir asins un reizē sirdssaites, un šīm saitēm pastāvot, cilvēka mazais „es“ pilnīgi iekļauts dzīvības varenajā plūsmā, organiskā vienībā, kas ir lielāka par mūsu mazo es, un kurā tāpēc varam tik labi aizmirst sevi un pārāugt pāri sava egoisma žņaugiem. Ja aizejot vēlāk no ģimenes tālāk, lielajā dzīvē, ģimenes saites vairs nespēj piepildīt visu mūsu dzīvi, tad tas ir dabīgi un nepieciešami, jo uz vītāļiem dzīves pamatiem rodas un ceļas citi kopības veidi, kas vairs nav asinīs dibināti, sadzīves vienības, kas nepieciešamas saimnieciskās, intelektuālās un politiskās kultūras celšanai, saimnieciskās un profesionālās organizācijas, sociālas un politiskās kopas, darba apvienības, mākslas un zinātnes iestādes. Tomēr, nedrīkst aizmirst, šie kopību veidi vairs nav tādā veidā piepildīti ar dzīvības pirmspēku, kā ģimene un tauta, bet radīti vairāk vai mazāk mākslīgi uz atsevišķu cilvēku rīcības pamata, viņi vairāk vai mazāk līdzinās atomu mēchaniskiem sakopojumiem, un tāpēc, salīdzinot ar individuālo cilvēku eksistenci, nav vairs primāri, bet sekundāri, cilvēku mākslīgi darinātas vienības. Viņos cilvēks gan uz laiku var atrast zināmu savu pārpersonālo tieksmju apmierinājumu, var darbā sevi uz brīdi aizmirst, tomēr vareno nepieciešamību, tiem sevi ziedot, savu dzīvību atdot par tiem, kādu izjūt tēvs un māte, sargājot savu ģimeni, tie izraisīt nespēj. Šī priekšrocība paliek ģimenei, tautai un reliģiskai

kopai, ko satur kopā Dieva varenība un mīlestība. Tāpēc arī katrreiz, tikko patvaļīga organizēšanās (šķirās, partijās, profesionālās grupās) iet tik tālu, ka tiek apdraudēti ģimenes un tautas vienības pamati, tikko brālis sacelšas pret brāli, un sociāla revolūcija un šķiru cīņa draud saplosīt gabalos dzīvo organismu, tūdaļ vecās saistības pieteic savas mūžīgās eksistences tiesības, asinis un kopīgais liktenis sāk runāt savu valodu. Tas ir tas mirklis, kad katrā organisma locekļi no jauna atdzīvojas apziņa par pirmatnējo vienību, un tūkstoši sāk just savās sirdīs ka materiālās un personīgas intereses var šķirt tikai uz laiku, ka pašā pamatā lieli un mazi, augsti un zemi, skolotie un neskolotie, tēvi un mātes tomēr visi ir vienas stipras un svētas saknes vienoti.

Ar to ir teikts, ka nacionālā vienības apziņa lielā mērā sakņojas ģimenes saistībās un ģimeņu vienības izjūtā. Mēs, vidējā un vecākā paaudze, esam visi bijuši liecinieki tam, ka lieli liktenīgie notikumi, kas lika nodrebēt stiprākiem sadzīves pamatiem (pasaules karš, revolūcija) daudzos gadījumos pilnīgi sarāva vecās saites, proti tur, kur viņas jau lielā mērā iešķīgi bija aiztrūnējušas. Tomēr, kur asins un sirdsspēks vēl bija dzīvs, tur mēs piedzīvojām brīnumus: pāri lieliem attālumiem, pāri Krievijas līdzenumam un pasaules jūrām sasaucās, sadevās rokas, instinktīvi sakusa vienā kopā tie, kas šķītas šķirti. Asins un sirds balss uzvarēja, izkaisītie locekļi atkal kļuva viens, senās stiprās vienības cēlās augšā.

Tā ģimenes primārās saistības, ģimenes vienība ir spēks, kas kļūst par idejisku faktoru un simbolu

tautas vienībai. Tēvs un māte, kas pārbaudījumu laikos stāv kā sargi un vienotāji ģimenes centrā, turēdami savu vairogu pār mazo šūpulīti un izbiedēto bērnu pulciņu, kļūst par spēku, kas satur kopā visu tautu, kas viņas robus piepilda ar jaunu dzīvību un reizē simboliski izteic tautas nesalaužamo sirds un asinsvienību.

Viena svēta sakne, viens liktenis, viena nākotnes cerība!

2. Kad stiprie pamati drūp...

Skaisti atcerēties notikumus un ainas, kas tēlo ģimenes lielo vienības spēku un nesatricināmos pamatus un kas sevišķi spilgti izceļas lielos pārbaudījumus un satraukumu brīžos. Tomēr, viens otrs lasītājs iebildīs, ka šādi tēlojumi drīzāk atgādina teiksmainu varoņu epu, nekā pelēko ikdienu vai reālo tagadnes īstenību. Tāpēc, lai gan ar zināmām bažām un itkā negribot, tomēr runājot par ģimenes kopību un viņas nesaraucāmām saitēm, mums jārunā arī par tagadni.

Lai cik tas būtu sāpīgi, mums uz brīdi jāuzklausā tagadnes, varbūt, ne visai iepriecinošais stāsts. Jautāsim, ko tas mums pauž par ģimeni, vai viņš tikpat pārlicinoši vēstī par ģimenes siltumu, vecāku un bērnu, tēvu un māšu nesaraucāmām likteņa un sirds-saitēm? Liekas, ka pietiek uzvest ātru skatu mūsdienu ģimenes traģēdijām un skandāliem, ieskatīties mūsu avīžu, tiesu un policiju chronikās, lai nāktu pie pilnīgi pretēja slēdziena.

Jautāsim tāpēc, kas tad īsti mūsu laikā noticis un

notiek ar silto mājas un ģimenes pavardu. Nebūsim uzreiz pārāk nesaudzīgi tiesneši — mēģināsim, kur iespējams, saprast, gluži saudzīgi jautāt, kāpēc mūsu dienās vienā otrā gadījumā ģimenes kopa vairs neliekas esam tā nesašķejamā vienība, tā stiprā pils, kas senās dienās jaunajai paaudzei deva sauli un aizvēju, kas trauslo bērnu iznesa cauri pārbaudījumu laikiem un nenosvērto jaunekli pasargāja no pārsteidzīga un neapdomātā soļa. Kāpēc tagad aizvien biežāk un biežāk gadās, ka vīrs vairs nav sievai tas drošais balsts, ne arī sieva tas uzticamais draugs savam vīram, kā senāk; kāpēc bīstami vairojas to bērnu skaits, kas vairs nepazīst siltās ligzdiņas, kam vārdi „tēvs“ un pat „māte“ sāk kļūt par svešiem vārdiem, kas drūmi nodur acis, kad viņus taujā pēc viņu vecākiem?

Mēdz iebilst: vai tad agrāk tādas lietas nenotika? Vai tad agrāk, „vecajos labajos laikos“ bija tikai laimīgas un veselas ģimenes? Vai jau mūsu vecākajos nacionālās literatūras pieminekļos (Neiķens, Apsīšu Jēkabs) nav runa par nesaderību mājas dzīvē, par bērniem, kas negādā par saviem vecākiem, par tēviem, kas iet krogā un aizmirst savu ģimeni? Vēl vairāk — vai pat mūsu tautas dziesmas, kas taču visumā ir nepārspējamais skaistu ģimenes tikumu paudējas, nepazīst jau nesaticīgu ģimenes locekļu ķildas un sevišķi atstātu un pamestu bērnu, bārenišu skumjšos likteņus, pie tam jau pašā senatnē, kad mūsu tautas dzīvi vēl nebija skāruši nekādi jauno laiku vēji?

Visu to mēs patiesi nevarēsīm noliegt. Raugoties uz tautas dzīvi visumā, arī senāk ģimenes dzīve nav

bijusi bez vienas otras tumšas ēnas. Un tomēr, mums jāsaprot, ka tas bija kas cits, pašos pamatos, kas cits, kā mūsu laiku ģimeņu saīsums. Ja analizējam pagātnes liecības, tad tur redzam, ka vienā otrā gadījumā, pat diezgan bieži, ģimenes laimi apstumšo atsevišķi liktenīgi notikumi, visbiežāk nāves gadījumi, kas bērnu pulciņam laupa mīlo tēvu vai māti, vai pat nesaudzīgā kārtā abus, vienu pēc otra (bārenītes dziesmas), kuriem tad seko bāru bērnu likstas svešu lauzu sētā; vai arī pie ģimenes dzīves iršanas vainīgi dzimtas locekļu klūmīgie netikumi, visbiežāk nesaticība, tēva dzērums un krogā dzīve, mātes neprātīgā lutināšana, saimes nevižība un nolaidība darbā un tamlīdzīgi. Bet nekur mēs principā neatrodam apšaubītu vai pat nolēgtu ģimenes būtisko nozīmi un ideju kā tādu, viņas ekzistences nepieciešamību un metafizisko pamatu. Ģimenei jābūt — tā ir aksioma. Vecāku mīlestībai un bērnu paklausībai jābūt. Ja ar vienā otrā vietā viņu nav, ja mājas dzīve plaisā un irst, tad tam nemeklē visprincipiālu attaisnojumu, neuzvel visvaiņu laika garā vai apstākļu neutrālai varai, bet vainu meklē pašos cilvēkos, viņu klūdās un vājībās, kaislībās un netikumos un sakarā ar to stāv arī uzskats par to, kādu ceļu iet, lai to labotu.

Šo ceļu nemeklē irstošo saišu pilnīgā saraušanā, lielākā brīvībā un valībā, bet pavisam citā virzienā — paša cilvēka sevī pārbaudīšanā, savas vainas atzīšanā un nožēlošanā, iekšējā sevī šķīstīšanā, lai

pēc tam varētu atjaunot sairusšo, sākt atkal jaunu, labāku dzīvi. Pati ģimenes idejas, vecāku — bērnu attiecību svētums un neaizkaramība arī šinī gadījumā netiek apšaubīta.

Pavisam citādi tas ir tagadnē, Mūs skar nevien ģimenes un mājas kultūras, bet arī ģimenes ētikas, viņas idejisko pamatu sabrukums vai dekadence. Tiek gan slēgtas laulības, bet jau tās slēdzot, partneri rēķinās ar iespējamību, ka laulība nepastāvēs. Tiek dibināts mājas pavards. Interese par visām blakus lietām, par dzīvokļa atrašanu, par to, kādu pirkt guļamistabas, kādu ēdamistabas iekārtu, mēdz bieži būt stipri liela. Bet aizmirst tiek nereti pats galvenais, proti, ka laulība savā būtībā nav gala punkts, bet ceļš uz ko lielāku, uz ģimeni. Un ja nu tomēr gadās kāds „pieaugums“, ja ierodas mazs pilsonis un pasaka: še es esmu! — tad dabīgās, skaidrās un vienīgi pareizās senās domas vietā, ka šī gaišā prieka dēļ nav grūti sevi mazliet ierobežot, nest kādu upuri, bieži dzirdam ko citu: vai lai es tāpēc atteiktos no savas personīgās brīvības un ērtības? Ne prātā! Un tā lūk rodas savāds paradokss: Ir vecāki — un tomēr viņu nav. Tajā vietā ir dāmas, kas aizņemtas ar dāmām par jaunāko mōdes apskati un slaido līniju, ir kungi, kas „nevar“ iztikt bez kluba dzīves un kāršu partijas, bet nav tēva un mātes vecajā nozīmē, Šiem kungiem un dāmām troksnis un nemiers, ko dzīvē ienes bērni, „nav panēams“, „krit uz nerviem“. — Vai brīnums, kad mazais „princis“ vai „princese“ jau drīz redzami vienīgi algotu bērnu mel-

tu uzraudzībā. Un kad tie paaugas lielāki — augstākā dzīves gudrība skan: pēc iespējas ātrāk tos nodot audzināšanā ārpus mājas, kāda no pazīstamajām slēgtām iestādēm. Tā no tēva un mātes pienākumiem sāk atpirkties ar visuvareno naudu.

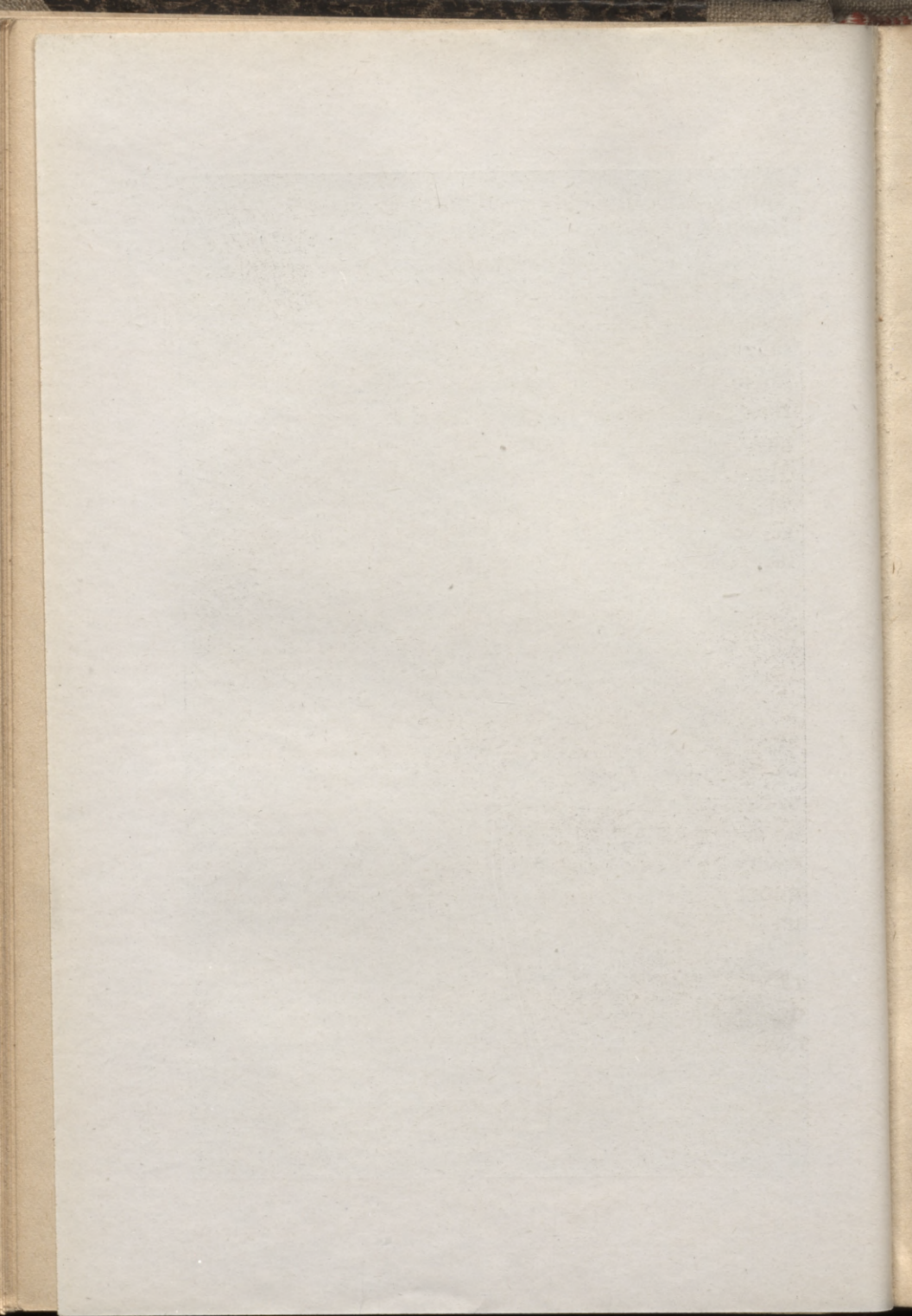
Kā šis stāvoklis, kas kļuvis gandrīz jau simptomātisks, ir radies? Protams ne uzreiz. Tur darbojušies kopā vairāki faktori. Galvenais gan ir lielpilsētās rašanās un pilsētas civilizācijas negatīvo parādību pieaugums. Dzīves mēchanizācija un industriālizācija, kas, atraisot cilvēku no zemes un vecām saistībām, sagrāva gan vecās tradīcijas, bet neko jaunu nedeva tai vietā. Cilvēks „atomizējās“. Doma par paša personu, par paša tikšanu uz priekšu, par lielāku profītu, lielāku dzīves greznību un ērtību, bija viss. Līdztekus gāja arī cenšanās, šo savu rīcību teorētiski, idejiski attaisnot. To varēja panākt ar materiālistiskā pasaules uzskata palīdzību. Nu likās nevien piedodami, bet pat labi, ka indivīds vadās vienīgi no aprēķina un ētību kulta. Drīz pienāca klāt jaunais, marksisma radītais uzskats (Bēbels), ka ģimenes gādība par bērnu pilnīgi atvietoama ar publisku aizgādību un valsts audzināšanu, ar ko sevišķi sievietei būšot atvērts ceļš uz emancipēšanos no ģimenes dzīves pienākumiem un personīgu neatkarību.

Kad mēs Latvijā bijām tik tālu, mūs pārsteidza pasaules karš. Tēvi tika iesaukti karā, sākās bēgļu gaitas. Tas bija ģenerālpārbaudījums ģimenes kopības saitēm. Kur **organisko kopu atomizācijas** process jau bija stipri progresējis, tur saira un izjuka ģimenes vienības, kā pelni vējā. Grūti būs saskaitīt visas mātes un bērnus, kas skuma pēc karā kritušiem vai bez

J. Rozentals

Vienota māja

vēsts pazudušiem tēviem, tāpat vecākus, kas ar ilgām gaidīja pārnākam aizklīdušos dēlus un meitas, bet tos nesagaidīja. Un tomēr, kā jau iepriekš norādījam, notika arī pretējais. Irstošais saira pavisam, aiztrunējušie pamati sadrupa; bet kur kodols bija palicis neskārts, tur pārbaudījumu svelmē stiprās saites neizkusa, bet kļuva par tēraudu. Pāri lielajiem attālumiem sasaucās izklīduši ģimenes locekļi, pāri Sibīrijas tundrām, dzelonstieplu žogiem, pāri mēnešiem, gadiem: Tēvs! mīlā māt'! Mans dēls, mans vienīgais! Mani bērni! Māsa, ko brālis, gluži kā tautas dziesma to tēlo, bija atstājis mazu šūpulī, lielām acīm raudzījās svešajā atnācējā, kas taču bija viņas brālis. Uzliesmoja senā liesma, ģimenes kopība šķīta glābta.

Nevar arī aizmirst, ka valsts, pašu valsts, tūkstošiem sagādāja ģimenes dzīves iespēju radīdama saimnieciskos priekšnoteikumus tās atjaunošanai (agrārā reforma). Pēc kara posta un revolūcijas vētras zemē bija atkal miers. Iestājās stabils saimnieciskis stāvoklis pilsētās un uz laukiem.

Vai mēs šo laiku, šo Dieva doto iespēju, atjaunot savas dzīves pamatus, esam ņēmuši vērā? Vai līdz ar valsts dzīves uzbūvi, ar jauno dzīves celtniecību, esam pietiekoši nopietni domājuši par tautas dzīves mūžīgo, bet laika gaitās aizsērējušo avotu atrakšanu un skaidrināšanu?

Uz to atbildi dod mūsu laiku ģimenes dzīves parādības, šķirto laulību statistika, sairušās ģimenes dzīves upuru pieaugošais skaits. Un ko uz to saka mūsu sirdsapziņa?

3. Klusās mājas.

Moderno pilsētas cilvēku pārņem tīkama lab sajūta, ja viņš pēc pabeigta darba var pārnākt mājās savā ērti iekārtotā, modernajā dzīvoklī. Cik patīkami un ērti, pagriezt vienīgi ūdensvada krānu un pēc tam siltā ūdenī nomazgāt darba sviedrus un putekļus, ātri, bez sevišķas piepūles, ar gāzes vai elektrības palīdzību uzvārit sev tēju, atlaisties mīkstā krēslā, paņemt no plaukta kādu grāmatu vai jaunāko laikraksta numuru un ļauties vakara atpūtai.

Vēl tīkamāk, kad viss tas notiek skaistās, ar gaumi iekārtotās telpās, kad zem kājām jūtams mīksts paklājs, bet apkārt klīstošais skats ar labpatiku var noraudzīties kādā pie sienas pakārtā saulainā gleznā vai gaumīgi izveidotā grāmatu plauktā, ko grezno kristalla trauks vai maza gracioza marmora figūra.

Ir tiesa, tādas ērtības un dzīvokļa aistētiku pilnā mērā pazīst vienīgi turīgāks pilsētnieks. Tomēr, laikam uz priekšu ejot un dzīvei progresējot, arī jau uz laukiem, kur visam savu zīmi uzspiež smagais zemes darbs, un kur tāpēc pilsētas dzīves pārāk izsmalcinātai „salonu“ aistētikai nekad nebūs vietas, pēdējā laikā sāk vairoties neviens celtniecisko formu skaitstums, bet arī labierīcības un ērtības, kādas agrāk neviens tur nepazīna. Un kaut arī jaunuzceltā laucinieka dzīvojamā māja nevar un negrib konkurēt ar lielpilsētas luksus dzīvokļiem, tomēr viņas ērtību vēl pāri šiem pilsētas greznumiem pacel saimnieka vai saimnieces apziņa: lai arī šis nams nav nekāds lielais, un liekā spožuma tur neatradīsiet, tomēr — tas ir mūsu; viņa pamatā — mūsapašu darbs un ietaupījumi, viņa ārējais skats

un iekārta — mūsu pašu labāko domu un sapņu iemiestojumus.

Un kad pēc garākas prombūtnes mājas saimnieks vai saimniece dzelzceļa vilcienā, riteņiem ribot atkal tuvojas dzimtajai vietai, tad visgaišākās un siltākās jūtas pilda viņu krūtis ar klusu lepnumu un prieku.

Bet dažreiz ir tā, it kā par visu šo skaisto prieku klātos kāda viegla ēna. Iegriežoties šinīs labi iekārtotajās mājās, spiežot roku laipnajai nama mātei, sēžot pie bagāti klātā galdā, skats klīst pa blakus istabu, slīd pāri dārzam, pagalmam it kā vēl ko gaidīdams, ko meklēdams. Un pēkšņi kaut kas tavā apziņā noskaidrojās. Tev nāk prātā tavas paša vecāku mājas. Toreiz, taisnība, dzīve bija gan daudz vienkāršāka, primitīvāka: bet kaut kas tur bija, ko viss šis jaunlaiku gaumīgums, šis ērtības un labierīcības nekādi nevar atsvērt. Un nu tu zini šīs savāda klusuma un reizē šīs tukšuma izjūtas cēloņi: trūkst vienas lietas, kas bija mūsu vecāku māju neatdalāma sastāvdaļa: trūkst mazā bērna klusās lalināšanas, trūkst priecīgo, brīžiem bezbēdīgo čalu un cerības pilnos nākotnes soļu dīmas. Trūkst jaunības. Tai vajaga būt pavisam savāda izjūtai, kad mājas tēvs pēc darbā pavadītās dienas vakarā pārnāk mājā, bet durvīm veļoties neviena cirtaina galviņa, neviens spožu acu pāris tam neraugas pretī, bet visās četrās skaisti iekārtotās istabās klusums sarunājas pats ar sevi; kad neatskan neviena balstiņa ar tik vienkāršo, bet daudz izteicošo saucieni: mamīt, tētis pārnāca! un tālāk, kad atnāk ziemassvētki...

Tiesa, ne jau vienmēr šinīs jaunajās lauku mājās valda šis klusums. To darba dienā pārtrauc darbu troksnis, lopu maušana, rudenos — kuļmašīnas dūkšana. Iegriežas arī kaimiņi. Svētkos ierodas pilsētas paziņas. Bet viss tas pašu lietu viņas pamatos negroza. Mēs stāvam paradoksālās parādības priekšā: kad vecās, zemās mājas sedza apsūnojuši salmu jumti, tad māju krēslainie kakti bija bērnu pilni, un pa zemajām durvīm spiedās arī tautas jaunais spēks un piepildīja skolas un darbnīcas. Bet tagad pat dažreiz nav kam stāties tēva vietā. Vai patiesi visas jaunlaiku labierīcības un sadzīves formu daiļums būtu tikai skaists vainags uz tautas dzīvā spēka kapa?

Šķietami nekad vēl nav bijusi tik liela dzišanās pēc „mūžīgās jaunības“ kā tagad. Tikai šī tieksme ir novīrējies neceļos. Jaunlaiku kosmētika māca paņēmienu, kā seļā izlīdzināt vecumu vēstošās grumbiņas, ar masāžas palīdzību panāk, ka ķermenis, kuŗu sākusī liekt gadu nasta, atkal kļūst vingrs un lokans. Diēta un vannas palīdz paļldzināt mūžu un rada jaunības illūziju. Pret visu ņo nebūtu ko iebilst. Kāpēc nenovēlēt tiem, kam ir nauda, un kam darba apstākļi to atļauj, priedāties par šiem sasniegumiem? Tomēr jāzin viena lieta: mūžīgās jaunības noslēpumu šie paņēmienu neatrisinās. Mūžīgas jaunības atslēga modernajam cilvēkam draud izslidēt no rokām. Kur viņš to no jauna atradīs, kā viņš cels gaismā iecerēto brīnumu? Šī noslēpuma atrisinājums meklējams pavisam citā plāksnē: ģimenes dzīves atjaunošanā, ceļa pašķīršanā jaunībai. Vai mēs šo atslēgu atkal pacelsim?

4. Bet vai tā ir labāk?

Pametuši klusās mītnes aiz sevis, mēs dodamies savu vērojumu gaitā tālāk, zinādami, ka mūsu zemē kautkur taču atrodamas ģimenes, kas ar savu bērnu svētību liekas atgādinām „senos labos“ laikus. Mūsu uzmanība piegriežas t. s. daudzbērnu ģimenēm, kuŗu attēli dažreiz parādās mūsu laikrakstu slejās. Tur līdzās tēvam un mātei redzam piecas, astoņas, pat desmit galviņas. Statistika rāda, ka Latvijā tādas ģimenes vēl atrodamas, pa lielākai daļai Latgales ciemos un pilsētās, bet arī dažos „mazāk kultūrāļos“ Vidzemes un Kurzemes apvidos, piem., Kurzemes zvejnieku ciemos. Arī lielākās pilsētās, bet vairāk tikai to nomalēs. Tā piem., Rīgā Latgales priekšpilsētas ne visai tīrajos un pievillcīgajos dzīvokļos. Šo skaitliski lielo ģimeņu starpā bieži dzirdam runājam krieviski vai leitiski, bet dažreiz arī latviski.

Tuvāk izpētot šo ģimeņu sastāvu un apstākļus, kādos viņas dzīvo, mēs vienu otru reizi varam būt apmierināti. Ne vienmēr tur raugās pretīm netīrība un posts. Daudz kas, ļoti daudz, atkarājas no c i l v ē k i e m, kas šo dzīvi nodibinājuši un, kaut gan ar grūtībām cīnīdamies, ņo prot noturēt zināmā kultūras līmenī. Tā, piem., mēs Rīgā iegriežamies kādā divistabu dzīvoklī. Tēvs — būvstrādnieks, māte, cīk brīvais laiks to atļauj, piepelna klāt ar gadījuma darbiem. Dzīvoklis, neraugoties uz nelielo rocību, visumā atstāj apmierinošu iespaidu. Visur tīrība, netrūkst pat vienkārša glītuma pazīmju. Gultas apsegta vienkāršām, bet izturīgām segām. Lielākiem bērniem katram sava gultiņa. Galdā — balts galdauts, laikraksts un puķu vāze. Kaktā, plauktiņā, lie-

lāko bērnu skolas grāmatas. Arī virtuvē spodrība. — Zināms, daudzgalvainās ģimenes locekļiem, arī jaunākiem, katram savī pienākumi. Dažreiz, salīdzinot ar turīgākām ģimenēm, šo pienākumu stipri daudz. Arī bērniem jāpiedalās šo pienākumu nešanā. Lielākie no rītiem vai dienā, no pamatskolas pārnākot, izpilda dažādus uzdevumus. Veltīgai jāaiziet pēc piena un maizes, bet sešgadīgai Rasmai, kas vēl dzīvo mājās, mātei darbā ejot, jāuzrauga divi visjaunākie, brālītis un māsiņa. Viņu izskats liecina, ka tie ir samērā veseli. Māte ar mazajiem jau vairākkārt iegriezusies veselības kopšanas punktā. — Kāds lai ir mūsu kopslēdziens? Protams, visumā pilnīgi apmierinošs. Te tautas dzīvais spēks vēl nav izsīcis. Vecāku neatlaidība darbā un zināmas, varbūt no priekštečiem mantotas, veselīgas audzināšanas tradīcijas veic svētīgu darbu. Ja Dievs palīdzēs, ja slimība vai cits kāds nelaimes gadījums neradīs neparedzētas grūtības, varēs cerēt vislabāko. Kad 14 gadus vecais Jānis, pamatskolu beidzis, pēc 2 vai 3 gadiem būs iemācījies amatu, tad jau būs pavisam labi.

Bet ļoti daudz gadījumos aina ir pavisam citāda. Cik ļoti bieži tur, kur priekšpilsētas dzīvokļos istabas kakti bērnu pilni, rēgojas pretīm vislielākā trūcība! Te vienā gadījumā ģimenes galva, ienācējs no laukiem, pagaidām atradis tikai gadījuma darbus. Bet ģimene vairojas. Un patiesi, kas ir 2—3 lati dienā, sadalīti uz astoņām un vairākām galvām. Paliek drūmi, raugoties mātes novārgušajā sejā. Un mazākie bērni — kā pagraba štādīni. Bet ne nu trūcīgā izpeļņa vienīgais jaunuma cēlonis. Parasti

istā posta sakne meklējama dziļāk. Vīrs gandrīz visu, ko tas nopelna, atstāj krogā. Bērni, sieva ar rūpēm un cerībām gaida sestdienu. Kaut pāris latu būtu atnesis mājā! Tad būtu bijis iespējams nopirkt viisvajadzīgāko jeb nomāksāt kādu drusciņu ires parāda. Bet ģimenes galva pārnāk streipuļodams. Kabatas tukšas. Tai vietā žvingulis galvā. Un nu sākas nediena, tūkstots reiz redzētā un daudzreiz aprakstītā! Kā māte lai nes šo postu? Kaktā, netīrās skrandās ievīstīti, gul bērni. Lielākie no tēva jau iemācījušies bezkaunīgus vārdus. Mazie attūstībā pakalpalikuši, rachitiski, likām kājiņām. Ir pazīmes, kas norāda uz iedzimtiem defektiem. — Dažreiz māte visu šo postu panēs ar rezignētu pacietību. Viņa ir katoliete. Viņa pa svētdienām iet tuvējā katoļu baznīca Dievu lūgt . . . Bet biežāk viņai trūkst arī šī gaismas stara; viņā ir sacēlusies pie zemes nomīta cilvēka dvēseles spīts. Kad vīrs savu dzērumu pārnes mājās un vēl prasa ēst, bet neko neatrazdams, sāk lamāties, tā nepaliek stiprus vārdus parādā. Biežāk un biežāk lieta noiet līdz fiziskām sadursmēm. Un šie cilvēki ir tēvs un māte, kas bērniem devuši dzīvību un tagad pārvērš dzīvi ellē.

Protams, daudz gadījumos tēva soli nemaz vairs nevirzās uz mājas pusi, bet iet citus ceļus. Dzirdams, ka viņš sameties kopā ar kādu „draudzeni“. Bet māte skrien no vienas aizgādības iestādes uz otru. Vai brīnums, ka bērni drīz iemanās diedelēšanā un zagšanā . . .

Mēs nevilšus jautājam: kā vērtēt šādus faktus? Kāds labums tautai var nākt no kvalitatīvi mazvēr-

tīga pieauguma, sevišķi ja tāds iegūst skaitlisku pārsvaru?

Un tālāk: Kāpēc šīs pretešķības? Pāris kvar-tālus tālāk labi iekārtoti nami ar 5 un 6 istabu dzī-vokļiem un visām ērtībām. Bet labi, ja pārtikušais īrnieks tur kopā ar savu sievu audzina vienu vai di-vus. Un šeit...

Rīgas nomaļēs pēdējos gadu desmitos strauji ir vairojies to ģimeņu skaits, kuŗas viņu apgādnieki — tēvi pametuši savam liktenim. Bez tam ap 12% bērnu (Rīgā) piedzimst ārļaulībā. Dažās Rīgas priekš-pilsētu pamatskolās ir ap 30%, kas aug bez tēviem. Vienā gadījumā kāds zēns runājis par savu „civīl-papu“. Bet Rīgas bērnu dārzos, pēc Rīgas aizgādī-bas valdes statistikas, 1936. gadā tikai 51% bērnu bija tādu, kas auga normālās ģimenēs, tēva un mātes aizgādībā. Turpretīm 49% tādu, kam trūkst vai nu tēva (38%) vai mātes. Mums ir zināms, ka Irlavas mazgadīgo noziedznieku kolonijas iemītnieki galvenā kārtā rekrutējas no izīrušo ģimeņu atvasēm.

Šādi ir tie apstākļi, kas valstij un pilsētu pašval-dībām liek ķerties pie patversmju atvēršanas un uz-turēšanas. Jo kur dabīgajā tautas sadzīves celtnē rādies kāds bojājums, tur jāieliek kāds ielāps. Ir skaidri, ka salīdzinot ar irstošas vai iz-īrušas trūcīgas ģimenes postu, dzīve skolā vai internātā tādiem bērniem ir kā diena pret nakti. Lai domājam vien uzturu, tīrību, uzraudzību. Un tomēr jaunlaiku soci-ālās dzīves pētījumi, kuŗu rezultāti izpaukušies visu pēdējā laika Eiropas lietpratēju kongresu atzinumos, nepārprotami rāda, ka normālo, veselo ģi-

menes kopību nevienu patversme atsvērt nevar. Patversmju audzināšana, kā mākslīgi radīts pasākums, pašā savā būtībā ir pavisam kas cits, nekā organiski vienota un dzīva ģimenes kopa. Tā nevar novērst jau iepriekš aprādīto kļūmīgo tautas atomizācijas procesu, citiem vārdiem, tautas organisma pakāpenisko sairumu. To var vienīgi ģimene. Un kur patversmes audzināšana patiesi bērņus izglābj no posta un ievirza jaunas, labākas dzīves gultnē, tur tas panākts pateicoties ģimenes principam, pārdēstot to patversmju dzīvē. Tur tādā gadījumā vairs nevalda masu audzināšana — jo barā attīstās daudz zemu un rupju instinktu, bet tur realizēta grupu jeb ģimenes ideja, un audzinātāji vai audzinātājs ar saprotošu skatu un siltu sirdi pratuši sakausēt viņiem uzticētos bērņus vienā ģimenei līdzīgā saimē.

Doma par tautas nākotni mums neļauj samierināties ar domu, ka publiskas audzināšanas iestādes var stāties uzīrušo un irstošo ģimeņu vietā. Tautas nākotne sakņojās organiskajos sadzīves pamatos. Mums jāprasa un jāstrādā, lai atkal pašķirtos ceļš normālai ģimenes kopībai un ģimenes kultūrai.

5. Mums nepieciešama normāla ģimenes dzīve.

Iepriekšējie domu gājieni un fakti mūs neatvairāmi noveduši pie atzinuma: mums nepieciešama normāla ģimenes dzīve. Prasība

pēc normālas ģimenes kopdzīves saglabāšanas — kur tā vēl pastāv — un atjaunošanas, kur tā ir sairusi vai draud sairt, nav vis kāda chimēra vai tukša iedomā, bet mūsu tautas un viņas kultūras eksistences jautājums. Šo pamatu atjaunošanu un kvalitatīvu uzglabāšanu prasa biologi, jo ja tautā neatjaunosies ģimenes ar vismaz 3—4 dzīvei derīgiem, veselīgiem bērniem, tad mūsu tautas mūža dienas ir skaitītas. Tā pati prasība uzstādama no sociālētiskā viedokļa, jo sociālu attiecību normālās izveidošanās, pilsoņu labas saprašanās un tēvijas mīlestības priekšnoteikums ir ģimenes kopība, kas cieši saista locekli pie locekļa, un pareizs ģimenes (mājas) audzināšanas veids. Sīrsnīgu, ciešu attiecību caurausta ģimenes kopdzīve ir prasāma arī individuālās ētikas un audzināšanas labā, jo bērnam ārpus ģimenes augot, viņa tikumiskaj attīstībai draud nesalīdzināmi lielākas briesmas, nekā kad viņš aug ģimenē. Par sevišķi bīstamu jāuzskata asociālo, noziedzīgo elementu vairošanās, un mēs zinām, ka to grūti novērst sociālas aizgādības un publiskas audzināšanas ceļā, ja ģimenē nav likti pareizie pamati. Līdz ar to arī skaidrs, ka veselīga ģimene un ģimenes audzināšana ir liels atvieglinājums valstij arī saimnieciskā ziņā, jo tādai pastāvot tiek ietaupīta daļa sociālās aizgādības, patversmju un labošanas iestāžu (ieskaitot arī cietumus) uzturēšanai nepieciešamie līdzekļi.

Normāla, pilnvērtīga ģimene sastāv no darba spējīga tēva un mātes, no vismaz 3—4 galvu liela bērnu pulciņa, kuŗu starpā ir stipras dzimtās mājas un ģimenēs locekļu kopības saites un nav ieviesušies

netikumi, kas ārda gaišas un siltas mājas dzīves pamatus. Jo stiprāk šī ģimene saaugusi ar lauku dzīvi, jo vairāk viņa tuvojas senās lielģimenes tipam, ieslēdzot savā lokā arī vēl vienu, otru citu tuvinieku vai saimes locekli, jo pozitīvāk tas, sevišķi no sociālētiskā un pedagogiskā viedokļa, būs jāvērtē.

Prasība pēc šādas ģimenes stādāma nevien uz vispārīgu bioloģisku, sociālpedagogisku un valstisku apsvēruma pamata, tā stādāma arī pašu ģimenes locekļu labā, viņu laimes un pilnvērtīgākās cilvēcīgas dzīves vārdā.

Precēta vīra, t. i. tēva labā, jo vienīgi gādībā par tuviniekiem un dziļā kopībā ar mīļoto sievieti, lielākiem un mazākiem bērniem tas var pāraugt pāri savai egocentricitātei un organiski ieaugt sabiedrības un tautas kopībā. Ja tam turklāt pašam ir savs zemes stūris, vai uzņēmums, tad apziņa, ka pēcnācēji turpinās viņa darbu, tam ļaus realizēt daudz tālredzīgākus nākotnes plānus.

Ar vēl daudz lielāku tiesību mums šī prasība jāuzstāda sievietes - mātes labā. Jo vēl daudz vairāk nekā vīrieša daba, sievietes dvēseles struktūra, viņas dziļi iedzimtais mātes instinkts, liek tai ilgoties pēc bērna, pēc pēcnākamjiem, kas var piepildīt viņas dzīvi. Un mēs zinām, ka vienīgi pilnvērtīgas ģimenes lokā, vīra gādīgās rokas atbalstīta, viņa bez traģiskiem satricinājumiem spēj pildīt šo savu svēto misiju.

Bet vislielākās tiesības uz ģimenes kopdzīvi un aizvēju, bez šaubām, ir bērniem. Jau tīri organiski bērna dzīves sākumi saistīti ar māti, un šo sakaru priekšlaicīga pārtraukšana var kļūt liktenīga bērna

dvēselei. Bet tēva paraugs un stiprā autoritāte kā papildinājums un korrektīvs mātes sirds siltumam nav ne ar ko atvietojams bērnu, sevišķi zēnu audzināšanā, it sevišķi tuvojoties zēnu brieduma gadiem.

Bet lai ģimene varētu pildīt savu augsto misiju, nepietiks vienīgi ar viņas normālo eksistenci kā tādu. Ja negribam rēķināties ar retiem izņēmumiem, kad tēva un mātes dvēseles kopība un uzpurēšanās pārvar visus šķēršļus un visus postītāju spēkus, mums bez būtiskajiem priekšnoteikumiem — tēva, mātes un bērnu pulciņa nesaraujamām saitēm — jāuzstāda vēl daži blakus noteikumi, kurus neievērojot ģimenes locekļu kopdzīvei un vienības saitēm būtu uzlikts pārāk liels pārbaudījums. Tā rodas sekojošas tezes par laimīgas ģimenes kopdzīves sociāli saimnieciskajiem, kultūrāliem un tikumiskajiem priekšnoteikumiem:

a) Ģimenei nodibinoties un sevišķi tai pieaugot jābūt nodrošinātai ar visnepieciešamākajiem eksistences līdzekļiem (iztikas vai algas minimu). Šī prasība ietver sevī tezi par algotu darbinieku — ģimeņu tēvu, sevišķi tādu, kas ietelp zemākajās algu kategorijās, reālu (ne tikai simbolisku) nodrošināšanu ģimenes pieauguma gadījumos. Ja bezģimenes darbinieka alga, piemērota viena vai divu cilvēku visnepieciešamākām dzīves vajadzībām, tad daudzbērnu ģimenes tēvam pienākās atalgojums, kas būtu vismaz otrtik liels. Nav jāaizmirst, ka šie ņemams vērā nevien bērnu eksistences jautājums, bet novērtējams ar tas ne ar neat-

sveļamais spēka un darba ieguldījums, ko sieviete, vairāku bērnu māte, ieliek bērnu kopšanas un mājsaimniecības darbā.

b) Otrs, gandrīz ne mazāk svarīgs priekšnoteikums veselīgai ģimenes kopdzīvei un bērnu dargākās mantas — viņu veselības aizsargāšanai ir cilvēcīgi dzīvokļa apstākļi. Pagarbā, kur mitrums pil no sienām, vai barakveidīgās būdās neattīstīsies ne saulaina ģimenes dzīve, nedz izaugs tautas nākotnes spēks. Katrs, kas ieskatījies vienā otrā pagraba dzīvoklī, ko esam mantojuši no vecās sociālās struktūras laikiem, atzīs, ka tikai brīnums šeit var pasargāt bērnus no slimībām un ģimenes garu no dzīlās nospīstības un sarūgtinājumu pilnas atmosfāiras.

c) Bet arī apmierinošs dzīvoklis nelīdzēs, ja vīrs un sieva to neprātīs uzturēt higiēniskā stāvoklī un arī bērnu kopšanā un audzināšanā neprātīs lietot elementārākos veselības aizsardzības līdzekļus. Ievērojot lielo, vecāku nezināšanas dēļ bojā gājušo dzīvību skaitu, jāprasa, lai, ģimenes dzīvi dibinot, laulātie, sevišķi nākamā māte, būtu piesavinājušies nepieciešamās zināšanās higiēnā un bērnu kopšanā.

d) Ceturtkārt, novēršams, ka vecāki darba vai citu apstākļu dēļ cauru dienu būtu šķirti no saviem bērniem. Ja tēvs un māte pārnāk mājās tikai tad, kad bērni jau iegrimuši miegā, lai rīta agrumā darba steigā no tiem atvadītos, tad grūti iedomāties, kā lai tādos apstākļos bērnu un vecāku starpā attīstās tik nepieciešamās kopības sai-

tes. Šādu bērnu liktenis neko daudz neatšķirsies no pamesto bērnu traģēdijas, un tie vai nu smagi izjutīs savu atstātību, vai prātīs sev atrast citus, gadījuma draugus. Ģimenes dzīve šādā gadījumā pastāvēs tikai vārda pēc. — Ja nu tomēr dažu arodu tēviem (piem., jūrniekiem, lokomotīvu vadītājiem) rūgtas nepieciešamības dēļ šo noteikumu aizvien nāksies pārkāpt, tad toties mātēm uzliekamās pienākums un dodama iespēja — dzīvot ar saviem bērniem vienotu dzīvi.

e) Tālāk — vecākiem jābūt spējīgiem ienest ģimenes dzīvē vismaz kādu minimālu daudzumu kultūras vērtību, varbūt labāk — kultūras tieksmju un izpratnes. Bērniem lielākiem augot, rodas vairāk un vairāk garīgu prasību, sevišķi tuvojoties skolas vecumam. Ja šinī svarīgajā lietā vecāki nevar būt par pirmiem ceļa rādītājiem, vai vismaz par sapratējiem draugiem, ja viņi ar mazo pirm skolnieku nevarēs dalīties viņa jaunajos centienos, priekos un bēdās, kopības ēkai būs gan likts pamats, bet trūks vienojošā jumta. Katram brīdim, kas vakara stundā pavadīts kopīgi grāmatu lasot, katram dzīves gudrības un atmiņu stāstam, kas nāk no tēva vai mātes lūpām, katram mirklim, kas veltīts bērnam, tiem kādu jaunu darba paņēmieni ierādot, ir neatsverama nozīme jaunu garīgu ģimenes saišu nostiprināšanā. Viens no mūsu svarīgākajiem nākotnes uzdevumiem ir latviskās mājas un ģimenes kultūras izkopšana. Par atbaidošu piemēru lai noder Amerikas dolāru magnātu mājas dzīve, kurā bieži var sastapt parašu, ka tēvs tikai vienreiz nedēļā no-

klausās algotās audzinātājas „referātā“ par bērnu uzvešanos un viņu sekmēm mācībās, lai tūdaļ atkal piegrieztos savām veikala interesēm.

f) Vaināgu visam augšā teiktajam lai uzliek vecāku sirdsizglītība un tikumiskā kultūra. Nebūs sevišķi jāuzsver, ka šai ziņā mūsu mazāk skolotie senči lauku sētās, it sevišķi sirmās lauku māmuļas, dažkārt ir bijušas priekšā vienam otram „augsti skolotam“ mūsdienu „naudas civilizācijas“ pārstāvim. Dziļa cilvēka un tikumisko vērtību cieņa, vienota ar siltu sirdi, būs arī tā, kas rādīs vienīgi pareizo ceļu, kad dzīves sarežģījumi un raksturu asumi būs par iemeslu vienam otram konfliktam, vienai otrai bīstamai plaisai vai nu starp vecākiem un bērniem, vai pašu vecāku starpā. Tikumisko vērtību cieņa un sirds kultūra palīdzēs jau pašā sākumā tikt pāri draudošām zemūdens klintīm un atrast ceļu uz izlīgumu un saprašanos.

Noslēdzot šo domu ciklu, mēs vēlreiz gribam atkārtot:

Līdzināsim ceļu normālai, veselīgai mājas un ģimenes dzīvei!

Rūpēsimies šī augstā mērķa labā, lai izzūd netaisnais daudz bērnu ģimeņu apgādnieku atalgošanas vai viņu darba vērtēšanas veids!

Darīsim visu, lai bērniem svētītām ģimenēm nebūtu jāšūdzās par necilvēcīgiem dzīvokļu apstākļiem!

Dosim visām nākamām mātēm un tēviem iespēju, iegūt visnepieciešamākās zināšas

nas bērnu kopšanā un ģimenes dzīves higiēnā!

Novērsīsim apstākļus, kas vecākus visu dienu spiež pavadīt ārpus mājas un ģimenes! Rūpēsimies, lai ģimenes saites nebūtu vienīgi kopīgā galda, bet arī kultūras saites!

Celsim godā sirdsizglītību un ģimenes tikumisko pamatu cienīšanu, tad draudošās plaisas atkal aizvērsies un ģimenes locekļi arī „križu“ gadījumos atradīs ceļu atpakaļ uz stipru ģimenes vienību.

6. Daži vārdi jaunās dzīves gaitniekiem.

Mūsu skatlauka centrā nostājusies saskanīgas, veselīgas, svētīgas ģimenes kopības varenā nozīme, Ar viņu saistās, kā mēs redzējam, lielā mērā tas, ko saucam par laimīgu un svētīgu tautas un viņas atsevišķu locekļu dzīvi. It sevišķi mazā nākotnes nesēju un līdz ar to visas mūsu tautas un kultūras liktenis pirmā kārtā atkarīgs no ģimenes dzīves stipro, viengabalaino pamatu saglabšanas.

Vai šādos apstākļos būtu par daudz prasīts, lai šīnā nākotnes aspektā arī pieaugušie jaunie laudis, mūsu tautas jauneklji un jaunavas, apsvērtu un vērtētu visus tos tūkstots dzīves sīkumus, kas bieži šķietas esam pilnīgi „personīgas“, „privātas“ dabas, bet patiesībā likteņu gaitās kļūst par visai svarīgiem pašu ieinteresēto personu un visas tautas nākotnes un labklājības līdzveidotājiem?

Man liekas, ka mums ir nevien tiesība, bet arī pienākums runāt no šī lielā, plašus apvāršņus aptverošā viedokļa arī par visām tām „personīgām“ lie-

tām un „sīkumiem“, kuŗu rezultātā rodas laimīga vai nelaimīga, vesela vai īrstoša ģimenes un tautas kopdzīve.

Šinī vietā un sakarībā jaunās dzīves gaitnieku vēriņa būtu piegriežama sevišķi šādiem faktiem un apsvērumiem.

1. Jauno ļaužu sastapšanās, iepazīšanās, pirmo simpatiju rašanās un pirmā draudzība un mīlestība pilngadības vecumā tikai šķietami ir nenozīmīga rotaļa bez dziļākās jēgas. Patiesībā šīs savstarpējās tuvošanās un dziļākās savstarpējās iepazīšanās un uzticības nodibināšana darbā un atpūtā, mājā un sabiedrībā ir viens no vissvarīgākiem priekšnoteikumiem, lai panāktu to, ka rezultātā katrs atrastu to dvēseles pretbalsi un līdz ar to dzīves līdzgaitnieku, kuŗa viņš ilgojas.

2. Jaunas, skaistākas nākotnes labā šinīs meklējumu, vaicājumu un dažkārt arī ļaubu gaitās nekad laimes sapni nedrīkst pilnīgi apēnot lielo atbildības sajūtu, kas izteicas vārdos: kā es jaunajai dzīvei varētu sevi saglabāt fiziski un garīgi veselu, dvēselē un miesā nesamaītātu un neaizkārtu?

3. Ja sirds tev to sacījusi un saprāts to apstiprinājis, ja Dievs tev savu zīmi ir devis, ka tā ir ļābi, tad no tā brīža, lai ļaubām vairs nav vietas tava un tava drauga sirdī. Lai droša un nesatricināma kļūst tava paļaušanās un tava aplicība: mans Dieva lemtais draugs, mans vienīgais!

4. Jaunās dzīves gaitās stājoties, abus draugus tā tad vieno sirds un liktenis, labāk sakot Dieva saites,

kas uzliek viņiem jaunu un lielu misiju: ar Dieva palīgu kopā izcīnīt grūto, bet cerību pilnu dzīves cīņu, kopīgi celt savas nākotnes stiprjo pili. Citiem vārdiem — mīlestība kļūst nepārejoša un nesatricināma tikai tad, kad tai pievienojas kopīgs mūža darbs un mūža mērķis.

5. Kad pirmais bērniņš dus jaunās mātes klēpī, kad viņa māteš laimē to spiež pie sirds, tad vecāku pirmā doma lai ir — cienīgi uzņemt savā vidū jauno dzīvības brīnumu. Bet tai pašā mirklī lai vecākiem drosmīgāks un priecīgāks kļūst prāts un liela apņemšanās lai dzimst viņu sirdīs — divkāršot savu darba sparū, lai jauno laimi neaizkartinu iznestu cauri dzīves draudīgiem vilņiem.

6. Kad pirmajam ir sekojais otrs, kad viens mātei ir pie rokas un otrs pie krūts, un ģimenes dārzs sāk zelt un kuplot, tad mātei māja lai ir pirmajā vietā. Gan jau viņa atgūs visu ar uzviņu, kad bērni izaugs lielāki un jauna spēka un gudrības pilnā māte tos pati varēs vadīt pa gaišajām gara dzīves tekām!

7. Ja, neraugoties uz kopīgi likto dzīves pamatu, neraugoties uz abu partneru kopīgiem mērķiem un meklējumiem, rastos brīži, kad mazas nesaprašanās vai nu personīgos vai audzināšanas jautājumos uz brīdi apēnotu jaunās ģimenes vienību, tad lai katrs no vecākiem sev saka: mēs viņas pārvarēsīm un es pats būšu tas, kas spers pirmo soli.

Mēs dzīvē darām visu l'ko, lai aizsargātu no postošiem spēkiem daudz niecīgākas vērtības: mēs māju

apdrošinām pret uguni un lauku ražu pret krusas negaisu: vai mums kāda maksā drīkstētu būt par augstu, lai aizsargātu savas ģimenes laimi!

7. Ģimenes loma audzināšanā.

Mums jau vairākkārt nācās konstatēt, ka laulība nav pašmērķis, ka viņai ir uzdevumi, kas tālu sniežas pāri tās robežām. Tagad mums jāiet vēl soliis tālāk, apgalvojot to pašu arī attiecībā uz ģimeni. Arī ģimenes nodibināšana un pastāvēšana vēl nav pēdējais mērķis, arī viņas kopdzīve nepastāv vienīgi šīs kopdzīves dēļ: mēs visi zinām, ka nāk laiks, kad jaunā paaudze atraisās no tēva mājas pavarda un iziet dzīves patstāvīgās gaitās. No tā izriet ģimenes, t. i. pirmā kārtā vecāku dižākais un svarīgākais uzdevums: bērnu audzināšana, viņu sagatavošana patstāvīgai dzīvei. Pie tam pilnā mērā šis uzdevums, šī ģimenes misija būs veikta vienīgi tad, ja bērni būs izauguši nevis traušlāki, mazāk derīgi un mazāk vērtīgi, nekā viņu vecāki, bet pēc iespējas stiprāki garā un miesā, vērtīgāki un pilnīgāki, lai tādejādi pakāpeniski varētu realizēties tautas, cilvēces „veidošanās uz augšu“, cilvēka progress pretim aizvien lielākai pilnībai.

Šī ģimenes pedagogiskā misija aptver divas skaidri izšķiramas sfairas: pirmajā galvenais vārdsieder iedzimtībai, otrajā vecāku un apkārtnes iedarbībai uz augošo cilvēku.

Iedzimtās bērna īpašības un dispozīcijas potenciālā veidā satur sevī visas nākošā bērna dzīves iespē-

jamības, lai gan šīs potences var realizēties vienīgi saskaroties ar apkārtējo vidi (dabu, sabiedrisko-kultūrālo vidi un atsevišķām personām). Tā tad iedzimtās potences ir uzskatāmas par zināmām no pašas dabas bērņā ielikām dotībām.

Ar cerībām un dažādam nojautām sirdi vecāki saņem no dzīves radošā klēpja jaunu cilvēku. Kas viņš būs, un kāds viņš būs? Zēns vai meitene, vesels vai vārgulis, pilnvērtīgs vai mazvērtīgs? Ar lielu vai mazu dzīves aktivitāti un apdāvinātību?

Gan parasti mēdz sacīt: kādi vecāki, tādi viņu bērni jeb ābols nekrīt tālu no ābeles. Tomēr ilggadīga pieredze un vērojumi pārāk spilgti konstatējuši iedzimtības untumaino, neapbrēķināmo rotaļu. Iedzimtības pētniecība šai ziņā nespēj pacelt plīvuru, kas sedz individuālītātes noslēpumu, vai uzstādīt kādus noteiktus likumus. Jau tās apstākļi vien, ka no vieniem un tiem pašiem vecākiem piedzimst tik dažādi bērni, pietiekoši norāda uz „force majeure“, uz racionāli neizdibināmiem faktoriem, kas noteic cilvēka iedzimto psicho-fizisko struktūru. Visš tas liek vecākiem bijībā, kvēlā sirdslūgšanā un pašāvībā Dievam salikt rokas pie savu bērnu šūpuļa.

Tomēr, apstākļi, ka viena otra fiziska vai garīga īpašība, it sevišķi viens otrs defekts, var noteikti tikt atvašināts no pašu vecāku klūdām un neapdomības, no traucējumiem viņu fiziskā vai garīgā dzīvē, liek jauniem vecākiem sajust savu lielo un svēto atbildību par savu pēcnākamā psihisko un fizisko veselību, miesas un dvēseles tīrību.

Vēl daudz lielāka vecāku dzīves un viņu personas līdzdalība sava bērņa liktenos kļūst no tā brīža,

kad bērns ienācis redzamās pasaules novados, kad sākas viņa audzināšana.

Daudz vecāku, sevišķi tie, kas stāv pie pirmā bērna šūpuļa, mūsu intelektuāli noskaņotajā laikā domā, ka viss nākamā cilvēka veidošanas darbs no šī brīža slēpjas viņu nerimstošā aktivitātē, viņu pedagogiskajā rīcībā. Un šo rīcību viņi tad cenšas virzīt uz audzināšanas „objektu“, uz pašu bērnu, kā apgaismības laikā mēdza teikt, lai tūdaļ sāktu „attīstīt viņa spējas“. Tam pretim jāuzstāda pavisam cits viedoklis. Jaunā būtne aug un attīstās pati. Cilvēks, arī mazs cilvēks, ir pašdarbīga būtne. Tāpēc vecāku galvenā aktivitāte sākumā nebūt nav jāvērs uz bērna personu, bet vienīgi uz viņa apkārtni, uz apstākļiem un spēkiem, kas viņu no visām pusēm ielenc.

Tāpat kā putnam, arī cilvēkam pirmā kārtā jāviļ saviem mazuliem piemērota ligzdīņa. Kā zemkopim un dārzniekam, kad tie vēlas, lai sēkla vai jaunais dēsts labi augtu, jāsaģatavo vide, kas atbilst jaunā stāda vitālām vajadzībām, tāpat jādara vecākiem. Viņu pienākums rūpēties par to, lai bērns sava mūža rītu varētu pavadīt klusā, no dzīves asiem vējiem aizsargātā stūrītī, kur netrūktu gaisa, gaismas un vērtīgu barības vielu, tiklab miesai, kā dvēselei. Kur tradīcijas ir kļūdainas vai svārstīgas, tur jānāk palīgā zinātnei.

Ko māca daudzu paaudžu uzkrāta dzīves pieredze? No kurienes visvairāk nāk stiprie, dzīves spējīgie un derīgie pilsoņi? No veselīgiem vecākiem un veselīgas apkārtnes, kur saule un gaiss, veselīga barība, dabas svaigā elpa un apkārtnes vienkāršā

spodrība tos ietekmējušas no pirmās dienas. Kā zeme un klimats noteic stāda attīstību, tā psiho-fiziskais, sociālais klimats — bērna augšanu.

Ne no vienas vai otras paidagōģiskas brīnum-receptes vai īpašiem audzināšanas „līdzekļiem“, arī ne no doktrinārām pamācībām, vai pastāvīgas bērnu šurpu turpu stundīšanas vai „ietekmēšanas“ (mākslīgas), gaidāmi galvenie panākumi, bet no mājas fiziskās un garīgās atmosfāiras, no „mēmo spēku“ iedarbības un īpaša siltuma un kārtības, kas ar neredzamiem klusiem spēkiem piepilda bērna apkārtni. Bērnu audzina mājas „labie gari“.

Kā pirmais skaidrāk definējamais faktors (līdztekus sapratīgai un gudrai rīcībai, kas vada bērna mazā organisma barošanu un kopšanu) minams mājas dzīves kārtīgais rītums, klusā, bet noteiktā kārtība, pēc kuŗas risinās visa ģimenes dzīve. Ne ar kādiem vārdiem un brīdinājumiem vēlāk neieaudzinās kārtības (un līdz ar to arī citu radniecīgo pienākumu) apziņu bērnam, ja tā nebūs ieaugusi pirmajos mūža gados tēva mājās. Juceklīgā chaosā nekas skaists un vērtīgs nevar izaugt (izņemot reto ģeniālītātes brīnumu), vismazāk noteikts raksturs. Tāpēc noteikta tradīcijā fundēta dzīves kārtība un klusa, pašsaprotama likumība — ko grieķi sauca par „kosmos'u“, ir bērna veselīgas attīstības priekšnoteikums.

Kā pašu vecāku un pieaugušo mājinieku dzīve pakļaujas un iekļaujas dienas un nakts, darba un atpūtas, darbdiēnas un svētdiēnas, gaismas un tumsas ritmiskajā maiņā, kā darbi druvā un sētā (uz laukiem) vai valsts iestādēs (pilsētā) rit nepielū-

dzami stingras, un reizē elastīgas kārtības rāmos, tā arī bērnam jāmacās, ka ir dievišķīgi likumi un spēki, pret kuriem nav iespējams sacelties, ja negrib pats sev gatavot bojā eju.

Tā attīstās paklausība — pirmais un svarīgākais bērna tikums un līdz ar to katras ētiskas audzināšanas sākums. Sevišķi lauku dzīves apstākļos paklausība vecāku gribai un mājas dzīves kārtībai izaug kā tieša konsekvence dabā un dzīvē iemiesotai Dieva likumībai.

No šejienes saprotami visi tikumiskās audzināšanas galvenie elementi. Ārējais kārtības normām tuvu pieslejas mājas dzīves tikumiskie pamatprincipi, kas bez vārdiem runā tik skaidru un bērnu dabai tik saprotamu valodu. Kur pieaugušo attiecībās valda dziļa uzticība, smalkjūtība, laipnība, atklātība un patiesība vārdos un darbos, tur bērnam šo ētisko normu atzišana kļūst pamazām par otru dabu. Kur pieaugušo dzīvē bērns ik uz soļa redz pretējo, kur atskan rupji vārdi, tiek lietoti meli un ļauna izrēķināšanās, tur nelīdzēs nekādas morāliskas pamācības, ne draudi vai sodi, bet mazā bērna būtne neatkarīgi no katras teorijas būs uzsūkusi sevī kaitīgo indi. Kur izpalīdzība valda starp kaimiņiem, kur dzimtenes un tēvzemes mīlestība apgardo darbus, tur bērna būtne dziļi ieaugs šie skaistie tikumi. Kur svētdienas zvanu skaņām atskanot, vai klusā svētvakara stundā vecāku skaļās valodas apklusis un rokas saliksies lūgšanā, tur reliģiskās svētjūtas nems savā gūstā arī jau 5—6 gadus veco bērna dvēseli.

Vēl viens no dzīves pamatlīkumiem pelna īpašu ievēribu. Tas ir darba prieks un darba mīlestība. Arī šo īpašību izkopšanā un nostiprināšanā pirmie un svarīgākie pamati var tikt likti vienīgi ģimenes un mājas dzīvē. Dabīgi un nepiepiestī tas notiek tur, kur ar ģimenes kopdzīvi cieši saistīti darbi mājas saimniecībā. Mums pieaugušajiem — izņemot varbūt mājas māti — mazie saimnieciskie darbi bieži liekas visai nenozīmīgi. Pavīsam citādā gaismā tie parādās bērna dzīvē. Istabas apkopšana, gultas taisīšana, ēdienu gatavošana, trauku mazgāšana, vienas otras labierīcības iekārtošana pašu spēkiem ir lieli un svarīgi notikumi bērnu dzīvē. Kur vienīgi algoti spēki veic šos darbus, tur bērnam zūd viens no vissvarīgākiem audzināšanas elementiem. It sevišķi lauku dzīvē mājas saimniecība ar savām visdažādākām darbu norisēm ir augsta skola nākamajam darbu veicējam. Kas būs visa gudrā paīdagōģija, ja mazā Rūta, mātei visur līdzī sekojot, neiemācītos šūt un lāpīt, uzkopt istabu un vārīt, un mazais Modris neietu talkā tēvam vai puisim, „rotalājoties“ neiemācītos cirst un zāgēt, stādīt un kopt, audzēt un ievākt ražu? Zināms, no bērna nedrīkst prasīt neiespējamo, viņa gadiem nepiemēroto. Tāpēc bērns, kas nonācis svešu izmantotāju rokās, aizsargājams un glābjams. Bet cik dabīgi visi grūtie jautājumi par bērnu nodarbināšanu atrisinās vecāku mājās! Tad neatskan dažās, sevišķi pilsētas ģimenēs, tik bieži dzirdamā žēlošanās: mamucīt, ko man darīt! Organiski ieaugot darba pasaulē, augot līdz savam darbam, zēns un meitene nemanot nonāk līdz vecumam,

kur uz laiku skolas grāmata un zīmējamais bloks, tinte un spalva stājas tik parasto mājas darbu vietā.

Ar pastāvīgu un dabīgu darba ritmu mājas saimniecībā, kas mazumā sevī ietver visu tautsaimniecības nozaļu pamatus, organiski saistās tie augšana sociālajās attiecībās. Zināms, tas apmierinošā kārtā notiks vienīgi tur, kur bērni nav vieninieki, bet kur tie aug kopā ar brāļiem un māsām un citiem mājas ļaudīm.

Lielo sociālo vētru un cīņu laikos attiecības starp cilvēku un cilvēku ir stipri cietušas. Tas sakāms nevien par attiecībām starp darba devējiem un ņēmējiem, saimniekiem un laukstrādniekiem, jauniem un veciem, bet arī par attiecībām tuvinieku, vīra un sievas, brāļu un māsu starpā. Cik daudzreiz, kā jau augšā redzējām, ģimenes un mājas dzīve, pat laulība sairst nevis kādu ārēju nepārvaramu pretešķību, bet vienīgi neizkoptu sociālu tikumu, citiem vārdiem — nesaticības un šauras patmīlības un paštaisnības dēļ. Šai ziņā milzīgs darbs ir veicams mājai un ģimenei. Kopības apziņai, saprašanās un sadarbības garam jāliek dziļi pamati jau bērna dvēselē. Marksisms un viņa ietekmē augošā paaudze šai ziņā vislabākos panākumus gaidīja no masu audzināšanas patversmēs un internātos. To, ko tur vēlējās redzēt attīstāmieš, varam nosaukt par šķiru apziņu un biedrisku solidaritāti. Šis uztvērums jākritizē, jo tas stipri vienpusīgs. Neviena dabīga, pilnvērtīga sabiedrība vai tauta nepastāv no vienas grupas, viena vecuma, vienas kārtas vai šķiras indivīdiem vien. Organisku saišu nostiprināšanai starp

cilvēku un cilvēku nepieciešama nevien biedrošanās starp līdzīgiem (zēniem, meitenēm, veciem, jauniem saimniekiem, strādniekiem) atsevišķi, bet tik pat nepieciešams un brīžiem vēl nepieciešamākas ciešas saistības starp atšķirīgiem, pat pretēju grupu indivīdiem. Un šai ziņā grūti iedomāties ideālāku kopības veidu kā ģimeni, sevišķi tādu, kas nav vēl deformējusies par sīkģimeni. Tā ir lielās sabiedrības, lielās cilvēku kopdzīves attēls mazumā; tur krustojas visdažādākās attiecības: māte — bērns, tēvs — bērns, brāļi — māsas, brāļi savā starpā, māsas savā starpā un t. t. Te ir mazais vēl kopjams un lielākais respektējams, te vienam loceklim ciešot (piem. slimības, nelaimes gadījumā) visi cieš līdz, te tīri nemanot iemācās visus aizgādības un izpalīdzības darbus un priecājas no sirds par kopējiem panākumiem un sveic katru gaismas staru, kas iespīd kopējā dzīvē. Ja kāds pēc slimības kļuvis vesels vai izglābies no briesmām, tad tā ir visiem prieka un pateicības diena, kad jāteic Dieva slava, un — ja notiek, ka kādu aizsauc aizsaulē, tad visi izjūt nāves auksto vēsmu un savu likteni novēl lielā Dzīvības Devēja rokām.

Liela, gaiša nozīme ir ģimenes tradīcijām, kas vijas ap lielajiem svētkiem, kas runā uz liekiem un maziem gaišajos svētrītos, bet arī aizgājušo piemiņas dienā un ziemassvētku vakaros. Ja viena otra nozīmīga diena tiek ievadīta ar svētrīdi, tad reliģiskā tradīcija sien arī bērna dvēseli pie varenajiem aizsaules spēkiem.

Ģimenes kopā, viņas samērā neliela apjoma dēļ, nerodas tie trūkumi, kas grūti novēršami patversmēs un citās publiskās audzināšanas iestādēs, kur

audzēkņu skaits bieži sniedzas simtos, un kas izpel-
nījušās ne visai glaimojošo nosaukumu: audzināša-
nas fabrikas. Ģimenē augot neviens locēklis nevar pa-
zust masā nepazīts un neievērots, katrs ir persona,
cilvēks, kam ir sava vieta, un tas nevienam nav vien-
aldzīgs. Pūļa iespaids uz individu, rupji ekscesi,
nelikumīga jeb pagrīdes dzīve, kas tik bieži saindē
patversmēm līdzīgās lielās audzināšanas iestādes,
šeit nav domājamas. Vadošo personu autoritāte šeit
ir aksioma, kuru neviens nekad nedomā apšaubīt
un kas nostiprinās pats no sevis, bet nav jāuztur ne
ar kādiem varmācīgiem līdzekļiem. Nerakstīts li-
kums, kas stiprāks par katru rakstīto, visu dzīvi satur
kopā. Blakus tēva autoritātei it se-
višķi sievietes — mātes svētīgais
iespaids šeit var izpausties visā
savā pilnībā, visur stiprinādams
gaišas cilvēcības pamatus.

Zināms, visu to var teikt vienīgi par pilnvēr-
tīgu un pilnveidīgu ģimenes kopdzīvi. Kur no tās
palikušas tikai vēl drumstalas, kur trūkst tēva vai
mātes, kur bērnu skaits nepārsniedz vienu vai divus,
kur mājas darbi un pienākumi samazinājušies līdz
minimam, tur arī mazinās vai zūd viņu svētība.

Veicināt pilnvērtīgas mājas un ģimenes kopī-
bas atzēšanu tāpēc arī palīdagoģijas vērtējumā ir
viens no mūsu laika un tāpat nākamo paaudžu vis-
svarīgākajiem uzdevumiem. Jo kur ģimene at-
veseļojas un zēl, tur atzē arī vi-
sas tautas tikums, un pats Dievs
ienāk mūsu vidū, lai mūs svētītu.

Ģimene, māja un sabiedrība.

Ģimene ir skaistākais cilvēces zieds; ģimenes dzīve ir pilnvērtīga dzīve. Miesīgi vesela un garīgi attīstīta sieviete dabīgi ilgojas pēc klusās ģimenes laimes un domā par to sirdij tīkamā garu, kas patvērumu atrod mājā, ko sauc par savu paša māju. Tāpat arī vīrieti, kam atraisītas vīrišķības saites, valdzina ilgas pēc tā svētā piepildījuma, kad sieva kļūst māte, arī viņš vēlas, ka ap viņu čalotu bērnu pulciņš, un ka atpūtu un spēkus jaunam darba cēlienam viņš atrastu sievas izkārtotā un bērnu gaišo smieklu piebārstītā mājas dzīvē.

Ģimenē katram pieder savs uzdevums un pienākums. Tēvam un mātei ģimenē ir daudz kopēju pienākumu un uzdevumu savu bērnu audzināšanā, mājas gara izkopšanā, ģimenes saišu stiprināšanā un uzturēšanā. Daudzi darbi savā mājā un ģimenē tēvam un mātei ir jādara roku rokā. Bet ir tēvam un mātei arī tādus uzdevumus, kas pildāmi katram par sevi, un ko nevar izpildīt viens otra vietā. Neviens nespēj atvietot patieso mātes mīlestību, un neviens nespēj atvietot tēva autoritātīvo padomu, kaut arī jāatzīst, ka tēva mīlestība dažreiz ir daudz lielāka, cēlāka un gudrāka par mātes mīlestību, un mātes padoms ir dažreiz daudz spēcīgāks, lietderīgāks un labāks par tēva padomu. Ir uzdevumi un pienāku-

mi, kas abiem vecākiem ir kopēji un ko, attiecībā pret bērniem un māju, viņi spēj izpildīt viens vai otrs un kā ģimenes, tā mājas dzīve no tā necieš. Bet ir arī uzdevumi un pienākumi, kas uzlūkojami par atsevišķiem tēva vai mātes uzdevumiem, un kuŗus attiecībā pret bērniem un māju tie spēj izpildīt vienīgi pēc uzdotības kārtības. Ir uzdevumi un pienākumi, kuŗos tēvs nevar aizvietot māti un māte nevar aizvietot tēvu.

Labi klājas tanī ģimenē, kuŗā kā tēvs, tā māte apzinās savus tiešos ģimeniskos uzdevumus un kārtīgi un pareizi tos arī izpilda. Dabīga fiziskā, psihiskā un socioloģiskā ziņā ir tāda ģimenes dzīves izveidošana un ir tāda attiecību izkārtošana pret māju, ka vīra-tēva gaitas vairāk ir ārpus mājas, bet sievas-mātes gaitas vairāk ir pašā mājā. Ko tas nozīmē? Neatbilst ne dabai, ne Dieva nolikumam, ja vīrs-tēvs dzīvo mājā un cenšas pildīt mātes uzdevumus, kas viņam patiesībā nav nemaz izpildāmi, bet sieva — māte ārpus mājas pelna uzтуру visai ģimenei. Mūsu laikos ne visai reti sastopamies ar šādām ģimenēm, kur māte ir vienīgā pelnītāja, bet tēvs mājas darbu darītājs un kārtotājs. Dzīves pieredze nemaldīgi rāda, ka šāda ģimene ar tik nedabīgu tēva un mātes pienākumu izkārtojumu galu galā nonāk pie sabrukuma un posta. Vēl reizi uzsveram, ka tēva dabīgā dotība un sūtība ir ģimeni uzturēt, ar savu darbu gādāt par tās eksistenci, un mātes sūtība ir kārtot mājas dzīvi, radīt veselīgu mājas garu, audzināt bērnus un kopt labus tikumus. Lielā kosmiskā likumība noteic, lai tēvs ir eksistences gādātājs, lai viņš ir darba darītājs ār-

pus mājas, bet māte ir saimniece, vīra un bērnu draugs, ģimenes kopā saturētāja. Kur šo patiesību saprot un kur ļaujas šādam dabīgumam, tur arī ģimenes dzīve ieslid pareizās sliedēs, tur izveidojas laba un veselīga ģimene, tur rodas gaišs prieks.

Vecākiem ģimenes dzīve tā jāizveido un mājas dzīve tā jāizkopj, lai bērni justos labi un priecīgi. Ģimenes dzīvei jārit saderībā un satiecībā, to jāapgaismo sirsnībai un mīlestībai. Tad bērniem māja būs mīļa, un tie netieksies no tās prom, pilsētās uz ielu vai citur un laukos uz kaimiņu mājām. Kamēr bērni ir vēl mazi un aug ģimenē, tikmēr māja lai viņam ir silts patvērumš un lai tā vienmēr viņus saista. Arī tad, kad bērni, lieli izauguši aiziet no vecāku mājas, lai atmiņās glabā tās jaukumu.

Tomēr tas vēl nav pilnīgs ģimenes, mājas un sabiedriskās dzīves attiecību atrisinājums. Kā agrāk, tā sevišķi mūsu laikos no katra tautas locekļa valsts prasa, lai tas būtu lielākā vai mazākā mērā arī sabiedrīks darbinieks. Nav jau mājas dzīve vien, ir vēl arī sabiedriskā dzīve. Nav jau vien ģimenes dzīve, ir vēl arī tautas dzīve. Sabiedriskais darbs gaida darītājus. Tautas materiālā un kultūrālā dzīve gaida tās veicinātājus. Šis apstāklis skar arī ģimenes māti un tēvu. Tēvs bez sava tiešā existences darba ir aizņemts vēl daudzos citos sabiedrīkos darbos kā aizsargs, koŗa diriģents, kādas (bieži vairāku) biedrību loceklis un tamlīdzīgi. Tāpat arī mātei bez tiešā mājas darba (laukos bez plašās mājsaimniecības vadības) ir jāveic vēl daudzi citi sabiedrīki darbi kā aizsardzei, dažādu sieviešu komiteju loceklei un tamlīdzīgi. Te nu jāatrod vis-

labākais laika izkārtojums, lai no pārliecīgās pieķeršanās ģimenei un mājai neatstātu novārtā sabiedrisko darbu, vai arī no pārliecīgās aizraušanās ar dažādu biedrību sēdēm neciestu un nenīkuļotu ģimenes dzīve. Jo dažreiz ir tā, ka sabiedrisko darbu strādā nevis darāmā darba dēļ, bet gan lai būtu pēc iespējas vairāk laudis — tā ir tā saucamā iešana sabiedrībā. Paceļas jautājums: cik tālu ir vēlama sabiedriskā darbība, lai neciestu ģimenes un mājas dzīve, cik tālu vispāri ir pielaižama darbošanās ārpus mājas kā tēvam, tā mātei, lai nepaliktu neizpildīti tie uzdevumi un pienākumi, kas abiem viņiem pēc Dieva sūtības ir jāizpilda, un kas nepieciešami jāpilda, — lai ģimene būtu stiprs tautas pamatakmens.

Tas ir svarīgs jautājums, un par to ir jātiek skaidrībā katram ģimenes loceklim un katram veselīgās mājas sadzīves aizstāvim un arī tam, kas grib baudīt šādas sadzīves svētību. Ir jātiek ar to skaidrībā un jāturas pie vēlamības robežas, lai nenotiktu tā, ka tēvs un māte saviem bērniem pazūd aiz sabiedriskā vai pelnīšanas darba daudzuma, un bērni viņus redz vienīgi no rīta vai arī nemaz viņus neredz, ka māja viņiem pārvēršas par nakts patvērsmi vai pusdienošanas vietu.

Cik šis jautājums ir svarīgs, tik viņš ir smags, un tas nav tik viegli atrisināms.

Vispirms pārrunāsim tēva attiecības ar māju un ģimeni. Tēvs ir tas, kam visvairāk ir jāuzturas ārpus mājas, jo viņa darbs ar dažiem izņēmumiem notiek ārpus mājas. Tēvam, kas darbu strādā savā mājā, kā piemēram, ārstam, advokātam, amatniec-

kam vai lauksaimniekam, ir viegli atrast brīžus, ku-
ros būt kopā ar ģimeni, bez steigas piedalīties pār-
domās ar sievu-māti un kopt mājas garu. Arī tam tē-
vam, kam zināmas stundas jāstrādā ārpus mājas,
kā skolotājam, ierēdnim, tirdzniecības darbiniekam,
ir iespēja pavadīt svētīgus brīžus savas ģimenes
sirsnībā un gaišumā, būt klāt ģimenes svinīgos brī-
žos un no sevis ko dot mājas sadzīvei. Tiem, kas
nestrādā nekādu sabiedrisku darbu bez sava tiešā
darba, vakara stundas būs patīkami aizvadīt saru-
nās ar bērniem, ar tiem rotaļājoties un tos audzinot;
tiem būs patīkami redzēt sievas mājas darbu, prie-
cāties par tīri uzkopto māju un pārmainīt domas ar
sievu par lasīto dailliteratūrā un zinātnē. Grūtāki
ir tiem tēviem, kā jūrniekiem, dzelzceļniekiem un
citiem, kuŗu darbs ir tāds, ka viņi ir atrauti ģime-
nei un mājai uz ilgāku laiku, vai atrauti tais brīžos
ģimenei un mājai, kad ir vēlami visai ģimenei būt
kopā un baudīt svētlaimības pilnos mirkļus, kā pie-
mēram, pie Ziemsvētku eglītes. Ja ģimene un māja
jūt šo tēva trūkumu, un šis trūkums rada zināmu ne-
apmierinātību, tad to var izklīdināt, ja māte ar bēr-
niem apzinās, ka tas notiek darba dēļ, ar ko nepie-
ciešami tiek kalpots sabiedrībai un valstij.

Grūtāk ir tad, ja tēvs ir sabiedrisks darbinieks.
Par to ne brīdi nešaubamies, ka tēvam būtu jāat-
sakās no sabiedriskās darbības. Ir jāstrādā sabied-
rībai, ir jāziedo laiks tautas dzīves izkopšanai.
Tieši šīnī lielajā laikmetā visiem ir jāpieliek rokas
un sirdis kopdarbības laukā. Ir tik daudzi darbi,
kuŗos esam aicināti un no kuŗiem nedrīkstam at-
teikties. Ir tik daudz kopdarbības veidu, kur nepie-

ciešama katra vīrieša, resp. tēva līdzdarbība. Nevalstiska un antisociāla ir mājās sēdēšana, atrauššanās no katras darbības sabiedrībā. Nemorāliski vaicāt stājoties pie sabiedriskiem darbiem: ko sabiedrība man var dot, bet katram gan pašam ir jājautā sev: ko es varu dot sabiedrībai.

Vienu lietu tikai nedrīkst aizmirst. Sabiedriskā darbā nedrīkst noiet pārspīlējumos, kas rodas tad, ja pilsētās tēvs pēc kārtējiem ikdienas darbiem kļīst no vienas sēdes uz otru sēdi, kad viņš pats nevienā darbā un vietā nav brīvs no steigšanās trauksmes, ja viņš katru vakaru sēž pa dažādām sapulcēm. Tas ir par daudz, ja laukos tēvs katru svētdienu ir aizņemts dažādās darišanās. Tādi tēvi bieži bērnus nemaz neredz un nezina, kas ar tiem notiek. Tādiem nav arī vairs mājas dzīves un nav tās arī sievai — mātei. Tādi tēvi atņem bērniem un viņu mātei to prieku, ko sagādā viņiem tie brīži, kad tēvs ir mājās, kad viņš kopā ar ģimeni pavada svētīgas stundas priecājoties un pārrunājot jautājumus, kas skar visu ģimeni.

Krietnas un labas ģimenes dzīves un tautas stipruma labā ir vēlams, lai sabiedriskā darba un ģimenes dzīves izkārtojums būtu tāds, ka netraucētu mājas dzīves veselumu, neārdītu ģimenes kopību, cik tālu tas tēvu nepadara ģimenei svešu un tālu. Labāk strādāt vienu vai otru sabiedrisku darbu, bet nedarīt tā, kā daudzi vīri-tēvi dara: ir še un tur un nekur neko nepadara. Tādi savus uzdevumus neizpilda ne sabiedrībā, ne ģimenē, ne mājā.

Ja domājam, ka ar sabiedrisku darbību kalpo-

jam tautai, tad jāmin, ka vislabāk kalpojam tautai, ja ģimeni un māju neliekam novārtā.

Tālāk pieskaņamies mātes attiecībām ar ģimeni un sabiedrību. Arī māte kā tautas locekle un valsts pilsonē nepieder vienīgi savai mājai un ģimenei, bet arī sabiedrībai. Arī viņa ir aicināta darboties sabiedriskos darbos. Latviešu sievietē ir sabiedriskā. Viņas pūliņi ir bijuši lieli, un sabiedrība ir aizvien tos augsti novērtējusi. Kur viņa ir pielikusi savas rokas un sirdi, tur darbs ir veicies un nesis svētību, un tādēļ sieva-māte nedrīkst atrauties no sabiedriskās darbības, no pūlēšanās tautas labā. Tomēr arī šē nedrīkst viņa pārvērtēt sabiedriskā darba nozīmi un labumu. Sabiedriskais darbs nedrīkst kavēt mātes tiešos uzdevumus un pienākumu izpildīšanu, tas nedrīkst kavēt veselīgu mājas dzīvi. Nepareizi sieva-māte ir izkārtojusi savas attiecības ar sabiedrību un māju, ja sabiedriskā darba dēļ tā bērnu audzināšanu atstāj citiem, par mājas gara izkopšanu tā nemaz nerūpējas, tā raujas laukā no ģimenes un mājas loka sabiedrībā, atstājot tēvu ar bērniem pie mājas pavarda, kurā viņa nav aizdedzinājusi nekādu liesmu.

Nepareizs uzskats, it kā mātes, resp. sievietes, sabiedriskais darbs ir vērtīgāks par darbu mājā un ģimenē. Darbs sievietes komitejās, organizācijās un citur ir it kā augstāks par kluso darbu mājās. Patiesība gan ir tā, ka māte savu misiju vislabāki piepilda ģimenē un mājā. Pie tam tas darbs, ko mātesievietē strādā mājā audzinot bērnus, iedvesmojot vīru-tēvu lieliem darbiem un cēlām idejām, izkārtojot savu tuvāko apkārtni labas un skaistas sēklas

uzdīgšanai, vadot saimniecību, un pati sevi izglītojot un paplašinot savu garīgo dzīvi klusā problēmu pētīšanā un daiļdarbu ideju pārdomā — ir liels, svarīgs un nozīmīgs darbs. Šis darbs ir dažreiz daudz svarīgāks par darbošanos sabiedrībā. Un ar šo darbu vislabāki un vistiešāki var kalpot sabiedrībai, visai tautai. Ar šo kluso darbu nekādā ziņā nevar mēroties pilsētās tā saucamā iešana sabiedrībā, cik tālu tā izpaužas pārmērīgā kafejnīču apmeklēšanā un tukšu nieku tērzēšanā. Nav attaisnojami, kad pilsētās mātes priekšroku dod savām draudzenēm un ne bērniem, kad tām kafejnīca vai kāda sēžu zāle ir labāka par savu pašu māju, kad tām vairāk par bērnu dzīvi un vīra-tēva labklājību interesē citu dzīve un citu māju lietas.

Sievietei-mātei visi savi spēki ir jāziedo ģimenei un mājai, jo ar to viņa kalpo tautai un valstij. Viņa tā var darīt ģimeni stipru un cēlu un tā stiprināt tautu. Tikai pārpalikušos spēkus tā var ziedot sabiedrībai, un viņai tie arī jāziedo.

Grūtāks ir jautājums par sievietes-mātes darbu ārpus mājas. Ir mātes, kas strādā pelnīšanas nolūkos un kam tas ir jādara, lai uzturētu ģimeni, jo ar tēva algu nepietiek pat pie vislabākās saimniecības izdevumu izkārtošanas. Ir sievietes, kas darbu iesākušas kā skolotājas vai ierēdnes, apprecoties darbu tomēr neatstāj, bet pēc iesāktās inerces turpina to tālāk. Retām tik ir drosme pārtraukt iesākto darbu un nodoties tikai ģimenei un mājai. Ir sievas, kuŗas vīri piespiež strādāt, lai būtu vairāk naudas izpriecei un greznībai. Ir sievas-mātes, kuŗas jūt dziļu iekšēju sūtību strādāt zināmā laukā un palīdzēt ne-

laimīgiem, sāpju sagraustiem cilvēkiem. Un ir tādi darba lauki, kuŗos tikai sieviete-māte ir vietā. Ir sievietes-mātes, kas par savu sievietisko prestīžu uzlūko pašai pelnīt un būt materiāli neatkarīgai no vīra. Tas ceļot sievietes cieņu, ja viņa līdzīgi vīram strādā. Ir gadījumi, kad sieva-māte audzina skolā citus bērnus, bet pašas bērnus mājā audzina kalpone, kas gandrīz katru mēnesi ir cita. Ir gadījumi, kad sieviete-māte māca citiem māju kopt un pati savu māju nekopj. Bet ir arī gadījumi, kad sieva-māte prot izkārtot savu mājas dzīvi un vadīt ģimenes dzīvi tā, ka paliek viņai vēl laika pāri kādam ārpus mājas darbam, kādai idejiskai darbībai, kas iet pāri ģimenes lokam kā rakstniecībai, glezniecībai, samarietes darbam ārstniecības un tieslietu arodos. Tās ir sievietes, kas spēj sevi sadalīt tā, ka necieš ne ģimene, ne māja, ne darbs. Bet ir arī sievietes, kas nespēj sevi sadalīt un, ar varu laužot savu būtisko viengabalainību, liek ciest vai nu ģimenei un mājai vai arī darbam. Jāpiezīmē, ka lielākā daļa sieviešu pieder pie pēdējām — kas spēj būt visa tikai vienā vietā, vienā uzdevumā.

Vīsi šie gadījumi un visas šīs mātes nav mērojamas ar vienu mērauklu. Vēlams būtu ētisku un nacionālu principu vārdā turēties pie tā principa, ka sieviete-māte, ja viņa strādā darbu ārpus mājas, novārtā neliek tos uzdevumus un pienākumus, kas viņai jāpilda ģimenē, ka viņa neaizmirstu māju un to svētību, kas paceļas no krietnas mājas dzīves. Jāmācās izšķirties par ģimeni vai ārpusmājas darbu un jāpācās priekšrocību piešķirt ģimenei. Tas daudzos gadījumos nenākas viegli. Šo izšķiršanos at-

vieglo vai padara grūtāku daudzi un dažādi apstākļi. Tādēļ šī prasība: lai ģimene būtu pirmā vietā par darbu, ir tāda, kuŗa nevienmēr tiek realizēta mūsu dienu īstenībā tā, kā to vajadzētu un kā to prasa jābūtība. Tomēr šo principu nedrīkstam aizmirst, un sievietei-mātei visiem spēkiem ir jācenšas šo jābūtības prasību piepildīt savas tautas nākotnes un valsts stipruma labā, savu bērnu nākotnes un sava vīra un pašas laimes labā.

Ģimene, tauta un valsts.

Ārstniecības likuma 3. pants saka, ka „Katra pilsoņa pienākums ir kopt un sargāt savu un savu tuvinieku veselību seviš un vispārības labā, kā arī gādāt par veselības uzlabošanu un uzturēšanu nākošām paaudzēm, apzinošies, ka garīgo un fizisko spēku nelietderīga izšķiešana apdraud cilvēka dzīves sekmes un sasniegumus, tautas un valsts drošību, nevien tagadnē, bet arī turpmākās paaudzēs“.

Šis pants uzliek katram pienākumu gādāt par veselīgu nākošo paaudzi un par krietnas un veselīgas ģimenes dzīves izkopšanu tautas un valsts drošības labā. Lai veiktu šo pienākumu, ko mums uzliek likums, un ko labprāt apņemamies, mums vajaga vispirms to labi izprast. Tālāk ir nepieciešami no visas sirds vēlēties to izpildīt, nepieciešami stipri gribēt un, beidzot, neatlaidīgi strādāt, lai gribēto sasniegtu. Izpratne, griba un darbs ir tie, kas noteic panākumus. Cik labi šie faktori ir piepildīti, tik pilnīgi būs arī mūsu panākumi.

No mums katra, kā pilsoņa, prasa izpratni. Izpratne mums nepieciešama ne tikai vienā, bet ne-

skaitāmās nozarēs. Vai tas nav par daudz prasīts? Tomēr nē. Kultūras cilvēkam daudz kas ir jāsaprot. Ja arī daudz vēl tad paliek nesaprotams, tad vajaga vadīties no savas veselās noģiedas, no pašaizsargāšanās vai sugas aizsargāšanas instinkta. Ja zināšanas beidzas, tad ticība nekad nedrīkst beigties. Nekad nedrīkst beigties ticība sev un savai tautai, viņas misijai un sūtībai citu tautu saimē.

Ja pašlaik mūsu tautas pieaugums nav tik liels, kā tam vajadzētu būt, un kā mēs to gribētu, tad mēs ticam, ka tā ir parādība, kas pāries. Mēs ticam, ka zudis tā parādība, ka tagad bieži ir izplatītas bezbērnu, vienbērna un divbērnu ģimenes. Mēs ticam, ka daudzbērnu ģimenes īsto nozīmī un vietu drīz sapratīs arī tie, kas vēl to nav sapratuši. Ne tikai prāta slēdzieni, bet arī izjūtas rādīs īsto ceļu un tautas pašaizsargāšanās instinkts, kā visos grūtos laikos, dos īsto atbildi. Kad apslēptie tautas spēki modīsies, tad vaļrosies daudzbērnu ģimenes un celsies pilnvērtīgais tautas pieaugums. Mūsu pienākums ir modināt šos spēkus un sekmet kavekļu novēršanu. Intelligences pieņākums še ir dot labu piemēru, jo piemērs paskaidro vislabāk.

Ja pašlaik pārdzīvojam zināmu krīzi veselīgas ģimenes dzīves izveidošanā, tad tas ir apmulsums, kāds parasti apņem cilvēkus, kas ilgi bijuši tumsā, bet, iznākuši spožā gaismā, nezina kā griezties un ko darīt. Šāds apmulsums ātri pāriet atsevišķiem cilvēkiem, bet tautām tas pāriet gausāk.

Kā atsevišķi cilvēki, tā visa mūsu tauta ir vienmēr tiekusies pēc gara gaismas, pēc izglītības. Tagad, kad izglītības līmenis ir neredzētā augstumā, ģimenes dzīve it kā nīkst; latviešu tautai nav pietiekoša pieauguma. Vai izglītība būtu tautas dzīvā spēka ienaidniece? Kāmēr tauta dzīvoja vadoties no saviem veselīgajiem instinktiem, tikmēr tā pieauga. Bet tagad? Vai mēs nepārdzīvojam apmulsumu?

Ista gara gaisma nevar kavēt pašas tautas pilnvērtīgo attīstību, tās dzīvā spēka pieaugumu. Tas notiek tikai tad, kad alkas pēc gara gaismas un tieksmes pēc izglītības nav atšķirtas no maldīgām tieksmēm. Šīs maldīgās tieksmes ir tās, kas grauj izglītības labo dotību, ievirza censoni maldu ceļos, no kuriem ne katrs spēj atkal atgriezties pie tautas, lai auglīgi veidotu savu dzīvi un kalpotu tautai par īstu svētību. Šie apmaldījušies gaismas meklētāji ir tie, kas bieži savus maldu ceļus uzskata par mērķi un arī citiem sludina par mērķi. Sausim istā vārdā šīs maldīgās tieksmes, kas it kā ir saistītas ar tieksmēm pēc izglītības. Tās ir tieksmes doties projām no tēva mājām, atrasties no ģimenes saitēm, meklēt vieglu dzīvi, dzīties pēc ērtībām un baudas. Cilvēki, kas sevi dēvē par izglītotiem, bieži mūsu dienās apzīmē par asketu jau to, kas pēc veiktā darba vienīgi grib atpūtu; kas vienīgi grib svinēt svinīgus brīžus, to sauc par atturībnieku. Dzīrošanai un dažādām baudām bieži nav samēra ar darba panākumiem. Tas viss prasa līdzekļus, bet šie līdzekļi ir jāatrauj ģimenei. Ģimenes dzīve bieži šādos apstākļos

panīkst vai iznīkst. Mēs negribam krāsas sabiezināt, tēlojot pašreizējos apstākļus, tomēr mazais tautas pieaugums mūs spiež meklēt izskaidrojumu. Ar drosmi mums jānovērtē apstākļi un jāmeklē izeja. Tagad jau varam atzīmēt apstākļu labošanu. Mēs vienīgi gribam, lai straujāki celtos tautas pieaugums. Likums un mūsu sirdsapziņa uzliek mums par pienākumu nešķiest miesīgos un garīgos spēkus nelietderīgi, nesot atbildību nākošo paaudžu priekšā.

Ģimene ir tas iestādījums, kurā cilvēks gūst vislielākos spēkus savai attīstībai. No šiem spēkiem atkarājas vairāk vai mazāk vērtīgās personības veidošanās. Pilnvērtīgā ģimenē dzimušie bērni manto jau iedzimtības ceļā savu vecāku labās īpašības. Iedzimtībai ir liela nozīme visā dzīvajā dabā.

Ja mēs runājam par lopu izlasi savās saimniecībās, tad esam ļoti gudri. Tikpat gudriem mums vajadzētu būt attieksmē arī uz cilvēkiem. Ja runājam par eugeniku — iedzimtības un vairošanās higiēnu, tad domājam cilšu izlasi. Šāda izlase notiek jau pati par sevi. Cik varam spriest no tautas gara mantām, tad pie precībām labajām īpašībām ir piegriezta sevišķa uzmanība. Tādu aklu mīlestību, par kādu runā daži jaunāko laiku, bezdarbības apdvesti dzejnieki, mūsu tautas gara mantās neatrodam. Arvienu tautas veselais prāts vada jaunos cilvēkus pareizās gaitās. Tā jau tautas gara mantas liecina par cenšanos pēc izlases. Tādēļ tagad, kad mūsu zināšanas šinī laukā ir pilnīgākas, mums pilnīgāki jānovērtē arī mūsu ģimeņu un tautas auglīgums.

Iedzimtības likums attiecas arī uz cilvēkiem. Cilvēkam piemīt īpašības, kas mantotas iedzimtības ceļā, abu vecāku šūniņu elementiem saplūstot un radot individu. Atkarībā no apkārtnes ietekmes, šīs īpašības veidojas vēlākā attīstības gaitā tā vai citādi. Nav šaubu, ka pilnvērtīgākie individī tieši iedzimtās un arī iegūtās īpašības varēs pilnīgāki dot tālāk saviem pēctečiem, ne kā tie, kas paši nes mazvērtības vai deģenerācijas pazīmes. Tādēļ ir saprotama doma, ka mums jāiet tie ceļi, kas vairotu mūsu tautas labāko daļu. Tādēļ, ja mēs runājam par tautas vairošanos, mēs domājam par labāko, atbildīgāko viņas daļu. Mēs skaidri apzināties, ka mazvērtīgs ģimenes loceklis ir ģimenes un sabiedrības nasta. Tādēļ mēs cenšamies pacelt tautas locekļu apziņu tādā augstumā, ka visi censtos veicināt krietno pilsoņu pieaugumu. Iedzimtu noziedznieku, alkoholiķu, luetiķu, deģenerātu un plānprātiņu vairošanās tautai ir par postu un smagu soda nastu. Šādu mazvērtīgu, neatbildīgu individu vairošanās nav aizkavējama ar vārdiem, jo šādiem cilvēkiem garīgā dzīve ir aprobežota. Uz garīgi un fiziski mazvērtīgu cilvēku vairošanos jautājumu mēs nedrīkstam skatīties ar jūtību, bet uz to jāskatās ar skaidru saprātu. Vājajiem dabīgi pieder mūsu līdzjūtība. Tomēr šī līdzjūtība dažkārt paliek par nepiedodamu mīkstu čaulību, ja vājajiem un kropliem ļauj vairoties. Līdzjūtība pret vājajiem būs racionāla, ja rūpēsīties, lai šie nevarīgie vai noziedzīgie individī pēc iespējas nemaz nedzimtu.

Nav tālu tas laiks, kad arī mums, līdzīgi citu kultūrtautu paraugam, būs jāatzīst par nepieciešamu

obligātā veselības pārbaude tiem kas dodas laulībā. Iekams tas nav vēl ievests dzīvē, lai neatsakāmies piegriest iedzimtībai nopietnu vērību, kārtojot ģimenes lietas. Lielajās ģimenēs ir iesakņojies uzskats, ka viena ģimenes locekļa dzīve nav viņa personīga, bet visas ģimenes lieta. Tādai saimnieciskai tautai, kāda ir mūsējā, saprotams arī tas, ka saimnieciskiem motīviem piekritt liela loma katra ģimenes locekļa lielākā dzīves pārmaiņā. Tādēļ tādā svarīgā pārmaiņā, kā pie precēšanās, grib runāt līdzī arī tuvākie radi. Bieži tuvinieku iebildumi par partnera izvēli nav dziļināti, bet katrā ziņā šie iebildumi rodas no dziļām pārdomām. Cītreiz atkal šie uzmuđinājumi ir nepārdomāti. Visos šinīs gadījumos izšķirēja loma pieder vispārējam ģimenes tikumiskam un vispārīgam attīstības līmenim. Cik laba lietu pārredze un lietu izpratne ir ģimenes galvam un citiem ģimenes locekļiem, tik labus novēlējumus tie var dot līdzī jaunā ceļa sācējiem. Tādas ģimenes neliedz ieprecēt savos rados citas godīgas un krietnas ģimenes tādu pašu locekli vienīgi tukša pūra dēļ, vai arī otrādi, nespiež precēt mantas dēļ. Krietnumš nav trūkumā vien meklējams. Dzīve māca, ka ar neatlaidīgu darbu un izturību godīgas krietnas ģimenes samērā bieži ir tikušas pie turības. Turpretī viegli iegūtas bagātības ļoti bieži izgaist, jo viegli iegūstamai bagātībai līdzī iet slinkums, alkohols un citi netikumi, kas ģimeni spiež deģenerēties un dzen to izvirtībā. Šādi deģenerāti, kaut arī turīgi pilsoņi, nav vēlamī krietnai ģimenei, jo to iedzimtās labās īpašības ir sākušas jau slīdēt uz leju. Kalnā kāpēja ģime-

neļ no šāda smaga līdzgaitnīka jāuzmanās un jāatsakās, lai arī pati neslīdētu līdzī bezdibēnā.

Centīsimies saprast un stiprināt auglīgo, krietno ģimeņu nebojātās veselīgās tradīcijas un viņu spēku, kas ved tās kalnā par svētību tautai un valstij. Šīs veselīgā instīnkta un asa vērotāja skata pavadītās ģimenes tradīcijas ir glābušas mūsu tautu no izvirības un uzturējušas viņas auglību.

Līdz ar mātes pienu un mātes rūpību jaupiedzi-
mušais sildās arī mātes mīlestībā. Nav vēl izgudrota tāda brīnumsula, kas atvietotu mātes pienu. Nerunāsim par to tuvāk, cik ļauni klājas jaupiedzimušiem, kas nedabū šo mātes pienu. Daudzi nīkuļo un arī mirst maziņi. Nav vēl izgudrots arī tāds siltums, kas atvietotu mātes mīlestības siltumu. Tie nīkuļo, kam trūkst šā siltuma. Parasti gan, kur ir istā mātes mīlestība, tur arī reti kad trūkst mātes piena, šī jaupiedzimušajiem tīk svarīgā barības līdzekļa. Tomēr, neskatoties uz zinātnes atziņumiem, vēl tagad ir mātes, kas sava bērniņa barošanu izjūt kā apgrūtinājumu, jo tas uzlīek pienākumu pret ģimeni, tas atrauj no sabiedrības. Cilvēks ir sabiedrīks radījums, un mātēm ir arī savi pienākumi pret sabiedrību un ilgas pēc tās. Kas gan cits še varētu būt drošais atbalsts, ja ne ģimenes galva — tēvs? Bet ja nu tam pašam savās mājās ir garlaicīgi, ja tas nav varējis atrast līdzekļus, kā darīt sev ģimenē dzīvi pievilcīgu, tad padomu grūti atrast. Nevietā tad būtu mātei vien pārmetes trūkumu par ģimenes lietām. Pazīstam gan tā-

das pašai dziedzīgas mātes, kas, neskatoties uz tēva mazo interesi par bērniem, ar lielu atsacīšanos un pašuzpurēšanos veltī sevi vienīgi ģimenei. Viņa pūles tiek galu galā bagātīgi atalgotas. Šādu savu pienākumu pildīšanu mēs vērojam tikai pie tām mātēm, kas paceļas pāri ikdienas vidusmēram. Lielais vairums taču skatās, kā citi vai citas dara. Šīm pēdējām mātēm ir nepieciešams bērna tēva un sabiedrības atbalsts. Ja ģimenes tēvs ir tāds, kas garlaikojas pats savā sabiedrībā, tad viņš, droši vien, garlaikosies arī savā ģimenē, jo tur mēs sevi atspoguļojam.

Pie augstāk attīstītiem dzīvniekiem mēs vērojam ne tikai lielu mātes, bet dažreiz vēl lielāku tēva mīlestību. Civilizācijas maldu ceļos nenovirzītiem tautas locekļiem tas ir tāpat. Ja esam dzirdējuši par aklu mātes mīlestību, tad arī par tēva ne aklu, bet gan sirsniņu mīlestību, kas ar asu skatu vēro savu bērnu attīstību un redz, kas viņa bērnos ir labojams.

Ja cilvēks ir sabiedrības radījums, tad saprotama ir arī augošā bērniņa ilgas pēc sabiedrības. Vispilnīgākā šāda sabiedrība bērnam ir vienīgi daudz bērnu ģimenē, kur bērns kopā ar brāļiem un māsām mācās sadzīvot kopīgos priekos un bēdās, vai arī kopīgās spēlēs un darbā mācās viens otru un pats sevi pazīt un cits citu pamācīt. Labvēlīgi ietekmē arī tas, ka vecāku mīlestība daudz bērnu ģimenē sadalās pa vairākiem. Tas jaunajai personībai neļauj palikt pārāk patmīlīgai, bet liek ievērot arī citu vēlēšanos un vajadzības. Tādēļ liela nozīme ir tam, ka sabiedriski vērtīgākie pilsoņi aug daudz bērnu ģimenēs. No kāda viedokļa tad nu būtu

attaisnojamas bezbērnu un vienbērnu ģimenes? Vairākkārtīgi ir dzirdēts aizrādām, ka parasti turīgāko pilsoņu aprindās nav sastopamas daudzbērnu ģimenes. Pēc mūsu domām, pa lielākai daļai īstais iemesls bezbērnu un vienbērnu ģimenēm ir izvairīšanās no rūpēm un gādība par savām ērtībām un vieglo dzīvi. Mums jāatzīst, ka šādas ģimenes sistēmas neveicina, bet gan posta tautas dzīvo spēku. Še nelīdz iebildumi, ka labāk mazāk bērnu, bet toties, lai viņi būtu vērtīgāki. Taisni otrādi, kur vairāk bērnu, tur ir lielāka izlase. Kur dzīvei tiek dots brīvs plūdums, tur daba vispilnīgāki un devīgāki atsaucas. Ar tautas skaitlisko pacelšanu mēs celsim arī tautas vērtīgāko locekļu skaitu. Izlase ir svarīga lieta, un tai mūsu tauta jau sen pirms tagad pazīstamiem zinātniskiem spriedumiem ir piegriezusi lielu vēribu. Asais tautas prāts ir vērojis, ka mūsu apstākļos, kur visi tautas locekļi pārtiek no sava darba augļiem, vērtīgākie sabiedrības locekļi ir tie, kas labāki spēj veikt savu darbu. Prāts, veiklība, spēks, izturība, diženums un brašums, un visam pāri vēl laba tīkumība ir tās īpašības, kuŗas jo sevišķi ir izceltas mūsu tautas lielajos gara mantu krājumos. Garīgi vai miesīgi nepilnīgam tautu dēlam vai tautu meitai ir maza vērtība jauniešu pulkā. Tiem nav izredzes atrast labu dzīves biedri. Tāpat zemu daļas vērtē slinkumā, kārumā vai dzeršanā izlaidušos jauniešus. Tā zemkopju tautas asais skats prot atšķirt derīgo no nederīgā, prot taisīt izlasi. Pie tam, cik var vērot, to viņi nemaz nav uzskatījuši par personīgu lietu, bet gan par visas ģimenes vai cilts lietu,

kad jauniētis ņem sev dzīves biedru. Veselīgo vecāku bērniem ir laba iedzimtība jeb laba līdzdotība nākot pasaulē. Tālākās īpašības bērns manto no apkārtnes, kurā viņš attīstās. Tādēļ ir svarīgi, lai vecāku ģimenē nebūtu kādi maitātāji netikumi, kas varētu slikti ietekmēt topošo nākošās sabiedrības locekli. Sauciens pēc ētiskās vai tīkumiskās pilnvērtības un aicinājums tai sekot, tādēļ ir svarīgākā daļa tautas dzīvā spēka jautājumā.

Labot dabas līdzdotās īpašības nestāv mūsu varā, bet neļaut bojāties šīm īpašībām un vēl vairāk radīt apstākļus, lai šīs labās īpašības varētu pilnīgākai iedzimt nākošajās paaudzēs, to mēs varam. Ne nodzīvot senču mantojumu, bet uzkrāt to nākošām paaudzēm un to darīt vēl pilnīgāku — ir mūsu pienākums. Tāds ir tautas aicinājums.

Kalnā kāpēju tautai, kāda arvien vēl ir latviešu tauta, nav atļauts atdarināt to tautu paņēmienus, kas izvirst un izmirst. Ne ar mūsu gribu mēs esam nākuši pasaulē, un nav mums arī nekādu tiesību šo tautas ieguldījumu atņemt tautai, bet mūsu pienākums ir dot atpakaļ, cik spējam. Mūsu pienākums ir kalpot dzīvībai; mums dzīve ir jādara auglīga. Ja arī mūsu varā nav labot dabas dotās īpašības, tad savām nākošām paaudzēm mēs tās pa daļai varam labot.

Atsevišķu cilvēku vērtību nosaka tas apstāklis, cik labs darbinieks viņš ir savā darbā. Ļauniem cilvēkiem reti kad izdodas kļūt par krietniem darba darītājiem. Tamdēļ viegli saprotams, ka parasti krietnas ģimenes mēs vērtējam no tā, cik krietnus dar-

biniekus tās dod sabiedrībai. Saprotama gan ir arī krietno ģimeņu tēva vēlēšanās sagādāt saviem bērniem vieglākas dienas. Šīs pēdējās vēlēšanās gan nostāda jauno tautas locekli uz slidena ceļa. Ne vieglām, bet grūtām dienām mums jāaudzina ir mūsu bērni. Tikai tad viņiem vislielākie grūtumi dzīvē būs veicami ar smaidu uz lūpām, tikai tad tiem dzīve nebūs par slogu, bet tos visur pavadīs īsts dzīves un darba prieks. Ja mūsu tautai nav ne īstu bagātnieku, ne nabagu, bet mēs pārtiekam no savu sviedru augļiem, tad īstais ceļš uz bagātību ir dot tautai vairāk darbīgu roku un vairāk gudru galvu, citiem vārdiem, audzināt savai ģimenei vairāk čaklu locekļus, kas cels tad ģimeni saulītē. To nespēj veikt māte viena, to nevar veikt tēvs. Tur ģimenē ir jāsadarbojas mātes mīlestībai ar tēva padomu.

Kad vecie pagurst cīnoties, tad ir jau jaunie pagligā.

Vislabāk mēs kalpojam savai tautai, ja darbu, ko esam apņēmušies un kam esam visvairāk piemēroti, apzinīgāki veiksīm. Prasība pēc krietnas darbības un krietna darbinieka ir augsta, bet tas vēl nav viss. Katrs krietns karavadoņš krītot nozīmē sava darba turpinātāju, katrs labs saimnieks jau laikus domā par to, kas saimniekos viņa saimniecībā tad, kad paša vairs nebūs. Tā katram krietnam tautas loceklim ir jādomā par to, kas strādās tad, kad mēs būsīm apklusuši. Rūpes par ģimeni tādēļ ir rūpes par mūsu un arī mūsu tautas nākotni. Ģimenes cilvēks, kas veic savu darbu un audzina

krietņus bērņus, ir tautai tikpat nepieciešams kā barība un gaiss. Tauta ir stipra tad, kad stipras ir tās ģimenes. Jo pilnvērtīgākas ir kādas tautas ģimenes, jo lielāka loma tai pieder citu tautu saimē. Mēs mīlam tautu, ja mīlam ģimeni. Ar jūsmošanu vien mēs nepildām tautas ilgās. Mēs būtu slikti tautas dēli un meitas, ja slikti pildītu savu darbu. Tikpat slikti mēs būtu, ja mēs nedegtu un nedzīvotu savai ģimenei. Ģimene ir tautas sastāvdaļa. Kāda ir šīs tautas sastāvdaļa, tāda ir pati tauta. Ģimeņu pamati ir tautas pamati. Mēs varam lepoties ar senču tradīcijām, mēs varam lepoties ar savas tautas panākumiem un tikumiem tad, ja varam lepoties ar savām krietnām un stiprām ģimenēm.

Ne katrai tautai ir sava valsts, bet tautām ar lielu dzīvotspēju un dzīvotgribu allaž ir bijusi iespēja tapt neatkarīgām. Materiāli un garīgi neatkarīgās tautas ir dibinājušas savas valstis. Vienīgi neatkarīgās tautas ir spējušas sasniegt kultūras kalngalus.

Vienīgi mūsu neatkarīgā valsts ļauj mums kā tautai sniegties kultūras kalngalos. Mūsu neatkarības pamati ir slacīti ar tautas labāko cīnītāju asinīm.

Šie cīnītāji visi ir auguši krietnās ģimenēs. Tas ir saprotami, jo vienīgi tās tautas, kurām ir bijušas krietnas ģimenes, ir varējušas ilgi uzturēt un paturēt savu neatkarību. Savu patstāvību ir varējušas attaisnot tās tautas, kurās savus dēlus un meitas ir audzinājušas vienprātībai. „Labāk manu galvu ņēma, nekā manu tēvu zemi“, tādas domas un apņemšanās

nerodas vergu galvās. Tauta, kas spodrinās savas domas apņemšanos šādā virzienā, nekad nebūs nebrīva tauta, tā būs vienota, miesīgi un garīgi stipra.

Ja mēs zinām, ka vienīgi neatkarīgās tautas, kā spēcīgas bioloģiskas vienības, kam raksturīgas labas ģimenes, ir spējušas sasniegt kultūras kalngalus, tad arī zinām, ka tās ir dzīvojušas savās valstīs.

Mēs arī dzīvojam savā valstī un esam lepmi uz to. Mēs esam nesuši upurus, lai radītu savu neatkarību un savu valsti. Mūsu tautas cīņas ir vainagotas diženiem panākumiem. Bet ilgos kara un upuru gados mūsu tauta stipri noasiņoja. Daža čūla, kas kara apstākļos sista, vēl tagad čūlo. Vēl tagad dažs tautas loceklis skatās uz savu dzīvi kā rudens vēja nestu lapu. Šiem tautas locekļiem nav mērķa un nav gribas. Šie pilsoņi tvīkst vēl pēc baudas un tiem nav gribas cīnīties un stāvēt par kaut ko cēlāku. Mūsu pienākums ir tiem palīdzēt un parādīt atveseļošanās ceļu.

Dzīvnieku valstī mēs novērojam pienākumu sadalīšanu, pie kam stiprākais ilknēm, nagiem un ragiem apveltītais vīrieša dzimums ir nolikts vairāk sargu vai izcīnītāju lomās. Tā vai citādi vīriešu dzimumam piekrīt arī galvenā apgādnieka loma, bet sieviešu dzimumam uzlikts pienākums vistiešāki rūpēties par sugas vairošanu un uzturēšanu.

Dievs, radīdams cilvēku, ir uzlicis arī viņam pienākumus. Cilvēkam, kā visvērtīgākajam radības ziedam, šie pienākumi ir vislielākie. Jau pirmatnējiem cilvēkiem pienākumi viņu starpā ir sadalīti ar tādu aprēķinu, ka vīrietis cīnās eksistences dēļ, bieži liekot ķīlā arī savu dzīvību; sieviete viņu šai cīņā at-

balsta, bet rūpējas galvenokārt par cilts vairošanu un uzturēšanu. Arī sievietē dažreiz riskē ar savu dzīvību un nes upurus, bet viņa to dara, lai radītu. Cilvēkiem civilizējoties, citiem vārdiem, pilnīgāki izveidojoties, viņu pienākumi ir arvien pieauguši. Šie pienākumi tai pašā laikā arvien sīkāki ir sadalīti pēc cilvēku spējām. Cilvēki ir diferencējušies, Mūsu dienās jau redzam: jo augstāka civilizācija, jo pilnīgāka diferencēšanās, pilnīgāka pienākumu sadalīšana. Gluži tāpat kā labi veidotā organismā mums visas miesas daļas un visi locekļi ir nepieciešami, un visi tie savveidīgi attīstami, ieturēt pilnīgu savstarpēju saskaņu; tāpat arī civilizētā sabiedrībā katrs viņas loceklis jāizveido par labu sava uzdevuma veicēju.

Mūsu tautas lepnumam, mūsu valstij ziedojot savu dzīvi, mēs pratisim to iekārtot mērķtiecīgi. Mēs spēsim ko panākt, ja ar godbijību vērosim mūsu tautas sasniegumus un gribēsim arī paši ko dot, ja uzskatīsim sevi par parādnikiem. Mēs esam parādā mūsu vecāku ģimenei, kas mūs audzināja. Tai mēs no mūsu parāda spējam atmaksāt tikai niecīgas procentes. Pats parāds ir atmaksājams mūsu pašu ģimenei, mūsu bērniem. Cik krietns ir cilvēks, tik apzinīgi viņš cenšas kārtot savas saistības. Cik liela ir mūsu griba dzīvot labajām ģimenes ierašām, tik lieli ir arī mūsu panākumi. Mēs esam parādniki arī mūsu tautai un valstij. Cik čakli mēs strādājam, ar cik labu gribu mēs pildām savus pienākumus, tik labi pilsoņi mēs esam savā valstī. Tādu tiesu par mums spriedīs un taisnību dos mums vēsture un nākošās paaudzes.

Mājas un ģimenes gars.

Latviešu tautas ikdienišķās dzīves plūdumā ir bijuši ne tikai gadu desmiti, bet gadu simteņi, kur tradīciju, ierašu vara bijusi liela un stipra. Šī vara veidojusies un nocietinājusies kā apakšslānis visam tam virspusējam, kas pār latviešu dzīvi nācis no citurienes. Šī vara bijusi tas nerakstītais likums, kas izpaužas ne tikai cilvēku ārējā rīcībā, bet iesūcas arī viņu dvēselēs, viņu izjūtās. Un kas tā saudzis ar savām parašām, tas citādi nevar rīkoties, kā vien tā, kā to diktē šīs ticības un neaptveramas iekšējās pārlicības pilnās parašas. Dienu no dienas atkārtotas un sargātas, parašas savukārt ir arī tās, kas rada un veido kādas mājas, kāda apvidus, un tālāk domājot — visas tautas, nācijas garu.

Mēģināsim tuvoties un ieskatīties mūsu lauku māju ģimenes garā. Mēs manām un apjaušam, kāds bijis mūsu lauku māju un ģimenes gars gadus piecdesmit, sešdesmit un pat simts un pāris simts gadus atpakaļ. Par to runā kultūras vēsture, bet jo vairāk šo garu jaušam, šķirstot tautas dainu krājumu daudzās lapas puses. Jo vairāk mēs šajā bagātīgajā materiālā iedziļināmies, jo skaidrāks apziņā top tas viengabalains dzīves stils, kas piemītis senajam latvietim tad, kad viņš nemaz vēl nebija ne-

brīvs, nedaudz kungs savā zemē. Šis stils ir bagāts gaiša prāta un atziņu uzšķiltām dzirkstīm, bagāts tikumiem, kas iezīmē stiprus, rūdītus, izturīgus un nesaliecamus raksturus.

Bet turpat līdzās mums jāapstājas pie atziņas, ka, gadiem ejot, mainas dzīves plūsma, viņas ritms un līdz ar to arī cilvēku uztvere. Lēni, nemitīgi paša latvieša centības dēļ laukos iespiedās arī izglītība, un līdz ar viņu arī pilsētu kultūra, kurai citādas parašas, citādas domas un arī citāda rīcība. Uzskati un idejas, kas kara laikā pārstaigājušas pāri mūsu zemei, pametušas tur arī savus sārņus, un sašķeltā tautas vienība devuši brīvību daudzām tādām tieksmēm, kas atjaunotā zemē un kārtībā ne noder, nedz vairs iederas.

Tādēļ mēs tagad tik daudz dzirdam rakstam un runājam par jauna, latviska gara atmodināšanu, par mājas garu un mājas siltuma rašanu un uzturēšanu. Mēs dzirdam un lasām aicinājumus: atgriezāties pie senā, ceļat augšā un no jauna pieķerāties sentēvu labajiem tikumiem. Un tik tiešām šie aicinājumi ir vajadzīgi, viņi ir nepieciešami. Nevar taču vienaldzīgi noraudzīties, ka izput lauku mājas, viņu saimnieciskā ienesība noslīd līdz pēdējam tikai tādēļ, ka mājās ieviesies naidis. Tēvs un māte mūžam neapmierināti, staigā pa savas sētas tēvu tēvu iemītiem celiņiem. Nava tiem prieka, darbs nesokas. Un bērni, tie cieš vairāk, kā to vecāki, ieauguši paši savā egoismā, var un spēj iedomāties. Bērnu vienīgā vēlēšanās ir izklūt no šīs mājas. Un ja tas nava iespējams, tad tikpat egoistiski viņi mēģina izmantot un saviem šauri personīgiem nolūkiem izšķiest kopējo mantu.

Nevaram vienaldzīgi noraudzīties uz to, ka krietni iekoptās, krietna saimnieka vadītās mājās saimniece pēkšņi pazaudē katru atbildības un pienākuma apziņu un pamezdama vīru un četrus mazus bērniņus, sakrauj savas mantas vezumā un aizbrauc līdz mājās laukstrādniekam, pie tam vēl cit-tautietim (kā tas nesen notika Madlienā apkārtnē). Un tāda pati līdzīga izturēšanās daudzkārt sievietei jāsaņem no vīrieša. Dzeršana, paviršība, rupjība, ar kādu vīrietis pārnāk savās mājās, nicinādams, neievērodams un neatzīdams to, ko sieviete darījusi, sagrauj un iznīcina katru prieku, katru patiku strādāt, pūlēt un tiekties uz labāku dzīves gājumu.

Tādēļ aicinājumi: vairāk mājas gara, vairāk siltuma ģimenē, nav lieki un ne vajadzīgi. Tas ir jādzird un jāuzklausa. Bet par visām lietām jāpārdomā un jāizjūt. Jo nepietiek jau ar to vien, ka pasakām tādas kailus teicienus: mājas gars ir jāveido, jāpiepilda, mājām jābūt latviska gara pilnām. Šādi un līdzīgi teicieni vēl nekad neko nav devuši, jā nav radušies un rasti cilvēki, kas izprot un meklē mājas un latviskā gara īsto izpausmi.

Jautāsim, kas tad īsti ir mājas gars? Kas ir ģimenes siltums un kā to konkrēti veidot, padziļināt; citiem vārdiem, kā to rast un ievadīt savā mājā un arvien uzturēt dzīvu?

Mājas gars un ģimenes siltums ir noskaņa, ko izstaro pašiem nemanošiem cilvēkiem, labas un priecīgas domas domādami, ko apliecina un liek sajūst pat priekšmeti, kas tīri un

rūpīgi novietoti telpā dod skaistuma un patikas pārdzīvojumu. Un vai tad nav tā, ka mums ikvienam uznāk vēlēšanas kaut brītiņu labi justies, kaut mirkli, just prieku un savu tuvinieku sirsnīgas jūtas pret mums. Vai nav mirkļu, kuŗos mums gribas visas savas gaišākās domas atdot otram, savam dzīves biedrim, saviem bērniem un saviem vecākiem. Jā, šādas ilgas un vēlēšanās jau ir katram cilvēkam. Augstāka vara mums šīs ilgas ielikusi līdzī šūpulī, un, šķiet gan, ka tādēļ viņas mums dotas, lai mēs tās liktu lietā un prastu izmantot savam priekam un labsajūtai par svētību.

Vieglāk cilvēks pakļaujas sliktajam, ne labajam, un tādēļ tik daudz egoisma un asumu ir jāstāp dzīvē pat starp vistuvākiem cilvēkiem. Tikai reti ir tie brīži, kuŗos atplaukst cilvēka bezrūpīgais, siltais un sirsnīgais gars sevi parādīdams klusos sestdienu un lielu svētku priekšvakaros. Bet šī pati izjūta, kas sievieti vedīna sestdienās vakaru saklāt jaukāku, pilnīgāku galdu, kas viņu mudīna ar satrauktu sirdi tīrāku padarīt visu ap sevi, lai visi, kas sēstos pie kopēja galda, justos priecīgi, labi un pacīlāti, ir tā pati lielā, vienkāršā, bet vispatiesākā izjūta, kas rāda, kur patiesi slēpts ir īsts mājas gars.

Šai izjūtai nava vajadzīgi nekādi lieki paskaidrojumi. Varam vienīgi mudināt ikvienu, kas reizi vien izjutis šo priecīgo noskaņojumu, kam reizi vien licies, ka nekur nava tik labi, kā savās mājās pie savējiem, nekad šos mirklus nesapostīt, neizjaukt ar sīkumiem un nevajadzīgiem dzēlīgiem asumiem, bet tieši otrādi, meklēt un rast, kur vien iespējams, iz-

devības jauniem, klusiem tuvuma brītiņiem, lai tie visās ikdienišķās grūtībās un neatvairāmi piedzīvojamās raizēs būtu tādas mazas svētlaimīgo salas, kas atveldzē un skaidru padara garu un atpūtina miesu.

Mājas gars ir pamats ilgstošam ģimenes siltumam un cilvēku savstarpējai cieņai. Tas ir iestādījums, kurā aug ne tikai viens — sieviete vai vīrietis, bet aug abi kopā. Tas ir iestādījums, kurā māte gūst īsto mātes cieņu kā pateicīgu atnaksu par nemītīgo modrību, kas vajadzīga katrā cilvēku kopdzīvē, bet jo sevišķi ģimenē, kur nekas nedrīkst kļūt vienaldzīgs, vaļīgs un izlaidīgs. Tēvs tur saņem kā pateicību cieņu un atzinību, jo viņš tur bijis nosvērts un saprātīgs valdnieks, krietns savas mājas saimnieks.

Mūsu jaunajā laikā, kad visai dzīvei dotas tik daudz ierosmes un uz priekšu vīrztāju ideju, mūsu mājas un ģimenes garam jātop atkal īstam un cilvēku labāko ilgojumu piepildījumam. Mums jādod atkal savai dzīvei stils, visi labie mirkli jāpārvērš par paradumiem, tad atkal būs vieta mūsu tēvu tēvu vecajiem tikumiem: čaklumam, godīgumam, priekam un asa, nesagurdināta prāta gaišajai pieejai pašai dzīvei un visam tam, ko mēs darām.

Kā pie visa tā konkrēti ķerties klāt? Ja dzīvē ir tik daudz likstu, nelaimju, bēdu, kā tur ienest labo domu, kā radīt siltumu? Tikpat vienkārša parādība, cik vienkārši mums iepriekšējās rindās varēja pavērties izjūta par to, kur slēpts īstais mājas gars, tikpat vienkārša ir gudrība par to, kā sākt savu dzīvi

veidot uz labo pusi. Mēs dzīvojam zināmos apstākļos; ap mums jau ir dzīve, cilvēki un lietas. Viņi ir tādi, kādi viņi ir. Mūsu uzdevums, starp viņiem dzīvojot un esot, var būt un ir vienīgais, — visu jau pastāvošo censties padarīt pēc iespējas labāku, nekā tas ir. Un līdz ar to neaizmirsīsim vienu, ka neveiksmes var nākt, ka neveiksmēs būs. Tās var rasties dažreiz pat visizdevīgākos apstākļos. Cilvēka centība, viņa gara modrība šinīs neveiksmēs tikai var rūdīties. Tur viņa var ārdēties un kļūt par to, par ko kļūst īsta mātes mīlestība — pilna upuru un neizsīkstoša spēka, par ko kļūst tēva padoms — pilns gaišas gudrības. Pie tam neaizmirsīsim arī to, ka tas, kas sevī slēpj dzīves jaukumu, nav meklējams nekur ārpus mums, bet mūsu pašu dvēselēs un tanīs apstākļos, kuos mums liktenis nolēmis dzīvot un darboties. Un tad ir vienalga, vai mūsu rocība liela, vai maza, mūsu pašu domu un sirds, pašu roku darba sagādāti ir un var būt jauki un klusi svētvakari, bet arī ikdienišķā dzīve var tapt pārvērsta par šādiem prieka pilniem brīžiem.

Vienkāršībā rastais lielums, sirsnībā atvērtais skaistums ir lietas, kas darbus padara vieglus, mājās ievēd prieku un svētību, un visiem, kā vecākiem un bērniem, tā dzīves un mūža draugiem — dod laimi.

Ģimenes diena.

Ģimenes diena, kuŗu svinam maija otrajā svētdienā, stājas Mātes dienas vietā. Mātes dienu Latvijā sāka svinēt 1924. gadā. Sākumā to svinēja tikai dažas draudzes un organizācijas, bet vēlāk tā kļuva par visas tautas svinamu dienu. Gaišās domas un jūtas, kas mums katram vijas ap mātes tēlu, padarīja Mātes dienu mīļu un populāru. Bet ar katru gadu redzamāki un jutamāki kļuva arī Mātes dienas trūkumi. Mātes dienā godināta un cildināta tika māte, bet aizmirsts bija tēvs, kas tāpat ir pelnījis mūsu mīlestību un pateicību. Valsts prezidents Dr. K. Ulmanis veltījumu 1937. gada Mātes dienai nobeidz ar vārdiem: „Bet tāpat sirsnībā un mīlestībā spiedīsim arī tēva sastrādāto, dažkārt tulznaino roku. Viņš strādā, rūpējas un gāda par saviem dēliem un meitām, ja arī bieži viņš nespēj vārdā izteikt, ko viņa sirds jūt.“ Šajos vārdos ir izteikts tas, ko klusu savās sirdīs jūta simti un tūkstoši. Līdz ar to bija arī jāatzīst, ka Mātes diena prasa zināmu pārveidojumu. Mātes diena nav īstais nosaukums tai dienai, kuŗā godinām un cildinām nevien māti, bet arī tēvu. Mā-

tes diena savu vēlamo pārveidojumu un īsto piepildījumu gūst Ģimenes dienā.

Daži no tiem, kas nebija mierā ar Mātes dienu, ieteica svinēt Vecāku dienu. Nenoliedzami, ka salīdzinot ar Mātes dienu, tas būtu liels solis uz priekšu. Bet salīdzinot ar Ģimenes dienu, tas būtu tikai pusceļš vēlamā virzienā. Ģimene ir organiska vienība, un viņā ietilpstošos locekļus un šo locekļu attiecības var pareizi izprast un novērtēt vienīgi šinī vienībā. Sarežģītā un bieži vien sāpīgā vecāku un bērnu attiecību problēma ir laimīgi atrisināma vienīgi kā ģimenes problēma. Mums pirmā un galvenā kārtā ir jāvērs skati uz to, kas vecākus un bērnus vieno, nevis uz to, kas tos šķir. Vecāku diena skatītu ikgadus vecākus un bērnus pretnostādījumā, turpretī Ģimenes diena māca skatīt vecākus un bērnus ietvertus tajā liktenīgajā vienībā, ko mēs saucam par ģimeni.

Vecāku un bērnu attiecības ir cieši saistītas ar pārējām attiecībām ģimenē. Tēva un mātes, brāļu un māsu attiecības lielā mērā ietekmē vecāku un bērnu attiecības. Kur izirusi būs laulības dzīve starp tēvu un māti, tur reti kad bērniem būs labas attiecības ar abiem vecākiem. Bērni nostāsies vienā vai otrā pusē. Un tā kā dažreiz bērnu domas dalīsies, tad vecāku nesaskaņas radīs arī brāļu un māsu nesaskaņas. Tāpat normālas nebūs vecāku un bērnu attiecības, ja brāļi un māsas būs naidā. Vecākiem būs jāņem stāvoklis savu bērnu savstarpējā strīdā. Ja vecāki nostājās viena bērna pusē, tad bieži gadīsies, ka otrs bērns atsvešināsies no vecākiem. Bet varēs arī gadīties, ka tēvs nostāsies viena bērna pusē un māte

otra bērna pusē. Brāļu un māsu nesaskaņas tad kļūs arī par vecāku nesaskaņām, un par normālām vecāku un bērnu attiecībām tad nevarēs būt runas.

Ģimenes dzīve ir sarežģīta. Tādēļ mēs te nevaram un negribam minēt un apskatīt visas dažādās ģimenes locekļu attiecību sarežģījumu varbūtības un iespējamības. Tomēr domāju, ka mēs vienprātīgi varēsim atzīt, ka visām attiecībām ģimenē ir organisks sakars. Līdz ar to ir arī jāpieņem, ka visiem, kas grib nopietni domāt par ģimenes kultūras celšanu, ir jādomā par ģimeni kā organisku vienību, nevis par atsevišķām ģimenes locekļu attiecībām vien. Tikai laimīgā ģimenē var būt laimīga māte un laimīgi vecāki. Tāpēc tikai Ģimenes diena var dot to, ko gribēja sa-Ģimene tāpat kā tauta ir liktenīga vienība.

Ģimenes dzīvē lielā mērā valda tā pati likumība, kas valda tautas dzīvē. Mēs visi zinām, ka nevar laimīgi atrisināt tautas dzīves problēmas, ja aizmirstam, ka tauta ir vienība. 1934. gada 15. maijs atnesa mūsu tautas dzīvei jaunu spēcīgu uzplaukumu taisni tādēļ, ka pirmā un galvenā kārtā negrieza vairs vēribu uz to, kas tautas locekļus vienu no otra šķir, bet gan uz to, kas vieno. Pirms tam redzēja tikai atsevišķas šķiras un partijas, bet tautu neredzēja. Tāpat arī bieži vien mēs redzam vīru un sievu, vecākus un bērnus, brāļus un māsas, bet ģimeni neredzam. Ģimene tāpat kā tauta ir liktenīga vienība.

Ģimenes diena, kurā sviņam īsi priekš Tautas vienības svētkiem, grib būt ģimenes vienības svētki. Vienībā ir spēks. Šī patiesība attiecas vienādā mērā kā uz tautu, tā uz ģimeni.

Ģimene ir viena no vissvarīgākām tautas dzīves parādībām. Ģimeņu izīršana ir arī tautas izīršana. Zīmīgi, ka tie internacionālie virzieni, kas par savu mērķi sprauž ārdīt tautas pamatus, cenšas ārdīt arī ģimenes pamatus. Šo virzienu piekritēji zina, ka tiem, kam dārga ir ģimene, dārga ir arī tā zeme, kur atrodas ģimenes kapi un tās mājas, kur karājušies ģimenes piederīgo šūpuļi. Kam ģimene ir dārga, tas nekur nejutīsies tik labi kā tur, kur ir viņa dzimtās mājas un viņa radu pulks. Tikai ģimenes cilvēks uz dzīvību un nāvi ir saaudzis ar savu tautu un savu zemi. Tauta ir liela radu saime, kas apzinās, kā tie ir celušies no viena kopīga celma, un ka tos vieno kopīgās asinis un kopīgs liktenis. Klaidonim ir visur vienlīdz labi, jo īsti labi tam nav nekur. Tēvzeme, tauta un ģimene ir vārdi, kas norāda uz kopīgu ideoloģiju.

Ja ģimene ir šāda neatsverama vērtība, tad ir dabīgi, ka tauta vienreiz gadā to nostāda savas apziņas centrā. Ar savu domu un jūtu stariem mēs gribam apstarot ģimenes ideālu, lai tas mūs iepriecinātu un sajūsminātu ģimenes dzīves uzdevumiem un laimei. Tas mums jādara sevišķi tādēļ, ka ir vērojamas ģimenes dzīves iršanas pazīmes. Dažādas ģimenes dzīvei naidīgas ideoloģijas ir pagājušos gadu desmitos ārdījušas ģimenes dzīves pamatus, Atjaunotā Latvijā šo ģimenei naidīgo ideoloģiju ietekme ir novērsta. Bet iepriekšējo gadu sekas ir vēl smagi jūtamas. Nervozie, nelaimīgie un dzīvei nederīgie cilvēki pa lielākai daļai nāk no izīrušām ģimenēm. Tādēļ ir labi, ka reizi gadā tauta visu savu garīgo enerģiju pievērš ģimenei, lai skaidrotu un stiprinātu tās

dzīvi. Kad tūkstoši domā vienas domas un jūt vienas jūtas, tad var labāk domāt un dziļāk just. Kad prese, radiofons, priekšlasījumi, teātri, koncerti, dievkalpojumi un dažādi sarikojumi pauž vienu domu, tad neviens nevar palikt vienaldzīgs un vēss.

Kad Ģimenes dienā pāri visai tautai gaišs un cēls paceļas ģimenes dzīves ideāls, tad ikviens tautas loceklis ir spiests šī ideāla gaismā skatīt un pārbaudīt savas attiecības pret ģimeni.

Ģimenes diena ikvienam atgādina pildīt ģimenes dzīves pienākumus un uzturēt ciešas tās saites, kas vieno ģimenes locekļus. Ģimenes diena aicina izlīdzināt nesaskaņas ģimenē un sākt atkal jauku un saskanīgu ģimenes dzīvi. Spēcīgām labo domu, jūtu un centienu straumēm šajā dienā jāplūst cauri visai tautai un jānoskalo naida un nesaticības putekli no atsevišķām ģimenēm.

Ģimenes dienā mūs visus vieno ilgas pēc laimīgas ģimenes dzīves un vēlēšanās ciešāk iekļauties savas ģimenes vienībā. Tomēr katram no mums ir sava vieta ģimenē ar saviem īpatnējiem uzdevumiem un pienākumiem. Tādēļ arī Ģimenes diena nevar būt visiem ar vienādu nokrāsu.

Vienas ģimenes saistības mums ir visiem. Mēs visi esam bērni saviem vecākiem. Katram ir tēvs un māte. Un kopš senseiem laikiem visās tautās ir paradums no bērniem prasīt cienību un godbijību pret saviem vecākiem. Tāds paradums ir arī latviešu tautā. Ir arī dabīgi, ka bērni jūt cienību un pateicību pret tiem, kas viņu labā

nesuši tik daudz upuŗu. Ģimenes diena grib bŗt die-
na bŗnu pateicŗbai saviem vecŗkiem. Viss tas, kas
skaists un jauks bija Mŗtes dienŗ, paliek arŗ Ģime-
nes dienŗ. Tikai kopŗ ar mŗti godinŗm arŗ tŗvu.
Daŗŗdi var bŗt tie veidi, ar kurŗiem bŗrni pateicas
saviem vecŗkiem. Parasti katrŗ ģimenŗ ir izkoptas
savas paraŗas. Tŗpat kŗ mŗs esam paraduŗi savus
vecŗkus godinŗt viŗu dzimŗanas dienŗs un citos ga-
dŗjumos, tŗ darŗsim arŗ Ģimenes dienŗ. Bet ja ŗŗdas
paraŗas kŗdŗ ģimenŗ vŗl nebŗtu izkoptas, tad tŗs ir
jŗizkopj. Domŗju, ka man te attŗlecŗgo paraŗu veidi
nebŗtu jŗmin, Mŗlestŗba necieŗ priekŗrakstus. Tŗ pati
vienmŗr atrod ceļu kŗ izpausties. Sabiedriskŗ dzŗvŗ
ir nepiecieŗamas vienŗdas un vispŗr pieņemtas para-
ŗas. Turpretŗ intimŗjŗ ģimenes dzŗvŗ nav ŗŗdas ne-
piecieŗamŗbas.

Bez vecŗkiem lielŗkai daļai no mums ir arŗ brŗļi
un mŗsas. Ja brŗļi un mŗsas dzŗvo vŗl kopŗ pie sa-
viem vecŗkiem, tad Ģimenes dienŗ tie kopŗgi pieda-
lŗsies savu vecŗku godinŗŗnŗ, un lŗdz ar tŗo visi jŗ-
tŗsies ietverti ģimenes vienŗbŗ. Bet ja mŗsas un brŗļi
jau dzŗvo ŗķirti no vecŗkiem, tad ir vŗlams, ka arŗ
viŗi Ģimenes dienŗ savstarpŗgi kaut kŗ apliecŗnŗtu
savu kopŗbu ģimenŗ.

Bez saistŗbŗm ar vecŗkiem, brŗļiem un mŗsŗm
mums lielŗkai daļai ir vŗl arŗ saistŗbas ar savu lau-
lŗto draugu un saviem bŗrŗiem. Ģimenes die-
nŗ laulŗtie draugi no jaunŗ prie-
cŗgi apliecŗnŗs savu uzticŗbu viens
otram un saviem kopŗgiem uzdevumiem bŗnu au-
dzinŗŗnŗ.

Laimŗgs ir tas cilvŗks, kam mŗŗŗ ir bijuŗas visas

minētās ģimenes saistības. Kas ir varējis uzaugt pie saviem vecākiem brāļu un māsu pulciņā. Kas ir varējis vēlāk atrast uzticamu mūža draugu un saskaņīgā laulībā nodzīvot līdz mūža vakaram. Kas ir varējis priecāties par savu bērnu pulciņu un pieaugušus tos ir varējis izvadīt patstāvīgā dzīvē. Tiešām svētīts ir tāds mūžs. Bet ne visiem šāds mūžs ir lemts. Daudziem vecāki ir agri aizgājuši aizsaulē, un kā bārenišiem tiem ir bijis jāaug bez mātes glāsta un tēva gādības. Daudziem ir bijis jāauz aug un jādzīvo bez brāļiem un māsām. Tie ir vai nu vienīgie bērni, vai arī māsas un brāļi ir miruši. Daudziem liktenis nav lēmis atrast mūža draugu, vai arī agri to ir atņēmis kops. Daudzi vientuļi laulāti draugi gadiem ilgi gaidījuši, kad viņu mājās ieskanēsies viņu pašu bērnu balstiņas, bet nav varējuši sagaidīt. Daudziem vecākiem turpretī bērni ir bijuši agri jāatdod zemes klēpim. Ģimenes diena daudziem tādēļ būs asaru un skumju diena. Daudzi dosies nevis sērst pie savējiem, lai vienotos satikšanās priekā, bet dosies uz kapu kalnu, lai ļautu asiņot tām brūcēm sirdī, kas nekad galīgi neaizdzīst. Ģimene sniedz mums lielāko laimi, bet daudzkārt sagādā arī lielākās ciešanas. Bet viss tas, kā laime, tā ciešanās, liecina, cik liela vērtība ir ģimene, un cik dārgas ir tās mīlestības saites, kas sietas ģimenē.

Lielākajam cilvēku vairumam ģimene ir tā, kas viņu dzīvei dod nozīmi un jēgu. Bez ģimenes dzīve ir nesalīdzināmi tukšāka un nevērtīgāka. Tikai retais var ārpus ģimenes dzīves atrast kaut ko tādu, kas viņa dzīvei varētu dot tādu saturu un nozīmi, kādu

dod ģimene. Šie retie ir tie, kas pašreizējā dzīvē sevi ziedo kādam augstam mērķim. Šo reto pulkā ir ievērojami reliģiski profēti, valsts vīri, zinātnieki, mākslinieki un citi, kas visu savu dzīvi ir atdevuši tautai un cilvēcei. Par šiem retajiem izņēmumiem mēs še nerunāsim. Runāsim tikai par to cilvēku vairākumu, kas bez ģimenes savu piepildījumu nevar gūt.

Mūsu tautā ir daudz tādu, kas bez kāda nopietna pamata ir palikuši neprecējušies. Daži no tiem ir tuvredzīgi egoisti, daži glēvuļi. Sīka un sekla ir viņu laime, sīkas un seklas ir viņu bēdas. Ne tie īsti dziļi priecājas, ne tie īsti dziļi cieš. Ģimenes diena grib tos aicināt un sajūsmināt ģimenes dzīvei, jo vienīgi tā viņu dzīvei var dot jēgu un saturu.

Ir arī daudzi laulāti draugi, kuŗi negrib bērnu. Arī par tiem Ģimenes dienā tauta skumst un māca viņiem saprast bērnu nozīmi. Vienpusīgi materiālistiskais cilvēks aprēķina, ka bērni prasa lielus izdevumus un upurus. Viņš neredz tās vērtības, kas naudā nav pārrēķināmas. Bērni dod laulības dzīvei īsto saturu. Pildot pienākumus, kas pamatoti dabas kārtībā, cilvēks gūst spēku uzplaukumu un lab sajūtu. Tēvs un māte, savu bērnu labā grūti strādājot, ir laimīgāki, nekā bezbērnu ļaudis slinkojot.

Tāpat Ģimenes dienā tauta skumst arī par tiem vecākiem, kas ir vēlējušies sev tikai vienu bērnu. Ir zinātniski diezgan droši pierādīts, ka vienīgā bērna stāvoklis ģimenē nav labvēlīgs viņa tikumiskai augšanai. Vienīgais bērns reti kad izaug bez rakstura trūkumiem. Vislabāk bērniem ir augt brāļu un māsu pulciņā. Bērniem ir tiesība uz brāļiem un māsām. Pilnvērtīga ir tikai tā ģimene, kur ir tāds bēr-

nu pulciņš, ka katram bērnam ir vismaz viens brālis un viena māsa. Tas ir ģimenes ideāls, kam tuvoties aicina Ģimenes diena.

Mēs visi labi zinām, ka ne katru reizi spējam sa-
sniegt to, ko vēlamies. Tādēļ mēs nevaram apsūdzēt
nevienu atsevišķu cilvēku, jo mēs nezinām, kādu ie-
meslu dēļ kāds ir neprecējies, vai kādu iemeslu dēļ
dažiem laulātiem draugiem nav bērnu, vai ir maz
bērnu. Tomēr par ģimenes dzīves ideālu un cilvēka
mūža gājuma ideālu mums ir jārunā. Un Ģimenes
diena par šiem ideāliem runā skaidrus un spēcīgus
vārdus. Un visiem tie būs jādzird. Neviens, kas
apzinīgi nepilda savus pienākumus
pret ģimeni, nevarēs Ģimenes dienā
apklusināt savu sirdsapziņu.

Mums ir daudz arī tādu ģimeņu, kas tikai vārda
pēc ir ģimenes. Laulāti draugi tur patiesībā ir lau-
lāti ienaidnieki. Ir viegli saprotams, ka tad nevar
būt nekādas īstas ģimenes laimes un svētības. Bērni
no tādas ģimenes nevar paņemt sev dzīvē līdzīgu
dzīves skaistumam un labajiem spēkiem cilvēkos. Ir
arī tēvi, kas maz rūpējas un gādā par savu ģimeni.
Savus nopelnītos latus tie atdod dzeršanai un citiem
netikumiem, bet savu bērnu apgādāšanu un audzinā-
šanu atstāj tikai mātei. Ģimenes diena grib teikt, ka
mūsu jaunās paaudzes un arī pašu vecāku labā tēvam
un mātei ir jādzīvo saskanīgā laulības dzīvē, un
ābiem jāpiedalās bērnu apgādāšanā un audzināšanā.

Nav mans uzdevums še atsegt un parādīt visas
mūsu ģimenes dzīves ēnas puses. Ar dažiem piemē-
riem gribēju tikai rādīt, ka ir gan pietiekošs pamats
visai tautai vienreiz gadā vienprā-

tīgi un ar sajūsmu domāt par ģime-
ni, lai stiprinātu tās pamatus.

Mums ir nevien tādi, kas bez pamata nenodibina
ģimenes dzīvi, vai arī nepilda kārtīgi ģimenes dzīves
pienākumus, bet arī tādi, kas ārda citas ģi-
menes. Ir diezgan daudz tādu, kas ar savām ne-
tīrām rokām pieskaņas citu ģimeņu svētumiem. Ģi-
menes diena tiem iespaidīgi saka: „Rokas nost!“ Ne-
laimīgiem cilvēkiem nav tiesības arī citus darīt nelai-
mīgus. Tiem, kas ir apmaldījušies,
nav tiesības arī citus maldināt.

Ģimenes dienu mēs sākam svinēt tikai tagad.
Tādēļ mums trūkst svinēšanas tradīciju, kādas ir ci-
tām vecām svinamām dienām. Maz mums ir šai
dienai labi piemērotu daiļliteratūras, mākslas un mū-
zikas darbu. Trūkst arī izkoptu parašu, kā atsevišķu
ģimeņu locekļiem Ģimenes dienā apliecināt savas
mīlestības izjūtas un uzticības savas ģimenes kopībai.
Bet vienas lietas mums netrūkst. Tā ir mīles-
tība uz savas tautas dzīvā spēka
un tikumu pirmavotu — ģimeni. Un ar
to mums pagaidām pietiek. Viss pārējais nāks pats
no sevis. Lausim, lai Ģimenes dienā runā un darbojas
mūsu mīlestība uz ģimeni un mūsu ģimenes locek-
ļiem, un mēs redzēsīm, ka mīlestībai netrūks izteiks-
mes un izpausmes līdzekļi.

Ģimenes dienā visa tauta vienprā-
tīgi un nešaubīgi apliecina ticību ģi-
menes neatsveramai vērtībai un no-
zīmei. Šajā dienā bērni apsolas dzī-
vot par prieku saviem vecākiem un
vecvecākiem. Jaunekļi un jaunavas

šajā dienā apņemas savus dzīvības un mīlestības spēkus neaptraipītus un neizšķiestus paglabāt līdz tai lēlajai un gaišajai dienai, kad tie tos varēs nodot savam laulātam mūža draugam. Mūža draugi ģimenes dienā atkal no jauna apliecina, ka viņu lielākā laime ir saviem dzīvības un mīlestības spēkiem ļaut gaišās upurliesmās sadegt uz laulības un ģimenes altāra, lai viņiem pašiem un viņu bērniem būtu silti un gaiši, un lai viņu bērni šo siltumu un gaismu varētu nest tālāk arī tad, kad viņu pašu miesas jau segs ģimenes kapu smiltis.

Ģimene literātūrā.

1. Ievadam.

Vispārīgie cilvēku dzīves jautājumi, domas, atziņas un pārdzīvojumi atspoguļojas mākslā, vispilnīgāk literātūrā. Literātūrā vispilnīgāk atklājas dvēseles noslēpumi, rodas iespēja iedzīvoties citu cilvēku dzīvē, to saprast un zināmā mērā arī pārdzīvot.

Mākslas darbs vienmēr saistīts ar dzīvi, un nav neviena nopietna dzīves jautājuma, uz kuru literātūrā nevarētu rast atbildes. Visi lielie mākslas darbi latviešu un cittautu literātūrā ir dziļu pārdomu rezultāts, atspoguļo dažādas dzīves norises, noskaidro zināmu notikumu cēloņus un sekas.

Viens no vissvarīgākiem dzīves jautājumiem ir ģimenes dzīves jautājums. Cik liela nozīme ģimenei cilvēka audzināšanā, rakstura veidošanā un garīgajā augšanā, to apstiprina daudzi piemēri literātūrā.

Tēvs un māte ir pirmie un visatbildīgākie audzinātāji. Vecāku personība, dzīves veids un audzināšanas metodes ir vissvarīgākie faktori bērna audzināšanā. Literātūrā ir daudz piemēru, kas liecina, cik liela nozīme bērības pārdzīvojumiem visā turpmākajā cilvēka

dzīvē. Spilgtākie bērības pārdzīvojumi tik dziļi iegulstas cilvēka apziņā, ka nekas tos nespēj izdzēst.

Iepazīstoties ar J. Poruka bērību, droši varam teikt, ka dziļās patiesības, skaidrības, skaidruma un mīlestības slāpes, kas dzejniekā tik spilgtas visā dzīvē, modušās viņā jau agrajā bērībā. Šīs slāpes viņā modināja māte Ziemassvētku vakarā, kad

Balts sniedzīgs snieg uz skujiņām,
Un maigi dziedot pulkstens skan,
Mirdz šur tur ciemos ugunis,
Un sirds tik aplaimota man.
Ai, māmiņa, cik laba tu:
Tu mani baltu mazgāji,
No acīm skūpstot asaras,
Man svētku drānas apģērbi.
Ai, māmiņa, vai mūžīgi
Es varēšu tāds skaidris būt.
Jeb vai būs liktens nolēmis
Man citādam virs zemes klūt? —

Vienkāršajā lauku sētā klusajos sestdienas vakaros un svētdienas rītos, kad viss uzposts un tīrs, cilvēki no ikdienas rūpēm atbrīvoti, bērna dvēselītē mostas tāds maigums pret visiem, tāds svētums viņā mostas, it kā debess gaismas tur ieplūst, un to nevar aizmirst nekad, nekad.

Kāds dziļš, neizteicams skaistums piemīt bērības atmiņām, kāda nozīme tām cilvēka dzīvē, to liecina arī Augusta Broča dzejolis:

Tūk salta nakts, un sniegputeni jaucas,
Un vēju gaudās nodreb gaišs, —
Ko saucu es, neviens vairs neatsaucas;
Visapkārt tukšums dziļš un baiss.

Aust miņā rīts, kas tikai reiz man bija:
Balts Dieva nams... Tu arī, māt...
Vai atceries, kāds toreiz gaišums lija
No visiem apvāršņiem mums ceļu klāt?

Es dzirdu vēl, kā baltā tornī zvana,
Kā mīlā balss tā visus sauc —
Ai mīļa māt! Ai mīlestība mana!
Kur esi tu? Nakts pēdas jauc...

Kur dienas tās? Kur visi gaišie rīti?
Kur mana bērība? Mans prieks?
Šķiet, visi mākoņi kā sērās tīti,
Kā baltas asaras krīt sniegs.

Dostojevska romānā „Brāļi Karamazovi“ Aļoša Karamazovs saka: „Zināt, kas nekas nav augstāks, stiprāks, veselīgāks un derīgāks turpmākajā dzīvē kā kaut kādas labas atmiņas, sevišķi bērības atmiņas, ko mēs paņemam sev līdz no vecāku mājas. Jums daudz stāsta par jūsu audzināšanu, bet lūk, kaut kāda viena brīnišķi skaista, svēta atcere saglabāta no bērības, varbūt, vislabākā atcere arī ir. Ja daudz var paņemt šādas atceres sev līdz dzīvē, tad cilvēks ir glābts visu mūžu. Un ja arī tikai viena, bet laba atcere paliks mūsu sirdī, arī tā mūs kādreiz var glābt. Varbūt viena tāda skaista atcere no liela ļaunuma mūs atturēs.“

Šo atziņu Aļoša izsaka tik pārlicināti, ka nav šaubu par tās patiesīgumu; par to viņš pats savā dzīvē bija pārlicinājies. Viņš atceras kādu spilgtu notikumu savā agrajā bērnībā.

Ceturtajā dzīvības gadā Aļošam nomira māte, bet viņš atceras viņu tik dzīvi, it kā māte vēl tagad dzīva stāvētu viņa priekšā. Viņš atceras viņas seju, kustības, glāstus un visu mātes būtību. Aļoša atceras kādu klusu vasaras vakaru; pa atvērto logu krīt rietošās saules slīpie stari. Istabas stūrī svētbildes priekšā ceļos nometusies māte un hysteriski raud. Pēc tam māte satver mazo abām rokām, spiež cieši sev pie sirds un lūdzot pacel pret dievmātes tēlu. Aļoša dzīvi atceras šo mirkli, mātes sejas izteiksmi, kas pauda izmisumu un arī brīnīšku skaidrumu. Šis atmiņas Aļoša glabā sevī kā vislielāko svētumu un tikai retam par tām stāsta. Nepabeidzis ģimnaziju, viņš brauc uz to pilsētīņu, kur dzīvo tēvs, lai uzmeklētu mātes kapu.

Arī Levs Tolstojs runā par bērnības atmiņām kā par vislaimīgākajiem brīžiem savā dzīvē. Viņš saka: „Ja grūtajos dzīves brīžos es kaut acumirkli varētu redzēt mātes smaidu, man nebūtu jausmas par to, kas ir bēdas.“

Šādu piemēru literātūrā ļoti daudz, visi tie neapšaubāmi pārlicina mūs, cik liela nozīme bērnības atmiņām, kā tās stiprina mūs, „kad bērnības sārtie rīti jau aiz kalniņa dziest, miglā tīti.“

2. Ģimene latviešu tautas dziesmās.

Lasot latviešu tautas dziesmas, mūs pārsteidz tas, cik dziļi un vispusīgi tur skarta

ģimenes dzīve. Mūsu senči ļoti pareizi sapratuši, ka cilvēka audzināšanā un rakstura veidošanā vislielākā nozīme ir tēvam un mātei.

Kas gulbīti baltu dara,
Ja ne jūras ūdentīšs;
Kas bērniņus lietā lika,
Ka ne tēvs, māmuliņa?

Arī tad, kad bērni jau uzauguši un staigāja savas patstāvīgās dzīves gaitas, vecāku padoms un svētība vienmēr bija visdrošākais balsts visās dzīves grūtībās:

Lika liepa, liks ozolis,
Tie bij labi šūpoties;
Vecs tētiņis, māmuliņe,
Tie bij labi padomnieki.

Kamēr vēl dzīvi tēvs un māmuliņa, nedrīkstēja pat sūdzēties par dzīves grūtībām. Apziņa, ka vienmēr par tevi nomodā divas gaišas acis, ka divas siltas sirdis vienmēr sapratīs, — šī apziņa deva spēku pārvarēt visas dzīves grūtības.

Ko kliezāt, gulbēniņi,
Gan ir dziļi ezeriņi;
Ko raudat jūs, bērniņi,
Dzīvs ir tēvs, māmuliņa.

Mūsu senči neapšaubāmi sapratuši dzīvības lielo nozīmi, tādēļ bērna dzimšana vienmēr bija

gaišs un priecīgs notikums. Šai priekā izpaužas vēlēšanās atdzimt un savos bērnos tālāk dzīvot.

Spoža zvaigzne notecēja
Pie līgavas namdurvīm;
Tā nebija spoža zvaigzne,
Tā bērniņa dvēselīte.

Jaunai dzīvībai pasaulē nākot, svarīgi bija arī dabas apstākļi, jo tie, pēc latviešu ticējumiem, zināmā mērā noteica cilvēka mūžu.

Lai me, laime tam puisim,
Kas piedzima saulītē:
Tam aug rudzi, tam aug mieži,
Tam saulīte grožu vij;
Tam saulīte grožu vija,
Sudrabāi mērcēdama.

Tumšā, lietainā laikā dzimuša cilvēka mūžs grūts, asarām bagāts, bet, ja dzimstot spīd silta saule, tad arī labs mūžs dzīvojot.

Rozēm kaisīts tās meitas mūžs, kas dzimusi rožu dārzā, mātei rozes ravējot, jo māte jauno dvēselīti ietinusi rožu lapiņā.

Kaut grūtas un smagas bija latvieša darba gaitas, kaut tumšs tas kaktiņš, kur viena pēc otras dzisa viņa mūža dienas, jaunai dzīvībai ierodoties, viss kļuva gaišs un laimes pilns. Tad latvietis vairs nejuta dzīves smaguma, jo lielais dzīvības noslēpums tuvināja viņu mūžībai.

Gaiša, gaiša uguns deg
Tumšajā kaktiņā:

Tur Laimiņa mūžu raksta
Mazajam bērniņam.

Saules gaismu ieraudzījusi, mazā dvēselīte pati
vēlas būt vienmēr tuvāk saulei.

Kar, māmiņa, šūpulīti,
Kar pie loga saulītē:
Lai es augu daiļa meita,
Daiļa darba darītāja.

Prof. P. Šmits apgalvo, ka, pēc tautas dziesmām spriežot, etnografam nevarot būt nekādu šaubu, ka latviešu ģimenē bijusi patriarhāla iekārta. Daudzas, pat ļoti daudzas tautas dziesmas min tēvu pirmajā vietā. Latviešu dzimtā bijusi stingra, noteikta kārtība: tēvs un māte — pirmajā vietā, tad dēli un meitas. Tēvs bija ģimenes galva, viņam bija padoti citi ģimenes locekļi. Meitai tautās izejot, tautietis vispirms lūdza tēvu, tad māti:

Tautiets manu tēvu lūdza
Visu cauru svētu nakti;
Vēl pieņēma svētu rītu,
Līdz pielūdza māmuli.

Kaut arī tēvs ģimenes galva, tautas dziesmās māti daudzina daudz vairāk kā tēvu, bet tas saprotami. Jau no pirmajām dzīves dienām māte bērnam tuvāka kā tēvs. Viņa bērnu baro, auklē un lolo, dienās un naktīs ir nomodā par viņa dzīvību. Viņa ir ģimenes dvēsele, mājas uguns sargātāja un bērna audzinātāja, ap viņu kā ap sauli viss griežas. Šī

iemesla dēļ tautas dziesmās māti daudz sirsnīgāk un ar lielāku mīlestību apdzied.

Kaut arī māte tautas dziesmās vairāk minēta kā tēvs, tas vēl nenozīmē, ka tēvam ģimenē nebija nozīmes. Mājas saimnieks bija tēvs, un dēli saucās par tēva dēliem.

Kr. Barons ļoti pareizi attēlo, kāda nozīme tēvam tautas dziesmās (Latvju dainas I sēj. 488 l. p.). Viņš saka tā: „Dzimtas galva, gādnieks un soģis par nešķirtiem dzimtas locekļiem ir tēvs. Viņš pārvalda zemi, novadiņu un citu dzimtas īpašumu, un vada saimniecību. Dzīves nopietnība un rūpes viņu it kā attālina no dzimtas sirsnīgi jūsmīgās sadzīves un no sīkākaiem atgadījumiem dzimtas locekļu starpā. Tēvs nemīl lieku tērzēšanu, ir īss un nopietns vārds, viņš šķiet bērniem auksts, tādēļ arī tautas dziesmas tēvu samērā maz piemin un, salīdzinot ar māti, izsakās:

Smilgā rasa tā nestāv,
Kā stāvēja ābolā;
Tēvam bērni tā nemīl,
Kā mīlēja māmiņai.“

Tēvs nevarēja būt bērniem tik tuvs kā māte un garīgi tā nesaauga ar bērnu, jo viņu vairāk nomāca materiālās dzīves rūpes, darbs ārpus mājas. Tēva nozīmi ģimenē bērni sāka saprast vēlāk, tad kad viņi sāka saprast viņa darba gaitas, viņa rūpes un gādību ģimenes labā. Tad bērniem dažreiz gribas būt tuvāk tēvam kā mātei:

Tēva, tēva es meitiņa,
Vairāk tēva ne māmiņas;
Vairāk tēva sudrabiņa,
Ne māmiņas villainīšu.

Tēva rūpēs un gādībā par ģimeni saskatām lielu bērnu mīlestību, tikai tā citādi izpaužas kā mātes mīlestība. Nav šaubu, ka vecāki visu upurējuši savu bērnu labā. Bērnu audzināšana prasīja no viņiem lielu pacietību un mīlestību. Upurējoties bērnu labā, viņu dzīve nebija viegla.

Māmiņ, mana māmuliņ,
Sūru dienu rezdējusi:
Kalnus kāpi, dubļus bridī,
Mani nesi padusē.

Rūpēs par bērniem māte nezina atpūtas. Sietiņš nogāja, auseklis uzlēca, māte vēl sēdēja un auklēja bērnu. Bet bija brīži, kad arī viņas spēki izsīka:

Piekūst irbe tēcēdama,
Rauduvīte peldēdama;
Piekūst mana māmuliņa,
Dēlus, meitas lolojot.

Lai bērns spētu panest visas dzīves grūtības, nepieciešama laba un krietna audzināšana. Lasot tautas dziesmas, mēs pārlicināmies, cik nopietni mūsu senči domājuši par labu un krietnu audzināšanu. Viņi saprata, ka bērna dvēsele ir dārgums, Dieva dots, „no debesīm nolaists sudraba ķēdītē“. Bērna dvēsele jāspodrīna kā dārgakmens, lai mirdzētu kā spoža zvaigzne. Audzināšana sākās jau ar pir-

majām dzīves dienām. Vispirms vecāki rūpējās par to, lai bērns izaugtu fiziski vesels un stiprs. Dēlam bija jāizaug krietnam arājam un tik stipram kā ozolam „kas krūtim kalnus stumj, rokā nes zobentiņu.“ Bērnu audzināja praktiskajai dzīvei, tādēļ jau dzimstot lūdza Laimu lemt labu mūžu. Laimīgs bija cilvēks, kam bija „pilna klēts rudzu, miežu un stallī bērī kumeliņi sudrabetiem grožiem.“ Bet ar fizisko spēku un laicīgās dzīves labumu vien nepietika. Mazajai dvēselītei vajadzēja izaugt par lielu darbu darītāju, bija jāattīsta gribas stiprums un prāts, jāmāca bērniem saprast un izjust daļumu. Arī laimes jēdziens ar laiku paplašinājās; nepietika ar labklājību vien, liela laime bija arī garīgi augt, attīstīties, tikt uz priekšu.

Dievs dod man kalnā kāpt,
Ne no kalna lejīnā.

Kā bērziņš lēni aug un lēni lapas darina, tā pie māmiņas augot lēni aug padomiņš. Dievs dod bagātīgi savas dāvanas cilvēkam, bet nekā nedod gatava, vajag pašam gribēt labam un krietnam būt, tad arī Dievs palīdzēs.

Pamazām es dzīvoju,
Pamazām Dievs palīdz;
Pamazām bite nesa
Pa vienam ziedīnam.

Kā pirmais noteikums ētiskās personības audzināšanā ir — pieradināt bērnu strādāt un mīlēt darbu. Darbīgam cilvēkam ir viss, slinkam jācieš bads; bads ir slinkuma tiešās sekas.

Nav šaubu, ka klausoties mātes dziesmās par baltu saulīti, kas rotājas pagalmā, birzēs un plāvās, jau agri bērna dvēselē modās ilgas pēc dvēseles skaidrības. Liekas pat, ka tā audzinot bērnus, kā audzināja senā latviešu mātes, nevar izaudzināt nederīgu, ētiski netīru cilvēku, jo visai apkārtnei, kurā bērns augs, vajadzēja būt tīrai un gaišai.

Manā balta māmuliņa
Manu baltu audzināja:
Apvilkusi baltu kreklu,
Ieliek zelta šūpulī.

Senie latvieši centās ieaudzināt bērnos arī lielu smalkjūtību un pietāti pret visu dzīvo un nedzīvo dabu.

Labā mana māmuliņa,
Labi mani mācījusi:
Ne sunīša kājām spert,
Ne guntiņas pagalītes.
Ne sunīša es nespēru,
Ne guntiņas pagalītes:
I sunīts Dieva laists,
I uguns pagalīte.

Par negulētām naktīm, grūto darbu, par visām vecāku rūpēm un gudro padomiņu bērniem jābūt padevīgiem un paklausīgiem.

Ai, bērniņi, ai, bērniņi,
Klausīt tēvu, māmuliņu!
Mūžam saule debesīs,
Ne mūžam tēvs māmiņa.

Labos, paklausīgos un pateicīgos bērnus pavādīja vecāku svētība, bet ļaunos visi nicināja.

To puisīti suņi rēja,
Kas tētiņu neklausīja;
To meitiņu tautas mīl,
Kas klausīja māmuli.

Daudzkārt bērniem, kas aizmirsuši savu pienākumu pret vecākiem, jāmacās no dabas:

Ai, bērniņi, ai, bērniņi,
Godājiet vecākus!
Kā bitīte savu tēvu
Nesin nesa ozolā.

Paaugušies bērni jau sāk strādāt, sāk palīdzēt saviem vecākiem, lai atvieglotu dzīves nastas. Mazas meitenes palīdz audzināt mazākos brāļus un māšas, iet ganos, macās adīt, šūt, rakstīt. Bērnu enerģija it kā pati laužas uz āru, un viņi lūdz vecākiem darbu. Tā arvien vairāk izveidojas pienākuma apziņa pret citiem ģimenes locekļiem.

Ir arī gadījumi, kad bērni nav labi un neklausa vecākiem. Savus ļaunos darbus viņi sāk saprast tikai tad, kad tētiņš un māmiņa jau dus smilšu kalniņā.

Bija arī mātes, kas savus bērnus lutināja. Bija mātes meitas, kas „ikrītīņu pienā mazgājās, uz palaga kājas āva.“

Izlutinātie bērni parasti izauga glēvuļi, slinki un nemākuļi, citi viņus nicināja. Bez tēva un mātes viņi jutās ļoti nelaimīgi, jo paši nekā neprata darīt.

Daudzos gadījumos vecāki, vēl dzīvi būdami, iz-

juta lutināšanas sekas. Dēls, paņēmis jaunu līgaviņu,
atstāja tēvu un māmuliņu.

Tēvs, māmiņa gauži raud,
Ka nav maizes devējiņa.

Ka seno latviešu ģimene bija nedalāma vienība, to apstiprina skaistās tautas dziesmas, kur tēlotas brāļu un māsu attieksmes. Kad ģimenes galva — tēvs jau bija vecs un nespēcīgs, brāļi apzinājās, ka viņu pienākums rūpēties par ģimeni. Brāļa pienākums bija aizstāvēt māsas godu, ja tas vajadzīgs, pat ar varu. Brāļi neatstāja māsas pilnīgi savam liktenim arī tad, kad viņas jau bija kļuvušas pilnīgi patstāvīgas, aizvestas tautās.

Ir gadījumi, kad māsu un brāļu attieksmes nav visai labas. Māsa dod roku baltajam bāliņam un tūliņ to atrauj, atceroties to dieniņu, „kad viņš grūti maldināja“. Dažreiz brāļi izturējušies pat ļaunāk kā sveši cilvēki.

Tiešām tautas tā nedara,
Kā dar mani bāleliņi:
Tautiēts meta taisnu laipu,
Pats stāv laipas galiņā;
Bāliņš meta greizu laipu,
Lai krīt māsa ūdenī.

Bieži māsiņa jūtas tik vientuļa, ka nav neviena, ar ko parunāt, jo „kā sila papardīte skaistu ziedu neziedēja, tā no sava bāleliņa labu vārdu nedzirdēja“.

Dažreiz nesaskaņu iemesls tas, ka māsa slinka un maz par brāļi rūpējas:

Gulbīts skrien pār ezeru
Ar baltiem svārciņiem;
Man māsiņu pilna sēta,
Man krekliņi nemazgāti.

Daudzos gadījumos jaunā brāļa sieva ir tā, kas
šķel ģimenes vienību un rada nesaskaņas.

Neviens koks tā nezied,
Kā zied lazda gavenī;
Neviens mani tā nepēla,
Kā peļ brāļa līgaviņa.

Ja māsiņa izslauka tīru tēva namu, tīru tēva
istabiņu, „brāļa sieva nīdēdama, gaŗus salmus pie-
kaisīja.“

Brālīm ar brāli rodas ķildas visvairāk tēva ze-
mes dēļ.

Kā starp rozēm parasti arī dadži aug, tā arī ne-
saskaņas un naidis rodas latviešu ģimenēs. Bet šādu
gadījumu samērā maz, un tie nekādā gadījumā neap-
ēno to gaišo priekšstatu par latviešu ģimeni, kas
mums rodas lasot latviešu tautas dziesmas. Jaunāko
laiku literātūrā maz atradīsim piemēru, kur tēlotas
tik skaistas māsu un brāļu attieksmes, kā tas ir tau-
tas dziesmās. Liels vairums tautas dziesmu liecina,
ka starp brāļiem un māsām bijušas ne tikai labas, bet
ļoti sīrsnīgas un siltas attieksmes; maigums, pašaiz-
liedzīga gādība, dziļa cieņa bija visparastākās parā-
dības.

Mīļājami bāliņami
Mīļu vietīņ pataisīju:

Klāju baltu paladziņu
Ar sudraba maliņām.

Kamēr māsiņa dzīvo bāliņos, viņa nezina, kas ir darba grūtības, jo bāliņi neļauj viņai iet kungu rījā ne ar kungu laidarā. Kā puķei patīk ziedēt mālainā kalniņā, tā māsiņai labi dzīvoēt baltajos bāliņos. Viņi dzīvoja vienu dzīvi — bēdājās vienas bēdas, priecājās vienus priekus.

Redz, kur skaisti irbe tek,
Cekuliņu grozīdama;
Redz, kur skaisti bāliņš dzied
Ar savām māsiņām.

Kur vien iespējams, bāliņš rūpējas par māsiņu. Viņš dod māsiņai zirgu, pats tek kājiņām; audzina pagalmā bērzu birzi, kur māsiņai dienvidū pagulēt. Zelta kalna galiņā, kur saule apkārt tek, sidrabiņu sijādama, brāļi mātai namu ceļ, lai viegla viņai dzīve. Cik sirsnīgi un maigi brālis māsiņu mīl, cik daudz apgarotības un skaistuma šais attieksmēs, liecina šāda tautas dziesma:

Neviens mīli tā nebrauca,
Kā brauc brālis ar māsiņu:
Kur redzēja ievu krūmus,
Tur piegrieza kumeliņu.
Tur piegrieza kumeliņu,
Lai māsiņa pušķojas.

Kā baltie ievu ziedi bagātīgi līdz pat zemei liecas, tā „līdz sirdij māsa mīl savu balto bāleliņu.“ Ja

ikdienas gaitās dažreiz gadās pateikt skarbāku vārdu, tas tūlī jānožēlo:

Vienu vārdu ļaunu teicu,
Otru labu atbildēju.

Labi satiek arī māsa ar māsu. Kad māmiņas vairs nav, tad māsa māsai ir atbalsts un draugs visās grūtajās dienās.

Tec, upīte, upīte,
Ja nevaid ezeriņa;
Ej, māsiņa, pie māsiņas,
Ja nevaid māmuliņas.

Arī brālis ar brāli dzīvoja kā ciema balodiši: „lika vienu cepurīti katris reizi galviņā, mauca vienus zābaciņus katris reizi kājiņā.“

Tautas dziesmās tēlotā latviešu ģimene izstāro visapkārt brīnišķīgu gaismu. Šai gaismā sildoties, arī mēs kļūstam labāki, garīgi augam. Ir lieki jautāt, kā radās skaistā, pat apgarotā saskaņa ģimenē. Koks nevar izaugt liks, ja to kopj saprātīga dārznieka roka. Cilvēka sirdi nevar pārņemt īgnums, jūtot saules staru siltos glāstus un tumšajā naktī raugoties zvaigžņotās debesīs. Tā seno latviešu dēli un meitas nevarēja izaugt dzīvē nederīgi cilvēki, ja viņus vadīja tēva gudrais padoms un mātes neaptveramā mīlestība. Kā dabā viss atdzīvojas un aug, saules stariem iedarbojoties, tā vecāku mīlestības spēks atmodināja tos lielos ētiskos spēkus, kas slēpās bērna dvēselē. Tumšajā, šaurajā būdīņā izauga dēli kā ozoli un meitas kā liepas. Māte, auklējama savās rokās mazo dzīvī-

biņu, skatījās niecīgajā skalu gaismā un tais saules staros, kas kautrīgi ieslīdēja pa šauro lodziņu. Bet viņas sirdi pildīja cita gaisma — mīlestības gaisma. Mātes mīlestība pret bērnu nebija tikai sapnaina izjūta, tā bija darbīgā mīlestība, kas audzina, veido un rada. Tā bija mīlestība, kas, runājot Raiņa vārdiem, „ikdienību pārsaūlo“ un šaurajos dzīves apstākļos brīnumus rada. Rupjo linu autiņu vietā māte izklāja bērna šūpuli zeltītām lapiņām, šūpuļa kājgalī lika simtžuburu ozola spēku, galvgalī — deviņviru gudrumiņu.

Būtiski saugot ar vecākiem, bērni nevarēja pat iedomāties šķiršanās brīdi. Cik sāpīgi bija redzēt, ka vecāku spēki iet zudumā, ka drīz pietrūks viņu mīļās gādības un gudrā padomiņa. Māmuliņa novecoja nelaikā, kļuva nespēcīga, atdodama bērniem visu savu diženumu. Bērni apzinās, ka tagad vecāki jāsaudzē.

Es savai māmiņai
Magoniņu vietu taisu,
Magoniņu vietu taisu,
Rožu klāju paladziņu.

Kad māmuliņa veca un nespēcīga sēž galviņu nodūrusi, kā miežu vārpa druviņā, meita ceļ krēsli pie krēsliņa, lai māmiņa atpūstos.

Visgrūtākā dzīve tiem bērniņiem, kas agri vecākus zaudējuši. Bez tēva un bez mātes gādības bārenīši ir kā vientuļi stādiņi ceļmalā, ko skar negaisi un vētras. Sēri skan bārenītes dziesmas, un, skumjās galvu noliekusi, viņa nēsā savu vītola vai-

nadziņu. Savas skumjas sērdienīte remdē asarās. Viņa raud dienu un nakti, savas skumjas uztīcēdama saulei — savai otrai mātei:

Saulīt, spoža noiedama,
Atskaties atpakaļ,
Kur palika tie bērniņi,
Kam nav tēva, māmuliņas.

Kā saules nozīmi mēs tikai tad saprotam, kad pati saule aizslēpusies aiz mākoņiem, tā vecāku nozīmi bērnu dzīvē vispilnīgāk apzināties tad, kad vecāki jau miruši. Kā „zelts tīrās tik caur uguni“, tā dziļās sāpēs izkristalizējas bārenītes garīgās vērtības, un viņas dvēseles skaistums izpaužas neatdarināmi skaistajās bārenītes dziesmās. Bārenīšu dziesmās vecāku mīlestības trūkums tik brīnišķīgi attēlots, ka šo dziesmu skaņas spēj mīkstināt pat viscietāko sirdi. Tieši šīs dziesmas mūs visnoteiktāk pārlicina, cik liela nozīme vecākiem bērnu dzīvē. Zaudējot tēvu un māti, mēs esam zaudējuši visdrošāko atbalstu un vislielāko svētumu dzīvē. To apzinoties, brīnišķīgos akordos izskan visskaistākā bārenītes dziesma:

Pie ābeles piestājos,
Kā pie savas māmuliņas;
Birst ābelei balti ziedi,
Birst man gaužas asariņas.

3. Ģimene jaunākajā latviešu un cittautu literatūrā.

a) Nevesela un bojāta ģimene.

Skaidrāis priekšstats par latviešu ģimeni, kāds mūsos rodas, lasot tautas dziesmas, daudzkārt ap-

tumšojas, iepazīstoties ar jaunāko latviešu literātūru. Cik bieži vecāki neapzinās, kādu pienākumus viņi uzņēmušies un ka par savu dzīvi un darbiem viņiem jābūt atbildīgiem. Kā ģimenes drošie pamati daudzos gadījumos ir sašķobījušies, un vecāki bieži vien neizprot savus audzinātāju pienākumus, to novērojām dzīvē, to attēlo arī jaunākā latviešu un cittautu literātūra.

1. Izirusi ģimene. Par izirušu ģimeni varam runāt tais gadījumos, ja bērniem trūkst tiešo apgādnieku — tēva un mātes. Pie kam viņiem tos atņēmusi nevis nāve, bet kāds no vecākiem aizmirsis savus pienākumus pret ģimeni. Tādos gadījumos bērniem trūkst saprātīgas vadības, un viņu attīstība atkarīga no dažādām nejaušībām.

Spilgts izirusas ģimenes piemērs ir J. J a u n - s u d r a b i ņ a triloģija „Aija“.

Aiju mīl Jānis Balodis. Ir brīži, kad viņam liekas, ka Aijai līdz iet kāda silta gaissma, un viņš reibst tanī. Reizēm Aija ir labvēlīga pret Jāni, bet tai pašā laikā sadraudzējas ar kalpu Miķeli. Miķelis ir liels, spēcīgs vīrietis, un Aijai viņš patīk. Bet, kad ierodas pie viņas Galdars un bildina, Aija ir ar mieru iet, jo viņai vienalga — „ka tik vīrs“. Aija nekad savu vīru nav mīlējusi, ne arī domājusi par to, kā audzināt savus bērnus. Viņas istabā viss ir netīrs, saplīsis, logiem stikli izdauzīti un aizbāzti lupatām, neviena lieta nav savā vietā. Trīs skurķes skraida apkārt melnām mutēm, caurām kleitām un basām, netīrām kājām. Aijas vīrs ir jau miris, un viņai pašai nav nekādas intereses gar ģimeni.

Kad Jānis visu to redz, viņš aņemas strādāt

un celt augšup Aiju. Viņš domā, ka vienīgi mīlestība pret Aiju un darbs izvilks māti un mazās meitenes no tiem netīrumiem, kādos viņas iestīgušas. Viņš apprec Aiju un grib ziedot visu sevi un savus spēkus, lai viņu dzīve būtu laimīga. Bet Aija tā iegrimusi slinkumā, ka nav vairs spējīga kopā ar Jāni veidot jaunu dzīvi. Visa viņas būte ir rupju fizisku kaislību varā, un viņa pat nemēģina pret tām cīnīties. Pret Jāni viņa vienmēr ir rupja, nesmalkjūtīga, un neviens labs aicinājums neskaņ viņas dvēseli. Dziļi sagrauzts, vientuļš un drūms Jānis kļūst apkārt un arī sāk dzert.

Un tomēr Jānis vēl cer. Viņš iet mežā, lai pelnītu naudu, ar kļu pavasarī varētu nopirkt zirgu laukus apstrādāt. Jānis strādā mežā kā vergs, kā darba zirgs pavasarī, bet Aija nedomā par viņu un aicina pie sevis Aizupju Juri.

Mājās atgriežoties, citi laudis pastāsta Jānim patiesību par Aiju. Jānis netic šīm valodām un steidzīgi dodas mājās. Mājās viņš stāsta par saviem darbiem mežā, jautā, kā Aijai mājās klājies. Bet Aija pavēl ciest klusu, jo izstāstīšot rīt.

Jānim vajadzēja sāpēs novērsties un būt vienam, apņemt savas sāpju pilnās krūtīs tulznainām rokām un ciest.

Vēlāk meitenes izstāsta Jānim visu. Aija būtu meitenes nositusi, ja Jānis nebūtu viņu savaldījis.

Mazajā pussagruvušajā mājēlē valda galīgs posts. Jānis ir pilnīgi izmisis, viņš dzer, zaudē līdzsvaru un nestrādā.

Šādā netīrā atmosfērā aug trīs jaunas dvēselītes — Aijas meitenes. Māte, kam vāja-

dzēja modināt savos bērnos gaišas jūtas, lika viņām elpot savas netīrās dzīves smacīgo gaisu.

Izīrušas ģimenes piemērs ir arī A. Brigaderes stāstā „Zem rīta zvaigznes“.

Gaišas likās Pēterim Brīvniekam dzīves gaitas, kad viņš apprecējās ar sievu Mariju. Par saviem iekrātiem pāra simtiem un sievas pūra naudu viņš uzcēla jaunu, glītu vasarnīcu. Laicīgā labklājība un mīlestība, kas saistīja jauno draugu sirdis, likās, bija visdrošākās garantijas, lai nešaubīgi raudzītos nezināmajā nākotnē. Kad kristīja pirmo bērnu, Pēteris Marijai teica: „Bet to es tev gan saku, Mari, par krietnu cilvēku mēs viņu uzaudzīnāsim, jā!“ — —

Bet drīz vien Pētera kājas noslidēja no pareizā ceļa. Viņš sāka dzert un aizmīrsa savus pienākumus pret ģimeni. Arī dēls Jānis ir nelabojams dzērājs, jo pats tēvs viņu agrā bērnībā iemāca dzert. Otrs dēls Ansis ir īsts dzērāja bērns — nevarīgs un vārgs.

Galīgā nabadzībā un postā izbeidzas Brīvnieka dzīve. Jaunajā, skaistajā vasarnīcā dzīvo citi, un Pēteris Brīvnieks ar visu savu ģimeni mītīnās šaurajā, tumšajā būdā, kas tikai dažus soļus garumā un platumā. Kad ārā aust diena, šaurajā telpā vēl nekā nevar saredzēt. Šķirbu un plaisu būdai diezgan, bet tās rūpīgi aizbāztas pakulām un veciem drēbju gabaliem, tā kā neviens gaismas stars nevar iespieties iekšā.

Tik nožēlojama ir Brīvnieka dzīve. Nāves tuvumu nojauzdams, Pēteris Brīvnieks sāk pārdomāt

savu dzīvi. Rīta zvaigznes mirdzums atmodina viņā snaudošo sirdsapziņu. Viņš jūt, cik nešķīsta un grēkiem aptraipīta ir viņa dvēsele. Dzidrie zvaigžņu stari nāk kā vēstneši no šķīstas, mirdzošas pasaules. Šīs gaismas un svētuma priekšā Pēterā dvēsele šausmās nodreb. Uz šo gaišo pasauli Pēterā ceļi nebija gājuši. Un Brīvnieks atceras savas dzīves sākumu — Ziemassvētku vakaru baznīcā, iesvētīšanas dienu un pirmā dēla kristības.

Lūk, tie bija debess vēstneši, tā sākās viņa dzīve. „Bet visi šie ceļi bija kā strautiņi tuksnešainā apkaimē; jautri burbuļodami tie iesāka savu gaitu, bet drīz vien izsīka tuksneša neauglīgajā klēpī.“

Pie viņa sāniem nāka viņa sieva Marija kā aizkaltis koks, dēlu bērni auga kā sakropļoti stādiņi — vārgi un nespēcīgi, Brīvnieks jūta, ka viņa piederīgo dzīve ir briesmīga apsūdzība pret viņu pašu. „Dievs viņa dvēseli bija licis kā dzidru avotu, bet viņš to bija pienesis dubļiem un puvešiem, un tie, kurus viņam vajadzēja dzirdēt ar tīru ūdeni, dienu no dienas sūca šo smacīgo izteku.“

Sāpes kā kvēlojošas liesmas dedzināja Pēterā Brīvnieka krūtīs, un viņam likās, ka nekur nav piedošanas, nekur nav līdzietības. Viņam grūbējās krist ceļos pie Marijas kājām un paslēpties no visiem sirdsapziņas pārmetumiem aiz Marijas mīlestības. Viņš nevarēja saprast, kā Marija spēja vēl viņu mīlēt, jo uz viņas pleca nebija ne pirksta uzspiediena, kur kādreiz nebūtu dancojusi Pēterā dūre.

Pēteris Brīvnieks ir noziedzies pret vissvarīgāko ētiskās dzīves li-

kumu, ko Kants formulējis savā katēgoriskajā imperatīvā: „Darbojies tā, lai otrs cilvēks tev vienmēr būtu arī mērķis un nekad tikai līdzeklis“.

Brīvnieks bija pilnīgi aizmirsis savus pienākumus pret sievu un pret bērniem. Visu naudu viņš nodzēra, lai apmierinātu savas kaislības. Zaudējis ētisko spēku sevī, viņš noveda galīgā postā visu ģimeni. Šādos apstākļos nevarēja izaugt neviens vērtīgs cilvēks.

Franču rakstnieks A. Moruā (Andrè Mourois) romānā „Le cercle de famille“ tēlo ģimeni, kas arīgi šķiet nevainojama, bet savos dziļākos ētiskos pamatos jau sagrauta.

Sešus gadus veca meitene Deniza naktī dzird dziedāšanu. Viņa pieceļas, pieiet pie loga un redz savai mātei blakus svešu vīrieti.

„No tās dienas,“ saka Deniza, „es kļuvu nelaimīgs bērns.“ Visi cilvēki viņai liekas ļauni, samaitāti. Skolā meitenes ciešanas vēl vairāk pastiprinās, jo neviena skolniece negrib draudzēties ar Denizu, tādēļ ka par viņas māti visi runā ļaunu. Lai rastu kādu kompensāciju savam pazemojumam, Deniza nolemj nopietni mācīties un kļūt pirmā skolniece. Smagie bērnības pārdzīvojumi tomēr neizzūd, un īsti laimīga viņa nevar būt.

Cik dziļi māte, kļūdamā neuzticīga tēvam, sāpinājusi savu bērnu, liecina šāds fakts. — Kad tēvs nomirst, mātes nav mājās. Atbraukusi viņa jūtas dziļi sāpināta un grib ieiet istabā, kur gul tēvs. To redzot, visas trīs meitenītes izstiepj rociņas un nelauj mātei ieiet. Kad māte grib šo aizžogojumu pārraut, Deniza sacelšas: „Par velti,

Jūs neiesiet tur! Jūs likāt šim cilvēkam visu mūžu tik daudz ciest, atstājat viņu mierā kaut tagad, kad viņš jau miris!“

„Vai jūs esat prātu zaudējušas!“ izsaucās māte. Bet Deniza mierīgi viņai atbild: „Nē, mēs neesam zaudējušas prātu, mēs esam nelaimīgas un pirmo reiz jums sakām patiesību acīs.“

Deniza ir izglītota, gudra un skaista. Viņa apprecas un arī kļūst neuzticīga savam vīram. Nekur viņa nerod īstas laimes un vienmēr jūtas ļoti vientuļa. „Īstenībā nekas mani nevar apmierināt,“ saka Deniza, „jo es esmu sabojāts instruments jau no bērnības, nezinu, vai man būs iespējams izkļūt no šīs dvēseles svārstības un rast mieru.“

Bērni parasti raugās uz saviem vecākiem kā uz ideālu, kam viņi gribētu līdzināties. Šai piemērā bērna ticība sagrauta jau agrajā bērnībā; reizē ar to pašos pamatos sagrauta harmoniskas personības attīstība.

Spilgts izīrušas ģimenes piemērs ir Karamazovu ģimene Dostojevska romānā „Brāļi Karamazovi“. Vecais Karamazovs nav cienīgs, ka viņu sauc par tēvu. Ģimenes pienākumi un bērnu audzināšana viņam ir tukšas skaņas; viņš kalpo tikai savām iegribām un kaislībām. Viņa dēlus audzina sveši cilvēki un liekas, jau no pat bērnības viņi nolēmti ciešanām un iznīcībai. Vienīgi Aļošā māte paspējusi modināt dziļus ētiskus spēkus, kas kļūst arvien spēcīgāki un pasarga viņu pat viskritiskākos brīžos.

2. Lutināšana. Latviešu literātūrā plaši

pazīstams tips ir pazudušie dēli. Tie ir nelaimīgie jaunekļi, kas vecāku vainas dēļ novīr-
zījušies no pareizā ceļa.

Tāds nelaimīgs audzināšanas upuris ir Pēcis Neikena stāstā „Bāris“.

Kalējs mirdams spieda Pēciti pie sirds un teica sievai, lai dēlu krietni audzina.

„Es viņu glabāšu kā labo aci pierē,“ tā sieva solījās mirējam. Pēc vīra nāves viņa pat nekad nopietni nepadomāja, kā dēlu audzināt. Savā neierobežotā mīlestībā viņa izpildīja visas zēna iegribas, nepieradināja viņu strādāt, ne arī mācīja viņam saprast darba skaistumu un nozīmi. Vajībā audzis, glēvs un bez rakstura viņš padevās pirmajai stiprākajai ietekmei. Pēc dabas viņš ir labsirdīgs, arī pietiekoši apdāvināts, lai izpildītu kādu darbu, bet glēvs un bez stingra rakstura, tādēļ nespējīgs dzīvē cīnīties un aiziet bojā.

B l a u m a n i s (traģēdijā „Pazudušais dēls“) tēlo, cik ļaunas sekas var būt lutināšanai.

Kad māte redz, ka Krustiņš izaudzis palaidnis, kas nestrādā, bet dzīvo tik pa krogiem, viņa dziļās sāpēs piesauc pat Dievu par liecinieku, ka gribējusi izaudzināt krietnu cilvēku. Viņa nav miega gulējusi, par dēlu rūpēdamās, kumosu no savas mutes atrāvusi, lai dotu dēlam, vadājusī viņu pa skolām, bet viss tas bijis velti. No pat bērnu dienām Krustiņš mātes mīlestību esot kājām minis.

Uz šiem pārmetumiem Krustiņš mātei atbild: „Tavu mīlestību! Kad tu mani esi mīlējusi? Vai tā bija mīlestība, ka tu muļķa bērnam ļāvi darīt, ko viņš gribēja? Vai tā bija mīlestība, ko tu aizstāvēji

neprašas jaunekļa parašas? Vai tā bija mīlestība, ka sirdi, kas tik karsti pukstēja, pārvērti par akmeni?"

Kad māte aizrāda, ka Krustiņš pats saprot savus ļaunos darbus un var laboties, dēls viņai atbild: „Ārā pakalnē ir lika egle, ej, izliec to taisnu!”

Jaunākos laikos daži psihologi (Klagess, Müllers-Freienfels u. c.) ļoti lielu nozīmi piešķir dziņu dzīvei. Pēc viņu domām, katra cilvēka garīgā dzīve savu īpatnējo raksturu iegūst no tā, kādas dziņas viņā dominē un kādās savstarpējās attieksmēs tās atrodas. Jau dzīves sākumā cilvēkā sāk darboties pat vairākas dziņas. Katra pamodusies dziņa izraisa citas dziņas, bieži sev pilnīgi pretējas, kas nostājas pret pirmo cīņas stāvoklī. Uzvar tās dziņas, kas spēcīgākas, vai arī tās, kurām nāk palīgā citas radniecīgas dziņas. Tā pamazām cilvēkā izveidojas valdītāju dziņu vienība, kurās varā nokļūst cilvēks, kaut arī viņš tā nemaz negribētu.

Katra audzinātāja pienākums ir — vājināt bērņā sliktās dziņas un sekmēt labo dziņu attīstību. Tas jādara jau agrajā bērņībā, sākot pat ar pirmajiem dzīvības gadiem. Ja vecāki to nedara, bet ļauj dziņām brīvi attīstīties, tad var gadīties, ka ļaunās dziņas kļūst spēcīgākas par labām. Ļaujot dziņām brīvi attīstīties, cilvēks var nonākt tādā stāvoklī, kad viņš vairs nav savu dziņu kungs, bet vergs.

Tāds nelaimīgs ļauno dziņu vergs ir Roplainu Krustiņš. Viņš ir ļoti smalkjūtīgs, godīgs un taisnīgs cilvēks, bet viss tas nekā nelīdz, jo viņš nespēj valdīt par savām dziņām. Krustiņš jūt, ka nav vairs

spējīgs celties, un dziļās sāpēs pārmet savai mātei, ka viņa, neprazdama audzināt, izpostījusi viņa dzīvi. Launo kaislību vara viņā tik stipra, ka Krustiņš nav spējīgs cīnīties. „Kādēļ ar neizdevušos dzīvi nevar darīt tāpat, kā ar neizdevušos cimdū: izārdīt un adīt no jauna?..“ jautā Krustiņš Mikum. „Nemīlo manis, es esmu slikts cilvēks... Pazudis cilvēks... Ak, es esmu tik nelaimīgs, tik nelaimīgs!..“

3. Intelligences un ētisko principu trūkums. Par intelligenci varam runāt tad, ja cilvēks sasniedzis zināmu dvēseles dzīves un gara attīstības briedumu, visu savu spēju harmonisku attīstību. Cilvēks, kam izdaiļota jūtu dzīve, kas spēj pareizi vērtēt, spēj tvert parādību jēgu un būtību, kas spēj valdīt par zemākām dziņām sevī, ir intelligents cilvēks. Intelligence ir cilvēka dziļākās dvēseles būtības izstarojums, un bieži var būt augsti intelligents cilvēks arī bez skolas izglītības. Katrs cilvēks, pat visvienkāršākais, kas apzinās savus uzdevumus dzīvē un pienākumus pret citiem, kas spēj upurēt savas personīgās intereses citu labā, — ir intelligents cilvēks. Cik bieži mūsu vienkāršie tēvi un mātes, kam saprātīgs skats dzīvē, nopietns dzīves vērtējums, stiprs nelokāms raksturs būtībā daudz īstāki un dziļāki par kādu cilvēku, kam ir augstskolas diploms.

Ja visu mīnēto īpašību trūkst, tad cilvēks ir neintelligents un nevar arī būt labs audzinātājs.

Neintelligenta māte ir Roplainiete. Viņa Krustiņu lutina un vispār nemaz neaudzina, jo viņai pašai nav nekādas vērtību apziņas. Roplainietei trūkst arī īsta un cēla godīguma. Kad Krustiņš at-

sakās no tēva dāvinātā pulksteņa tādēļ, ka viņš to nav pelnījis, un atdod Mikum, kas, tēvam prožām esot, visu laiku centīgi strādājis, Roplainiete nekādi to nevar saprast, kā var dot svešajam, ja pašu bērnam pulkstenis vajadzīgs. Tēvs saprot, ka tikai tā jādara un ne citādi, un nav šaubu, ka, tēvam mājās esot, Krustiņu būtu vadījusi tēva noteiktība un stingrā griba, un viņš būtu izaudzis kārtīgs cilvēks.

Neintelligenta māte ir *I n d r ā n u I e v a*. Ieva ir jauna, šaura egoiste un neredz nekā cita, kā vienīgi savu labumu. Vecajai, slimajai mātei viņa liek iet ganos, bet Edžiņš, veselīgs, spēcīgs zēns, bez darba dzīvo mājās. Ieva atļauj Edžiņam rupji pret māti izturēties un vispār nezina cita audzināšanas paņēmiena, kā vienīgi lutināšanu.

Ieva nepazīst ne pietātes, ne pienākuma apziņas pret citiem cilvēkiem; viņas izturēšanās pret kalpotājiem, sevišķi pret vīra vecākiem, ir rupja un nežēlīga. Visu to redz Edžiņš un kā indi uzsūc sevi. Ja arī tēvs mēģina kādreiz modināt viņā labus iedīgļus, tos visus nomāc Ieva kā stiprāka rakstura cilvēks, un nav ne mazāko šaubu, ka jaunajai Indrānietei aug pazudušais dēls.

Lasot *A p s ī š u J ē k a b a* stāstu „No mazām dienām“, sirds sažņaudzas sāpēs par to, kā māte kroplu sava bērna dvēselīti un sabojā viņa dzīvi.

Agrajā vasaras rītā *A ž a* iet uz kaimiņa pļavu zālī zagt un ņem līdz savu nepilnus septiņus gadus veco dēlēnu. Kamēr māte plūc zāles, puisēnam jāstāv kalnā un jāskatās, vai kāds nenāk.

Puisēnu iztraucē mātes skaļais kļiedziens, un viņš redz, ka kaimiņu saimnieks grib atņemt viņai

zāles. Māte ieķeras kaimiņam bārdā, abi cīnās, beidzot kaimiņš kā spēcīgākais uzvar un aiznes Ažas saplūktās zāles. Skaistajā, klusajā vasaras rītā sacēlies liels troksnis: māte pļāvā kliedz un lād, puisēns kalngalā raud.

Kaimiņam aizejot, māte sit un lamā zēnu, ka iemiegot aizmirsis savu sarga pienākumu.

Uz mājām ejot, Aža māca Spricēnu melot: „Bet tā kā tu stāsti visiem, ka otrējo saimnieks tevi plēsa aiz matiem, un ka tev no tā sāp galva.“ Puisēns apņemas mātei paklausīt. Māte, mājās pārņākusi, liekas tik vāja un nespēcīga, ka vairs ne parunāt nevar. Uz klētiņas kāpnēm atmetusies, viņa vaid vienā vaidēšanā. Puisēns, klusām šņukstēdams, piebiedrojas mātes vaidēšanai. Visss notikušais viņam liekas neatmināma mīkla. Puisēna mīkstajā sirdī kā vaskā iespiežas šis notikums un paliek tur visu mūžu.

Lieta nonāk tiesā; arī tur Spricēnam jāmelo un, ja nezina kaut ko atbildēt, jāsāk raudāt.

Saimniece aizrāda Ažai, ka Spricēns atlauzis ābelītei zaru un lielu gabalu mizas, bet Aža rupji atbild: „Mans puika, jā, mans puika, tas jau visur vainīgs. Vai tad pati ar redzēji, ka mans puika nolauza? Ko pašas puikas izdara, manam uzkrauj.“

Aža ir ne tikai pelāma, bet noziedzīga māte; viņa saindē un sakropļo sava bērna dvēseli pašā dzīves sākumā.

Jau labi paveca Aža apprecējās ar atraitni Briežu Miķeli. Tās nebija mīlestības laulības, bet veikals: Ažu vilināja sievas gods un vajīgā valnieces dzīve. Apprecējusies, par savu ģimenes dzīvi

viņa nemaz nerūpējās. Ja Miķelis kādreiz uzmācās, lai salāpa viņa drēbes, Aža aizvārstīja caurumus kaut kādām lupatām, un Miķelis izskatījās raibs kā dzenis.

Kad tēvs kļuva vecs un darba nespējīgs, Aža māca Spricēnu, lai nerūpējas par viņu. Briežu Miķelim nekas cits neatlika, ka lūgt pagastu gādāt par viņu.

Dažus gadus vēlāk Aža stāvēja turpat, kur kādreiz Miķelis bija stāvējis, un lūdzās to pašu: „Apžēlojaties, apžēlojaties par mani, mīļie vecākie, man jāmirst gluži badā!“

„Bet tev ir dēls, kas var maizi dot, kādēļ tu nāc pie valsts?“ valsts vecākais atbildēja.

„Dēls jau nu gan ir, bet vai tas man ko dod. Dūri parāda — tā tā maiže,“ teica Aža un sāka raudāt.

Spricēna ceļš kļuva vienmēr slidenāks un beigās noveda viņu cietumā.

Tās ir drūmas dzīves ainas, kas katram liek apstāties un pārdomāt. Ažas intelliģence ir pārāk zema, lai veiktu tik svarīgu uzdevumu kā audzināšanu. Viņa ir nekrietna māte.

Ir gadījumi, kad pašu vecāku intelliģences līmenis nav zems, un tomēr viņu bērni, sākot patstāvīgās dzīves gaitas, nomaldās nopareizā ceļā. Šāds piemērs ir Blaušana novelē „Viņa ceļi“.

Pusdienas saulītes mīļie stari rotaļājās ap vecā vīra balto galvu, kas glītas zemnieku mājas priekšā sēdēja un darīja vīzes. Darbs nebija steidzams, laiku pa laikam vecītim rokas bezspēcīgi at-

krita klēpī, un galva noliecās, smagu domu pilna. Lūks un tuteniņš izslīdēja no rokām, saliktas viņš tās pacēla uz augšu kā lūgšanā un pagrieza seju pret sauli. Visgaišākais saules spožums nevarēja viņu apžilbināt — viņš bija akls.

Pēc kāda laiciņa gar Grāvīšu mājām veda zirgu zagli, kas sasists, sadauzīts ratos gulēja. Vedēji apturēja zirgu un lūdza ūdeni. Arī noziedznieks vēlējās dzert. Bērni pievilka neredzīgo gluži klāt ratiem, un vecīša meita Liene, viņa galvu pacēlusi, deva padzerties. Viņi saskatījās. Lienei krūze izkrita no rokām un sašķīda uz lielceļa.

„Kas jums, saimniec?“ kāds jautāja.

„Tā lielā brūce... brūce vaigā...“ saimniece aizžņaugtū balsi atbildēja. „Ejat iekšā, bērni, — lūdzu, brauciet projām!“

Viņa vēl reiz uzskatīja noziedznieku ar neizsakāmu žēlumu. Noziedznieks dziļi nodūra galvu un stenēja.

„Par ko cilvēks var pārvērsties!“ teica vecais Grāvītis. „Ja šim noklīdušajam cilvēkam varētu parādīt viņa nevainības pilnos bērņības laikus — ko gan viņš teiktu? Viņš jau arī reiz bijis bērns — mazs, smaidošs eņģelītis šūpulī. Un māte viņu glabāja kā savu dārgāko dārgumu, un tēvs auklēja kā savu mīļāko auklējumu; abi cerēja piedzīvot prieku... Tur nu ir viss prieks! Tur ir vecāku pūliņu un raižu auglis: aizved kā suni. Debesu Tēvs, labāk mirt nekā to piedzīvot pie sava bērņa!.. Šim noziedzniekam, varbūt, ir brāļi un māsas, ko viņi justu, kad — —“

„Tēvs, tēvs, mitējies, mana sirds trūkst pušu!“
meita šņukstēja.

„Kas tev kait?“ tēvs satrūkās.

„Man — nekas — nekas, es — es tik domāju —
kā tu nupat runāji.“

Liene iegāja namā, laužīja rokas un plūca matus.

Aklība, kuŗā tēvs staigāja, nebija viņam par
lāstu, bet par svētību, par neizsakāmu svētību, jo
tēvs neredzēja, ka aizvestais zaglis ir viņa paša
dēls.

Tāpat Annas Brigaderes stāstā „Vecā
Karlīne“ Karlīne viena audzināja savu dēlu. Viņa
strādāja dienām un naktīm, skoloja dēlu un tiešām
izaudzināja par krietnu jaunekli. Muižā viņu pieņēma
par klēts vakara palīgu, un, kad vecais vagars mira,
Krišs palika viņa vietā. Viņš izpildīja savu darbu
apzinīgi un kārtīgi, un bija pats krietnākais puisis
visā pagastā.

Bet muižā gadījās draugi. Viņi vakaros bieži
ieradās pie Kriša, sāka dzert un spēlēt kārtis. Kad
māte ieminējās, ka šo velna spēli gan vajadzētu at-
mest, Krišs atcirta: „Ej, ko niekojies! Mēs tak ne-
varam dzīvot kā mūki.“ Velnam bija padots viens
pirksts, un tas paņēma visu roku. Še māte ir nespē-
cīga pret dēla patstāvību, kas ved to neceļos.

Kriša dzīve aizvien vairāk grīma postā. Viņš
kļuva zaglis. No tā laika Krišs, izslēgts no sabied-
rības, gāja caur melno bezzvaigžņu nakti pretī sa-
vai tumšajai nākotnei.

Pavasārī mācītājs paziņoja draudzei tiesas sprie-
dumu: „Krišs Ragāisis aizdzīts uz Sibīriju uz div-
desmit gadiem.“

Visu acis pagriezās pret durvīm. Tur — pašā beidzamajā solā stāvēja Karlīne. Viņa bija kā nedzīva, tikai galva viņai viegli trīsēja.

Neskatīdamās ne uz vienu, kājām it kā zemi taustīdama, Karlīne aizgāja caur ļaudīm, kas klusi atkāpās no viņas soļiem.

Kā Grāvīšu ģimenē, tā arī Ragaišu ģimenē valdīja vislabākā saskaņa. Audzinātājiem arī pietika intelliģences, lai izaudzinātu savus bērnus par vērtīgiem cilvēkiem. Un tomēr abos gadījumos uzauga noziedznieki.

Ievērojamais vācu paidagōgs Keršensteiners saka: „Normas, ētiskie principi, kas nav mūsu dvēselē iededzināti, tiks tieši tad izdzēsti, kad tiem vajadzētu visgaišāk mirdzēt. Vienīgi tikai noteikti principi un noteikti uzskati ir vienīgās bruņas cīņā ar dažādiem kārdinājumiem. Tikumiskās cīņas miglainajos mākoņos gaiši jāmirdz ideāliem, kas kā zvaigznes virs galvām austrumzemes gudrajiem rādīja ceļu uz Pestītāja mājokli.“

Minētajos piemēros audzinātāji nebija pratuši savu bērnu dvēselēs iededzināt ētiskās normas, tādēļ tās izdzisa tieši tad, kad tām visgaišāk vajadzēja uzliesmot.

4. Ģimene, kur trūkst vienības un siltuma, kur valda skarbums. Individuālpēsihologs A. Adlers aizrāda, ka ģimenēs, kur trūkst siltuma, sirsnības, stipri tiek kāpināta bērnos mazvērtības izjūta. Šādās ģimenēs izaug vai nu pilnīgi nomākti, bailīgi cilvēki, kas arī vēlākajā dzīvē netic paši saviem spēkiem, vai arī

naidīgi un spītīgi cilvēki, kas pret saviem audzinātājiem un arī citiem nostājas cīņas stāvoklī.

Šāds piemērs ir A. Brigades stāsts „Purēņu ziedi“.

Bija kādi augsti svētki, varbūt Lieldienas. Mazais Kulgrēnu Dāvis bija aizsteidzies uz purvmalu. Purvmalā starp ciņiem, pāri brūnajam ūdenim ligojās zaļas treknas lapas. Dāvis tās saplūca pilnu sauju. Ar šīm zelta zvaigznītēm viņš skrēja pie mātes.

„Māt, māt! Re, kas man!“ viņš sajūsmā izsaucās.

Viņu sagrāba cieta roka, un sitieni bira. Sitieni un bargi vārdi, nežēlīgi vārdi.

Jā, tas tiesa, purenes plūcot, Dāvis bija līdz pat viducim notašķījis savas jaunās svētku drānas. Un par to viņš saņēma sitienus, dzirdēja bargus vārdus. No sitienu krusas vaļā pasprucis, viņš bija bēdzis. Projām no tēva mājām, mežā, purvā, cieši apņemdamies vairs nekad neatgriezties. Pēc tam viņš uzkāpa uz kūtsaugšas un piespiedās pie spāres. Divas cieši sažņaugtas pureņu zvaigznītes vēl viņam glabājās rokā.

Pēc tam sekoja ilga slimība. Sodīt viņu vairs nesodīja, bet mātes pamācības Dāvis neklausīja. Māte bija zaudējusi savu autoritāti. Pārestības no viņa cieta saime un kustoņi. Izlaidsts, nevaldāms puika — tāda viņam bija slava.

Māte ar dēlu viens pret otru nostājās kā divi cieti krami, kā divi ērkšķu krūmi. Tēvam audzināšanā nebija gandrīz nekādas nozīmes.

Vīsur, kur vien varēja, Dāvis spītēja mātei.

Skolā viņš varēja labi mācīties, bet, kad viņš nojauta, ka māte varētu ar to lepoties, viņš nogrima slinkumā.

Arī pēc tēva nāves Dāvis saspītējās un parādīja pavisam ko citu. Kas to būtu domājis, ka viņš prātis tā strādāt, tā nostāties pret gājējiem un tā vadīt saimniecību!

Pēc tam Dāvis apprecējās. Viņš bija naīda bērns un nepazina cilvēkus, tādēļ arī viņa izvēle bija vieglprātīga. Kuļgrēnu mājais pastāvīgi norisinājās ķildas starp vedekli un vīra māti. Mātei vajadzēja būt kā saulei un vienotājai, bet viņa bija arvien atjaunota naīda un greizsirdības cēlonis. Dēls savus pienākumus pret māti izpildīja korrekti, bet visus šos gadus nerunāja ar viņu gandrīz ne vārda.

Kādreiz tumšajā rudens dienā Kuļgrēnam gadījās nomaldīties, un nakts bija jāpavada Spolēs. Tur viss bij citādi. Kuļgrēns brīnījās, ka šais mājās cilvēki tik daudz skatās viens otram acīs. Vīrs, likās, pavadīja katru sievas vārdu ar gaŗu skatu. Zēni nevarēja beigt pajāt mazo māsiņu. Vectētiņš arvien atradās aci pret aci ar kādu no mazbērniem.

Šais mājās Kuļgrēns bija nokļuvjis kā pilnīgi nepazītā pasaulē, kā svētnīcā.

Bet viņa mājās dzīve ritēja tāpat kā agrāk. Tur cilvēki raudzījās viens otram acīs tikai dusmu brīžos.

Pie mātes liķa stāvot, Kuļgrēns mēģināja atcerēties, kur un kad postījāja inde bija iesūkusies viņa dzimtas garīgajās asinīs.

Viņš atcerējās Lieldienu rītu, kad viņš ar puŗenēm kā zelta zvaigznītēm bija skrējis pie savas mīļās mātes. Tad māte bija jauna, spēcīga, tumšiem

matiem, pelēkām acīm. Reiz taču arī šīs acis skatījās mīļi pretim bērnam, savam bērnam.

Dzīves gaitās sen bija aizmirsušies mātes si-tieni un lamu vārdi saulainajā Lieldienu rītā. Sma-gie bērniības pārdzīvojumi dziļi, dziļi iegrauzās jū-tīgajā bērna dvēselītē un palika tur visu mūžu. Zemapziņā šie pārdzīvojumi dzīvoja tālāk un no-teica vēlāko dēla izturēšanos pret māti.

b) Vesela un laba ģimene.

Dzīvē diezgan reti sastopamas ģimenes, kuras varam saukt par veselām un labām visideālākā no-zīmē. Ne katrreiz abi vecāki ir vienādi vērtīgi un labi audzinātāji. Cilvēku dzīves ceļi arvien ir lie-lākā vai mazākā mērā maldīgi. Tikai maldiem un ciešanām cauri ejot, mēs iegūstam skaidrāku dzīves izpratni un atziņas. Jau Kants aizrādīja, ka morāli-tātes ceļš ir Golgatas ceļš. Lai sevi izveidotu, mums jāizcīņa sīva cīņa ar visiem ļaunumiem sevī. Bet, ja kāda cilvēka dzīve savā nōslēgumā mūsos modina gaišus pārdzīvojumus, gaišas domas, droši varam teikt, ka šai dzīvei ir zināma pozitīva vērtība. Ja cilvēkā ir labā griba skaisti dzīvot, tad, kaut arī nemitīgi cīnoties, viņš daudz var sasniegt.

1. Vecāku mīlestība un saderība. Zigrīdas Undzētes romāns „Kristīne Lavrana meita“ ir darbs, kurā attēlotas cilvēku morāliskās cīņas un ciešanas, kur sāpes un prieks tik cieši sa-vijušies, ka tos grūti atšķirt.

Kristīne bija dzirdējusi, ka viņas vecāku kop-dzīvi visi cildina kā paraugu skaistai un cienīgai

laulības dzīvei vienībā, uzticībā un labā gribā. Bet viņa pati daudzreiz jūta, ka ir kaut kas, kas vecākus šķir, „nenoteikta ēna padarīja mājas dzīvi klusu, kaut gan vecāki sadzīvoja labi un mierīgi.“ Lavrans, viņas tēvs, bija apprecējis nevis to sievieti, ko viņš mīlēja, bet to, ko vecāki viņam bija nolēmuši. Ejot cauri dzīves straumēm, viņi bija mācījušies viens otru saprast, dziļi cienīt un arī mīlēt. Visā savā dzīvē Kristīne jūta, ka viņas bērnība, pat visa viņas dzīve ieslēgta īpatnā skaistumā — viņas vecāku plašajā, neizdibināmā dziļajā un stiprajā mīlestībā.

Stipra bija vecāku mīlestība pret bērniem, bet bija vēl kaut kas cits, kas viņas vecākos gadu no gada auga un kļuva arvien spēcīgāks — tā bija vīra un sievas mīlestība.

Kristīne atcerējās, ka vecāku mīlestība bērnībā nozīmēja viņai veselu pasauli, un ka viņas mīlestība likās maza, nespēcīga un nīcīga. Atceroties šos bērnības pārdzīvojumus, Kristīnei daudzreiz likās, it kā viņa stāvētu zem spēcīgas saules gaismas straumes, kas bērnībā arvien plūda pār viņu.

Pacietīgi un padevīgi Kristīnes vecāki staigāja savas ikdienas gaitas. Kautrīgi un klusi, kā tas raksturīgs ziemeļnieku dabai, viņi pārdzīvoja daudzus priekus un bēdas, nekad pat nerunādami par to. Tikai pirms nāves, uz slimības gultas gulot, Lavrana sirds durvis atdarījās, un viņš izteica sievietai to, ko gadiem ilgi bija slēpis. „Četrdesmit trīs gadus tu esi stāvējusi man pie sāniem baltās un nebaltās dienās. Cik labi bija, ka tu vienmēr biji pie manis. Kristīne bija mans gaišākais prieks. Bet tu, tu esi visu bērnu māte. Tagad man liekas, ka visgrūtāk būs

no tevis šķirties, kad reiz būs jāaiziet. Ačgārnī mums ritēja dzīve vienā ziņā, tomēr, man šķiet, mēs esam bijuši uzticīgi draugi.“ Svešums un tālums, kas kādreiz bija starp Lavranu un viņa sievu, bija zudis; starp viņiem vairs nebija nekādas ēnas. Kad māte ienāca istabā, Kristīnei likās, ka viņai seko slimnieka miers un prieks.

Tēva miršanas stundā māte nometās ceļos pie viņa gultas, bija bāla, klusa un mierīga.

Kristīne, kaut gan savus vecākus ļoti mīlēja, tomēr sagādāja viņiem daudz sāpju.

Lieģī maigajā vasaras naktī klostera dārzā Kristīne pirmo reiz satika Erlendu, savu nākamjo vīru. Likās, kāda neredzama vara iedēstīja viņas sirdī mīlestību, kas tur plauka arvien krāšņākos ziedos.

Tēvs aizrādīja Kristīnei, ka Erlends morāliski nav augsti vērtējams cilvēks, jo viņam jau ir divi bērni ar cita vīra sievu. „Šie grēki,“ tā teica Lavrans, „saēd cilti, un tā nekad vairs nespēj uzzelt.

Bet Kristīnei bija vieglāk lūgt Dievu, lai viņš sauc viņu priejām no šīs pasaules, ne šķirties no Erlenda.

Dziļas mīlas un irracionālu spēku vadīta, Kristīne apprecējās ar Erlendu.

Arī Erlends nevienu sievieti tā nemīl, kā Kristīni. Bet drīz pēc apprecēšanās rodas vilšanās, sākas nesaskaņas, un visa viņu turpmākā laulības dzīve ir nebeidzamu sāpju pilna.

Erlendam nebija viegli atrast pareizo ceļu dzīvē, viņam nebija viegli izzināt, kas pareizi un kas nepareizi, jo viņa raksturs jau bērnībā bija sabojāts. Kad viņš vēl bija mazs zēns, arvien bija tā, ka māte

Erlendu par to slavēja, par ko tēvs viņu pēla. Savam tēvam Erlends arvien bija bijis nepaklausīgs dēls.

Savās ciešanās Kristīne meklēja atbalstu reliģijā.

Priesteris Gunulfs viņu pamācīja: „Mana māsa, visa šīs zemes mīlestība ir tikai debess atspulgs netīrā ceļa peļķē. Tanī gremdējoties, tu pati kļūsti netīra. Bet, ja tu vienmēr apzināsies, ka tas ir tikai mūžīgās gaismas atspulgs, tad tu līksmosi par zeltīto vizmu un sargāsies to iznīcināt. Tas ir velna darbs, ja divi cilvēki saldā tīksmē sāk savu kopdzīvi un tad kā čūskas un odzes viens otram iecērt zobus.“ Priesteris Gunulfs māca Kristīnei, ka laulības dzīve ir nevis iegrimšana baudā, bet savos bērnos jānes dievišķā gaisma pasaulei. „Kristīn, neaizmirsti to lielo mīlestību, kas ir starp Dievu un cilvēku dvēseli.“

Kristīne kļuva septiņu bērnu māte, un ar katra bērna ierašanos pasaulē viņa arvien vairāk juta sevī lielās nesavtīgās mīlestības spēku.

Visa Kristīnes dzīve bija saistīta ar bērniem, viņa gandrīz citādi nemaz nebija redzama, kā vienmēr ar bērnu, kas iekēries viņas svārku krokās.

Kristīne ziedēja savā jaunībā un veselībā. Viņa bija jauna ziedoša sieva un māte. Arvien vēl viņas gaita bija tikpat cēla kā agrāk; viņa bija skaistākā māte savu skaisto dēlu vidū.

Katru savu bērnu viņa sagaidīja kā dārgu Dieva dāvanu. Mierīgi un pacietīgi ar paceltu galvu viņa nesa savas dzīves nastas; ar katru dēlu viņā auga atbildības izjūta un pienākuma apziņa — gādāt par dzimtas labklājību. Ar katru bērnu auga arī Kristīnes

spējas dziļāk saprast dzīvi, to totāli tvert un būt no-modā par katru savu bērnu. Arvien vairāk viņa sa-prata, cik daudz liktenis no viņas prasa, dāvinādams viņai septiņus dēlus. Katreiz, kad Kristīne domāja par saviem bērniem, prieks paātrināja viņas sirds pukstienus. Tie bija viņas bērni, šie nerātnie jau-nekļi, liesiem, stūrainiem ķermeņiem.

Erlends nebija viņai palīgs audzināšanā; viņš nekad nemēdza bērnus sarāt. Kad Kristīne žēlojās, visu viņš pārvērtā jokā.

Brižiem Kristīne bija gluži nospiesta un domāja, ka nevienai mātei Norveģijā nav piedzimuši tādi pa-laidņi kā viņai.

Un tomēr Kristīne nezaudēja cerības. Klusēdama viņa cīnījās, lai nodrošinātu savu bērnu laicīgo un garīgo labklājību, kaut gan reizēm viņu neatstāja bailes par savu dēlu nākotni.

Savāda bija Kristīnes un Erlenda laulības dzīve. Viņi viens otru dziļi un patiesi mīlēja, bet saprasties nevarēja.

Vecāku mīlestības aizsargāta, Kristīne bērnībā nebija pieradusi dzirdēt skarbus, nepārdomāti teiktus vārdus. Katra nesaprašanās ar vīru viņai neizsa-kāmi sāpēja, atstāja dziļas rētas viņas dvēselē, kas nesadzija. Kaut arī Kristīnei bija daudz fiziskā un garīgā spēka, vienai viņai tomēr bija grūti rūpēties par bērnu pulciņu, ja laulātais draugs ar savu spēku un mīlestību viņu neaizsargāja.

Bet Erlends citāds nevarēja būt. Arī viņš bija audzināšanas upuris. Nevīžīgi Erlends par savējiem gādāja, bet viņš nekad nevairījās atzīt un nožēlot sa-vus grēkus. Apzinādamies savas kļūdas un trūku-

mus, Erlends dziļi cieta. To saprata Kristīne un dēli. Šais ciešanās ģimenes locekļu sirdis atrada ceļu viena uz otru.

Mirstot Erlends teica saviem sešiem dzīvajiem dēliem: „Jā, mani dēli, neesmu par jums labi rūpējies. Jums man jāpiedod, ja jums šķiet, ka jūs to variet. Neaizmirstiet nekad, mani dēli, kā jūsu māte cīnījies visus šos gadus jūsu dēļ, kamēr bijām kopā. Naidis mūsu starpā radās vienīgi manas vainas dēļ, jo māte nevarēja piedot, ka es maz par jums gādāju.“

„Mēs nekad neaizmirsīsim,“ asarās ierunājās Gaute, „ka jūs bijāt visdrošsirdīgākais vīrs un izcils vadonis!“

„Mani dēli, neapbēdināt savu māti, viņa diezgan smagu nastu dzīvē nesusi,“ teica mirējs.

Kad Erlenda lūpas jau bija zilganbālas, bet jauneklīgais smaids vēl atmiirdzēja viņa sējā, viņš Kristīnei teica: „Noskūpstī mani, Kristīn! Mūsu starpā bija kaut kas vairāk par kristīgo ticību un laulību, lai mēs tik viegli varētu šķirties — šķirties vienkārši kā kristīgi laulāti draugi.“

Neskaitāmas reizes Kristīne vēl sauca sava vīra vārdu, bet viņš gulēja aizvērtām acīm, bāls zem sirmajiem matiem. Dziļās sāpes, kas pārņēma visus dēlus tēva miršanas brīdī, liecina, ka arī viņa dzīve nebija bez nozīmes, bez savas svētības.

Kristīne izmīsušām acīm vērās Erlenda sējā, kas balti vīzēja sveču gaismā. Viņa lūkojās savos dēlos un juta, ka mīlestība viņos pastāvīgi pieaug, kā austošā diena pāri kalnam. „Viņas nemierīgā sirds bija uztvērusi tās mīlestības atblāzmu, ko viņa bija

redzējusi atspoguļojamies tēva dvēselē dzidri un mierīgi, kā debess atspoguļojas lielajā ezerā.“

Kaut Kristīnes dzīve bija bezgalīgu grūtumu pilna, ar bērnu saistītais prieks bija nesalīdzināmi lielāks nekā visas rūpes un sāpes. Viņa domāja ne tikai par saviem dzīvajiem dēliem, bet arī par mirušiem. Un viņai likās, ka arī mirušie ir vienmēr ar viņu.

Nojauzdama nāves tuvošanos, Kristīne novilka no pirksta savu saderināšanās gredzenu, gredzenu no tīra zelta ar lieliem, smagiem dārgakmeņiem. Šis gredzens bija saistījis viņas un Erlenda dzīvi. Likās, tikai tagad viņa saprata šī gredzena īsto nozīmi. Asaras viņai aumalām sāka plūst pār vaigiem. Daudz sāpju un daudz grūtību bija šai dzīvē. Daudzas reizes viņa bija kurnējusi un sacēlusies pret šo dzīvi. Tomēr viņa to mīlēja. Tik ļoti mīlēja, ka nebija pat nevienas dienas, pat vissmagākās, ko viņa ar vieglu sirdi varētu atdot Dievam. Mūža vakarā no pat vissmagākām sāpēm Kristīne negribēja šķirties.

Kas bija Kristīnes Lavrana meitas dzīve? Tā bija bezgalīga, neaptverama mīlestība pret saviem bērniem un vīru. Tā bija mīlestība, kas kā dievišķa gaisma, pārkāpjot ģimenes robežas, izstaroja arī citos.

Šai mīlestībā Kristīne spīdēja kā saule un izraisīja jaunas sēklas augšanu.

2. Darbs un mīlestība ģimenē. Līdzīgus likteņus tēlo Sallija Salminiene romānā „Katrīna“. Autore neapšaubāmi pierāda, ka vislielākie spēki dzīvē ir darbs un mīlestība. Tās ir visstiprākās bru-

ņas, kas pasarga cilvēku vislielākās dzīves grūtībās.

Šinī romānā rakstniece brīnišķīgā kārtā parāda, cik liela nozīme tai cilvēku vienībai, ko mēs saucam par ģimeni. Gudrā, spēcīgā, ētiski skaidrā un stiprā Katrīna, ejot cauri vissmagākiem pārbaudījumiem, nesalūst, nezaudē sevi, bet paceļas kā monumentāls tēls, kas visapkārt izstaro gaismu. Lielas dabiskās intelligences vadīta, viņa modina lielus ētiskus spēkus savos bērnos un arī vīrā. Šaurajos dzīves apstākļos un nemitīgajā darbā viņa mācījās saprast, ka arī visgrūtākajā bēdu zemē aug brīnišķīgi skaistas puķes un uz kailajām klintīm var augt ābeles. Ejot cauri dzīves grūtībām, viņa bija mācījies saprast augstāku dzīves jēgu un saturu. Visa viņas būtība bija saaugusi ar to mazo pussagruvušo būdiņu, no kuŗas sākumā ar riebumu novēršas. Nabadzīgā, šaurā telpa bija debesu mūzikas pilna, kuŗā viņa nebeidza klausīties. Šai telpā garīgi izauga viņas vīrs. Kaut viņš pats guļ zem smiltīm, bet viņa tēls daudz lielāks, daudz gaišāks dzīvo Katrīnas apziņā.

Arī visi viņas bērni, dzīvie un mirušie, ir ar viņu. Katrīna tagad zina, ka mīlestība ir mūžīga, jo tā rada dzīvību, un dzīvībai nav gala. Šāda dzīve cilvēku tuvina mūžībai, atveras lielie mūžības skati un tāluma perspektīves.

Cilvēka audzināšanā nav nozīmes labi domātām pamācībām un aizrādījumiem, ja tie nav saistīti ar skaistu dzīvi. Cilvēku audzina ētiskais dzīves veids un audzinātāja personība. Kur ģimenē valda dziļa

cilvēcība, pienākuma apziņa un mīlestība, tur bērna topošā dvēselīte, kā svaigu rīta gaisu, uzsūc sevī šīs vērtības.

Par audzinātāja personības nozīmi audzināšanā R. Kabišs izsakās šādi: „Tagad es zinu, ka ar mana tēva nelokāmo goda prātu un manas mātes pašreizējību manā dzīvē ienāca Dievs un mani uzvarēja... Kāpēc gan godīgumu un bezviltīgu patiesības mīlestību es vēlākā dzīvē arvien izjutu kā kaut ko dievišķu, kas ir ārpus katras kritikas? Vai gan tāpēc, ka mans tēvs to pastāvīgi sludināja, ar vārdiem iepotēja? Es to neatceros. Tas, ko viņš man vārdiem atgādināja un mācīja, man pagājis garām. Tā mācība, ko ne mūžam neaizmirsīšu, bija viņa dzīve...

Un mātes klusā, sevis aizliedzēja mīlestība... Kāpēc tā man tik neizteicami svēta? Vecāku godīgums, patiesīgums, mīlestība bija kaut kas dievišķs... No vecāku dzīves Dieva balss runāja ar mani.“

3. Liela personība audzina. R. Tagores romāns „Gora“ ir spilgts piemērs, kā audzina liela personība.

Tagore tēlo dažādu kastu pretešības un cīņas. Šinīs cīņās tikai Parešs Babu un Goras māte saglabājuši pareizus dzīves uzskatus.

Pareša Babu rāmā seja izstaroja patiesības cēlumu. Viņš mīlēja mieru un nemīlēja daudz spriedelēt ne par sevi, ne citiem. Savu dzīvi viņš bija pavadījis mierīgi, netikodams nekāda izcila stāvokļa.

Sučarītai visos grūtajos brīžos vienīgais atbalsts bija Parešs Babu. Viša viņa dzīve, viņa tuvums Sučarītu nomierināja un lika izjust tēvišķo gādību. Kad

rudens vakaros Parešs Babu mazajā istabiņā lūdza Dievu, un rietošās saules stari pa valējām durvīm kri-
ta uz viņa sniegbaltajiem matiem, Sučarita klusi ie-
radās un nosēdās viņam blakus. Viņas izmociātā, ne-
miērpilnā sirds atrada mierinājumu Pareša Babu
klusu pārdomu dziļumos. Pareša Babu svētība, kas
izplūda no viņa sirds dziļumiem, klusi apstaroja
viņa mēmo skolnieci.

Parešs Babu visā savā dzīvē tiecās saskaņoties
ar visaugstāko, un viņa domas arvien vērsās uz to,
kas bija labs un patiens; pasaulīgām lietām, pēc viņa
atziņas, nebija daudz nozīmes.

Lai izjustu Pareša Babu dziļo dvēseles mieru,
Sučarita, dažādi aizbildinādamās, vienmēr mēdza ie-
rasties pie viņa un noliekt savu galvu pie tēva kājām.

Pareša Babu svētīgo ietekmi jūta ne tikai viņa
ģimenes locekļi, viņa tuvākie cilvēki, bet visi, kas
viņu saprata.

Tikpat liela ētiska personība ir arī Anandamoiji,
Goras māte. Viņas sejas panti bija glezni, it kā kāda
meistara rokas rūpīgi veidoti. Viņas sejai vienmēr
piemita skaidra un asa saprāta izteiksme. Ananda-
moiji darīja visus mājas darbus — šuva, lāpīja, maz-
gāja un tomēr arvien izrādīja patiesu interesi par sa-
viem ģimenes locekļiem, arī par kaimiņu ģimenēm;
nekad viņa nelikās pārāk aizņemta darbiem, ja kā-
dam viņas palīdzība bija vajadzīga.

Anandamoiji ir tā, kas straujo, aizrautīgo Goru
garīgi izaudzinā.

„Kad es tevi pirmo reiz savās rokās saņēmu, es
sacīju ardievās visām parašām. Kad tu spied mazu
bērniņu pie savas krūts, tikai tad tu skaidri jūti, ka

neviens šai pasaulē nepiedzimst kā kādas kastas locēklis. Paliēc tikai tu manās rokās kā manas mājas gaišums, tā es lūdzošs, un es pieņemšu ūdeni no kuŗa katra rokas šai pasaulē," saka Anandomoiji.

Kad Gora ir neiecietīgs pret citu uzskatiem, Anandomoiji viņu pamāca: „Dievs ir radījis daudz un dažādus cilvēkus, bet viņš nekad nav gribējis, lai viņi ietu vienu un to pašu ceļu; nekāš labs nevar būt, ja tu otram uzspiedīsi savu domāšanas veidu.“

Ar lielu interesi Anandomoiji seko katrai Goras darbībai, pat katraj viņa domai. Un straujais, neiecietīgais Gora izaug garīgi un atzīst, ka cilvēka vērtība nav atkarīga no tā, vai viņš ir kristīgais vai musulmānis. Šī jaunā atziņa pārveido visu Goras dzīvi, un viņš lielā sajūsmā izsaucās: „Šodien es patiesi esmu kļuvis indietis! Šodien ikviena kasta Indijā ir arī mana kasta, un visu dievišķā maize ir arī mana maize! Vakarnakt es lūdzu Dievu, lai šodien es varētu sākt jaunu dzīvi. Šodien es esmu tik šķīsts, ka vairs nebaidos aptraipīties pat viszemākās kastas mājā.“

Kad vakarā Gora pārnāca mājās, viņš steidzās savas mātes istabā, noskūpstīja viņu un teica: „Māt, tu esi mana māte! Tā māte, kuŗu meklējot es klīdu apkārt, bet kas visu laiku sēdējusi mājā, mana pašā istabā. Tev nav nekādas kastas, tu nekā nešķiro, neviena neienīsti. Vienīgi tu esi mūsu labklājības iemiejums!“

Personības lielo nozīmi audzināšanā uzsver arī G o e t e savā autobiografiskajā darbā „Dichtung und Wahrheit“. Tēvs pēc dabas bija nopietns un stingrs, ļoti mīlēja kārtību, viņam piemita arī mākslinieciskās

un zinātniskās tieksmes. Māte zināmā mērā bija pretstats tēvam. Viņa bija pacietīga, vienmēr jautra, ar dzīvu fantaziju un dziļu skaistuma izjūtu. Tēvs Goetem bija stingrs skolotājs, māte modināja viņā mākslinieciskās tieksmes.

4. Labi audzinātāji un saskaņa. Latviešu literātūrā daudzos skaistos piemēros tēloti labi audzinātāji un ģimenes saskaņa.

Poruka Kukažiņa ir īsta tautas dziesmu baltā māmuliņa. Viņas labvēlība, sirsnība un mīlestība izstaro ne tikai viņas ģimenē, bet visā apkārtnē. Pat visā tālā apkaimē viņu pazīst, kam vien kāds sakars ar sirsnību un labvēlību.

Kukažiņai divas mīlas meitas — Grietiņa un Jūliņa. Abas viņas nodibinājušas patstāvīgu dzīvi, abām klājas labi, bet māte nevar beigt par viņām rūpēties. Pastāvīgi viņa mēro ceļa gabalu starp Tīlta krogu un Silmačiem. Ilgāk kā divas nedēļas pie vienas meitas Kukažiņa nevar nodzīvot, jo sirdi māt nemiers, gribas zināt, kā otrai meitai klājas, vai nav nevesela.

Ejot Kukažiņa domā raibas domas, mīļiem skatiem svētī druvas un laukus, lai viss labi izdotos. Kad viņa iet pa lielceļu, arājs aptur zirgu vagā, plāvējs apstājas, un visi raugās, kā Kukažiņa aiziet.

Kā senlatviešu ģimenē, māmiņai ienākot, viss istabā kļuva gaišs, tā Kukažiņai līdzī iet it kā kāds labs gars, kas visiem labu vēl — druviem, kustoņiem un cilvēkiem.

Nopietns, apzinīgs un krietns savā darbā ir kalējs Indriķis Saulieša stāstā „Kalējs Indriķis“. Nopietnos darba tikumus viņam bija mācījis mūžībā aizgājušais tēvs, bet mātes mīlestība bija dienu

un nakti par viņu nomodā. Ilgajos gados māte bija mācījusies lasīt dēla sejā kā grāmatā, saprata viņu arī bez vārdiem. Indriķis, negribēdams māti sāpināt, maz stāstīja par savām bēdām, bet apslēpt viņš tās nevarēja. Cik priecīga bija māte, kad Indriķis atkal kļuva jautrāks. Tad pat likās, ka aizgājušā mūža gadi viņai atdoti atpakaļ.

Nopietnībā, saskaņā, darba tikumos un mīlestībā no pat bērnības gadiem auga kalējs Indriķis un sasniedza tādu ētisku skaidrību, kuŗas priekšā jānosarkst studentam Valdim.

Neizteicams ir mātes prieks Saulieša stāstā „Purvā“, kad dēls viņai paziņo, ka viņš tiesā liecināšot tikai patiesību. Dēls pats jutās tik labi, it kā atjaunots, ka viņam pieticis morāliskā spēka uzvarēt sevī jauno, atteikties no Siļa kārdinājumiem. Lai paliek Siļa trekni meža līči, tie viņam nāv vajadzīgi.

Māte sākmā nesaprata, ko dēls saka, bet tad apķērās dēlam ap kaklu un sāka raudāt: „Es jau domāju, ka tu citādi nedarīsi... Bet es gan raudāju, dēls, daudz raudāju.“

Dēls un māte, abi jūta, ka noticis kaut kas liels: uzvarējis sirdsapziņas balss, kuŗas priekšā nenozīmīgi un niecīgi šķiet visi laicīgas dzīves labumi.

Kad dēls iemīga, māte paņēma adikli un nosēdās pie galda. Viņa nevarēja gulēt. Strādādama viņa brīžiem pameta mīlestības pilnas acis uz gultu, kur gulēja viņas dēls. Viņa tagad zināja, ka stipri dēla tie dīgli, kuŗus dienām un naktīm kopusi viņas mīlestība.

Cik stipri cilvēkā tie tikumi, kas iesakņojušies

viņa dvēselē jau bērnībā, to redzam Annas Brigades romānā „Kvēlošā lokā“.

Noteikts un stingrs audzinātājs bija Mārcis Bujāns. Viņa dēlam arvien bija jāpadodas tēva gribai un vadībai, kamēr viņš pats būs spējīgs patstāvīgi spriest un patstāvīgi darboties.

Pilsētā Arvis iepazīnās ar uzskatu dažādību. Bet nekā viņš neuzņēma sevī, ko nebija pārkausējis savā atziņu kalvē par tīru zeltu.

Kaŗa gaitās un revolūcijas laikā Arvis iepazīnās ar dzīvi. Viņš redzēja, ka viņa biedri, domādami ka rīt, varbūt, būs jāmirst, ņēma no dzīves visu, ko tā spēja dot. Lielākais vairums kaŗa biedru uzdzīvoja, pazemoja sievietes, nejuzdami paŗ vismazākā sirdsapziņas pārmetuma.

Arvis Bujāns nebija pārvērties. Viņš bija tāds pat, kāds viņš azbrauca no tēva mājām agrajā pavasara rītā, sākot bēgļu gaitas. Kaut jāmirst šodien vai rīt, bet labāk mirt ar tīru, skaidru apziņu, nekā aptraipīt savu dvēseli.

Seklā, epizodiskā kaŗa laikā mīla Arvi nesaistīja. Kā dārgumu viņš sevī slēpa un sargāja, dziļi dvēselē ieraktu, pirmās mīlestības svētumu.

Kaut viņam piedāvāja baudu kausu, Arvis to varēja satvert un izdzert līdz dibenam, bet viņš to vienmēr noraidīja. Neaizkartā bija viņa dvēsele kā skaidrā, dzidrā debess; satiksmē ar viņu katram bija patīkami atspirdzināties.

Vaidas tēls neizzuda no Arvja apziņas no tā mirkļa, kad viņš šo meiteni satika Zemgales birzē agrajā pavasara rītā.

Šis gaišais tēls šad tad pamirdzēja un atkal iz-

dzisa, bet dziļi dvēselē bij kaut kāda nojauta, ka tas skaistums, kas viņā modies, ir mūžīgs.

Aplusa kara troksnis. It kā augstākas varas vadīti, Arvis ar Vaidu atkal satikās.

Viņi bija laimīgi, ka viens otram spēja atdot nedalītu un neaptraipītu savu garīgo skaistumu.

Kara gaitās šurpu turpu mētāts, Arvis bija garīgi izaudzis. Visi acumirkļīgie savilņojumi bija apklusuši, un izkristalizējusies dvēseles īstā būtība.

Arvis atgriezās savās tēva mājās, taīs mājās, no kurām viņš reiz bija aizgājis, teikdams tēvam, ka mājas viņam nevajag, ka viņš nekad tur nesaimniekos.

Tagad Arvis ar visu savu būti juta, cik mīlas viņam tēva mājas un skaistās, neaizmirstamās bērnības dienas.

Kopā ar Vaidu — savu mūža draugu, Arvis atgriežas Bujāņos, lai dzīvotu nevien savai laimei, bet arī savai tēvzemei.

„Izpostīta un samīta ir mūsu tēvu zeme. Kas to cels godā, ja ne mēs? Var jau aiziet no tautas, var atnest tai ar roku, — ir cilvēki, kas to dara. Bet, kas pats sevī izjutis to spēku, kas nāk it kā no kādiem noslēpumainiem dziļumiem, no kādas tālas pagātnes, tas to nevar darīt,“ saka Arvis Vaidai.

Ja tik skaidriem cilvēkiem dzejniece uztic savas tautas nākotnes veidošanu, par panākumiem nav jāšaubās.

Latviešu literātūrā visskaistākais audzinātāja tēls ir Annas Brigaderes tēvs — „saulainais savrūp gājējs“,

kas atteicās no mājām sava brāļa labā, kas dzīvoja nevis tā, kā brāļi vēlas, bet kā pats grib.

Brāļi gribēja, lai viņš apprec bagātu sievu, bet Anneles tēvs atzina, ka labāk dzīvot ar mīlamu sievu nabadzībā, nekā ar nemīlamu lielā bagātībā.

Dzīves rūpju nospiestajai mātei par Anneles topošo dvēseli nav tik lielas varas kā tēvam.

Lasot dzejnieces autobiografiju, nevaram beigt apbrīnot šo vienkāršo kalpa cilvēku, kas savā būtībā tik harmonisks, tādā radošā priekā un apskaidrotībā prata nostaiģāt savas dzīves gaitas. Liekas, Anneles tēvā sakopotas visas latviešu tēva vērtības un garīgais skaistums. Tēva gaišais tēls jau pašā dzīves sākumā dzejnieci saista daudz vairāk kā citi cilvēki.

Jurģu dienā mazā Annele, „savīkstīta kā pauna“ viena sēž tukšajā istabā, un asaras viņai spiežas acīs. Ildzirdusi tēva balsi, viņa zina, ka nu būs atkal labi.

Braucot no kalna lejā, Annelei aizraujas elpa: lejā ir tādi dziļumi, kādus viņa vēl nav redzējusi. Bet viņa nebaidās, jo zirgu vada viņas tēvs — Anneles stiprā pils.

Annele aug, gadu no gada vēro savu vecāku dzīvi un darbus; arvien tuvāks un mīļāks kļūst viņai tēvs.

Cik noteikts viņš un saprātīgs visās lietās! Kad citi vīri šaudās kā vēji, kā skals ātri aizdegas un atkal nodziest, tēvs vienmēr mierīgi nosaka: „Visam ir savs laiks. Vai pumpurs uzziēdēs, ja to priekšlaikā ar varu uzplēsīs?“

Kad tēvs strādā, Annele stundām ilgi var skatīties viņa sejā, un nekad viņai neapnīk skatīties.

Cik skaista tad tēva seja! Annelei liekas, ka domas viņam kā putni zeltītiem spārniem lido augstu, augstu pa svētajām vietām.

Nekad nevar redzēt, ka tēvs darba dēļ būtu nikns vai saudzis. Nekad viņš nejūtas piekūsis, kaut gan strādā no agra rīta līdz vēlam vakaram. Cik veikli strādājot kustas viņa kājas un rokas, kā mirdz viņa acis, un mutē tāda smaidīga un laba, it kā gribētu teikt Annelei kādu mīļu vārdu.

Brīnišķi, neaizmirstami ir tie mirkli, kad tēvs paņem Anneli sev klēpī, noglāsta ar savu cieto, sastrādāto roku, lielām, skaidrām acīm raugās meitenē un viņu noskūpst.

Tēvs vienmēr mīlēja atklātību, skaidrību, necieta pārestību, melus un nekad ne uz vienu cilvēku neturēja ļaunu prātu.

Ar kādu aizrautību viņš dažreiz strādāja. Kā viņš priecājās, ka neauglīgos laukus varēja pārvērst auglīgajos, ka tur sāka augt āboliņš, un līgoja zeltītas kviešu druvas.

Anneles tēvam darbs nebija smags pienākums. Viņš neiegrima darbā kā slīcējs ūdenī, bet vienmēr bija radīšanas prieka pārņemts.

„Avotos viss gāja pa vecam, un tas man apnīka. Bet te, vai katru dienu jauns darbs, pie kuŗa tu vari likt savu spēku un padomu. Kas par to, ja manis celtajās ēkās es pats nedzīvošu! Vai es vien esmu cilvēks? Nedzīvošu es, dzīvos cits, tāpat kā es esmu dzīvojis citu celtajās mājās. Cilvēkam par cilvēku jāgādā.“

Vērojot tēvu darbā, Annele redzēja, ka neviens tā nestrādāja kā viņš; neviens darbā nerada tik bez-

galīgu prieku kā tēvs. Viņai pat likās, ka viss, ko atmatā redz, viss izaudzis no tēva rokas. Tēvs strādāja nevien ar rokām, bet arī ar domām un sirdi.

Visās dzīves gaitās tēvam gāja līdz kaut kāds skaistums, kas nepiemita nevienam cilvēkam.

Viens notikums pēc otra dziļi iespiedās dzejnieces dvēselē un veidoja viņas garīgo būtību.

„Nelauz bērziņu, neaiztiēc nevienu dzīvu radi-biņu: tie visi Dieva bērni, viņiem visiem sāp tāpat kā tēv.“ — Šos vārdus dzejniece vienmēr dziirdēja savā dvēselē tikpat dzīvi, kā tai skaistajā maija rītā, kad tēvs viņu pamācīja.

Un šai gaismai tomēr vajadzēja izdzist, pēkšņi, negaidīti gaišajā, saulainajā vasaras rītā. Saule staru vainagā cēlās augšā no zemes. Sārtas gaismas līdz griestiem pilna bija visa istaba. Visas sejas bija lēcošas saules gaismas apspīdētas. Bet tēva seja bija neizsakāmi pārvērtusies. Kad viss logs bija sārtas uzlēcošās saules pilns, tēvam bija jāguļas tumšajā nāves gultā.

Vai tās nebija šausmīgas sāpes? Vai pēc tam visam nevajadzēja dzīvē pārvērsties? . . .

Annele juta, ka pāri tumšajiem bēdu ūdeņiem plūda spēcīga gaismas straume.

Pats Dievs nolaidās pie bēdās salauztiem piederīgiem un mācīja viņus saprast, ka tētiņš nav miris. Annele juta, ka arī sāpēs ir kaut kas liels. Vis-smagāko sāpju brīdī tētiņš parādījās visbrīnišķākā gaismā, un Annele juta, ka ir kāda cita pasaule, kurai tagad pieder tētiņš, un šīs pasaules gaisma staro ikdienas cilvēku sirdīs.

Anneles tēva nāve ir ģeniāls cilvēka miršanas

attēlojums. Nāves un iznīcības mēs nejūtam, ir tikai mirējs cilvēks, kuŗa gars atraisās no materijas. Jo spēcīga personība, jo spilgtāks gaismas izstarojums, jo dziļākus reliģiskus pārdzīvojumus šie notikumi mūsos modina.

Viss skaistums, garīgais spēks un dziļais ētoss, kas ikdienas izstaroja no Anneles tēva, iespiedās jūtīgajā dvēselē kā mīkstajos vaskos, ieauga dvēseles audos, un nekādi likteņa sītiēni tos nespēja iznīcināt.

Raugoties Barontēva apskaidrotajā sejā, mēs jūtam, cik daudz pateicības esam viņam parādā. Lasot tautu dainu biezos sējumus, mūsu apziņā pamirdz viņa mātes tēls, kas, tēvam nomirstot, viena nesa grūto dzīves nastu, audzinādama lielo bērnu pulciņu. Mēs redzam viņu ar smagu nastu padusē, mērojam tālo ceļu uz skolu, lai aiznestu dēlam pārtiku.

Lielu uzmanību ģimenes problēmai veltījis arī Romēns Rolāns. Viņa darbos visskaistākais tēls ir Antuaneta romānā „Žans Kristofs“.

Mātei nomirstot, Antuaneta ar Olivjē paliek kā divi trausli ziedi bangojošajā dzīves jūrā. Sākas vissīvākā cīņa ar dzīvi. Antuanetas lielā gādība, pašai dziedzīgās rūpes par brāli ir apbrīnojamas. Viņa spēj uzņemties vislielākās grūtības, lai glābtu brāļa dzīvību, lai izglītotu viņu.

Antuanetas dvēsele ir kā mirdzošs pavasara rīts, pilna labvēlības, draudzības un bezgalīgas mīlestības. Viņas pašai dziedzība ir tik liela, ka tā iet

pāri viņas trauslajiem spēkiem, un dzīves bargajā cīņā nelaikā izdziest viņas dzīvība.

Romēns Rolāns augstu vērtē vecāku mīlestību it sevišķi mātes mīlestību. Mātes mīlestība var izdaļot cilvēka dvēseli, bet tā nespēj vēl visu dot. Topošajā cilvēkā vajag izraisīt visas potences, pavērt plašākus gara apvāršņus. To spēj dot tikai ģimene, kur bērnu audzināšanā piedalās arī tēvs. Tikai harmoniskā ģimenē var izaugt harmonisks un pilnvērtīgs cilvēks.

Šo domu patiesīgumu apstiprina arī romāns „Apburtā dvēsele“.

4. Ģimenes svētums.

Mainīgajā dzīves plūsmā, kur viss pastāvīgi mainās, rodas un zūd, kā vienīgā stiprā klints ir vecāku mīlestība, kas cilvēku pavada visā dzīvē. Arī tad, ja vecāki jau miruši, mēs vienmēr jūtam viņu tuvumu, viņu svētību un mīlestības siltumu. Jūtēkliskās dabas saitēm irstot, jo ciešāk mūs saista ar mirušajiem garīgās saites. Kaut zudis mīļais cilvēks, pati mīlestība paliek, jo tā ir nemirstīga.

„Kurp eju, ko vien daru,
Man pastāvīgi šķiet:
Ar klusu palmas zaru
Mans tēvs man blakus iet.“

saka Frīcis Bārda, vienmēr juzdams savā dzīvē mirušā tēva svētību.

Imanuels Kants šaka: „Ir divas lietas, kas pilda cilvēka sirdi un garu ar godbijību un apbrīnošanu, kas arvien no jauna pieaug, jo biežāk un pamatīgāk mēs tanīs iedziļināmies: zvaigžņotā debess pār mani un morāliskais likums manī.“ Zvaigžņotās debesis, pēc Kanta domām, liek mums just, cik niecīgas un mazas ir mūsu spējas, kādi mazi putekliši, kas ātri zūd, mēs esam bezgalīgajā visumā.

Morāliskais likums atklāj cilvēka neredzamās būtības, cilvēka personības uzdevumus, kas sniedzas bezgalībā. Bet morāliskais likums var realizēties tikai cilvēkā. Tā tad cilvēka personība, tāpat kā zvaigžņotās debesis, modina mūsos godbijību un cieņu.

Visā dabā cilvēks ir augstākā un skaistākā parādība. Visdziļākos pārdzīvojumus mūsos modina liela garīguma apstarotas, ētiskas personības, kas vienmēr nomodā par cilvēces sirdsapziņu. Gaisma, kas izstaro no ētiskas personības, reizē modina arī cildena skaistuma pārdzīvojumus. Saprātīga cilvēka darbība, garīgo spēju saskaņa, vienkāršība un augsta intelliģence mūs saista un garīgi audzina. Liela personība var izaugt tikai tur, kur visas cilvēka spējas un garīgās potences var harmoniski attīstīties.

Šāda iespēja rodas tikai ģimenē. Ģimenes dzīve nav laimes osta, kurā iebrauc divi ceļotāji: tai ir grūts un svēts uzdevums, kas prasa visu cilvēku. Ģimenes dzīvē cilvēkam jāmacās atsacīties un ziedoties citu labā. Bet atsakoties un ziedojošies, viņš arī daudz iegūst.

Lielas var būt ciešanas, ja mūsu dzīve saistās jau ar citu cilvēku dzīvi un likteņiem. Bet šais ciešanās veidojas lielas vērtības, rodas skaistums, ko nekur citur dzīvē nerodam.

Cilvēks, kam bijusi skaista bērniņa, mīļi, labi vecāki, nekādās dzīves grūtībās neaizies bojā. Tas, kas svaigajās bērna dvēselītēs zelta burtiem ierakstīts, tas mirdzēs tur vienmēr.

Krievu dzejnieks Puškīns, pēc desmit gadiem atgriežoties dzimtenē, ar skumjām raugās, kā viss tur mainījies. Bet, kad viņš ierauga, ka pie triju vecu priekšu kājām aug jauna, svaiga bērze, dzejnieks lielā sajūsmā izsaucas: „Esi sveicināta, tu jaunā, nezīnāmā cilts!“ Kaut arī dzejnieks neredzēs šīs bērzes krāšņo plaukumu, gaišās nākotnes domas tomēr pilda viņa dvēseli.

Savā lielajā vientulībā, sarūgtināts par dzīves nepilnībām, Rainis saka:

Mani vistuvākie draugi
Ir nākotnes vistālākie augi,
Vēl nedzimušie dzimumi.

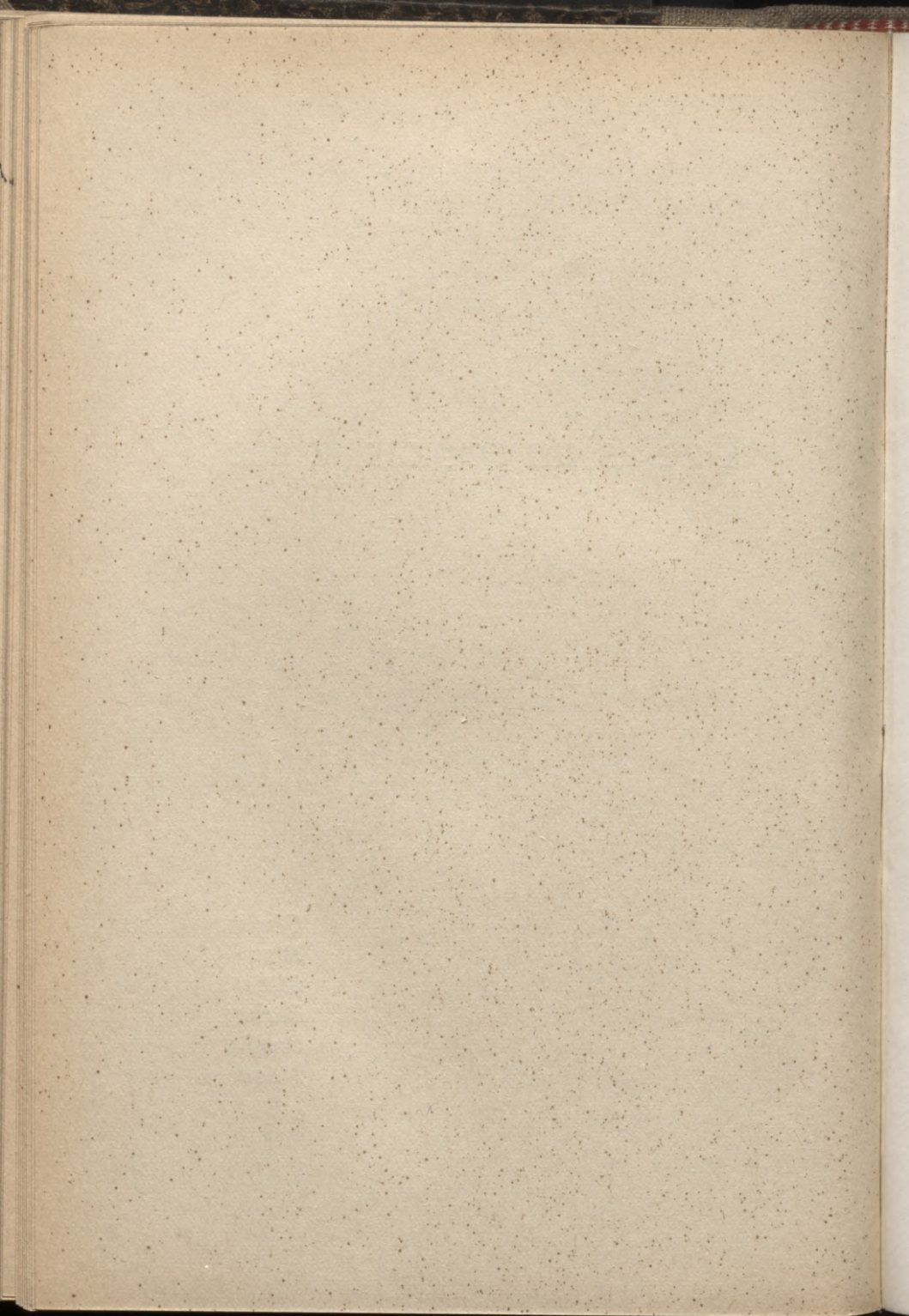
Mūsu bērni ir mūsu nākotne. Gaiša un skaista būs nākotne vienīgi tad, ja stiprs būs visdrošākais dzīves pamats — ģimene.

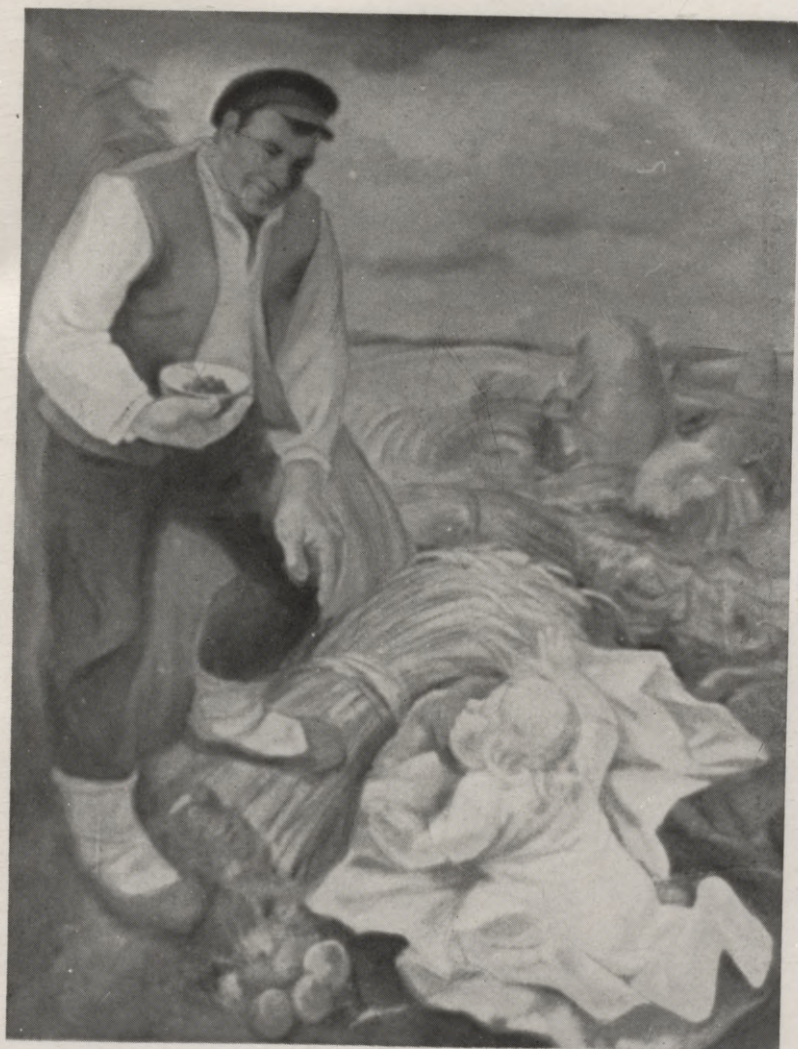
Klusajos pārdomu brīžos, kad mēs aizmirstam skaļos dzīves notikumus, lielos varoņus, viņu slavu un godu, mūsu apziņas gaismā ierodas divi salīkuši stāvi, kas gaišajām, mirdzošajām acīm raugās mūsos, kuŗu sudrabbaltās galvas vainago staru vainags.

Starp daudzajiem skaistajiem vārdiem, visskaistākie vārdi — tēvs un māte.

Dzejas un prōzas izlase

*Ģimene
Tēvs
Māte
Bērns
Brālis
Māsa*

J. Straziņš

Tēvs ar bērnu

Anna

1850

1851

1852

1853

Ģimene

Tautas dziesmas.

Ai, bērniņi, ai, bērniņi,
Klausāt tēvu, māmuliņu!
Mūžam saule debesīs,
Ne mūžam tēvs, māmuliņa.

*

Tēva tēva laipas mestas,
Bērnu bērni laipojās:
Tie bērniņi laipojās,
Kas klaus' tēva, māmuliņas.

*

Kas gulbīti baltu taisa,
Ka ne jūras ūdentīņš?
Kas bērniņus lietā lika
Ka ne tēvs, māmuliņa?

*

Ko kliežiet gulbēniņi,
Gan ir dziļi ezeriņi;
Kā raudiet jūs, bērniņi,
Dzīvs ir tēvs, māmuliņa.

Anna Brīgadere

Tēvs un māte.

Zils, zils maija svētdienas rīts! Tēvs ar māti
ies uz Kaltiņiem un ņems arī Anneli līdz. Annele
aiz prieka iet palēkdamās. Uz Kaltiņiem! Lai gan
ir vēl tikai pāra nedēļas, ka viņa no turienes aiz-

brauca Avotos, viņai liekas, ka Kaltīņi ir jau tālu, tālu.

„Nenoskrienies nu tik daudz un nenokausējies veltīgi! Ceļš garš. Pēc būs tēvam vēl tevis jāstiepj,“ māte brīdina, kad Annele pa ceļmalām lēkā vienā lēkāšanā, te pie kaķpēdas, te pie bezdelīgactiņas, te pie gailupieša.

Ceļš Anneli nokausēs? Kā tas var būt! Lai ceļš arī būtu simts jūdžu garš, viņa to noskries vienā skriešanā. Kā viņa var piekust, kad darba pilnas rokas! Ne tikai ceļš vien ejams, arī visādas darīšanas jāveic ceļā.

Daudz puķu pušķīšu Annele jau saplūkusi un noguldījusi ceļmalas grāvī: lai gaida, kad nāks atpakaļ. Tad viņa šē ierīkos pļavas, šē vieta laba. Un pie pļavām būs mežs. Bet mežu uztaisīs tūlīt. Un Annele vaiga sviedros pūlas ap mazu, jaunu bērziņu, laužidama lokanos zarus un nevarēdama tos nolauzt.

Tēvs norādams paliek stāvot:

„Vai, bērniņ, ko tu nu dari! Tu saplūc tik daudz puķīšu un novītušas tās nomet. Nu tu vēl bērziņam nedod miera. Vai bērziņš tik ātri var izaugt, kā tu viņu nolauzīsi? Kā viņš stāvēs starp citiem aplauzītiem zariem, kā kroplītis bez rokām? Padomā, ka bērziņš ir Dieva bērns, tāpat kā tu, dzīva radibiņa, kurai tāpat sāp kā tev.“

Annele nobīstas. Pietvīkušajām vaininieces acīm viņa skatās tēvā. „Bērziņam sāp? Puķītēm sāp? Tāpat kā tev?“ — viņa brīnās.

„Nu ja!“ tēvs nopietni turpina. „Nelauzi vis.

Nekad pa jokam nenieko kociņus. Lai viņi aug, lai priecājas Dieva saulītē.“

Labu laiku Annele iet domīga. Tur sauc spilgta puķe, tur sulīgi zaļš zars, bet viņa sevi brīdina: „Dieva radībiņa. Tāds pat Dieva bērns kā tu. Sāp. Nelauz vis.“

Bet ko nu darīs? Tēvs ar māti soļo tik gausi, gausi. Annele aizskrien lielu gabalu uz priekšu, tad atkal atpakaļ, bet viņi kā runā tā runā. Ko tik daudz varētu runāt!

Nu viņi pavisam nogriežas no ceļa. Saulainā laukumīnā pie skaista, kupla bērza viņi nosēžas zālē. Tēvs nometis cepuri, mātei nokritis lakatiņš. Tā viņi sēž, mugurām pie bērza.

Annele arī nokrīt zālē. Klusa, klusa. Labi te. Domās, ka šepat būs tie Kaltiņi, dzīvos te visu dienu.

Kāpēc neviens vairs nerunā? — viņa brīnās.

Annele vēro vecākus. Māte kaut kur skatās. Kad Annele liek savām acīm skriet viņas skatiem līdz, tas aizņo tālu, augstu zilajās dziļajās debesīs.

Tad viņas acis atkal meklē tēvu un māti. Ai, kā patīk viņos skatīties! Lai katram bērnam ir tāds tēvs un māte! Un pavisam, pavisam citādi viņi ir nekā vakar un aizvakar. Tēvam ir tādas acis kā debesis, un mātei tādi vaigi un mute... Nu kādi tad?.. Annele nevar atrast tādu puķu, kas būtu tādas kā māte, ar kuŗām varētu viņu salīdzināt. Tāpat gribas uz abiem skatīties kā uz puķēm, uz bērziem un zilajām debesīm. Bet kāpēc tas tā? Kāpēc šodien tā, kā vēl nekad nav bijis? Annele domā un — izdomā. Tas tāpēc, ka šodien

ir svētdiena. Mežs, puķes, zilā debess ir svētdiena, tēvs un māte ir svētdiena. Viņu rokas ir svētdiena. Viņu rokās nav darba. Viņu kājās nav steigas.

Mātes rokas ir pavisam klusas, kopā saliktas. Viņas skats vēl nav atgriezies no debesu dziļuma. Viņas lūpas kust. Viņa runā ar kādu. Ne ar tēvu, ne ar Anneli? Ar ko tad viņa runā? Nu jau viņa runā balsī. Viegli šūpodamies, kā vilņi lēnajā upē, pār kuŗu viņi šorīt pārgāja pāri, tā plūst viņas vārdi: „Tas Kungs ir mans gans, man netrūkst ne-nieka!“

Tas Kungs! Annele liek savām acīm atkal skriet to pašu tālo debesu ceļu. Kur Viņš ir? Vai māte Viņu redz? — Nē, nē! Tā jau nav. Ar tādām acīm jau Viņu neredz. Viņu var gan redzēt, bet ar citām acīm, ar tādām, ar kuŗām var redzēt daudz, daudz brīnišķu lietu. Un Viņš ir aiz visām lietām. — Vai tas ir bargs pērkons, vai lēna vēsma; vai tā ir karsta saule, vai mīlīga ēna. Vai tas ir rudzu lauks rīta vējā, vai tas ir mežs, kuŗā žēli dzeguze kūko. Viņš ir tur, un tur, un tur. Un kad grib, — Viņš ir pašā sirds vidū. Tuvāk nekā tēvs, tuvāk kā māte. Viņš nāk un nolasa pats visas domas, kā puķes no pļavas. Viņš ir tas Kungs... nē, Viņš ir pats mīļais Debesu tēvs. Nē, ne tā, Viņš ir Viņš! Daudz, daudz vairāk Viņš ir nekā visi Viņa vārdi... ne ar vienu vārdu nevar pateikt, kas Viņš ir. Viņš ir liels, liels, liels! Pāri mežiem aizslīd Viņa zeltotie spārnu gali. Kur tie laižas pāri, uzzied vienās puķēs pļava un saulainais laukums.

„Viņš atspirdzina manu dvēseli

Un ved mani uz taisnības ceļiem...“

Dvēsele? Kas tas ir dvēsele? Tas ir tas vārds, ko viņa vēl nezināja. Dvēsele, dvēsele! Vai tā ir tā, kas redz Viņu? Jā, jā, jā, tā gan būs! Dvēsele jau ir tā, ar tām neredzamām acīm, kas tomēr redz, redz visbrīnīšākās lietas; tā ir tā ar tām nedzirdamām balsīm, kas pasaka daudz, daudz, daudz vairāk nekā visi lielie cilvēki zina un grib pasacīt. Jā, jā, viņa ir! Annelei arī viņa ir, tā dvēsele! Viņa pati aizdara acis, bet dvēsele redz, redz un aizlido uz vistālākiem debesu laukiem. Arvien viņai kā vajag — saules, puķu, putnu dziesmu un putnu spārnu ātruma. Šodien viņai vajag rītdienas, rīt — parīta, bet parīt aizparīta. Viņa ir daudzreiz tā nobēdājusies, ka jāatspirdzina. Un lielais Dievs tad nāk un viņu atspirdzina. Un tad ir miers. Un tad ir svētdiena. Zilā debess ir svētdiena, mežs, pļavas, puķes, putni, tēvs, māte, — viss tad ir svētdiena.

Zeme ir zaļa debesu apjunta lielistaba. Šeit jau pat ir tā Kunga nams. Augstie zaļie koki, kuplie krūmi, vēsmiņām šūpotais ziedošais saules lauks. Šeit pat paliksim.

Annele piespiež vaigu pie zemes. Tā ir valga kā no saldām asarām. Tā smaržo kā medus. Mīļā, mīļā zeme!

„Iesim nu, bērns!“

Tēvs paņem vienu Anneles roku, māte otru.

No „Dievs, daba, darbs“.

A. Saulietis

Mīļā sēta — mīļā ģimene.

Mīļā sēta... kur tēvs iearis tīrumos un ieracis ēku pamatos sava mūža cieņo spēku... kur mātes mīkstie soļi pagalma cietajā oļā ieminuši ceļņus... kur atnākuši jaunu dienu saules sapņi zem lēni šalcošiem dārza kokiem...

Un kad no šejienes domas sniedzas ārā, pasaulē, tad, likās, mīļa kļuva visa Dieva zeme. Un atmiņā it kā vēl dzirdot tēva un mātes balsis, neizsakāmi tuvs un mīlams likās ikviens cilvēks, kurš runāja tai pašā mēlē, kā viņi.

No „Brīvība un maize“.

Vilma Delle

Ģimenes saites.

Vilnis bija nopietni slims. Mētājās un murgoja visu nakti. Reizēm iekliedzās un stūma Atvaru projām. Tad atkal cieši satvēra brāļa elkoni, lūdzās paglābt viņu.

Arī Atvaram šī bija grūta nakts. Baigākā visā viņa līdzšinējā dzīvē. Bija tā, it kā viņš nule būtu sapratis, kas ir dzīve. Ar kādām nesaredzamām un tomēr stiprām saitēm viņš bijis piesaistīts tai kopai, ko sauc par viņa vecākiem, brāļiem un māsām. Un pie tās vietas, kur mīta šī ģimene. Un vēl pie daudziem tuviem un tāliem cilvēkiem, kuri uzticējās viņam ne mazāk kā paši sev. Bet kad nu

viņš piepeši bija pārrāvis šīs neredzamās saites, atkritis no viņiem visiem, aizgājis, noslēpies — kas viņš vairs bija? Nekas, gluži nekas. Ar šausmām nācās atzīt: mēs aiziesim postā, un neviens par to pat nezinās.

No „Laimīgie Jāņi“.

Tēvs

Tautas dziesmas.

Ai, bērniņi, ai, bērniņi,
Godājiēt vecākus!
Kā bitītes savu tēvu
Nesin nesā ozolā.

*

Vecajam ozolam
Visi zari stingri stāv;
Vecajam tētiņam
Visur gudrs padomiņš.

Anna Brigadere

Kur tēvs, tur labi.

Kad Annele izskrēja rītos agri uz skolu, viņa jutās tikpat laimīga un brīva kā cīruļi gaisā. Māte ikritus viņu modināja nedaudz vēlāk kā agrāk ganu dienās. Kur ceļmalās ganiņās lopu bari, bija arī bērni — viņu ganiņi. Annele varēja iet vasaras skolā. Paldies, paldies par to tēvam un mātei!

No uzkalniņa Annelei vēl patikās atskatīties uz savām mājām. Tur tās gulēja atmatas zemākajā vietā. Nu tās droši varēja jau saukt par mājām. Laidari un rija bija galīgi nobeigti, šovasar ceļ dzīvojamo ēku. Līdz rudenim to pabeigs.

Annele atskatās no uzkalniņa, viņa daudz nedomā par mājām. Atskatoties viņa acīm meklē, kur ieraudzīs vēl savu tēvu. Tā kā no ceļa tumsā, kādās mājās skatoties, meklē, kur uguntiņa. Un kur tā ir, tur ir mājīgi un labi.

Arī tur, kur ir tēvs, ir labi. Tur ir jauno māju uguns, tur ir jauno māju sirds. Nav grāvja tīrumos, ko tēvs nebūtu racis; nav tīruma, ko viņš šē nebūtu ieplēsis, sastrādājis par auglīgu zemi un apsējis; nav pamata jaunajām ēkām, ko tēvs nebūtu racis; nav sienu, ko viņš nebūtu cēlis; nav jumta, ko nebūtu klājis. Annelei liekas, ka viss tas, ko tagad redz atmatā, ir izaudzis no viņas tēva rokām. Citi ir nākuši un gājuši, bet viņiem bija vien-alga — šodien vai rīt tiek padarīts viens vai otrs darbs. Viņi darīja ar rokām, bet ne ar domām un sirdi. Kad bija pabeiguši kādu darba posmu, viņi stāvēja un gaidīja, ko darīs tēvs. Tēva norādījumiem viņi sekoja, jo no darāmā darba viņi redzēja tikai mazu daļiņu, bet tēvs nesa prātā visu. Nostāties un darba laikā tērzēt, tēvam nekad neatlika laika. Bet kad viņš bija viens pie vientuļa darba, tad gadījās, ka viņš to pēkšņi pārtrauca, it kā aizmirsās, rokas sakrustojās uz krūtīm, gaišu, aizgrābtu seju skatījās kaut kur debesu laukos, un viņa lūpas ar kaut ko klusi runāja.

No „Skarbos vējos“

Anna Brigadere

Kaut tēvs teiktu mīļo vārdu.

Ar svētsvinīgu prieku pamostas Annele. Šodien viņai sāksies īstais, lielais darbs! Vecmāmiņas

kambarī būs viņas darba vieta. Tur jau novietots spolējamais ratiņš un tītavas ar uzstieptu dzijas gabalu. Tēvs jau sēž pie ratiņa un sauc viņu, lai ierādītu, kā jāstrādā.

Tēvs daudz skaidro un māca, kā Annelei jāstrādā. Viņa darbu jau neskaitāmas reizes noskaatījusies un zina, ka tas tik viegls kā spalviņa.

Bet tikko meitene ar visu sparū sāk griezt ripu, ratiņš uzreiz samijas, ripa atlec atpakaļ, un ratiņš stāv. Pa to laiku dzija nobrukusi no spolītes. Kā Annele ciešāk pagriež — spolīte pušu. Vai! Annele piesarkst līdz ausīm un paskatās zagšus uz tēvu, kas turpat stāv un skatās, kā viņai veiksies.

Ko nu tēvs teiks!

„Nekas, nekas!“ mierina tēvs, „viss iesākums grūts. Sāc no jauna!“

Annele sāk no gala, bet neiet labāk. Rokas tik nemākulīgas un smagas. Bet Annele nevar iedomāties, ka viņas rokas tik neveiklas. Nē, tikai ratiņš ir nelāgs, un dzija pavisam nelietoama.

Tēvs ļauj viņai pietecināt dažas spolītes, bet Annele redz gan, ka tās nav nekur liekamas. Acis kaist no kauna un nepacietības. Dusmīga viņa grūsta ratiņu.

„Lēni, lēni, meit, ļauj, lai darbs tevī māca! Kad būsi darbu uzvarējusi, tad varēsi viņu mācīt. Palaid nu tagad mani!“

Un tēvs piesēstas atkal pie ratiņa un piespoļē pilnu kurvītī. Zem tēva rokām it kā cits ratiņš un cita dzija.

„Kāpēc man netek?“ gaužas Annele. „Tāpēc,

ka tu gribi darīt sev prieku, nevis darbam," saka tēvs.

Labi! Annele ņem sevi rokās.

Un kad tēvs sauc: „Annele, vai ir?“ —

Annele var droši pateikt: „Jā, ir!“ —

Viņai jāskatās uz tēvu. Kā viņš veikli izceļ sēstu, iesēstas stellēs, un kā tūdaļ sāk klauzēt mestava, šķirties nītis, mīties paminas. Atspole slaidos metienos laižas no labās rokas kreisajā un no kreisās labajā. Kad spolite tukša, tēvs to ātri apmaina pret jaunu, un darbs rit tālāk bez pārtraukuma, bez apstājas ilgu laiku.

Bet dažreiz tēvs piepeši apstājas. Abas rokas tad paliek uz audekla dusot kā aizmirsušās; viņš pagriežas pret logu, bet nevis tādēļ, lai pēc kā skatītos — Annele to zina — bet tāpēc, ka tā grib viņa domas. Kaut kas tāds savādi brīnīšķs tad atzaigojas tēva sejā. Zaigums veidojas it kā smaids ap viņa lūpām un acīm un nenozūd arī tad, kad atkal sāk klauzēt mestava. Cik mīļa un skaista ir tad tēva seja! Kur viņš tagad ir? Kādas domas viņš domā? Gan ne par ķēdēm un cietumu tumšajiem pagrabiem, kā dažreiz Annele, — tad jau viņš izskatītos nikns un drūms. Nē, tēva domas ir kā putni zeltītiem spārnu galiem, tās lido augstu, augstu pa svētajām vietām, pa debesu klajumiem, un stelles ar visām pamīnām lido tām līdz.

Cik mazs un niecīgs ir Anneles darbiņš pret tēva darbu! Cik gadu jau, ziemu un vasaru no saules lēkta līdz rietam viņš strādā, strādā, bet nekad vēl darba dēļ nav bijis nikns vai saīdzis. Cik viegli kustas viņa rokas un kājas, kā mirdz viņa acis, un

mute ir tāda smaidīga un laba, it kā gribētu teikt Annelei kādu mīļu, mīļu vārdu.

Kaut nu arī teicis šo mīļo vārdu! Lēnām, it kā sevi stumdama, Annele pievirzās tuvu tēvam. Kad viņš apstājās darbā, lai apmainītu spolītes, viņa tam pieglaužas, bikla un nedroša. Tēvs uzliek viņai uz galvas savu plato, silto roku un saka: „Nu, meiten, tavs snīpis jau ir gluži sarkans.“ Un viņi abi pasmejas, viens otrā vērsdamies siltām, mirdzošām acīm. Annelei ir tik viegli, it kā pielijušo zāļu nasta noveltos no pleciem.

No „Dievs, daba, darbs“.

Marta Grimma

Manam tēvam.

Šīs svētītās rokas... Tēv, sniedzi man viņas,
Tās tīras un skaidras kā zelts!
Nekad vēl tev darbi, ne atmiņu mīņas,
Ne cienīgais vārds tavs nav pelts.

Nekad vēl pār tevi nav nestundā nācis
Ne zaimojums, likums, ne sods,
Uz bērnbērniem paliks, tēv, tu kā to sācis,
Tavs darbīgums, skaidrums un gods.

Tēv, sniedzi man rokas kā bērņības dienās,
Kā mirdzošu rotaļu tulks,
Mani dienas rīt drausmīgās ciešanās vienās,
Gaist laime kā baložu pulks.

Tēv, sniedzi man rokas un sauc mani mājās,
Zin dzīvē tik nievāt un nīst,

Man stingušas rokas un asiņo kājas,
Lai sirds mana atdzimst un dzīst.

Fr. Bārda

Tēvs.

Kad es krēslā noguris no darba velkos
un kājas negrib vairs tālāk iet, —
tad es iedomājos, ka ap maizes kukulīti
mājās pieci pāri vizbulīšu zied...

Kā brūna caunīte gul kukulīts,
uz katru stūrīti raugās vizbulīts.
Pieci cilvēciņi roķeles svaida
un manis gaida — —

Kad nu caunītei ar nazi tuvojos,
diez', kāpēc tad mana roka trīc
un dažreiz acīs saspiežas asaras,
bet apkārt ik vizbulīts
aplist ar saules mirdzu.
Un ap nekrāsoto galdiņu puskrēslā
dzirdu plaukstošu lapu irdzu,
zili avotiņi čalo
un manas asaras nemanītas projām skalo...

Bet gultā kāpjot zīnu:
sapnī es redzēšu aprūsējušu cirvi,
kuŗu reiz pukstošu sirdi trīnu — —

Pēteris Ērmanis

Vēl viena atmiņa.

Gaist atkal pagātne kā miglas siena
Un dzīva elpo cita rudens diena.
Sēž tēvs pie galda, mierīgs ārā skatās,
Uzreiz viņš runā, zib tam acis platas:
„Skat', paskat', debess tumši zila kāda!
Bet lapas dzeltēnās kā gaismu rāda.
Būs vētra. Debess tumšāka vien liecas.
Kā šinī tumsā gaišie koki tiecas!
Nē, paskat' tik...“ Tēvs itkā jaunāks būtu,
Kā citāds brīdī šai: caur dzīvi grūtu,
Kas darbu dod te palēnu, te naigu,
Kā sapni redz viņš dabā dailes vaigu.

Alberts Sprūdžs

Ak, šis labais tēvs.

Ak, Dieva pasaule jaukā!

Viss ciems tagad skatījās tēvā, visiem likās,
ka viņš bija liels kā koks, šis Lielbērzu Jānis. Viņam varbūt pietiktu tikai pacelt roku, kad jau iemirdzētos zvaigznes pašā pusdienas laikā. Viņam vajadzētu, varbūt, tikai vēlēties, un visa pasaule noliektu galvas pie viņa kājām.

Viņam vajadzēja būt lepnam un neskatīties uz šiem sīkajiem ļautiņiem, kas bija kā putekli viņa priekšā, bet nē, — viņš stāvēja viņu vidū un bija priecīgs un liksms, ka bija tiem sagādājis tik jauku un brīnumu pilnu dienu, kā šī.

Ak šis tēvs! Ko tik viņš nevarēja izdarīt, ja gribēja. Viņš atsauc mašīnu no Vidzemes, lai nokultu miežus un auzas, un lai sievai un bērniem nebūtu jāmokās putekļainā rijā.

Viņam pietika teikt tikai vienu vārdu: — Jāni, tu tai un tai dienā atbrauc pie manis, — un Jānis atbrauca, sēdot dzelzs krēslā zem jumta un vadot čuguna zirgu.

Ak šis labais tēvs!

No „Vidzemes Jānis“.

Aleksandrs Grīns

Tēva rokās.

Kāds krīt pie manis ceļos, grūzdams caur zobiem krācošu skaņu, kas reizē ir dusmu rēciens un lielu sāpju vaids, un pārī man noliecas sirma galva, kuņai vairs nav cepures. —

„Puisīt, mīļo puisīt,“ — drebēdams dveš tēva lūpas zem bezspēcīgi nošļukušām baltām ūsām, bet acis, kuņās vēl nesen gailēja asinsnaida uguns, ir pilnas dedzinoša želuma.

„Puisīt, — puisīt,“ — nevarīgi runā tēva mute, un kalsnā vecuma grumbu izvagoģā seja ir kļuvusi vēl krunkaināka, kā taisīdamās raustīties raudās. — Tad sakniebj lūpas, nopurina galvu, kā dzīdams projām bēdu uzstādīto nevarības nespēku, ņem mani uz rokām, ceļas kājās un iet citiem pakaļ pa dubļaino, raķešu apgaismoto lauku, ko kapā lodes, slauka ložmetēji un ārda šrapneli.

Acis aizkritušas ciet, viegli šūpo tēva rokas, un man ir labi ap sirdi, — nav moku, nejūt sāpju, —

tikai no nāsīm un mutes plūst aumaļām un bez stājas kaut kas lipīgs un karsts, — smacē un pilda kaklu, un mirkli liekas, ka būs jānosmok. —

Galva liecas lejup, šūpodamās līdzī tēva soļiem, — un tad kaut kas karsts ir uzkritis man uz pieres, un pus neatmaņā manī mostas nojauta, ka taj vajaga būt tēva raudātai asarai.

— Ar pūlēm atveŗu acis — dubļi un tumsa, ko reizi pēc reizes šķel šrapneļa plīsieni un lūko klie-dēt raķešugunis, — gribu pacelt galvu, — tā kļu-vusi smaga kā zvins un bezspēcīgi pieslienās tēva krūtīm — gribu teikt tēvam, ka man ir bezgala labi viņa rokās, bet vārdu vietā man pār lūpām plūst asinis un izlaužas vājš vairs.

No „Dvēseļu putenis“.

A. Keniņš

Svētījums.

Jūs, bērni un bērnbērnu saimes,
Dzīves atvados dzīvei jūs svētu,
Mūža atziņu sniedzot kā balvu:
Jel dzīvību neturat lētu!

Lai darbs jūsu mērķis ik dienas,
Un prieks jūsu — ziedojums dailei!
Ik doma, ik brīd's lai jūs vada
Pretī saulgaišai pilnības dailei!

Svētīgās rokas.

Nu savu roku svētību
tu izsējis esi kā balvas
pa pļavām, pa druvām un tīrumiem
un arī uz manas galvas...

Kad atdevis biji beidzamo,
un spēki bij zuduši visi,
ar dziestošām zvaigznēm svētrītā —
kā liesmiņa klusi dzisi.

Bet tavu roku svētība zel,
šalc kļavās un liepās ap māju.
Es dažreiz kā brāļiem un māsām ar tām
pa vakariem parunāju...

Pa taciņām tām un pa ežiņām,
kur gāji tu, labprāt nu eju,
un visur vēl redzu pamirdzam
tavu skumji mīlo seju.

Kad zilās puķītes tīrumā plaukst
un pāri tām rudzi plati,
man šķiet: sāk ziedēt tur kritušie
tavi siltie, sirsnīgie skati...

Ai, pilnas ziedu un svētības
šīs rokas, šie skati bija.
Ai, kālab saltajā zemē tās
tik dziļi iezvanīja...

Jānis Cekuliņš

Tēvam.

Aizvien tu dārza pusē
Pēc darba atpūties,
Kā sarmā iesalusi
Tev piere atklājās

Un skati pāri mežam
Ar putniem aizsteidzās,
Tu teicies sauli redzam
Aiz kalniem uzlecām.

Aizvien vēl dārza pusē
Stāv stabos lievenis,
Un soliņš aizmirsts klusē,
Kad saule mežā grimst...

Man sirdī ilgas krājas
Vēl redzēt tevi, tēvs!
Tavs gars te tavās mājās
Kā saule gaišs un kvēls.

Anna Brigadere

Miļš, miļš ir tēvs.

Vasaras svētku svētdienā Annele jau laikus sāka skatīties uz māju pusi: vai māte nesauks jau mājā? Pret saules rietu māte iznāca pati pretī: vajagot kaut kur palaist lopus treknākā zālē paganīties.

Māte palaīda lopus uz lāmas pusi. Vieta bija lekna un sulīgi zaļa ar platu grāvi, ūdens nosūkta.

Pirms nedēļas tēvs šo grāvi bija izracis. Tagad viņš nolīdzināja zemes, uzmezdams valni.

Tēvs laipni uzlūkoja meiteni, smaidīja. Annele arī smaidīja. Viņa arvien priecājās būt tēva tuvumā.

„Liela izganīšana jau nu jums šoreiz neiznāks,“ teica tēvs, „bet pagaidi, kad te pēc pāra gadiem viņšnos āboliņa lauks, tad tik redzēs, kas govītēm būs par prieku!“

„Vai te kādreiz augs āboliņš?“ Annele jautāja, stīva no brīnumiem.

„Jā, jā, meit! Un kā augs! Nevien āboliņš, arī rudzi, mieži, auzas un kvieši. Kvieši te augs kā mūris! Paskat šo zemi. Tā ir zelta bedre!“

Tēvs pagrāba lekno zemi, palecināja to sauļā kā graudus, kuŗu smagumu sver. Meitene nekā nesaprata, bet ticīgi skatījās tēvā. Cik labi bij, ka tēvs priecājās.

Māte pagrieza galvu sāpus. „Būs jau, būs! Bet vai tas būs tavs lauks?“

Annele ātri pameta acis uz tēvu. Ko nu viņš atbildēs?

Laikam gan viņš tūlī atbildes nezināja. Bet smaidis ap lūpām palika. Pēc brīža viņš teica:

„Lai nu arī nebūs mans, lai! Bet vai tāpēc es nepriecāšos!“

Tēvs atkal raka tālāk. Nu arī māte pasmaidīja, pameta ar roku:

„Tāds tu esi!“

Annelei acis piekaisa. Lai ko tēvs teica, viņai patikās dzirdēt. Mīļš, mīļš bija tēvs.

No „Skarbos vējos“.

Rudolfs Blaumanis

Piedod, tēt!

Brīdi Krustiņš stāvēja nekā nesacīdams; viņa vaigi kvēloja kā ugunī, viņa mirkli saistījās pie zemes.

Tad ar pēkšņu iekustēšanos piegāja pie tēva un, acu nepaceldams, satvēra tā roku.

„Tēt, mīļo tēt, piedod nu vēl šoreiz —“ viņš lūdzās asaru apspiestā balsī, „pats īsti nezinu, kā tas viss noticis, mans vieglais prāts mani tik tālu novedis, — bet es tev apsolu — otrā reizā — nākamībā — nekad vairs netaisīšu parādus — uz priekšu būšu godīgs —“

Viņam asaras sāka birt pār vaigiem, tas iesviedās gultā un šņukstēja.

.....

„Labi, gribu tev ticēt, dēls. Bet esi vīrs pie vārda. Drīzi vien aizmirstas šādos acumirkļos dotas apsolišanas — lai pie tevis tā nenotiek!“

No „Pērkoņa negaiša“.

Jānis Klīdzējs

Vai tu man, dēls, visu piedodi?

Kas tur nāca caur laukiem, kas tur tā kustējās lēnām? Priekšā līgojās rudzu lauks un Juris nācēju nevarēja labi saredzēt.

Juris pakāpās uz arkla un priecīgās acis lika viņam iekliegties: tēvs!

Baltā krekļā, baltās biksēs, baltu galvu — viņš

nāca šurp caur laukiem kā pats baltais tīrumu dievs,
rudzu zieda laiku svētīdams.

Juris sāka dzīt vagu tā, kā zirgi gāja šņāk-
dami kā vilcieni pret kalnu.

— Dievs, palīdz tev, dēls! — vēlīgā un mīlā
vecā balss sauca tepat aiz muguras no rudzu lauka.

— Paldies, paldies.

Tad neveikls klusums un četras nolaistas acis.

— Ir gan laiciņš — kā pie ugunskuŗa, — tā
tēvs.

— Cepina, Labi vien kausē miesu. Rudziem
labi ziedi... Tā dēls.

— Apsēdīsimies dēls. Es gribu parunāties...

Jurim tik neveikli, tik savādi bija.

— Nu, — ko nu, tēv... Ko nu tur...

— Ja ērkšķis ir reizi iedūries, to vajag izvilkt,
citādi viņš ilgi trūd un sāp... Vakar pēc tā... va-
kar mēs ar māti runājām un ilgi raudājām. Dēls,
līdz šim es nesapratu ar tevi dzīvot. Un vēl viena
nelaime, es kļuvu uz tevi greizsirdīgs par to, ka
tevi māte mīl un pieķeras ar visu sirdi, kā saknes
zemei, bet mani nicina. Tā bija — un es dūru tev,
lai sāp tāpat kā man. Bet tas nebija no sliktas
sirds, bet es nezinu pateikt, kāpēc tas tā bija...

Aplusa un pacēla pātagu, ko turēja rokā at-
nesis sev līdzī.

— Tāpat cilvēks un Dievs piedod visu, ja
dabū gandarījumu. Tāpēc še ņem to pašu pātagu,
to pašu, ko es vakar... ņem un uzšauj man pa to
spītīgo muguru, lai sāp,* lai vecais velns zina, kā
citam tas var sāpēt...

Tēvs spieda dēlam sauajā pātagu. Dēls asarām acīs pietrūkās kājās.

— Tēv, ko tu runā? Kāpēc tu tā runā? Es lai tev cirstu pa to pašu muguru uz kuŗas tu esi mani tālu un ilgi nesis, to muguru, kas caur mūžu tik darba, tik nastu un arklu ir aiznesusi... Tēv, šī mugura ir gandarījusi jau tad, kad mani vēl nevajadzēja pērt...

Un asaras būtu bijušas katram acīs, kas būtu redzējis, kā šie vīri apkampās un kā zvaigznes abiem iekrita acīs. Vecais atspiedās uz jaunā pleciem, kā aizlūzis balts bērzs uz spēcīga ozola.

— Vai tu man, dēls, visu piedodi, vai viss būs labi?

— Viss būs labi, tēv. Paskat, kādas bagātas drūvas šalc mums visapkārt.

No „Eglānu viensēta“.

Tautas dziesmas.

Ņem, Dieviņi, ko ņemdams,
Neņem tēvu gādātāju,
Neņem tēvu gādātāju,
Mīļu vārdu devējiņu.

*

Apsēdos raudādama
Tēva kapa maliņāi.
Te gul manis mīļš tētītis,
Mans maizītes devējiņis.

*

Ik es, gāju gar kapiem,
Ik es gauži noraudāju:
Še guļ man tēvs, māmiņa
Še padoma devējiņi.

*

Kam, tētiņ, tu atstāji
Savu zelta pagalmiņu?
— Tev, dēliņ, es atstāju,
Visu laiku nodzīvot.

Anna Brigadere

Tēva nāve.

Tēvs guļ šaurajā istabiņā. Annele nodreb. Kā pārvērtusies viņa jaukā seja! Gaŗi sāpju vaiļbsti, piere sviedru lāsēs. Viņš mētājas driz uz vieniem sāniem, driz uz otriem un apspiesti kunkst. Ieraudzijis Anneli, viņš ar varu satur sāpes aiz mīļa smaida: „Redz nu, meit, kā man klājas!“

Annele piesteidzas, uzliek roku uz tēva karstajiem, trīcošajiem ceļiem. Tēvs saspiež viņas pirkstus sāpīgi, cieši.

„Ej nu, meit, laukā. Tas nav priekš bērna. Seja aptumšoņas līdz nepazišanai.

Kur lai Annele iet, kur lai paliek! Pašķirsta grāmatas, burti lēkā priekš acīm, nekā neredz, nesaprot.

Annele sēž sētvidū uz dēļiem un domā. Viņai liekas, ka krūtis un galvu liec lokā; neizsakāmā dzel un sūrst. Kaut uz brīdi varētu aizvērt acis un aizdomāt visu prom! Viņa noliec galvu uz rokām un ilgi tā sēž.

Kad viņa atkal atvēra acis, izbrīnā redz pie debesīm bālas zvaigznes. Laiks liekas stāvam uz vietas, un tomēr ir aizgājis.

Ar katru dvašas vilcienu Annele lūdz Dievu: „Dari tēvu veselu!“

Tomēr lūgšana vien nekā nelīdz, vajag ticēt.

Ticēt, ticēt! Cik vien var. Vairāk nekā, kā tikai ticēt! Tā kā viņa līdz šim bija ticējusi, nebija nekas iznācis. Tagad vajag citādas ticēšanas, cita spēka. Viņai vienai, varbūt, tas par grūtu. Ja ticētu visi, ja visi nāktu palīgā!..

Ticībai vajag būt baltai, skaidrai un priecīgai. Annele nemaz nedomās par slimo tēvu, viņa domās par veselo. Viņa pasauc to miļo atmiņu, kad viņa vēl bij Avotos pavisam maza, un tēvs nāca no rudzu pļaujas dienvidū jauns un stalts, cepuri atbīdījis no pieres, smaidošs, mirdzošām acīm.

Tā domādama Annele redz, ka pa šo ceļu nevar, kā domā par veselo tēvu, tā arī jādomā par slimo, un tūliņ sāp, tik skaudri sāp, ka nu vairs nav tā. Ja grib ticēt, tad nemaz vairs nav jādomā par to, kas pasaulē. Visu, visu vajag izmest laukā, lai var ieplūst lielais ticēšanas spēks.

Annele jūt, ka tas sirds spēks, kas būtu vajadzīgs ticēšanai, iztek lēni kā sula no aizurbta koka. Galva sveras uz zemi un dun. Bezgalīgs klusums ieguļas locekļos. Annele dzird paši savu balsi kā no tāla tāluma: „Tad ticēšu, tad ticēšu!“

Lielajai ticēšanai vajag cita spēka.

.....

Te kāds viņu skarbi un ātri satver pie rokas un uzrauj sēdus. Tas ir brālis.

„Kā tu vari gulēt? Tēvs tevi sauc. Nāc! Tēvs mirst!“

Kam brālis to teica? Kas tie par vārdiem? Kas tie par vārdiem? Un tad piepeši — viņa zina. Kā tūkstoškārtēja atbalss skan no sienām, no jumta, no āra: tēvs mirst! Mirst!..

Viņai jāiet, bet viņa nevar. Kaut kas briesmīgs viņai saistījis kājas un rokas. Viņa grib pacelt kāju un roku, bet tās bezspēcīgi atkrīt atpakaļ.

Pēkšņi sārti uzliesmo bezdelīgu melnie spārni un baltā krūtiņa; baltie rasas graudi zālē mirdz sārtaim zvaigznītēm. Saule! Staru vainagā ceļas augšā no zemes.

Sārtas gaismas apspīdēta, pār sētvidu skrien Līziņa.

„Māsiņ! mazo māsiņ! Kur tu paliec? Tēvs tevi gaida. Visu rītu sauc: Kur mans mazais bērns? Kur mans mazais bērns?“

Drebēdama Annele kāpj pār slieksni. Daudzas acis uz viņu skatās. Sārtas gaismas pilna līdz grieskiem istaba, jo saule stāv rīta logā. Visas sejas apspīdētas, gaismas pārlietas.

Annele nokrīt ceļos pie tēva gultas. Kā caur miglu viņa redz tēvu sēdus, baltais krekls pār krūtīm vaļā, tumšie mati vijas kā ēnas ap dziļu, nekad neredzētu bālumu.

Neizsakāmi pārvērtusies tēva seja. Tā vairs nepieder pasaulei.

Annele jūt tēva roku uz savas galvas, un viņai aizslēdzas acis. Kā kaut kur dziļā, gaismas pilnā klusumā ieskanas kāda balss. Vai tā ir tēva balss? Tā vairs nepieder pasaulei. Vārds pēc vārda kā klusi

skanīgas ūdens lāses nokrīt pār viņu: „Tas Kungs lai tevi svētī un tevi pasargā! Tas Kungs lai apgaismo savu vaigu pār tevi un ir tev zēlīgs. Tas Kungs lai paceļ savu svēto vaigu pār tevi un dod tev savu mieru!“

Tad iestājas klusums, vēl lielāks klusums. Viss logs ir sārtās, uzlēcošās saules pilns. Tēva augums, gaismas pārliets, guļ gultā visā garumā, bet tēvocis Ansis tur viņam vienu roku uz acīm, bet otru pielicis sev pie mutes, skatās uz klātesošiem kā zīmi dodams: Esiet klusu! Esiet klusu! Aizturat balsis, aizturat elsas, aizturat elpu!

Un tad viņš saka svinīgi, neparasti: „Dieva mierā, Dieva mierā dusi saldi, mīļo brālīt!“

Visi sabruka ceļos ap gultu.

Saule kāpj. Lopus laiž laukā; ļaudis aiziet tīrumā. Annele nevar izprast, kāpēc tas viss notiek. Kā var braukt, iet, runāt, kad tēva vairs nav? Vai ļaudis nekā nav redzējuši, nekā nezina? Vai, varbūt, viss notikušais nemaz nav tiesa?

Tēvbrāļi sēž uz dēļu kaudzes sētvidū un runā par tēvu. Laukmalis saka: „Neviens no mums nav to paveicis, ko viņš veicis. Uzticīgs bij šis mūsu brālis visās lietās. Uzticīgs kā zelts un līdz nāvei. Un kā viņš domāja par saviem bērniem! — Sudraba un zelta man nav, bet savu svētību es jums dodu. — Tādi bija viņa vārdi. Kad bija lielos nosvētījis, nebija miera izdzist un aiziet, kamēr sagaidīja mazo. Varēja redzēt, ka viņš tikpat kā pārdabīgiem spēkiem centās aizkavēt nāvi, lai ļauj viņam novēlēt bērnam to vienīgo mantu, kas viņam ir.

Annele nēvarēja raudāt. Viņa gāja apkārt iz-

misušām acīm un nezināja, kur palikt. Viņa iegāja atmatā tālu, tālu un atkal atnāca atpakaļ, kā nekā neatradusi, nekā neredzējusi. Iekšā un ārā, celiņi un taciņas, mākoņi un vēji, debess un zeme — viss bij miris līdz ar tēvu.

Bēdas sažņaudz sirdi kā šaurā cietumā, tās pieplok pierēi kā ledaina tumsas siēna.

Bet sirds negrib tumsas, negrib bēdu, sirds sauc, lai top gaisma.

Lai top gaisma! Un tad tapa gaisma! Pēkšņi kā liesmaini zvani ieskan jaunajā dvēselē lielie radīšanas vārdi.

Kautkur ir gaisma. Mūžam ir.

Arī tētiņš bija gaisma.

Viņš nevar izdzist. Nevar zust. Nekad, nekad!

„Mīlais tētiņ, mīlais tētiņ!“ meitene izstiep rokas pret aizgājušo. Pēkšņi izlauzdamās, varena jūta kā gaiša straume iet pāri tumšajiem bēdu ūdeņiem. Tā ir kā neizprotama līksme, kas nes cilvēka dvēseli augšup kā šalčoši vēji.

Mūžam ir! Mūžam ir!

Palika tēva ieplautais lauks, un pats nu viņš aiziet mūža diendusā.

Anneles domu spogulī atmirdz tēva mūžs, cik tālu viņa to redzējusi. Viņa nevar beigt to skatīt un par to domāt. Viņa dzird tēva soļus, balsi, jautros vārdus, mīlo pamudinājumu, smieklus.

Tālu skanēja viņa dziesma no darba nākot, viegli bija viņa soļi, it kā darba nastu viņš nejustu savos plecpos.

Ir sāpes, bet arī kaut kas liels un gaišs: tēvs nav zudis.

Ir kaut kur nezināma, brīnišķa pasaule. Mū-
žam ir.

No „Dievs, daba, darbs“.

Aīda Niedra

Pie tēva kapa.

Kas milē šos vientuļos ceļus, kas tekū šurp šauru
zin?

Tik putns slīd kļavu zaros un tauriņš ziedus min;
Un lūgšanu retu no tāles gurd vakars dusošam nes,
Un diena noliek še ilgas un sauli no pasaules;
Dūc bites ziedbiķeros maigos un zeme ir tēvtēvu
smilts,

Un vakara lūgšana piemin: še dus viens no arāju
cilts.

Fr. Bārda

Mūžīgā ēna.

Kurp eju, ko vien daru,
man pastāvīgi šķiet:
ar klusu palmas zaru
mans Tēvs man blakus iet.

Pār ilgām, pār cerībām baltām,
pār skumjām, kas dvēseli dzeļ,
viņš, ēnām aizslīdot saltām,
kā krustu nesdaus to ceļ . . .

Kā krustu nesdams uz dusu . . .
nāk vakaros mani saukt.
Šalc tumsa kā mūžība klusu
un palmas visapkārt sāk plaukt . . .

E. Stegere

Tēva piemiņai.

Pat tumšā naktī man, pie tavas rokas ejot,
Tik viegli, līksmi bij un labi, mīļo tēt!
Tad droša jutos es un bezgalīgi stipra,
Ka varētu es visus šķēršļus pārvarēt.

Šo drosmi, spēku iedvesa man tavas acis,
Tavs laipnais, siltais smaids un gaišais dzīves
prieks.

Un tava sirds, kas mīlēt visus, visus prata:
Neviens pie tevis nesajūtās svešs un lieks.

Vai, mīļo tēt, tu nevari pa zvaigžņu logu
Sniegt tagad pretī savu stipro roku man? —
Pa zemes leju ejot, bieži pagurst soļi,
Un dziļi, dziļi sirdī sāpju bites san . . .

Karola Dāle

Tēva piemiņai.

Vientuļā mēžā, kur reti dun gājēju soļi,
Iemaldās ceļinieks vēls, vai ogotājs vecs,
Aizmirstā kapsētā, grodi kur sabirst un oļi,
Noslēdzas mūžs tev, nu smilts tevi sedz.

Pagalmā, mājā, ko kopi un veidoji cēli,
Sēro pēc tevis ik stiebriņš, ik zāle, ik zieds,
Cerības, domas, ko piepildīt ilgojies kvēli,
Spārno nu mani, vai ausma, vai diēna, vai riets.

Tēvs visumīlais, kas aizsaulē gaismotā mīti,
Dvēsele tava pār zemi, pār mani vai slīd?
Šķiet man, ar saulstariem nāc tu, kad blāzmojas rīti,
Esi kā gaisma, kā gaiss tu ar mani ikbrīd.

F r. B ā r d a

Tēva piemiņai.

Un atkal kā daždien stāvu
un ābele zarus liec.
Dūc bites pār galvu un strazdi
par zeltroci ziedoni triec.

Es meklēju sirmo galvu
caur zariem. Cik skats tas bij silts! —
Pār grāvi pie klēts, redzu, salikts
no četriem dēlīšiem tilts —

Tur četri nesēji gāja,
Kad pumpuri taisījās plīst.
Es stāvu un skatos un skatos
un ābelēm asaras līst . . .

Kad gurdas tiek krūtis un kājas,
tad četri nesēji iet.
Šalc vējiņš. Dūc bites. Svīlp strazdi,
un ābeles raud un zied — —

Māte

Tautas dziesmas.

Saulīt' silta, māmiņ' jauka,
Abas vienu labumiņu:
No saulītes silti rīti,
No māmiņas mīļi vārdi.

*

Degu skalu, degu sveci,
Tumša mana istabiņa;
Ienāk mana māmuliņa,
Tūdaļ gaiša istabiņa.

*

Tik vien ir siltas saules
Kā vakara pusītē;
Tik vien ir labas dzīves
Kā pie savas māmuliņas.

*

Skrien, bitīte, uz to malu,
Kur ir mana māmuliņa,
Atnes man mīļus vārdus
No īstās māmuliņas.

*

Padomam vien turēju
Savu vecu māmuliņu;
Kad pietrūka padomiņa,
No māmiņas pavaicāju.

Vilis Lesiņš

Man bija laba, mīļa māte.

Man bija māte, — laba, mīļa māte, kas ticēja Dievam un dzīvoja savai ģimenei. Mūžīgās rūpēs un gādībā viņa darbojās bez stājas un vienīgi dievnamā sēdot tā varēja mierīgi salikt rokas. Toreiz es domāju, ka pasaulē var būt tikai viena tik krietna māte, bet tagad es saprotu, ka tādu ir bezgala daudz; tās tikai paliek neredzamas un neievērotas, kā kurmji savās darbīgajās apakšzemes gaitās, un viņas zina un pazīst vienīgi tie, kas sildās viņu mīlestības saulē.

.....

Ik vakarus no darba pārnākot, mani sagaidīja māte un, mīļiem vārdiem saņēmusi, cēla galdā ko nu Dievs bija devis. Es nevaru pateikt, kas vairāk spēcināja mani, — šīs siltās vakariņas vai mātes mīlums, bet to gan es zinu, ka dažu labu reizi es neēdu, priecīgu sirdi melodams, ka nupat veikalā mani pabarojuši visādiem gārdumiem un ēšana man vairs ne prātā. Es tikai drusku, drusku pagaršošu, bet vairāk gan ne. Un kad māte, man noticēdama, apēda vakariņas manā vietā, es biju tik laimīgs un lepns, ka nemainītos pat ar savu darba devēju, jo mātes tam nebija vairs.

No „Nezināmā kareivja stāsts“.

Kārlis Skalbe

Nemirstība.

Teic, kas ir nemirstīgs, vai gars, vai dailes rota? —
Tik mātes klēpim nemirstība dota.

V. Vimba

Māte ar bērnu

No. 1
Page 1

Page 1

Page 1

Tā sevī brīnišķīgu spēku rod,
No jauna dzīvību kā lāpu tālāk dod,
Pie savas uguns citas aizdedzina,
Mirdz atkal pasaule, ko nāves tumsa tina.

Pēteris Ērmanis

Sievietei-mātei.

Nav ikdienas vairs, bet savāds svētums
Tev apņem katru mātes rūpju soli.
Un neredzams kāds staru vainags vijas
Ap pieri tev, kad bērniņu tu šūpo.
Ak, tā jau nav tik parasta vien aina,
Bet cik tur dziļas, dziļas sievišķības!
Man ceļos gribas krist un raudāt, pielūgt
Un atļauties tai dzidri svētai varai,
Kas savā būtībā ir sievišķīga.
Šķiet, pasauli ir apņēmušas divas
Tik maigas, gaišas, starojošas rokas,
Un saule radībai dzied mātes dziesmu.

Fr. Bārda

Māte.

Kādēļ neesmu tāda es,
kā zirnekļu māte,
kas savus maziņos
siltā, pelēkā somiņā
visur līdzi nes?

Reiz viņus nesu zem sirds,
reiz jutu:

mana dzīvība — tava dzīvība —
lai saka, kas spēj viņas šķirt,
vienai likt dzīvot, otrai mirt! . . .
Reiz jutu,
ka manas acis mirdz . . .
Es vilku dvašu priekš diviem,
divu asinis plūda
iz vienas sirds,
karsta laime caur dzīslām man lija
un tik droša es biju . . .

Bet nu ja rītos pirmā uzmostos,
kad zilā krēsla tikko lēni drūp,
uz mazo gultīņu un šūpli paskatos, —
man liekas: asiņainas pēdas kūp
uz grīdas . . . Un kāds smejas tāli,
un mazie vaidziņi tik bāli, bāli, —
Ja vakaros es viņiem iemiegot
no savām asinīm varētu dot, —
ak, manas naktis būtu tad bez raizes!
Bet viņi lūdzas — maizes — —

Veronika Strēlerte

Mūsu mātei.

Tu savu pavardu tik labi nosargāji,
Ka vēl aizvien tas sprēgājošs un silts,
Un stipri stāv tas mīlestības tilts,
Pa ko tu cēla bēdām pāri gāji.

Nav tava roka piekususi dot,
Un tava sirds nav piekususi starot
Tais rūpēs gaišajās, kas dienas darbu darot,
Ap katru lietu vijas nemanot.

Mums tavās istabās pat tumšā ziemā
Rīts liekas priecīgāks un zilāks novakars,
Un saņem draudzīgi mūs mīlīgs mājas gars,
Kad visi sabraucam pie tevis ciemā.

E. Stegere

Mātei.

Kaut sastrādātas tavas rokas, māt, —
Ar tām tu visas sāpes aizdzīt spēji
Un nemierīgo sirdi klusināt,
Kad pāri brāžas dzīves asie vēji.

Kā brīnišķīga kokle tava sirds,
No kuŗas vieglas melodijas raisās —
Šķiet, tanī tik daudz spēka strautu irdz,
Ka dzīves ceļā prieka ziedi kaisās.

Bet acīs, tavās acīs, mīļā māt,
Dus noslēpums, ko tikai māte glabā:
Kad dzīves maldos nāci mierināt —
Tu ziedot spēj pat sevi bērna labā.

Ausma Roga

Māmiņa palīdzēja.

Kādās nelielās, bet glītās mājās ieejot, liksmi
pretīm iznāca divi mazpulku dalībnieki. Viņi ča-

lodami pavadīja aizbraucējus uz saviem lauciņiem, parādīja sugas telīti, ko audzē vecākais brālis. Mazākā brāļa lielākais darbs bija paša būvēts motors, ko dzina turpat pie mājas sīkos alkšņos iegrimis strauts.

„Nu, kas nu tur būs!“ smējās pieaugušie. „Izaugs liels, izstudēs par inženieri un tad šejieni to vairs neredzēs.“

Zēns piesarka. Viņš, šķita aizskārts un apvainots. Un tad viņš nenocietās un iesaucās: „Tā nebūs vis! Es būšu gan inženieris, bet es fabriku celšu šepat. Un tos krastus, tos izveidošu par lielu, lielu parku.“

Tie bija bērna vārdi, dedzīgi, aizrautīgi, īsti nemaz nesaprotot viņu saturu, bet lielos tie apklusināja. Un kad zēnam jautāja, vai viņš viens šo plānu izdomājis, tad viņš paklusu, galvu kaunīgi pašķiebis, atbildēja: „Māmiņa palīdzēja“.

.....
Māmiņa palīdzēja . . . Tas ir gaišs vārds. Un viņš arī vislabāk pieder tur, kur sievietē iet par tēvzemi un brīvību.

No „Sieviete par tēvzemi un brīvību“.

Pēteris Ērmanis

Māte.

Tu mūžīgs atjaunojums, mūžīgs sākums,
Ir dzīvībai un dabai vārds tavs dots.
Tavs tēls pār laikiem liecas apskaidrots,
Sirms gājums tu, un zili zeltains nākums.

V. Plūdons

Māte.

Tavs mūžs bij grūts: tu sēru taku gāji,
Tu katru pēdu as'rām slacināji,
Sirdsmīlo māt, lai tikai pašķirtu
Mums dzīves celiņu reiz labāku . . .

A. Saulietis

Dēls un māte.

Veselu nedēļu Indriķis gulēja. Pirmajās dienās viņš šad un tad zaudēja samaņu. Šai laikā viņš bija stipri pārvērties. Vaigu kauli bija izspiedušies uz āru, seja bāla, kaulainās krūtīs, uz kuņģam kreklis stāvēja aizvien pašķīries, grūti cilājās, kā cīnīdamās pēc elpas.

Māte kā ēna sēdēja pie viņa gultas un uzmanīgi uzvilka viņam apsegu uz krūtīm, kuņģu viņš arvien nesamaņā grūda nost.

Bija atvests arī ārsts, kas atklāti gan neteica, ka kalējs necelsies, bet cerības ar nekādas nedeļa. Viņam gan esot stiprs organisms, bet sirds neesot vesela.

Indriķa māte, elpu aizzurēdama, klausījās ārsta paskaidrojumā, kā nesaprašanā viņa skatījās, kā ārsts uzvilka mēteļi un, galvu palocīdams, izgāja ārā.

Viņa pieķērās pie gultas galvgala un, pār dēla galvu nolikusi, stāvēja tā ilgi, ilgi. Tad viņa atsēdās pie Indriķa gultas un nebija vairs no turienes projām dabūjama. Kad kāds no muižas cilvēkiem

gribēja viņu pierunāt, lai ejot kādu brīdi atpūsties, viņa tikai lēni papurināja sirmo galvu. Kad nogurums viņu jau pavisam nospieda, viņa nolika savu galvu dēla galvai līdzās uz pagalvja un īsu brītiņu aizvēra acis.

„Manu dēliņ, manu dēliņ!“ māte čukstēja, glaudīdama Indriķa sastrādāto, rievaino roku, ko viņa turēja uz klēpja. „Kas tev noticis?.. Kas tev noticis?“

Indriķis atvēra acis un ilgi, žēli noskatījās savā mātē. — Viņš domāja grūtas domas. —

„Tu, māt, daudz nežēlojies un neraudi, ja es arī mirstu. Visiem jau jāmirst — agrāk vai vēlāk. Neraudi! Man tagad grūti . . . Tev jau šis tas paliks. Nauda ir . . .

„Ak dēls, dēls! Vai es vairs ilgi dzīvošu, ja tu nomirsi!.. Nomiršu arī es“ . . . Asaras atkal sāka līt pār viņas vaigiem.

Indriķis sakoda zobus un pagriezās uz sienas pusi.

Durvis lēni atvērās, un tanīs parādījās vecais muižkungs. Kamēr Indriķis gulēja slims, viņš viņu apmeklēja vairākas reizes dienā.

„Es jums gribēju ko lūgt,“ Indriķis klusām runāja, kad māte jau bija nogājusi pie malas. — „Es necelšos — tā es domāju. Tas viss jau nekas: ka jāmirst, jāmirst . . . Tikai man rūpes manas mātes dēļ. Kaut jūs viņai palīdzētu pirmajā laikā . . . Viņa paliks bez pabalsta un bez pieturas . . .

Vecā vīrā acīs parādījās žēlums. Viņš saņēma kalēja roku.

„Par to neraizējies, draugs . . . Viņa varēs

mitināties pie mums. Bet atmet mīršanas domas, mīlais kalēj, tev vēl jādzīvo!”

Indriķis spieda siringalvja roku, neteica nekā, tikai tā šaubīdamies pagrozīja galvu.

Indriķis tiešām bija mierīgāks. Viņš jutās noguris un lēni laidās snaudā.

Viss galā. — Labi. Kaut tik māte neciestu! grūti viņai . . .

.

Otrā rītā Indriķa māte sēdēja uz gultas malas, blakus savam sastingušajam dēlam un vārīgi un mīli glāstīja viņa matus un iekritušos vaigus, kas jau metās auksti. Viņa neraudāja un nevaimanāja, tikai skatījās neskaidrām acīm dēla sejā, ķūru apēnoja kluss, mūžīgs miers. Ienāca viens, otrs, parunājās, mēģināja viņu mierināt, bet viņa likās, no tā nekā nedzirdēja un neatstāja arī savas vietas.

Drīz ieradās arī muižkungs, kas uzņēmās uz sevis visas rūpes, lai kalēju godam pavadītu. Tikai arī viņam neizdevās nelaimīgo, satriekto māti aizvest no dēla gultas . . .

No „Kalējs Indriķis“.

Tautas dziesmas.

No saknītes lazdiņš zied
Sarkaniem ziediņiem;
No sirsniņas es mīlēju
Savu baltu māmuliņu.

*

Māmiņai labu daru,
Visu mūžu dzīvojot.

*

Ceļu krēslu pie krēsliņa,
Lai sēd mana māmuliņa:
Mātei kājas piekusušas
Visu dienu tēkājot.

*

Māci mani, māmuliņ,
Visādam darbiņam;
Izmācīj'se darbiņam
Māci gudru padomiņu.

Apsesdēls

Mīlu tevi, māmiņa.

Mīlu tevi, māmiņa,
Mīlu, tā mīlu! — —
Liels būšu — vairāk vēl
Mīlēšu tevi.

Rociņas maziņās
Tikai ap kaklu! — —
Liels būšu — mēnesi
Varēšu, sauli.

Mēneša kurpes tad
Aušu tev kājās,
Saules tad lakatu
Siešu ap galvu.

Saktā pie krūtīm
Zvaigznes tev visas! — —
Milu tevi, māmiņa,
Milu, tā milu! —

A. Saulietis

Mātes sirds.

Ja tev šķiet, ka nabags esi,
Pasaulē tik vajāts, pelts; —
Nava tiesa: mātes sirdī
Tev ir visudārgais zelts.
Ja tu daudz ko pazaudējis,
Kas tev likās liels un svēts, —
Kur tu mieru atradīsi? —
Tad pie mātes krūts tu bēdz.
Pat priekš tumša noziedznieka,
Kam būs bargu sodu ciest,
Mātes sājpu pilnā sirdī
Mīlestība neizdziest.
Dimantus un dārgas pērles
Vari ceļa dubļos sēt,
Ja tu lauzīsi mātes sirdi, — —
Nav vairs tev ko pazaudēt! ..
Glabā savu mātes sirdi —
Mantu visudārgāko:
Mūžam mīļu viņu turi,
Mūžam nenicini to!

E. Stegere

Atmiņu kvēle.

Tik dzīvi atmiņā man uzaust tālās dienas,
Kad vakaros pār mani noliecies tu, māt,
Ar vieglu roku pārmeti man krusta zīmi
Un teici: „Guli, bērniņ! Dieviņš būs tev klāt.“

Tāds neizsakāms miers pār mani lēni laidās,
Ka dziļā, saldā miegā smaidot slīgu es,
Un sapņos bieži, pat arvienu tad man likās,
Ka Dievs pats mani savās stiprās rokās nes

Bet tagad, vēlā stundā domu pilno galvu
Uz spilventiņa guldot, sāpēs šķiet viss tīts...
Kaut varētu es dažus saules starus atsaukt,
Ko vaigus apžāvēt un just, ka gaišs nāks rīts!

Vai, māmuliņ, tu jūti Dieva dārzā skaistā,
Ka bērns tavš vienmēr klusi lielās gaidās tvīkst
Un lūdz, lai tava mīlā, mīlā, vieglā roka
Uz krūtīm, krusta zīmi metot, liegi sligst?

Vālis Lesiņš

Ej, dēls, — lai Dievs tevi sargā.

Jā, — Spriguļu saimnieka vaīrs nav. Viņu no-
veikusi ienaidnieka lode, un te nu sēž viņa sieva ar
dēlu kā divi nabagi, kam dzīvē atņemts viss. Bet
tad it pēkšņi jaunekļa piere apņēmīgi paceļas uz
augšu un vaigs tam atkal sastingst nelokamā gribā.
Viņš pieceļas un stingriem soļiem pieiet mātei klāt

un uzliek savas stiprās rokas viņas vārgajiem pleciem.

„Māt!“

Saraudātās acis paceļas pret viņu.

„Es iešu!“

„Kur?“ klusi čukst drebošās lūpas.

„Tēva vietā!“

„Dēliņ! — tu esi par jaunu!“

„Nekas, māt', — brīvprātīgiem gadi nav vājdzīgi. Spēka man diezgan un dūšas arī.“

Māte pieceļas un, tikko valdīdama nespēka pārņemtās rokas, apkāpj savu auklējumu, un asaras tai smacēt smacē elpu.

„Andri... bet ja nu... arī tu... palieci...“

„Nebīsties māt', — jo vairāk cīnītāju, jo mazāk būs upuru.“

„Kas gan viena cilvēka spēks šai nāves cīņā?“

„Es nebūšu viens: man sekos citi. Viens klūs par desmitu, desmits par simtu, simts par tūkstoti, un tā, māt', mēs uzvarēsim. Un kaut arī man būtu jāpaliek kaujas laukā, tas tomēr būs labāk kā sēdēt mājās un gaidīt, kamēr ienaidnieks paņem mūsu svēto zemi, kas slacīta daudzu krietnu tautiešu un arī mana tēva asinīm. Jā, māt' — man jāiet!“

Sprigulu māte dziļi ieskatās dēla acīs un, mitro vaigu viņam pieglaudusi, saņem visus spēkus, lai ielīktu savā balsī mieru un pašāvību.

„Ej, dēls, — lai Dievs tevi sargā!“

No „Varoņa augšamcelšanās“.

Bernhards Kasars

* *
*

Māt, nekad es nepārnākšu sētā
lauztu šķēpu, noskumis un vārgs —
mirt vai uzvarēt es eju, svētā,
zinu, tāds tev esmu divtiik dārgs.

Ja es atgriezšos pēc beigtās kaujas,
droši ozolzariem pretī nāc,
zobenu, kas kļuvis truls pēc pļaujas,
kumeļu un mani puškot sāc!

Bet ja kādu rītu gatvas galā
gaidot redzi, pārnāk kumeļš vien,
zini smiltis rakts es svešā malā,
ozolzarus vijā sien — —

Māt, nekad es nepārnākšu sētā
lauztu šķēpu, noskumis un vārgs,
mirt vai uzvarēt es eju, svētā,
zinu, tāds Tev esmu divkārt dārgs.

Karola Dāle

Māte.

Atceros kā tālu teiku
Bērnu dienas saulainās,
Māt, kad izauklēji sveiku
Mani rokās gādīgās

Itnekad tu nepaguri
Skumjas, sāpes remdināt:
Svētās mīlas ugunskuri
Kvēloja tev sirdī māt!

Kur gan arī ceļš mans vītos,
Lemts kaut pekles izstaigāt,
Zinu: vakaros un rītos
Aizlūgsi par mani, māt!

Paulina Bārda

Bērna lūgšana.

Dieviņ, jo es maziņš esmu,
Jo tu mani pažēlo,
Un kā māmiņai vairs nava,
Dodi, lūdzams, Tu man to.

Tev ir spožas zvaigžņu druvas,
Debess jūras plašums tāls,
Dodi, lai mums allaž būtu
Melna maizīte un sāls.

Es uz augšu acis celšu,
Tev lai viņas gaiši spīd,
Un lai Tava mīlestība
Nonāk mani sasildīt.

A. Saulietis

Māt, piedod!

„Ko tu teici dēls?“ māte prasīja drebošām lūpām. „Tu izsviedīsi mani ārā?“

.....

„Te nu es sēdu — kā ubadze ceļmalā,“ viņa klusi teica, galvu uz krūtīm nolaizdama, un sāka šņukstēt. Bet ja es še nosalstu? .. Nu, ko tur! .. Tā jau mirst ubadzes... tā mirst ubadzes ceļmalā... tā mirst ubadzes...“

.....

„Man steigdzami jābrauc,“ saimnieks teica, „sajūgsim labi žigli zirgu.“

„Vai, saimniek, tik vēlu naktī!..“ kalps ierunājās, bet Jānis viņam nekā neatbildēja.

Jānis iesēdās kamanās un aizbrauca gar istabas galu, kur jaunajā sniegā bija vēl redzamas mātes pēdas. „Es viņu ceļā panākšu... nolūgšos — un mēs pārbrauksim mājā... Neviens nezina...“ viņš domāja pie sevis. Braucot gar retajām priedītēm, kas bija ceļmalā, zirgs piepēši pasitās sāņus. Jānis to apturēja un apskatījās. Zem vienas priedes viņš pamanīja kaut ko tumšu. Viņš nobāla kā drēbe... Vai varbūt viņa? .. Dievs un Tēvs! ..

Drebošiem ceļiem viņš tuvojas priedei. Tur viņa sēdēja nekustoši, galvu uz krūtīm noliekusi un ar lakatu apsegusēs.

„Mamm, mamm!..“ viņš teica lūstošā balsī, mātes plecus apņemdams, „mamm, ko tu še dari?..“ Bet sēdētāja nekā neatbildēja, tā ir nepakustējās.

Viņš atsedza tai lakatu. Viņas vaigs krēslainā mēnesnīcā bija bāls kā mironim.

„Ak Dievs, esi man žēlīgs!“ Jānis iesaucās un nokrita ceļos. Viņš pielika savu vaigu mātei pie krūtīm. Viņa elpoja — viņa bija vēl dzīva!.. Ātri viņš novilka savu mēteli, ietina tajā māti, viegli ienesa to kamanās un brauca uz māju. Viņš nejuta, ka aukstums stindzināja viņa locekļus. Tik vienas domas viņam vairs bija: „Kaut viņa nu vēl nemirtu!..“

Kad Jānis māti nesa istabā, Emīlija pietrūkās no gultas un skatījās pretim bailu pilnām acīm.

„To nu mēs esam izdarījuši!“ Jānis teica tādā dīvaini dobajā balsī.

Vairāk viņš tanī naktī netika sievai nekā sacījis. Viņš pats māti noģērba, apguldīja un uzvārīja tai tēju. Viņa nerunāja, tikai skatījās uz Jāni un viņas acīs bija kā kluss prieks, kā vēla laime...

.....

„Piedod man, mīlo māt, piedod man!“ viņš čukstēja, pie gultas ceļos nometies un mātes roku skūpstīdams.

Ar pūlēm māte drusku piecēlās. „Es tev piedodu dēls... mūsu starpā... vairs naida nav... nemaz... mans dēls... mīlais dēls...“ Bezspēcīgi viņa atslīga gultā atpakaļ.

No „Vecā saimniece“.

Tautas dziesmas.

Mana balta māmuliņa
Cietu miegu aizmīguse,

Gana teku, gana saucu,
Nedzirdēja, neredzēja.

*

Dzisa, dzisa uguntiņa,
Zuda, zuda māmuliņa;
Uguntiņu gan uzpūšu,
Māmuliņu nedabūju.

*

Saulīt, balta noiedama,
Ko es tevīm pasacīšu:
Aiznes manai māmuliņai
Simtu labu vakariņu.

*

Apsēžos raudādama
Mātes kapa maliņā.
Celies, mana māmuliņa,
Es pacelšu velēniņu.

A. Saulietis

Pie mātes.

1.

Es nāku šurp uz miera vietu,
Pie tava kapa, mana māt:
Šurp nesu savas tumšās sāpes —
Kaut spētu tās še izraudāt! —
Bez tevis, māt, nu mīlestības
Man pasaulē vairs nav nemaz,
Un saltumā starp svešiem ļaudīm
Man nesaprastam jāmaidās:

Šurp nāku lūgt lai salda dusa
Tev, dārgā sirds, Tev, mīlā māt,
Un dvēseli man iztvīkušo
Lai debess miers nāk spirdzināt.

2.

Savas skumjas, savas sāpes
Sirds kā senāk Tev tik sūdz,
Tā kā tad, kad manu galvu
Glaudi vēl pie mīlās krūts:
Tur pie svētā Dieva troņa
Lūdž par mani, mīlā māt,
Lai caur savu tumšo mūžu
Godam spētu izstaigāt.

A. K e n i ņ š

Mātei.

Cik labi — atkal būtņu dzelmē kāpt,
Lai slēgtos dzīves loks!
No mūžības
Caur radību un nāvi
Mūžībā! ..
Un Tu, Tu, mana mīlā, jaukā rūpju māt,
Kas turpu aiziet mani svētīdama.
Tu — dabas krūts,
Tu — dvēsle plīvuros;
Tu — mīlas sirds,
Ciešanu mērķos mesta;
Tu — pusei vērsies skats
Pret sauli liesmojošu, —

Lai Tava dvēsele, kā miera kokle skan,
Un Dieva dzīvai dvašai līdzī san!
Caur laiku laikiem,
Dzīļiem mūžu mūžiem!

Kārlis Students

Mātei.

Māt, kā putni vingriem spārniem
Domas man arvien
Pāri mežiem, pāri laukiem
Prom pie tevis skrien.

Ak, nekur man nav tik viegli,
Kā pie tevis māt,
Sāk kad sirdi smagi sāpju
Padebeši klāt.

Neviens nezina tādus vārdus,
Neprot mierināt, —
Nav neviena mīlestība,
Tā kā tava, māt.

Tāpēc gribas man kā putnam
Pāri mežiem skriet
Kur uz tava klusā kapa
Pirmās puķes zied.

Tur pie melnā koka krusta
Gurdo galvu glaust,
Stāstīt tev, cik tagad skumjas
Manas dienas aust.

V. Plūdons

Pie mātes kapa.

Pie tava klusā kapa
Jaņ viršus ziedam redz;
Un daža sausa lapa
Tev dusas vietu sedz.

Nāk gads pēc gada klusi
Un kapam pāri iet,
Bet tu, tu mierā dusi,
Vai saule lec, vai riet

Zem dzīves smagās nastas
Vairs negurst kamieši:
Pie cita — jauna krasta
Tu esi tikusi

Elza Sterste

Mātei.

Pa kapa tumsu meklēju
Es tevi, mīlā Māt,
Un aizmirstu un nejaušu
Ka tu man allaž klāt.

Kurp vien nu gribu acis griest,
Tavs skaidrais skatiens mirdz,
Un mūžam mīlā neapdzīest,
Māt, Tava svētā sirds.

Bērns

Tautas dziesmas.

No debesu nosalaižu
Ar sudraba virvītēm.
Mīļas Māras šūpulī,
Māmulīņas klēpītī.

*

Spoža zvaigzne notecēja
Pie līgavas namdurvīm:
Tā nebija spoža zvaigzne,
Tā bērniņa dvēselīte.

*

Bija man, bija man
Trīs lietīņas glabājamās:
I guntiņa, atslēdziņa,
I bērniņš šūpulī.

Ed. Virza

Kas ir bērns?

Kā skaidrās rudens dienās laukos sasaucās šie agrās rīta stundas nodziedātāji, tā senā latviešu sētā, pusdienas laikā, kas bija ganu dušas laiks, sasaucās bērni. Senajām latviešu mātēm viņu bija patiess Dieva devums un mūžīgais dzīvības plūdums viņus nesa augšā kā avots burbuļus. Cik vien bija mūsu mājās, viņi tagad izklīduši kā putni no

saviem pārklīem, kad mežu vai purvu ķer piepēša nelaime!

Šie bērnu pulki katrā sētā bija tā dzīvā un draudzīgā ķēde, kas saistīja kopā visas lauku mājas un pārvērta tās avotos, no kuriem uz visām pusēm plūda prieks un dzīvība. Viņi izlīdzināja uz pierēm rūpes un bažas, jo kas bērni ir? Smaids, ar ko daba atbild uz nāves nerimstošām pūlēm visu iznīcināt.

No „Zemgales sēta“.

Aīda Niedra

...ir dēls!

Viņš gulēja klusi un pārdomāja par laiku, kuru Anna Dzilna jau nodzīvojusi viņa mājā.

Tas bija laimīgs laiks, viņš atzina šo laimi.

Brīva un jauna, Anna savienojās ar viņa straujo, vēl neiegrožoto dabu, likdama Rijaskalnam neaizmirst savas burvības, turēdama viņu cieši, pati tvīkdama šinī divu cilvēku priecīgajā un brīvajā dzīvē.

Viņa gāja un pildīja saimnieces vietu, godbijīgi apbrīvoja visus lielos panākumus, bet neaizmirsta savu cieņu un neaizmirsta būt tam sieva un draugs, neaizmirsta apliecināt, ka mīledama atstājusi Līgšņu un atnākusi pie tā.

Ko viņš vēl vairāk varēja vēlēties?

Viņa nesa tā bērnu un drīzi Rijaskalnu māja sajūtīs šo saldo nastu, kuņas tā alkst viņi laudīs.

.....

Un tad viņus satrauca jauns kliedziens.

Ilgs un grūts.

Tad iestājās klusums un tā palika.

Nāca Rijaskalniete.

Stingrā un cietā sieviete, nobālušu, bet priecīgu seju piegāja pie dēla, un, apskāvusi to, lēni iešņukstējās, nevarēdama parunāt.

„Kas ir, māt?“

Spējā lēcienā Rijaskalns bija augšā un purināja māti aiz pleciem, bet paraudzījies viņas priekā mirdzošā ģīmī, saprata un atlaidās, noslīgdams atpakaļ sēdekļī, izbiedēts un cerību pilns.

„Annai ir dēls.“

Vecais saimnieks, rokas salicis, klusi kaut ko zem sevīs murmināja.

Viņš sacīja: „Paldies Dievam!“

No Anna Dzilna“.

Veronika Strēlerte

Jaunajai mātei.

Tu vaļā durvīs smaidīdama stāvi:

Ceļš dzīvībai cik plaši atdarīts!

Tā likās man, ka noglāstīja rīts

To mazo bērnu, ko tu rokās kļāvi.

Lai debesīs draud kara briesmas kāvi,

Lai cīnoties tavš dēls tiek saplosīts,

Lai nobirst vaiņags kāzu dienā vīts —

Teve nava jātic pasakai par nāvi!

Kaut brīžam krāšņa tā un valdzinoša šķiet
Kā saules aiziešana, kad tā sēri riet,
Kā vētras apkampiens, kas pēkšņi norauj lapu —

Pret jauno dzīvību ir nevarīgs tās baigums,
Kā zelta liliņa zied modri mātes maigums
Pār sava bērna šūpuli vai kapu.

Elza Stērste

Ap bērnu.

Kā trausla vītne nevarīgi skaujās
Šīs rokas, kurās prieks un maigums viss,
Un mazais ceļinieks, kas mātei ļaujas,
No tālā ceļa liekas piekūsis.

Un ja pie tavām durvīm viņš ir stājis,
Ver vaļā — Dieva līgsme iekšā nāk!
Un viss ir svēts, kur bērna solis gājis,
Kas likās beigts, no jauna jāiesāk.

Marta Grimma

Bērns, pie tava klusā smaida.

Bērns, pie tava klusā smaida
Apklust visi dienu prieki,
Sirds vairs netaujā, ne gaīda,
Naidis un mīlums tai ir lieki.
Sirds vairs nemeklē, nedz prasa,
Visam pāri virzās gaita,
Pāri lido doma asa,

Dienas straujās rit bez skaita.
Pāri, pāri ... jo tas mīlums,
Kas tev bērna acīs spulgo,
Tavu skaidro skatu zvīlums
Visas kaislās mīlas pulgo.
Pāri, pāri ... jo tas maigums,
Kas tev bērna sirdī lasāms,
Tā ka balto zvaigžņu zaigums
Nemeklējams, neizprasāms.

Pāvils Rozītis

Bērna smaidi.

Kas varenāks kā bērna smaidi,
Kad tie tev gaiši pretī vežas
Tad nobāl mīla, pazūd naidi,
Sirds mūžības vairs neatdzeras.

Var mīlēt sievu, pielūgt māti,
Tās — šodiena un vakardiena,
Bet dziļā priekā apmulst prāti
No bērna smaida tikai viena.

Caur viņu mūžība tev vaļā
Caur viņu dzīvo vēl aiz kapa,
Un tava neprātība skalā
Būs dzīves rakstos jauna lapa.

Nekad vairs tavu galvu sirmo
Spēs locīt šaubas, sāpju vaidi,
Ja tev kā saule pretī virmo
Šie rītdienīgie gaišie smaidi.

Kārlis Skalbe

Bēnam.

Vai maigāk smaržo roze,
Vai pļava ar vīstošu sienu,
Kā tavas sārtās lūpas
Ar mātes pienu?

No tālām, siltām salām
Nāk sapņi, kur tu dusi,
Tev skūpstīt maigo muti
Uz pirkstu galiem klusi.

Es viņiem līdzī liecos
Pār šūpulīša malām,
Pār mani nāk kā vēsma
No tālām, siltām salām.

R. Skujiņa

Bērn.

Pieglaud, bērns, rociņas savas
Pie mana gurušā vaiga,
Lai es izjūtu atkal,
Cik zemes mīla ir maiga.

Lai es dzirdu un jūtu —
Šalc as'nis tev dzīvība raīta.
Un kā jaunotā atkal
Kļūs manu soļu gaīta.

Iziesim laukā ar sauli,
Ar rītu un sudraba vēju.

Raugoties tevī sirds saka:
Kādreiz tu arī tā skrēji.

Kādreiz tu arī uz zemes
Glāstīji skudru kā brāli.
Vai tie laiki tik seni?
Vai tie gadi tik tāli?

Bērns mani atpakaļ vada
Mūža zeltotā lokā.
Dzīvē nāk pretim un ieliek
Sapņu pavadu rokā.

Apsesdēls

Svētus ceļus.

Rokā man kājiņas,
divas mazas kājiņas, —
diez' kādu ceļu,
taku
reiz gājējas dienās.

Noliecu galvu —
lepno,
domu auksto galvu —
pie kājiņām,
skūpstu viņas un svētu ceļus, —
ietus, neietus vēl
cilvēka ceļus.

Marta Grimma

Mans bērns.

Ir manai lūgšanai tik divi vārdi,
Ko katru nakti Debess Svētai lūdzos:
„Mans bērns... mans bērns...“

Ir manām acīm tikai divas saules,
Kas katru rītu manim atāust smaidot:
tās — bērna acis.

Ir manai sirdij tikai viena tuva,
Tā — mazā, mazā, karstā bērna sirds,
Kas dien un nakti pukst kā atbalss manai:
Tā — bērna sirds.

A. Saulietis

Māte.

Mana manta un mans gods,
Kas man likteņa nu dots:
Manu bērnu sirdis man —
Ja tās ir, tad Dievs un gan'!

Manas asinis tur rit,
Mana dzīvība tur sit,
Mana jaunība tur zied,
Mani sapņi tālāk iet!

Cita manta — nieki vien:
Iznīkstams viss vienudien;

Mīlestības upurs svēts —
Mūžībai tas novēlēts!

Vārds vienvienīgs sirdī trīc:
Manu bērnu sirdis man!
Daudz par viņām sāpju justs:
Liels un smags ir mātes krusts!

Vārds vienvienīgs sirdī trīc:
Viņu laime — jauns man rīts! —
Klusā novakarē iet
Nav tad grūt — kur saule riet...

Marta Grimma

Mātes sirds.

Ir tikai divas lietas:
Mans bērns un mana sirds.
Un citam te nav vietas
Uz zemes aukstas, cietas,
Pār kuŗu zvaigznes mirdz.

Ir tikai divi vārdi,
Kas manim dzīvot liek,
No mana bērna laimes
Nakts tumšā gaiša tiek.
Un kaut man pašai būtu
Ar' smiltis jāpaliek,
Lai mana bērna laime
Pie Dieva augšup tiek.

Ir tikai divas sirdis,
Kas mūžam saprotas:

Bērnš — māte.
Dzīvē, nāvē —
Nekad tās nešķiras.

Es debess sauli liktu
Tev mazās rociņās
Un ja vēl nepietiktu,
Lai sasilditu tās,
Man sirds caur ledus kalniem
No kapa izlaustos,
Līdz nāvej skumjos brīžos —
Lai atņemtu tev tos.

Anna Brigadere

Mans bērns.

Idli, Idli!

Viņa bērns, viņa vienīgais mazais bērns! Tas
tak bij skrējis pa šo ceļu. Kur tas palicis?

Ja Idli bij skrējusi pa to ceļu, tad tai mirkli, kad
notika gruvums, viņai vajadzēja būt pie baltā pavil-
jona. Vienā vai otrā pusē. Bet tad — tad — tad viņa
bij tai tumšajā kapā, no kuŗa bieziem mutuļiem cē-
lās kvēpi un putekli.

„Mans bērns, mans bērns!“ Kreijeris iesaucās
skaļi, tik skaļi, ka viņa kļiedziens pārskanēja visu
citu saucienu un uztraukumu brāzmu. Un pastāvīgi
kļiegdams, viņš metās skriet, traukdams uz priek-
šu kā viesulis, ar elkoņiem sev ceļu lauздams, visus
citus pie malas nogrūzdams. Turp, turp uz atvara
malu!

.....

„Mans bērns, mans bērns! Mana Idli! Palīdziet man glābt manu bērnu!“

Laudis laida gaŗām ņo vīru. Sačukstēdamies.

— Tas ir ārprātīgs!

— Nabags! Viņš zaudējis savu bērnu.

.....

Jaunas vaimanas un saucieni izbiedēja ļaudis. Tur nāca tā amerikāņu dāma, ko Kreijeris bij redzējis taj acumirkļī, pirms kalna nogrūvuma stāvam iepnājā villā uz balkona, baltā mētelī un paceltām rokām, it kā gribētu traukties pretī „Rožu dārza“ neaizsniedzamajam skaistumam. Arī tagad tā skrēja paceltām rokām, bet tā bij izmisuma kustība. Paceltajās rokās viņa šūpoja savu galvu un nemitīgi sauca: Egons! Egons! Mans bērns! Ak Dievs! Gluži tā, kā nupat bij saucis Alois Kreijeris, nabaga vīrs.

.....

Te piepēši gaiss salīgojās no pārsteiguma kliedzieniem: starp nobrukušajiem augiem bij saskatāms sarkans plankumiņš.

„Egons!“ sauca miss Vairtene. „Viņam bij sarkans kaklautiņš.“

Viņu atturēja. Bet Kreijeri nespēja neviens aturēt. Tas sauca.

„Tā ir Idli! Idli, mans bērns! Viņai bij sarkana cepurīte. Šurp virvi! Es glābšu savu bērnu!“

.....

Apjosts ar virvi, apbruņojies ar kapli un lāpstu jau stāvēja Kreijeris.

Tad tas pazuda gravā.

Un likās pazuda arī pasaulei.

Putekļu mākoņi to aizsedza. Neviens to vairs

nevarēja saredzēt un neviens tam arī nevarēja palīdzēt. No virves kustībām, kas drīz rāvās kā krišus krizdama uz leju, drīz apsika uz vietas, drīz atkal sakustējas uzsviezdama jaunus putekļu stabus — varēja nojaust, kur atradās Kreijeris. Virve slidēja, slidēja. Tad to ilgu laiku vairs nejuta. Elpu aizturējuši laudis gaidīja augšā. Beidzot vāja zīme: augšup! Ugunsdzēsēji sāka virvi ritināt atpakaļ. Tiem palīgā steidzās daudz roku.

Kreijera galva parādījās pāri atvaram Uz pleciem tam cieši virvē iejosts, gulēja nesamaņā, lēnganiem locekļiem amerikāņu zēns.

„Beigts? Nedzīvs?“ sauca daudzas mutes.

„Dzīvs! Nemiet!“ Kreijeris tikko izdvesa.

Viņam noņēma bērnu, atraisīja virvi, viņš nosvieda kapli un lāpstu un turpat sabruka.

.....

„Idli, Idli! Mans bērns, mans bērns.“

Kur tā varēja būt? Kur to tagad meklēt? Viņa domas bij trulas.

Tā viņš sēdēja kā nejūtīgs, kad kāds no biedriem to krietni sapurināja pie pleciem.

„Klau, nepaliec nu muļķis galvā. Ja manas acis nevil, tad tā ir tava Idli, kas tur skrien no Vilku pārejas puses.“

„Kur?“ Kreijeris kā elektrizēts uzlēca kājās un skatījās, kurp norāda ugunsdzēsējs. Acis tam bij tik smagas, it kā tās nespētu vairs turēties valā, bet acu dobumos dzēla un sūrstējā.

Jā, tur nāca viņa Idli, kopā ar dažiem svešiem laudīm, kas steidzās izdibināt, kāda nelaime ir notikusi lejā, pie pilsētniekiem.

Kreijerim likās, kā būtu piepeši pārlūzusi smaga akmens čaula, kas ap viņu jau bij slēgusies kā tumšs kaps, un dzīvē no tās izlobijās kā salds kodols, ko tas rija kopā ar asarām un nespēja norīt.

Nevarīgs un bez spēka pakustēties viņš bij no lielas laimes.

„Šurp, Idli, tavs tēvs šē zaudē prātu aiz bēdām, ka tu varētu būt norauta līdz gravā!“

Idli nu tik ieraudzīja tēvu, skrēja kā vējš un ieskrēja tam rokās.

„Kaš ir, tēt? Ko tu šē dari?“

Idli skatījās nesapratnē.

Bet Kreijeris spieda bērnu arvien ciešāk sev klāt, smējās un raudāja vienā elpas vilcienā.

„Kam tu dzer! Hē, Idli, vai tu tā neteici? Kad tas bij, kad tu tā teici? Priekš vienas stundas? Nē, nē! Simts gadu ir no tā laika pagājuši. Simts gadu! Vai tu to saproti? Hē?“

„Tas vīrs ir tiešām sajucis galvā. Ko viņš tur murkšķ!“

Ugunsdzēsējs paraustīja plecus.

Bet Kreijeris noliecas tuvāk savam bērnam.

„Kam tu dzer, tēti,“ viņš atkārtoja savilktām lūpām it kā ar Idlijas balstiņu mīlinādamies. „Jā, meitiņ, smicīt manu, nu es tev ko teikšu: Simts gadu ir pārgājis, kamēr tavs tētis dzēra. Dzirdi: simts gadu! Un nu tas vairs nebūs. Zini ko: Viss nu būs citādi. Dievs ir mans liecinieks. Un spožie kalni visapkārt ir mani liecinieki. Nu, ko tu tagad teiksi, Idli?“

Idli neteica ne vārda. Klusā tā bij kā pelīte, jo tēva asaras tai bira uz pieri un vaigiem. Ar savas

siltās sirds gaišredzību viņa saprata, ka ir kaut kas liels noticis, jo pirmo reizi viņu apskauj divas rokas, tēva rokas tik cieši, it kā nekad to vairs negribētu laist vaļā. Un pati aiz laimes asarām drebēdama viņa paslēpa savu vaigu pie tēva krūts.

No „Kalna gruvums“.

Alberts Sprūdžs

Tēvs un dēls.

Kalvis nokāpa krastā. Viņš gribēja saukt dēla vārdu, kad nejauši kaut ko pamanīja, Aiz niedru puduļa pāri ezera virsum pacēlās akmens. Kā parādība, kas stāvēja uz tā, ar paceltu labo roku vīcinādams sveicienu meža pilēm, kas straujiem spārnu vēzieniem aizlaidās naktī. Brīdī viņā pētīdams lūkojies, tēvs pazina savu dēlu.

Balss viņam aprāvās kaklā. Viņš neiedrošinājās laupīt zēnam prieku, kuŗu tam sagādāja ezers. Tas bija ezera prieks, bezbēdīgs bērniņas prieks. Un vērojot to, kalvja krūtīs dzima un cilāja tās viena vienīgā vēlēšanās: Kaut šis ezera prieks dēla spēka gados pārvērstos tikpat dziļā un skaistā darba priekā!

Ilgu laiku nekustēdamies viņš stāvēja krastā, kā aizlūgdams, kā garā svētīdams to.

. . . — Tēt, tu mani gaidi? — spalga balss pēkšņi ieskanējās kalvim blakus, un sprogaļna galva pieglaudās viņa stāvam.

— Jā, dēls! Nāc, lūgsim kopā Dievu un pateiksimies viņam par visu, ko viņš mums šodien devis,—

aicināja tēvs, un dēls paklausīja liksms, jo viņa sirds
jau bija jūsmojusi Dievā.

No „Ezera prieks“.

Edvarts Treumanis-Zvārgulis

Cik pēkšņi manu nakti mij...

Cik pēkšņi manu nakti mij
Spožs, ziedošs, dziedošs rīts,
Kad man ap kaklu rokas vij
Tāds maziņš puisēniņš!

Tu runā — smaidot klausos es:
Šķiet cīrulītis dzied.
Mirdz tavu acu saulītes,
Kā tulpe vaidziņš zied.

Cik dārgs var būt tāds sirdsbērniņš!
Cik dārgs! Bet — man ir bail,
Ka reiz tavs mīlas — uguniņš
Pret mani neizgail — —

Kad bērns vairs tēva nemīlo,
Tās šausmas pazīstu — —
Es ilgi raudātu par to,
Bet ilgāki vēl tu.

Alfreds Karaša

Tēva un dēla mīlestība.

Viss ciemats jau runā par lielo mīlestību tēva
un dēla starpā. Ak, šie abi, zēns jau ir kā tēva ēna.

Vai ir kādam vēl tāds zēns kā man! dažreiz nodomā Kristups.

Zēns domā: vai ir vēl kādam tik labs un stiprs tēvs? Visur viņš ir pirmais, stiprākais un drošākais . . . Tādu tēvu es vēl nekur neesmu redzējis.

.

Kristups skatās jūrā. Laivas komanda vēro vadoni Kristupu un Dovs stāv un redz tikai viņu; viņš nemana vētru, neredz jūru, viņš redz tikai tēvu . . . Tēvs rīko pārējos, kuļiem jāpaklausa. Tēvs nepazīst bailēs un ir stiprs. Pie stūres viņš sēž liels un stiprs un bezbailīgs. Tēvs, tēvs . . . kam gan vēl ir tāds tēvs! Uzkrien vilnis, pārmetās pāri laivai, tēvs stāv mierīgi un skatās . . .

Bet tad . . . Tad tēva acis pazib savāds gaišs un ciets mirdzums, viņš pavēl . . . Dova sirds trīc un gavilē. Šī gaišā un cietā spožuma priekšā visiem jāpadodas.

.

Un tad . . . Viņi aizklāj sejas rokām, neviens nevar skatīties. Tagad tur, kur bija laiva, redzamas tikai putas un kūšājošs ūdens.

Mariķe nosligst ceļos un vaimana: „Jūra viņus paņēma!“

Tikai Dovs stāv iepletis kājas un lepns: „Kas ir māt? Tēvs tak sēž pie stūres!“

No „Karogs aicina“.

Anna Brigadere

Bērns izglābj tēvu.

Un ar otru domu tā jau bij atkal pie tēva. Nemitīgi tā atkārtodama mātes vārdus: „Lai viss sadeg, kad tikai tēvs paliek dzīvs.“

Bet kā? Kādā veidā tas varēja notikt! Taču tikai tad, kad viņu nesatika šie svešie, briesmīgie vīri. Kad viņš nepārbrauca, kamēr tie vēl plosījās Lielauros.

Bet kad tie satika tēvu ceļā? Kā tad, kā tad? Kad tie būs beiguši savus posta darbus, viņi jās prom. Un jā nu tēvs tad gadās tiem pretī?

Vai! Vai!

.....
Uz priekšu, uz priekšu! Tēvs tak brauca, tēvu vajadzēja satikt.

Pie tam meitenei ne uz acumirkli neizgāja no prāta, kas notiek tai vietā, no kuņģenes baigais gaisums auda padebešos šo svešādo atblāzmi. Tas viņai rādīja ceļu. Viņai likās, ka tā visu laiku dzird govju māvienus un kustoņu nudzoņu.

Saucienus un balsis. Tur skrēja un rīkoja māte un Valdis, pa starpām sauca mazie brāļi. Ai, ai! Kas visiem palīdzēs, visu atminēs. Kad tik nu neaizmirstu atraisīt sunus, kad tik mazais Tālis izglābtu savus baložu būrus! O, to viņš izdarīs gan, tad atkal sevi mierināja. Līdz pēdīgam katrs skries, visu dzīvo izglābs.

Tikai tēvs!

Piepeši meitene palika stāvot aizcirtušos elpu. Ieklausījās.

Vai tur jau nejāja? Tālu, tālu, daudzu pakavu dipona? Nē, laikam tikai tā ausīs.

Nebij šaubu. Tie viņi. Pastrādājuši Lielauros savu darbu, tie nu jāja prom.

Bet nu arī lielceļš priekšā vairs nebij tukšs. Kā tur uzreiz, no lejas, bij iztinies tāds muskulis, augdams auga, likās arī auļoja ar lielu ātrumu tuvāk, jā, jā, tā bij tēva jaunā, izbraucamā kumeļa Vairoga galva!

„Tēt!“

Mirdza sauca un māja jau pa gabalu, laizdamās kā ar spārnieniem.

Ar vienu rāvienu Lielauris apturēja pajūgu. Uz lielceļa, nakts vidū viņa meitene! Un uguns atblāzma debesīs Lielauru virzienā! Kas bij noticis?

„Viņi jā! Viņiem gan vēl gabals apkārt, bet zirgi drīz būs klāt. Tēt!“

Meitene ielēca kamanās. Lielauris sarāva grožus sāņus. Kumeļš, neparasta pātagas cirtiena satraukts, laidās kā nesavaldāms sniegotā laukā.

Kad Lielauru saimniece redzēja iebraucam pagalmā vīru, viņas satricinājums uzreiz izlauzās ar neatturāmu spēka šalti. Ar raudām un elsām tā skrēja tam pretī: „Dzīvs, dzīvs!“

Visu laiku viņai tas bij bijis prātā, ka vīru būs nošāvuši kazāki.

„Dzīvs, jā,“ teica Lielauris aiz satricinājuma slāpētā balsī, „bet es gulētu tagad laukā, uz sniega, ja nebūtu bijusi Mirdza.“

Mirdza!? Platām acīm māte skatījās pēc bērna, mēģinādama saprast, kā tas viss bij noticis. Bet Mirdza bij jau prom, ar Tāli, skatīties, kur tas paglābis savus baložus.

No „Meitene Mirdza“.

V. Veldre

Mātes vēstule.

Bērns, nav jānīst ciešanas un skumjas
arī tad, ja viņas raudāt liek.
Mūžos allaž prieks ar sāpēm jumjas,
tikai nāvē viss reiz remdēts tiek...

Pat ja cauri izmisuma rietiem
jātiek tev un šaubu pusnaktij,
pat ja nomaldies pa ceļiem smietiem,
domā: tam tā visam jābūt bij...

To, kas gājis, to vairs neatsauksi.
Seju vērs uz to, kas būs un nāks.
Ja tu siltiem vējiem pretī trauksi,
dzīves maurs tev zaļos lapaināks.

Ko gan es vēl vairāk lai tev saku?
Ja nav grūti, atnāc kādreiz tu
vēl pie manis šurp pa dārza taku,
lai mēs abi kopā pabūtu...

Teodors

Mani bērni.

Darat labu, mani bērni,
Svešos ļaudīs aiziedami;
Tad jūs labprāt uzņems citi,
Un jums pašiem celsies nami.

Arī ja par saviem darbiem
Nedabūjiet it ne nieka;
Tomēr krāsāties sev algu:
Paši būsiet pilni prieka.

Izglabājiet, mani bērni,
Savu sirdi tīru, labu;
Tad par saldu laimi krāsies
Viss tas, ko virs zemes dabū.

Eita cīnīties un strādāt:
Pasaule ir liela plaša;
Gūdama tur savu daļu
Rosas, pošas katra dvaša.

Eita, mani bērni, mūžā
Labu dēstat, labu nesat!
Un ja laime pie jums stājas,
Viņas cienīgi tad esat.

Tautas dziesmas.

Sauc māmiņa saukumīņu,
Pa sētiņu staigādama:
Redzēj' savas vieglas dienas
Pār kalniņu aizvedām.

*

Atnāk, māte, tavi bērni,
Bet tie visi neatnāk;
Vienu tur pametam
Baltā smilšu kalniņā.

A ī d a N i e d r a

Piemīnai.

Aiz laikiem, aiz mūžības senas, sauc nebeidzams
sapņu ceļš kluss,
Un ceļā šai nebūs vairs bēdu, lai dzīvē še izšķīra
mūs.
Un ceļā šai nebūs vairs bēdu, lai dvēsele dziesmu
tev nes,
Mans dēls, tavu dzīvi es dziedu, bez tevis tik na-
baga es . . .

Tautas dziesmas.

Atskaties tu, saulīte,
Vakarā noiedama,
Kur palika tie bērniņi,
Kam nav tēva, māmuliņas.

*

Tec, saulīte, vakarā,
Mani mazu žēlodama,
Ne man tēva, ne māmiņas,
Ne balto brālelīņu.

*

Lec, saulīte, rītā agri,
Lec pa logu istabā:
Bārenīši sasēduši
Tumšajā kaktiņā.

*

Kas gulbīti baltu dara,
Kas bārīti laužu liek?
Ūdens gulbi baltu dara,
Dievs bārīti laužu liek.

*

Vēja lauza priedīte,
Tie skaliņi gaiši deg;
Bārenīte tā meitiņa,
Dievs palīdz dzīvojot.

Brālis un māsa

Tautas dziesmas.

Nedod, Dievs, vienam dzimt
Pie baltās māmuliņas!
Visi sita, visi kāva,
Vientulīti dēvēdam(i).

*

Mēs bijām div' bāliņi,
Abi vienu lielumiņu,
Vienu ceļu staigājām,
Vienas domas domājām.

*

Divas vien mēs māsīņas,
Kur mēs mīli dzīvojam!
Krustiem auga zelta zāle,
Kur mēs abas staigājām.

*

Vienas mātes mēs bērniņi,
Ne visiem viena laime;
Ne tie visi mazgājās
Vienā laimes ūdenī.

*

Kas kaīt manīm nedzīvot —
Mīļa māsa, mīļš brālītis.

*

Mīli, mīli tēvu, māti,
Vēl mīlāki brāli, māsu.

V. Plūdons

Nāc rotāt!

Nāc rotāt!
Nāc, brālīt, nāc, māsiņa rotāt!
Uz mauriņa zaļa
Nu rotāt ir vaļa:
Diet, dziedāt un smieties,
Šaut briežus, iet skrieties.

Spīd saulīte balta pār mauriņu,
Un lido daudz dzeltenu tauriņu.

Nāc rotāt!
Nāc, brālīt, nāc, māsiņa rotāt!

Tautas dziesmas.

Vīsi mazi avotiņi
Ik vakara miglu meta;
Vīsi mazi bāleliņi
Mīļu tura sav' māsiņu.

*

Brālīts, māsu milēdams,
Laipā meta zobeniņu;
Ej, māsiņa, viegli pāri,
Nelauz manu zobeniņu.

*

Māsiņ, tavu labu dzīvi
Baltajos bāliņos:

Nedzirdēju ļaunu vārdu,
Ne darbiņa niecinot.

*

Brāļi mani brālīši
Es brāļu māsa;
Kā roze ziedēju
Brālīšu vidū.

*

Palīdzēju māsiņām,
Ko varēju palīdzēt:
Devu dārzu, rožu sēt,
Kumeliņu noecēt.

*

Neviens mīļi tā nebrauca,
Kā brauc brālis ar māsiņu:
Piebrauc vienu ievas krūmu,
Appušķoja kumeliņu.

Tautas dziesmas.

Sarkanajis āboliņis
No kātiņa vien ziedēja,
Māsa savus bāleliņus
No sirsniņas vien mīlēja.

*

Piecas, sešas mēs māsiņas,
Viens pats mūsu bāleliņš;
Uz tā paša skatāmiem,
Kā uz zaļa ozoliņa.

*

Brālis mani mīli tura,
Es brāliti vēl miļāki.

*

Es savam brāliņam
Labu vien novēlēju,
Viņš man labu ar vēlēja
Aizejot tautiņās.

*

Pie vecā bāleliņa
Kā pie tēva turējos:
Vecajam bāliņam
Tēva dots padomiņš.

Anna Brigadere

Brālītis ar māsiņu.

Vernītis gulēja murgos.

Nāca tēvs, nāca māte, nāca arī māju ļaudis, pastāvēja pie gultiņas, runāja un prātoja: kur bērns varēja tā saaukstēties, tā sabristies līdz puslielu, kad pagalmā un mājas tuvumā nemaz tādu sniega bedru nebij? viņš jau nu gan iepriekš dažas dienas bij bijis savārdzis, bet tagad jau vesels un nekas tam nebūtu noticis, ja tas no jauna nebūtu samērcējies ledainā ūdenī. Kā tas tik bij varējis notikt? Anta zināja, bet viņa cietā klusu. Nevienam arī nenāca prātā viņu izprašnāt. Bet viņa pati jutās vainīga. Kaņķ kas sāpīgi krimta sirdi un nedeļa miera. Dzina to atkal un atkal pie Vernīša gultiņas skatīties: Vai nav jau labāks? Vai nav jau labāks?

Ja viņa nebūtu dzinusi bērnu atpakaļ, bet paņēmusi to pie rokas, pat līdz mežam aizvedusi, nekas tam nebūtu noticis. Ne tas būtu iekritis ūdenī, ne apsaldējies asajā vējā, ne tā viens pats pārbijies un noraudājies, Tā viņu mocīja pārmetumi.

Tas jau nebij pirmo reizi, kad viņa tā darīja ar Vernīti. Kad tai bij labs prāts, tā pieņēma brālīti, parotaļājās, paniekojās, bet kad nebij pa prātam, tā to tūlīt dzina projām, ja negāja, pagrūda; ja vēl negāja, sadunckāja. Un Vernītis atbildēja tai ar savu pātadziņu. Tādas reizes nereti nobeidzās ar mātes iejaukšanos, kas Antai nenāca par labu. Un viņas gala slēdziens tad bij: kaut viņai nemaz nebūtu tāda brāļa! Tāda neganta puikas!

Bet tagad viņa nemaz nevarēja iedomāties, ka varētu būt pasaulē kas dārgāks par šo slimīgo. Ja nu tagad viņš paliktu vesels, kā viņa to mīlētu, kā par to gādātu! Kā tam atbildētu uz visiem daudzājiem jautājumiem, kā to mācītu! Tā viņa to sev iztēlojās.

Laiks pagāja. Likās: slimajam bij viena diena tāda pat kā otra. Kur bija tie spēki, kas varēja to padarīt veselu?

„Jā es tos zinātu. Ja es kaut ko iespētu!“ domāja Anta. „Es darītu visu.“

„Bet vai tu māte! arī visu es izstāstījusi, kā tas bij ar Vernīti? Dari taču to,“ tā Antas krūtīs ierunājās kāda klusa balss.

„Vai, nē! To es nevaru!“ Anta vairījās tai pretī. Kādēļ tas viņai bij jāstāsta, ja neviens to nezināja un nevarēja viņu vainot? Un ko tad tas iztaisa Vernī-

tim, vai māte to zina, vai nē. Vai ar to kas labots? Vai ar to nāks veselība?

Tā viņa atrunājās, bet iekšējā balss nedeva tai mie-
ra. Arvien pārlicinošāki tai likās, ka veselība to-
mēr nevar ienākt pa durvīm, kamēr viņa, Anta, nav
ko upurējusi no sevis, un viņas upuris tagad bij —
visu pastāstīt, lai māte to arī norāj vai pat soda.

Tas bija grūts solis, ko spēra Anta.

Māte ne sodīja to, ne rāja. Klusu noklausījās, kad
meitene atzinās savā vainā un sirsnīgi apliecināja,
ka turpmāk viņa nekad tā vairs nedarišot. Tad no-
teica pati: „Ja tik nu Vernītis paliktu vesels, tad
mēs visi būsim citādi.“

Kādu dienu, kad Anta atgriezusies no skolas, pie-
nāca pie Vernīša gultas, puisēns gulēja mierīgi pla-
tām, kā izbrīnētām acīm. Un kā izbrīnēts bij viņa
izsauciens: Anta! tad tam acis atkal aizkrita ciet.

Bet Anta stāstīja priecīgi visiem mājiniekiem:
„Viņš mani pazina! Viņš mani pazina!“

.

Ābeles ziedēja. Zaļajā zālē staroja pieneniņas. An-
tai pie rokas Vernītis pirmo reiz izgāja dārzā.

.

Mājinieki gāja gaļām savās gaitās un nevarēja
vien nobrīnēties par bērniem.

„Cik nu mīlīgi staigā brālītis ar māšīnu. Un ag-
rāk bij tik nesaticīgi kā suns ar kaķi,“ tā viens teica.

No „Vernītis un pātadžņa“.

Anna Brigadere

Brālis vesels.

Katru dienu desmitos nāca Līnīte un dažas minūtes stāvēja pie kanceļas durvīm, novaldīdama baigās domas: diez' ko nu tik šodien dabūšu dzirdēt par Arvi. Mājās viņu gaidīja divi acu pāri, kas ar tādu izsalkumu skatījās uz viņas lūpām, ka tā nezināja, kur ņemt mierināmos vārdus, kas uzturēs vecāku cerības staru. Šodien kanceļas jaunkundze, ieraudzījusi meiteni, teica: „Pagaidait, pasaukšu māsu Veru.“

„Vai Die', nu būs slikti,“ nobijās meitene, jo katra nerasta rīcība pavairoja viņas rūpes par brāli. Kas bij noticis, ka sauca māsu Veru?

Māsa ienāca laipni smaidīdama.

„Nu?“ itkā jautādama sniedza meitenei roku.

„Ja?“ Līnīte atsaucās kā bez skaņas un palika atvērtu muti. Kas tik nu tagad nāks?

Bet māsa Vera jau staroja.

„Vēlu jums laimes. Brālis vesels.“

„Jā?“ Līnīte iesaucās ar to pašu vārdu, bet tik skaļi, ka pati sarāvās, jo likās, ka nodim sienas. Aiz nobīļa, prieka un pārsteiguma viņa noslēpa plaukstās liesmaini sārtojošos seju. Tad atplauka pret māsu kā ziedinš.

Virtuvē Bujānu māte kasīja kartupeļus. Ko viņa vēl pie tam dara, viņai nevajadzēja rādīt gaismai. Asaras visbagātātīgi rit neviena, pat gaismas neredzētas.

Nu kāds gāzās ar tādu sparū durvīs, ka māte sa-

rāvās un ātri noslaucīja acis. Kas tur tā varēja lauzties? Līnīte jau tikko nesen bij aizgājusi.

Līnīte atrāva durvis bez elpas. Baltā janvāra gaisma aiz viņas versmaini kūpēja. Viņa pameta durvis valā, jo nezināja, pie kā tikt ātrāk: pie tēva, vai mātes. Tik skaļu vecāki viņu nekad nebij redzējuši, kā tā tagad sauca ar māsas Veras vārdiem: „Vēlu jums laimes, Brālīs“ — nē, tēvam un mātei tak Arvis nebij brālīs, bet dēls — „dēls kļūs vesels!“

Tēvam izkrita no rokām avīze, mātei nazis.

„Līnīt!“

„Meiten!“

Abi reizē bij kājās.

Nu viņai bij jāstāsta. Bet viņa nekā vairāk nezināja, ka tik to: „Māsa Vera saka, ka Arvis būs vesels. Tagad Arvis sēd gultā un ēd savu tumi.“

„Ēd savu tumi,“ māte atkārtoja tik maigi un glāstoši, tik svētsvinīgi, it kā tumes ēšana būtu svētais Vakarēdiens.

Šī saldā prieka vēsts viņas dvēselei ir debesu manna.

Mārcis Bujāns grozīja galvu uz vienu un uz otru pusi, lai neredzētu viņa acu. Viņš tā dīvaini šņaukāja un mēklēja savu cepuri. Viņam vajadzēja pakustināt rokas, lai justu plašumu, vajadzēja redzēt debesi, mākoņus un sauli, jo viņa puika kļuva vesels.

No „Kvēlošā lokā“.

E. Stegere

Piemīnai.

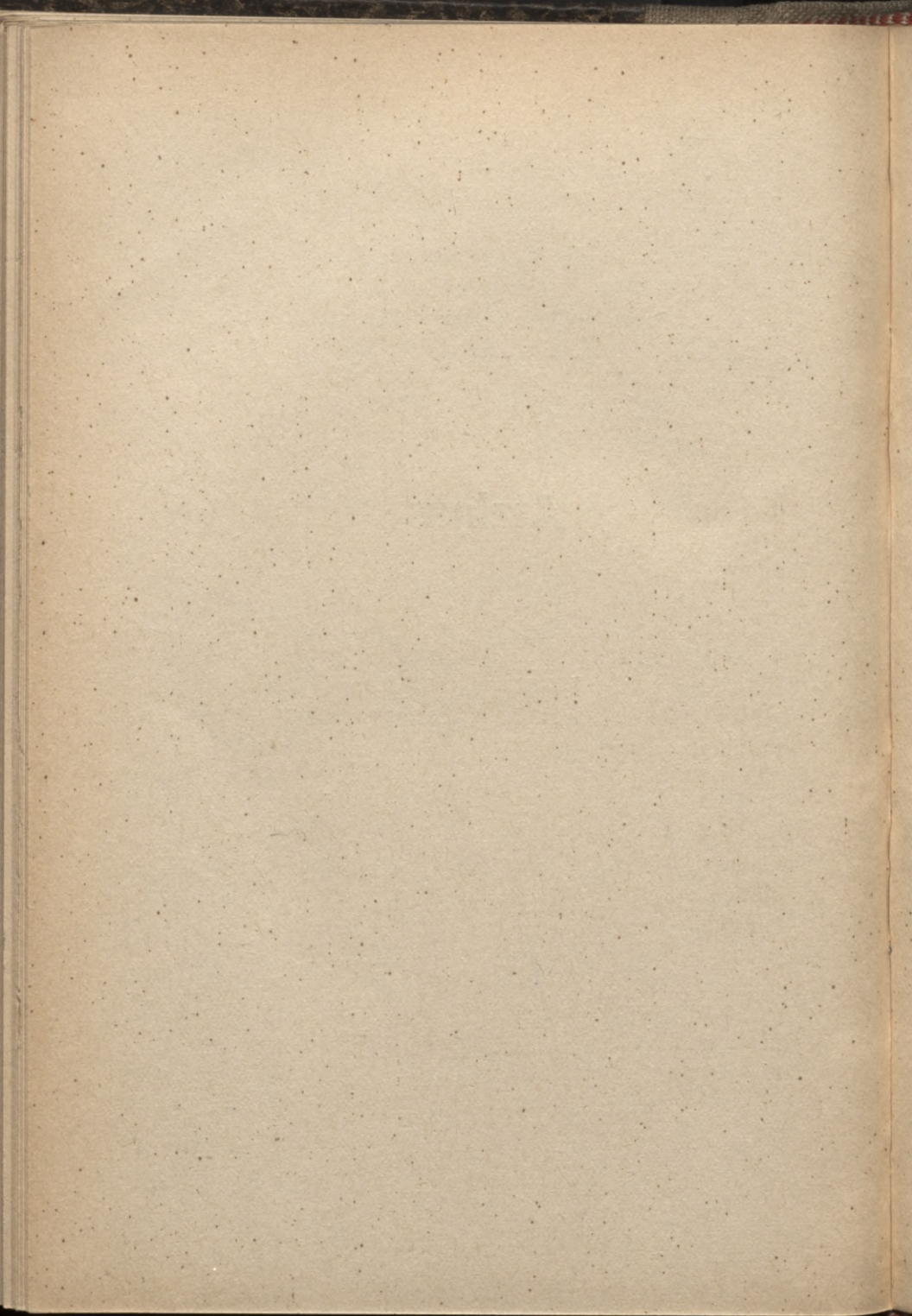
Reiz visi, visi kopā bijām,
Tēt, māmiņ, brāļi, māsa, mēs!
Reiz mīlus, mīlus vārdus mijām,
Ko atgūt šē vairs neiespēs.

Pie jūsu kapu kopām lēnām
Nu puķes savus ziedus glauž,
Un pāri jūsu sāpju ēnām
Dievs miera ziedus smiltīs sprauž.

Tautas dziesma.

Kam, vējiņ, tu nolauzi
Krūzoto ozoliņu?
Kam, saulīte, tu paslēpi
Miļāko bāleliņu?

Atziņas

Laulība

Ir viena sadzīves forma, kas savā dziļākā būtībā ir mūžīga, tāpēc ka tā noenkurota mūžīgajā dabas atjaunošanās procesa likumā — tā ir laulība un ģimene.

K. Kundziņš.

Caurmēra cilvēkam, it sevišķi sievietei, pretējo dvēseles tieksmju izlīdzināšanās un aplaimojošā dziļā kopības sajūta nav sasniedzama ārpus laulības un ģimenes.

K. Kundziņš.

Pēc vispārēja likuma sievietei vajadzīga vīrieša cietā, spēcīgā gribas roka; vīrietim vajadzīga sievietes atzinība un sievietes jūtu atbalsts viņa jaunradīšanas darbā.

V. Sinaiskis.

Laulība ir miesas un gara apvienojums. Kur viena no šiem faktoriem trūkst, jeb kur tas būs nepietiekoši reprezentēts, tur nevar būt harmoniskas laulības.

Anna Brigadere.

Laulības augstākais mērķis, tās lielākā vērtība ir apvaldīt dzimuma instinktu, pacelt cilvēku pāri dzīvniekam.

V. Sinaiskis.

Sieviete un vīrietis — tās ir divas notis, bez
kuŗām cilvēka dvēseles stīgas nesniedz pareizu un
pilnīgu akordu.

Dž. Madzīni.

Ja mēs gribēsim paturēt skaidru skatu un būt
patiesi, mēs nevarēsim noliegt sievietes galveno —
dzīvības auklētājas, bet vīrieša — ģimenes aizsar-
gātāja un apgādātāja uzdevumu.

A. Gailīte.

Ģimenē sievietei jāvalda, bet vīrietim jāvada.

I. Kants.

Laulība ir valsts, kuŗā valda sieviete.

Anna Brigadere.

Ģimenes dzīves laime atkarājas no tam, cik ģi-
menes loceklis — vīrs un sieva — spēj nodoties
saviem īpatnējiem un sev piemērotiem uzdevumiem.

J. Students.

Laulības dzīvē vienotam pārim jārada it kā
viena vienīga morāliska persona, kuŗai piešķir dzī-
vību un kuŗu pārvalda vīra prāts un sievas gaume.

I. Kants.

Agri uzcelties un jaunam precēties — to vēl
neviens nav nožēlojis.

E. Berns.

Jaunības svaigums ir īstais laulības pamats.

A. Humbolds.

Jo agrāki un tīrāki mēs stājamies laulības dzīvē, jo stiprāki, veselīgāki, gudrāki mēs paliekam, jo laimīgāki norit mūsu dzīve.

L. Tolstojs.

Laulības vienībai un nešķiramībai nepietiek ar divu personu savienošanos; vienai pusei būtu jāpaddodas otrai un vienai kaut kādā ziņā jābūt pārākai par otru.

I. Kants.

Ideāla laulība ir, kur vīrs negrib un nevar gribēt citu, kā vien to, kas ir patiess un labs.

J. Bjernsons.

Ģimene savu īsto raksturu un nokrāsu iegūst tikai tad, ja vīrs ir ģimenes dzīves materiālās puses radītājs.

J. Students.

Neuzticība pret sievieti likumā un dzīvē ir un paliek mūsu laulības un ģimenes nelaiemes pirmcēlonis.

V. Maldonis.

Kas pēc mantas prec, tas mantu apprec.

Latv. tautas paruna.

Mīlestība ir un paliek laulības un ģimenes dzīves pamats un vainags. Ja mīlestība irst, tad zūd laime.

V. Maldonis.

Lielāku laimi par tīru un lielu mīlestību laulībā cilvēks pat iedomāties nevar.

H. Senkjevičs.

Ideāla mīlestība, divu dvēseļu iekšēja harmonija var attīstīties tikai pastāvīgas apvienības ietekmē. Mīlestība var izdaiļoties vienīgi laulības dzīvē.

Ž. Fino.

Daudzas cilvēku laulības izirst tikai tādēļ, ka tās dibinātas nevis uz īstas cilvēku mīlas, bet uz dzīvnieciskas — pašmīlas.

V. Sinaiskis.

Tie, kas uz laulības noslēgšanu un ģimenes dzīves nodibināšanu skatās tikai kā uz paņēmieni radīt vienā vai otrā ziņā sev zināmas ērtības, ģimenes dzīves nozīmi ir pārāk vāji izpratuši un banalizējuši. Ģimenes dzīvei cilvēka dzīvē ir daudz augstāka nozīme.

L. Ausējs.

Īsta cilvēku mīla sākas tur, kur visu noteic atteikšanās no sevis, citiem vārdiem — pašuzupurēšanās.

V. Sinaiskis.

Ideāla mīlestība dod cilvēkam neizteicamu ziedošanās laimi, kas dod spēku arvien jaunai atdzimšanai uz vēl skaistāku un pašreizlīdzības pilnu dzīvi.

V. Sinaiskis.

Mila dabā nav mērķis, tik vienīgi līdzeklis, lai uzturētu dzīvību, proti — dzīvību visādos veidos un dažādībās.

J. Poruks.

Ģimene

Ģimene un katra atsevišķa sēta ir būvakmeņi, no kuriem sastādās sabiedrība un valsts.

J. Auškāps.

Vienāda sievietes un vīrieša vērtība pieņemama par negrozāmu aksiomu, jo abi vienādā mērā vajadzīgi cilvēces pastāvēšanai, pēcnācēju uzturēšanai, izaudzināšanai, mājas un ģimenes dzīvei, tā tad sabiedrības pamatelementu uzturēšanai un līdz ar to pašas valsts pastāvēšanai.

J. Auškāps.

Ģimeņu vēsture ir latviešu vēsture, un jo lielāka mums būs ģimenes paradumu nojaušana, jo dziļāki mēs paši sevi izpratīsim un ciešāki turēsimies kopā.

Ed. Virza.

Katra ģimene ir pielīdzināma kuģim, kas savu enkuru izmetis dziļi zemē. Ģimene apaug nevien tīrumiem, bet arī kapiem, un tēvzemes mīlestība ir mīlestība uz zemi, kas mūs baro no senčiem, no kuriem mēs cēlušies.

Ed. Virza.

Kas tad nu ģimene un radniecība galu galā ir? Tā ir apzināšanās, ka visi piederīgie cēlušies no

viena celma, ka visos rit vienas un tās pašas asinis, kuŗās guļ atmiņas par kopīgiem kapiem un kopīgiem šūpuļiem. Katra ģimene ir noslēgta pasaule, un tās pamatā atrodas citiem nezināms un nepieietams noslēpums. Un ikviens ģimenes loceklis, kas nostaigā savu lemtu ceļu no bērna autiņiem līdz liķa autam, kustas vienā un tajā pašā radniecības gaisā.

Ed. Virza.

Jo kas tad tauta ir? Tā ir noslēgtas debesis, kur zvaigžņu vietā mirdz un laistās ģimenes, kas visas griežas ap māju, no kuŗas tās cēlušās. Mums nu ir jāgādā, lai kārtība šinī nācijas sistēmā nepārtrūktu, jo ja jau kāda ģimene zaudē sajēgu par kopīgo pavardu, tad tā izklīst un aiziet bojā.

Ed. Virza.

Nāciju mēs saredzam kā mūsu ģimeni un māju, kā mūsu tēvu un māti, kā mūsu bērnus, mūsu tuvos cilvēkus, kam visiem ir savas sāpes un grūtības, kuŗas gribam novērst un labot.

A. Kroders.

Pasaulē ir daudz krietna un skaista, un brīnišķs skaistums ir saticīgās mājās, kur krietni dēli un meitas, kur milētāja māte, stingrs, sapratīgs, laipns tēvs.

J. Lapiņš.

Ģimene sākas vienīgi tur, kur atskan vārdi: tēvs, māte.

L. Breikšs.

Stiprām ģimenes un mājas dzīves saistībām izcila loma piekrīt cilvēces kultūras attīstībā.

K. Kundziņš.

Dziļā kultūras dzīves sakne, no kā izaug viss pārējais, bez kuŗa viss pārējais lemts iznīcībai, ir tautas un cilvēces pirmkopa, kas simbolizējas svētajā trijotnē: tēvs — māte — bērns.

K. Kundziņš.

Ģimenē jāatspoguļojas visai kultūras dzīvei. Vēsture to arī rāda, ka ģimene nevar izbēgt no kultūras dzīves labajām un ļaunajām pusēm. Ģimenē ir relatīva īpašuma regulēšana, audzināšanas un izglītības veicināšana, amatniecības kopšana, mākslas veidošana, tiesību, ierašu un ticējuma atspoguļojumi.

V. Maldonis.

Dzimtas svētuma cieņa lai nezūd no mūsu acīm un sirdīm ! Ko mūsu tēvu tēvi sirdīs sajutuši, lai tas atspīd pie mums, prātā apgaismotiem ļaudīm.

Vēberu Zanders.

Ģimenes laime ir atkarīga no ētikas un reliģijas, kā augstākām cilvēka gara vērtībām.

V. Maldonis.

Cik laba, stipra, tikumīga ģimene, tik laba un stipra sabiedrība un valsts. Ģimene ir visas dzīves pamats.

V. Maldonis.

Māja un ģimene ir tā vieta, kur vienīgi var tikt likts stiprs un neizkustināms pamats augstāko ētisko normu atzišanai un pildīšanai.

K. Kundziņš.

Tikumiskās vērtības un normas, rakstura stingrības spēks ētisko prasību pildīšanai cilvēkam ir jāsaņem no ģimenes audzināšanas kā vērtīgākais mantojums.

P. Jēger-Freimane.

Ģimenes dzīve dod iespēju vispilnīgāk izraisīt draudzības, mīlas un vecāku mīlestības jūtas, kas var atmosties vienā vai otrā agrāk vai vēlāk, ar lielāku vai mazāku sparu, bet apslēptas katrā un iespaido ikvienu.

L. Ausējs.

Ceļš uz dzīves pilnību, it sevišķi uz tikumisku pilnību un veselumu iet caur ģimeni.

K. Kundziņš.

Dot augošam cilvēkam pirmo morālisko atbalstu, dot viņam dzīvē līdz rakstura stingrību un tieksmes pēc pilnības, ir ģimenes uzdevums.

A. Gailīte.

Ģimenes dzīve — viens no svarīgākiem laimes avotiem.

L. Ausējs.

Ģimene ir dzīvē visspēcīgākais līdzeklis pret visiem ļauniem netikumiem.

Rusō.

Tikai veselīga ģimene dod labāko atmosfēru cilvēka darbam.

V. Sinaiskis.

Vienīgi tas, kas būs arī ģimenes dzīvi dzīvojis, būs dzīvojis vispilnīgāko un vispilnvērtīgāko dzīvi.

L. Ausējs.

Vienīgi ģimenes dzīve atraisa cilvēka bioloģiskos spēkus vispilnīgākā un visskaidrākā veidā.

L. Ausējs.

Atraisi nevien savas vīra un sievas, bet arī tēva vai mātes jūtas! Palikušas neatraisītas, tās kādreiz var piepildīt tavu sirdi ar pārliecīgu smagumu un nīcības un tukšuma izjūtu!

L. Ausējs.

Mūsdienu gara cilvēka posts slēpjas pa lielākai daļai ģimenes iziršanā.

V. Sinaiskis.

Svētītas ir tās tautas, kas neaizmirst veco likumu: tev būs tavu tēvu un māti cieņā un godā turēt, tev būs viņu asinis tālāk nest un atdot nākošām paaudzēm.

J. Lapiņš.

Bet ja kāds negādā par savējiem un visvairāk par saviem mājas ļaudīm, tad viņš ir aizliedzis ticību un ir ļaunāks par neticīgu.

1. Tim. 5, 8.

Latviešu ģimenes augšāmcelšanās nozīmē: visas latviešu tautas un viņas spēka augšāmcelšanos.

L. Breikšs.

Tēvs

Normālā ģimenē, kuŗā valda saskaņa un satiecība un kuŗā katrs strādā savu darbu, vīrs un tēvs ir kā liels, stiprs koks, ap kuŗu siltos vakaros priecīgi salasās ģimenes locekļi un labsajūtā bauda mieru, atpūtu un laimi.

H. Apsītis.

Tēvi, nekaitiniet savus bērnus, bet audzinat un pamācat tos iekš tā Kunga.

Efes. 6, 4.

Tēva pienākums ir dzīvot ne šai dienai, bet caur saviem bērniem nākotnei.

A. Freijs.

Bērniem ir morāliska tiesība nevien uz māti, bet arī uz tēvu.

A. Freijs.

Tēva mīlestība, kas sevi aizliedz un sevi upurē, bērnam ir tā saule, kas viņā audzina visas dvēselē Dieva iesētās labās sēklas, un kas nomāc ikkatru ļaunu sēklu.

A. Freijs.

Atstāt sievu un bērnus tādā brīdī, kad pats nemaz necenšas un pats nemaz negrib uzvarēt balsis, kas sauc uz citu pusi, ir smags morālisks noziegums.

A. Freijs.

Tēva pienākums ir sargāt ģimenes morālisko vienību.

A. Freijs.

Svētīgs ir tas tēvs, par kuŗu bērni var teikt, ka viņi no tēva ir mācījušies visu, kas ir labs, patiess. daļš un svēts, ka viņi no tēva ir mācījušies darba mīlestību, dzīves prieku un sirds godīgumu.

A. Freijs.

Tēva pienākums ir zināt, kā aug, un kā jāaug viņa bērniem.

A. Freijs.

Paša laime, veselīga ģimene un labs bērns ir dzīvās tēva pienākumu apziņas sasniegumi.

A. Freijs.

Nepārprotot ģimenes galvas autoritātes nozīmi, tēviem dēlu priekšā tā jāuztur ar garīgas autoritātes principu: pienākuma apziņas un atbildības sajūtas piemēriem.

V. Sinaiskis.

Mums jāpanāk stāvoklis, kur tēvu garīgā nosvērtība ar dēlu dvēselisko dinamiku izlauztu kopēju ceļu uz visiem garīgiem ideāliem, kuŗos atdzimtu cilvēka gara cēlums.

V. Sinaiskis.

Prasait no tēviem un vīriem tāduš pat pienākumus par viņu pamestajiem bērniem, kādi tiek prasīti no mātēm.

M. Grimma.

Māte

Sieva — māte ir ne tikai bērnu audzinātāja, bet visa garīgā satura devēja ģimenei un sabiedrībai.

Jūl. Druva.

Tikai māte vienīgā dara tautu mūžīgu, dod karavīrus, zinātniekus, rakstniekus un milzīgo darba armiju.

J. Lapiņš.

Nav nevienas mātes, kas nebūtu gatava sava bērna labā atdot savu dzīvību.

L. Stīvns.

Nolieciet īstai mātei vienā svaru kausā visas pasaules bagātības un otrā viņas bērnu, viņa bez apdomāšanās ies pie bērna; viņa upurēs bērna dēļ pat savu dzīvību, ja tas vajadzīgs.

J. Lapiņš.

Māte ir spējīga uz lielām sāpēm un uzupurēšanos.

J. Lapiņš.

Viena laba māte ir vairāk vērts, nekā simts skolotājas.

J. Herbarts.

Māte nav tikai dzīvības devēja, bet arī tas labais gars, kas cilvēku pavada visu mūžu.

P. Rozītis.

Ja cilvēki vēl pilnīgi nav zaudējuši cilvēcību, tad tikai tādēļ, ka ikvienam ir bijusi māte.

P. Rozītis.

Pasaule ir tā radīta, ka mātes primatā ir kaut kas dievišķs.

J. Lapiņš.

Labā un gudrā māte arī ir stingrā, bet viņas stingrība tikai tad ir laba, ja viņa prot mīlēt, žēlot un piedot.

A. Dauge.

Mātes roka viegla roka, arī tad, kad viņa sit.

Latv. tautas paruna.

Svešas mātes vārds vairāk sāp, nekā savas mātes kūliens.

Latv. tautas paruna.

Māte dod mums savas īpatnības, viņa ir galvenā cilvēka rakstura noteikšanā, iedzimtība visvairāk nāk no mātes.

J. Lapiņš.

Tas ir vispārējs likums, kurā es neatrodu gandrīz neviena izņēmuma: ievērojamie vīri ir savas

mātes dēli, viņi nes savas mātes morāliskās pazīmes.

Ž. Mišeļe.

Ar mātes lūpām, nojautām un sapņiem senči runā uz mums.

J. Lapiņš.

Savu patriotisko pienākumu pret valsti sieviete pilnam izpildīs, ja viņa audzinās īsti sievišķīgas meitas — dzīvības nešējas — un īsti vīrišķīgus dēlus — varonīgus valsts dzīves aizsargātājus pret ārējām varmācībām.

P. Jēger-Freimane.

Jaunajām mātēm jāieaudzina savos bērnos cieņa, paklausība un darba mīlestība.

Jūli. Druva.

Mātes mīlestība gan izsmel dzīvi, bet pati tā nav izsmelama.

A. Monods.

Mūs visus ir vadījis mātes gars, un mēs paceļam savas rokas un svētām to.

J. Lapiņš.

*

Sievietes ideāls — izstarot mūžīgās sieviešķības daļumu un dzīvību, būt skaistai un patiesai priekā un sāpēs, darbā un mīlā — drauga un mātes svētā mīlā.

P. Dāle.

Sieviete ir dzīvības nesēja un dzīvības devēja; ar to daba sievietei uzticējusi savu visdziļāko noslēpumu un reizē ar to iecēlusi vislielākā godā visu dzīvo būtņu vidū.

J. Auškāps.

Mūsu tautu dzīvu pretim mūžībai vest — šī ir svētā un lielā sievietes misija mūsu zemē.

L. Breikšs.

Var teikt, ka katra tauta tik dzīves spējīga, cik ētiski un bioloģiski stipra tās sieviete.

J. Auškāps.

Sievietes klēpī auklējas labās vai ļaunās paauzdes, auklējas tautas, tautas gars, cilvēces kultūra.

K. Kasparsons.

Latviešu sievietēm jātur rūpe par to, lai ģimenes pavardi nekalpotu tikai ēsmas gatavošanai, bet lai katrā latviešu mājā gaiši degtu arī nedziestoša nacionāla svētuguns.

A. Dāle-Ķeniņa.

Augsti vērtīgs cilvēks ir katras valsts sākums un beigas, un lielā loma, ko daba sievietei piešķirusi cilvēka veidošanā, līdz ar to ir arī viņas atbildīgākais uzdevums valsts dzīvē.

P. Jēger-Freimane.

Ar to sieviete visvairāk pildīs jaunā laika prasības pret sevi kā valsts pilsoni, ja viņa labprātīgi un apzinīgi uzņemsies atjaunotas ģimenes dzīves izveidotājas darbu.

P. Jēger-Frelmane.

Sieviete — ģimenes māte ir siltā dzīvības uguns-kura uzturētāja savā mājā, no kura izverd liesmas, gaismas strāvas, kas spēj pacelties pāri ģimenes sētai, jo cilvēka dzīvē galvenais nav domāt tikai par sevi izcelšanu, bet gan, ceļot citus, pašam celties līdz.

A. Lāce.

Sieviete, kas neuzlabo ģimenes stāvokli, nekad nebūs laimīga mājā, un ja viņa nebūs laimīga mājā, tad viņa nekur nebūs laimīga.

L. Tolstojs.

Nicināma ir sieviete, kurai var būt garlaicīgi, kad tai ir bērni.

Žans Pols.

Sieviete, kas neceļ namu, noārda namu.

Rils.

Ja sieviete izvirst, izvirst visa tauta.

K. Ieviš.

Bērns

Redzi, bērni ir manta no Dieva, un miesas auglis ir dāvana.

Ps. 127, 3.

No dvēseles un miesas pilnīgākās saskaņas tik var celties tā jaunā cilts, priekš kuņas vērts dzīvot un sevi ziedot.

Anna Brigadere.

Bērni ir jaukā laulības ķīla, viņi sien un uztur mīlestības saites.

M. Luters.

Līdz ar bērnu mājā jūtams Dieva tuvums.

P. Rozītis.

Laulības dzīves svētība ir bērni.

M. Liepiņa.

Katram bērnam Dievs savu tiesu līdzī dod.

Latviešu tautas paruna.

Katrs bērns ir Dieva sūtīts un nāk ar savu svētību.

Anna Brigadere.

Mīlestība pret bērnu stiprina arī vecāku savstarpējo mīlestību.

V. Sinaiskis.

Bērna dzīvei vajadzīgi māte un tēvs. Neviena bērna dzīve nevar būt pilnskanīga, kuņģā trūkst viena no vecākiem.

Anna Brigadere.

Mīliet bērnus visvairāk, jo viņi ir bezgrēcīgi, līdzīgi eņģeļiem, viņu dzīve ir mūsu aplaimošana, mūsu siržu šķīstīšana; viņi ir nostādīti it kā mums par paraugu.

F. Dostojevskis.

Īstā, patiesā altruisma skola ir rūpes par bērniem.

V. Sinaiskis.

Bērni vajadzīgi tamdēļ, lai cilvēks no tiem mācītos nedomāt tikai par sevi vien, nesakopot visu pasauli tikai ap sevi.

V. Sinaiskis.

Lai ģimenes laime zeltu, mums jāaudzina bērni ar cietu gribas spēju. Tikai aktīvitāte ceļ gribu. Griba veidos raksturu, kas uzvar miesas kaislības.

V. Maldonis.

Svarīgi, lai bērns augot neredz un nedzird nekā ļauna un nedaiļa; tam jācenšas rādīt tikai labas un daiļas lietas, lai tā izdaiļotu bērna dvēseli.

O. S. Mardens.

Miesas un gara spēkus ikviens manto no vecākiem un senčiem, kas kopo tautas intelliģenci nepārtrauktā gadu un audžu virknē.

R. Kļaušņš.

Cilvēks ir pa lielākai daļai auglis, kas tēva un mātes dārziņā audzināts un briedināts. Ko bērni iezīž tēva mājā, to tie paņem līdz uz dzīves ceļa par garīgu mantojumu.

Kronvaldu Atis.

Godā savu tēvu un savu māti, lai tu ilgi dzīvo tai zemē, ko Dievs Kungs, tavs Dievs, tev dos.

Exodus 20, 12.

Klasi, mans bērns, sava tēva pārmācībai un nepamet savas mātes mācību, jo tas ir jauks krāšņums tavai galvai un zelta rota tavam kaklam.

Prov. 1, 8—9.

Mans bērns, glabā sava tēva pamācīšanu un nepamet savas mātes mācību.

Prov. 6, 20.

Bērnī, klausat saviem vecākiem, jo tā pienākas. Godā savu tēvu un māti — tas ir pirmais bauslis ar apsoliĵumu, proti: lai tev labi klājas un tu ilgi dzīvo virs zemes.

Efes. 6, 1—3.

Milēt māti un tēvu ir augsts un svēts tikums.

A. Saulietis.

Nekad nenicini tēvus un viņu tikumus.

Auseklis.

Kas vecāku vārdu neklausā, tas kukuli pelnos cep.

Latv. tautas paruna.

Kas vecāku vārdu neklausā, mūžam pa ceļu neies.

Latv. tautas paruna.

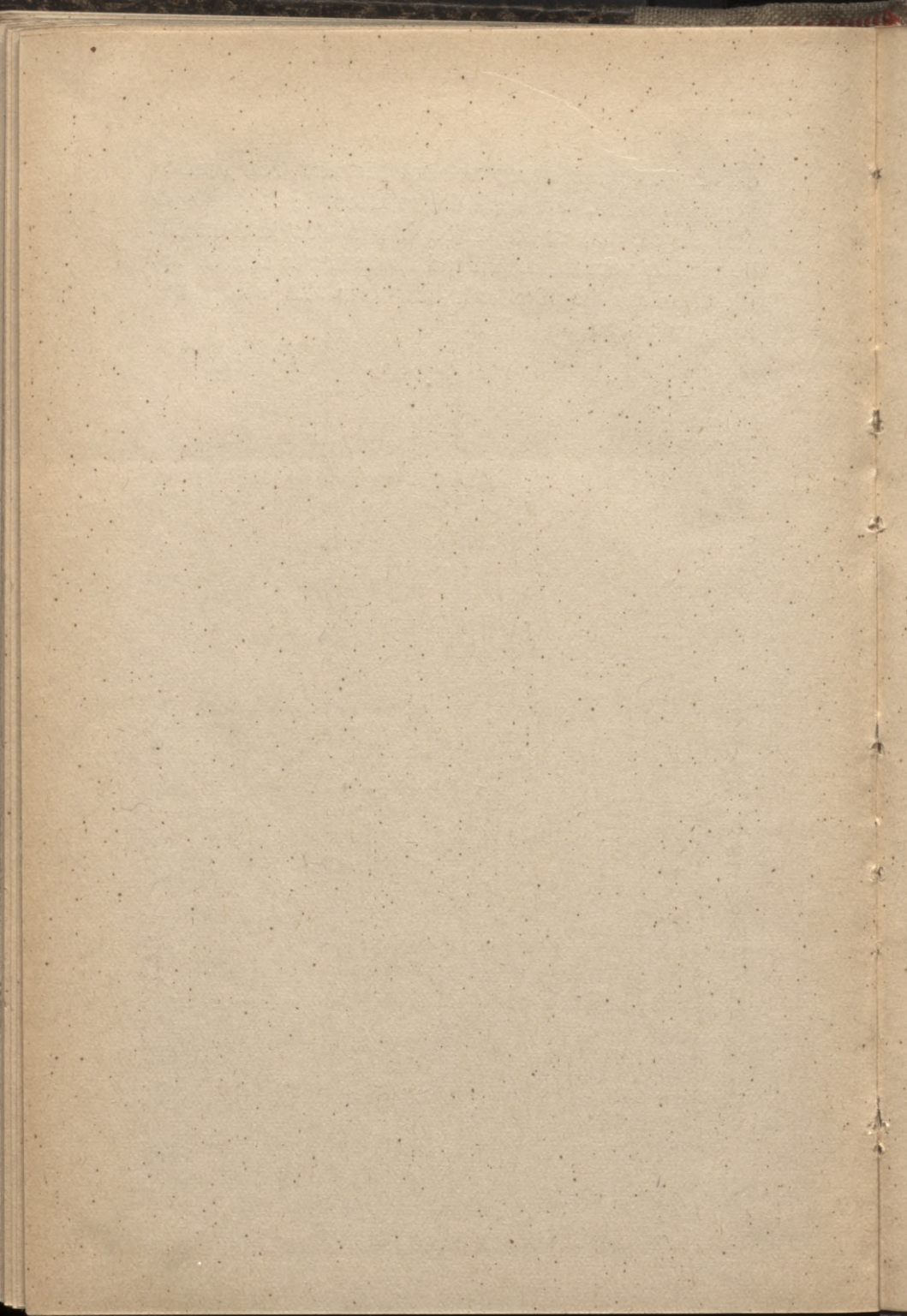
Neaizmirstiet vecāku sastrādātās rokas, kas jūs svētīja ceļā uz augstskolu.

J. Auškāps.

Dēls nav redzējis sava tēva bērnību, tēvs vairs neredzēs dēlu kā pieaugušu vīru un sirmgalvi. Vecāki un bērni nav pilnīgi viena laika dzīvotāji, vecāku dzīve stāv tālu atpakaļ pagātnē, bērnu dzīve atkal turpmākā nākotnē; bet brāļi un māšas, ja viņu

dzīves pavadieni netop nelaikā pārrauti, rotaļājušies kopā kā bērni, tad kopā darbojušies un darbojas kā vīri un sievas, un kopā jeb blakus sēdējuši un sēž līdz mūža vecumam. Tā tad neviens cits nezina dot tik skaidras liecības cits par citu, kā brālis par brāli vai māsu, un otrādi.

J. Grimms.

Satura rādītājs

	Lapp.
1. Valsts prezidents Dr. K. Ulmanis — Aicinājums	3
2. Ministrs A. Bērziņš — Latviešu ģimene	5

I Apceres.

1. Doc. Dr. Alb. Freijs —Laulība — ģimenes pamats.	13
2. Prof. Dr. K. Kundziņš — Ģimenes kopība	55
3. Lidiņa Druva — Ģimene, māja un sabiedrība.	92
4. Veselības dep. dir. Dr. O. Alks — Ģimene, tauta un valsts	102
5. Ausma Roga — Mājas un ģimenes gars	116
6. Māc. A. Indriķsons — Ģimenes diena	122
7. Cand. phil. M. Kuple — Ģimene literatūrā	133

II Dzejas un prōzas izlase.

1. Ģimene.

1. Tautas dziesmas	193
2. Anna Brigadere — Tēvs un māte	193
3. A. Saulietis — Miļā sēta — miļā ģimene	198
4. Vilma Delle — Ģimenes saites	198

2. Tēvs.

5. Tautas dziesmas	200
6. Anna Brigadere — Kur tēvs, tur labi	200
7. Anna Brigadere — Kaut tēvs teiktu miļo vārdu	201
8. Marta Grimma — Manam tēvam	204
9. Fr. Bārda — Tēvs	205
10. Pēteris Ērmanis — Vēl viena atmiņa	206
11. Alberts Sprūdžs — Ak, šis labais tēvs	206
12. Aleksandrs Grīns — Tēva rokās	207
13. A. Kēniņš — Svētījums	208
14. Fr. Bārda — Svētīgās rokās	209
15. Jānis Cekuliņš — Tēvam	210
16. Anna Brigadere — Miļš, miļš ir tēvs	210
17. Rūdolfs Blaumanis — Piedod, tēt!	212
18. Jānis Klīdzējs — Vai tu man, dēls, visu piedodi?	212
19. Tautas dziesmas	214

	Lapp.
20. Annas Brigadere — Tēva nāve	215
21. Aīda Niedra — Pie tēva kapa	220
22. Fr. Bārda — Mūžīgā ēna	220
23. E. Stegere — Tēva piemiņai	221
24. Karola Dāle — Tēva piemiņai	221
25. Fr. Bārda — Tēva piemiņai	222

3. Māte.

26. Tautas dziesmas	223
27. Vilis Lesiņš — Man bija laba, mīļa māte	224
28. Kārlis Skalbe — Nemirstība	224
29. Pēteris Ērmanis — Sievieteī — mātei	225
30. Fr. Bārda — Māte	225
31. Veronika Strēlerte — Mūsu mātei	226
32. E. Stegere — Mātei	227
33. Ausma Roga — Māmiņa palīdzēja	227
34. Pēteris Ērmanis — Māte	228
35. V. Plūdons — Māte	229
36. A. Saulietis — Dēls un māte	229
37. Tautas dziesmas	231
38. Apsedēls — Mīlu tevi, māmiņa	232
39. A. Saulietis — Mātes sirds	233
40. E. Stegere — Atmiņu kvēlē	234
41. Vilis Lesiņš — Ej dēls, — lai Dievs tevi sargā	234
42. Bernhards Kasars — *	236
43. Karola Dāle — Māte	236
44. Paulīna Bārda — Bērna lūgšana	237
45. A. Saulietis — Māt, piedod!	238
46. Tautas dziesmas	239
47. A. Saulietis — Pie mātes	240
48. A. Keniņš — Mātei	241
49. Kārlis Students — Mātei	242
50. V. Plūdons — Pie mātes kapa	243
51. Elza Stērste — Mātei	243

4. Bērns.

52. Tautas dziesmas	244
53. Ed. Virza — Kas ir bērns?	244
54. Aīda Niedra — ... ir dēls!	245
55. Veronika Strēlerte — Jaunajai mātei	246
56. Elza Stērste — Ap bērnu	247
57. Marta Grimma — Bērns, pie tava klusā smaida	247
58. Pāvils Rozītis — Bērna smaidi	248
59. Kārlis Skalbe — Bērnam	249
60. R. Skujiņa — Bērns	249

	Lapp.
61. Apsedēls — Svētu ceļus	250
62. Marta Grimma — Mans bērns	251
63. A. Saulietis — Māte	251
64. Marta Grimma — Mātes sirds	252
65. Anna Brigadere — Mans bērns!	253
66. Alberts Sprūdžs — Tēvs un dēls	257
67. Edvarts Treumanis — Zvārgulis. Cik pēkšņi manu nakti mij	258
68. Alfreds Karaša — Tēva un dēla mīlestība	258
69. Anna Brigadere — Bērns izglābj tēvu	260
70. V. Veldre — Mātes vēstule	262
71. Teodors — Mani bērni	263
72. Tautas dziesmas	264
73. Aīda Niedra — Piemiņai	264
74. Tautas dziesmas	264

5. Brālis un māsa.

75. Tautas dziesmas	266
76. V. Plūdons — Nāc rotāt!	267
77. Tautas dziesmas	267
78. Tautas dziesmas	268
79. Anna Brigadere — Brālītis ar māšīņu	269
80. Anna Brigadere — Brālis vesels	272
81. E. Stegere — Piemiņai	274
82. Tautas dziesma	274

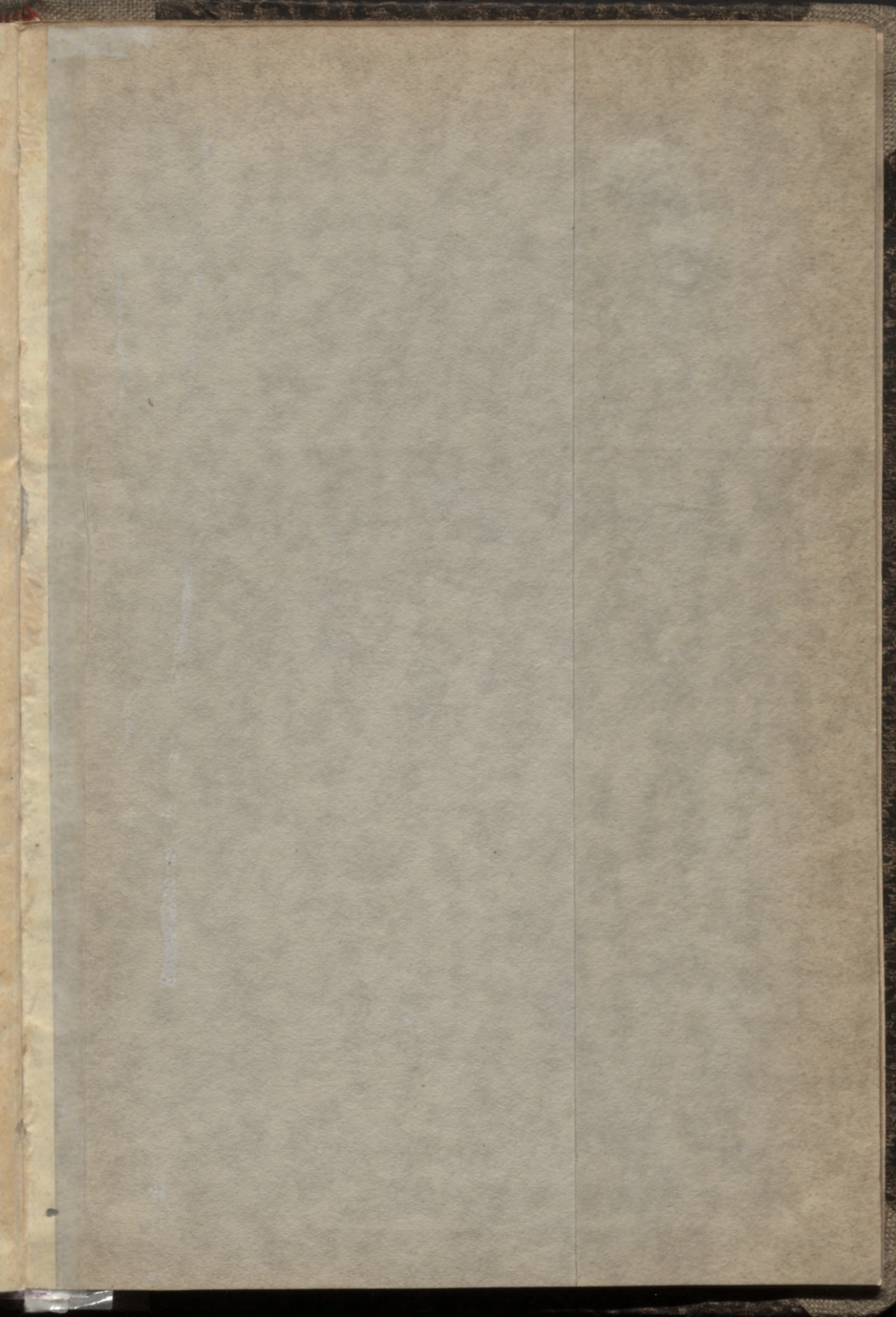
III Atziņas.

(Sakopojis R. Skrābāns.)

1. Laulība	277
2. Ģimene	282
3. Tēvs	288
4. Māte	290
5. Bērns	295

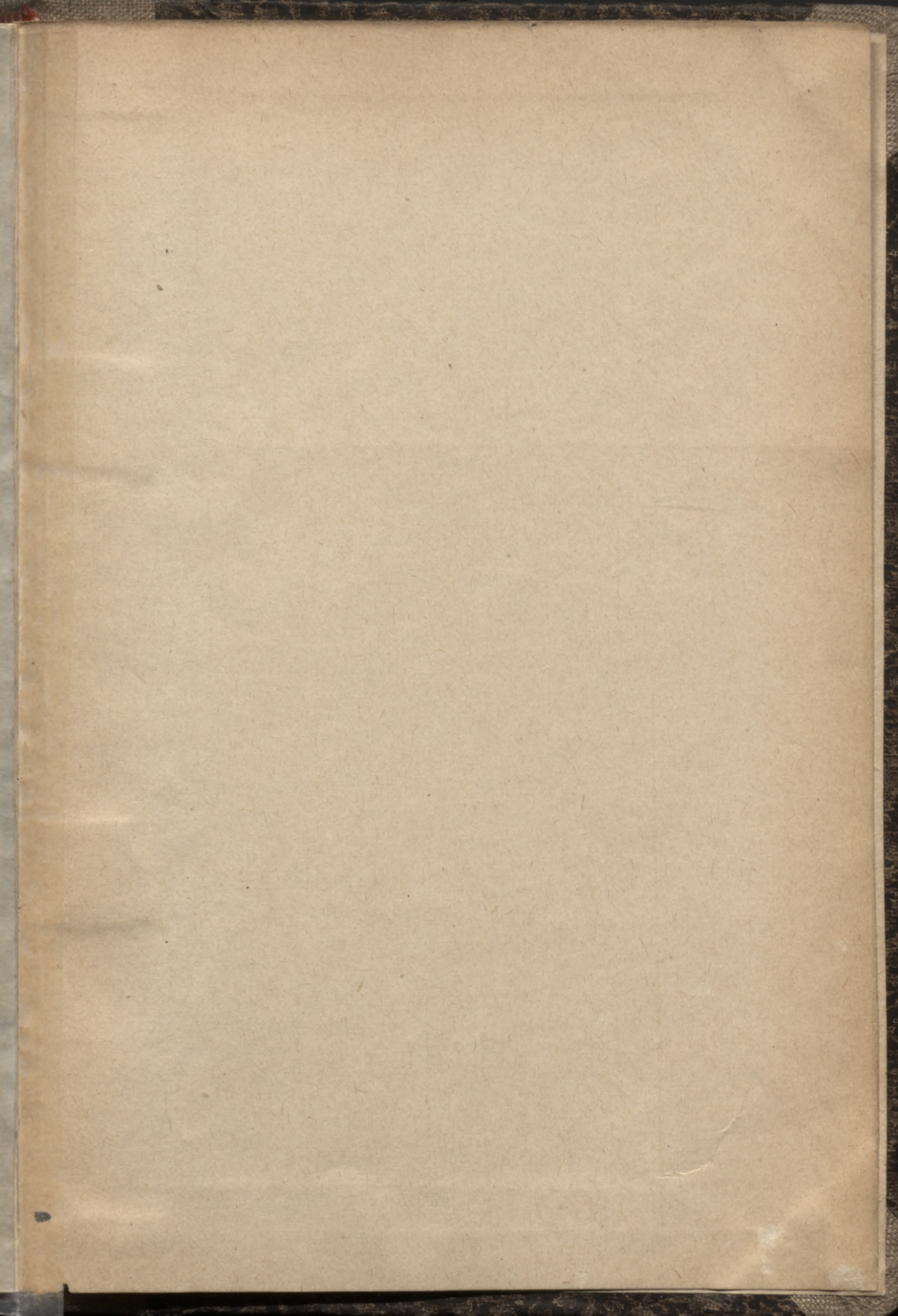
La 2073

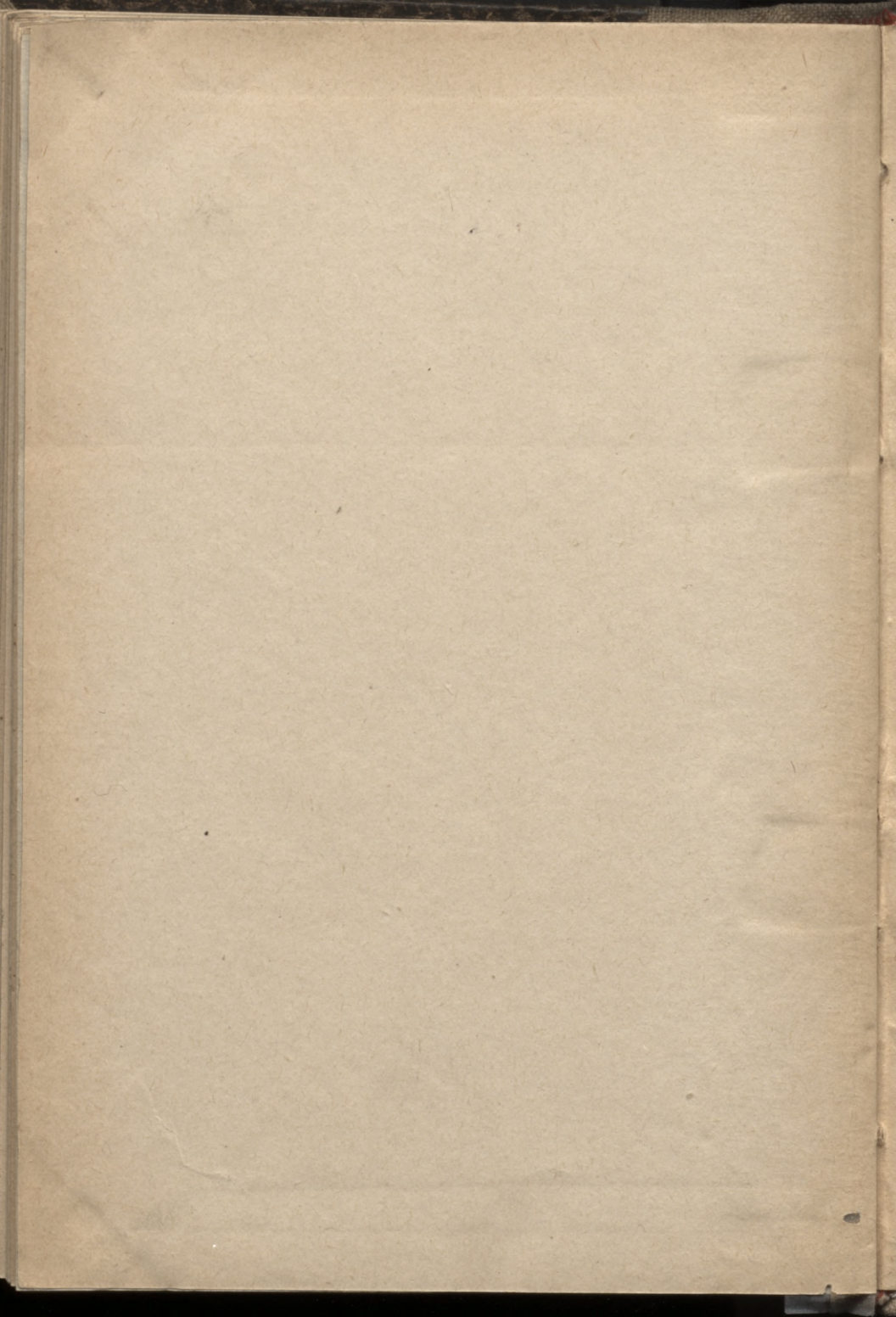

Vāku zīmējis
Niklavs Struņķis

13. APR 1963

Lu 2073

50

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0308017100

26-

San. 1.